

ŽELEZAR

JESENICE, 26. APRILA 1984

ŠTEVILKA: 16-17 • XXXIII

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarnja začel izhajati 26. januarja 1937. Železarnja izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstodnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Joža Vardi - Naslov: Uredništvo Železarnja, SZ - Železarna Jesenice. Številke internih telefonov: urednik 2618, administracija 2619 in 2621. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72.

TUDI DANES BI MORALI PRAZNOVATI PRVI MAJ BOLJ S SRCEM IN VEČJO DELAVSKO ZAVESTJO

Mnogi naši sodelavci bodo tudi letošnje prvomajske praznike preživeli na svojih delovnih mestih. V valjarnah so delo lahko načrtovali tako, da bodo za praznike prosti, metalurške peči pa ne smejo ugasniti, ker so potrebe po vložku velike. Zato bodo jeklarji in plavžarji takrat delali, poleg njih pa še vsi tisti, brez katerih niti ob takih priložnostih ne gre.

Nekatere sodelavce smo povprašali, kako bodo preživeli praznične dni, kakšen pomen ima zanje prvi maj in s katerimi problemi se srečujejo.

DARKO SIMONIČ je dežurni ključavničar na elektro peči. Vzdrževalec v TOZD Jeklarna je že od leta 1969. Ves čas dela po sistemu 4+1.

OB DNEVU OSVOBODILNE FRONTE IN PRAZNIKU DELA

»TI, KI SI DELAL — TVOJE JE DELO: TO JE POSTAVA«

Gornje preroške misli našega pisatelja in misleca Ivana Cankarja so navdihovale naš proletarijat v svojem boju za osvoboditev človeka in dela, ki je dosegel svoj višek v narodnoosvobodilnem boju, ki je bil zarišna faza naše socialistične revolucije, ki jo nadaljujemo v povojnih stopnjah razvoja socializma. Naslovne misli so zlasti ob prvomajskih delavskih praznovanjih med obema vojnama prihajale do izraza v geslu DELU ČAST IN OBLAST, ki je edinstveno uveljavljen v naši ustavi:

— Človekovo delo je edina podlaga za prilaščanje proizvoda družbenega dela in podlaga za upravljanje družbenih sredstev. In — V Socialistični republiki Sloveniji pripada vsa oblast delavskemu razredu skupaj z vsemi delovnimi ljudmi mesta in vasi.

To pomeni, da edino delo in rezultati dela določajo na podlagi enakih pravic in odgovornosti materialni položaj posameznika in da politična oblast pripada ustvarjalcem nove vrednosti v materialni proizvodnji, delavskemu razredu in zaradi družbene lastnine proizvajalnih sredstev in družbenoekonomske vsebine dohodka vsem delovnim ljudem. Tak z ustavo opredeljen sistem družbenih odnosov pomeni, da ustvarjalci nove vrednosti samostojno razpolagajo s pogoji, sredstvi in rezultati svojega dela ter da upravljajo s celotno družbeno produkcijo.

Kljub takim ustavnim opredelitvam, ki jih je natančno opredelil zakon o združenem delu in drugi sistemski zakoni in, ki jih vsaj načelno vsebujejo tudi interni samoupravni dokumenti organizacij združenega dela, smo zaradi še močno prisotnih ostankov centraliziranega in etatiziranega intervencionizma v odnosih v samoupravno organiziranem združenem delu, na vseh nivojih, še daleč od ustavnega načela, da delavec odloča in gospodari z družbeno reprodukcijo, dohodkom, z rezultati, pogoji in sredstvi lastnega dela. Seveda pa birokratske in tehnokratske strukture tudi v organizacijah združenega dela zavirajo hitreje uveljavljanje ustavnega načela. Zaradi vsega tega je delavec še danes v bistvu v položaju meznega delavca, saj v takšnih razmerah razpolaga samo s svojo delovno silo.

Zaradi vsega tega in seveda tudi zaradi drugih odstopanj od začrtane poti, z različnimi popačenji in močnim prodorom malomeščanske psihologije potrošniške družbe, z dovoljevanjem življenja prek možnosti dela in dohodka, z bogatenjem na račun družbe, s privatizacijo in krajo družbenega premoženja, z dovoljevanjem življenja na račun drugih ali na račun tujega dela, smo namesto krepili častnost dela, spodbujali miselnost pa tudi ravnanje in prakso izmikanja delu, še predvsem fizičnemu, formalne prisotnosti na delu, odločanja za »lažje« poklice in podobno. K temu je velik delež dodal sistem delitve osebnih dohodkov, ki favorizira formalno izobrazbo in položaj, ne pa delo in rezultate dela, težko delo in težke delovne pogoje. Častnost dela je zvedenela, ker ga nismo ekonomsko motivirali, ker administrativno in drugo družbeno delo višje vrednotimo kot delo v materialni proizvodnji, kjer se ustvarja nova vrednost, iz katerega se napaja celotna družbena reprodukcija. Vse to je pospeševalo beg iz materialne proizvodnje, dopolnilno izobraževanje mimo osnovnega poklica in presežek administrativno-tehničnih poklicev, ki se sedaj izkazuje kot brezposelnost medtem, ko v materialni proizvodnji primanjkuje usposobljenih, kvalificiranih kadrov.

Tako, žal, večkrat geslo DELU ČAST IN OBLAST izpade kot farsa, še posebno, če pod tem geslom zboruje najvišji organ sindikata Železarnja ali drugi, ki ima ustavno pravico in dolžnost v praksi uresničevati vsebino gesla, pa razpravlja o vsem drugem le o uresničevanju tega gesla ne, čeprav smo ga uzakonili v naši ustavi, in čeprav je krepitev oblasti delavskega razreda, da bo dejansko odločal in gospodaril z družbeno reprodukcijo, dohodkom, z rezultati, pogoji in sredstvi lastnega dela, sestavina boja uresničevanja programa dolgoročne gospodarske in družbene stabilizacije.

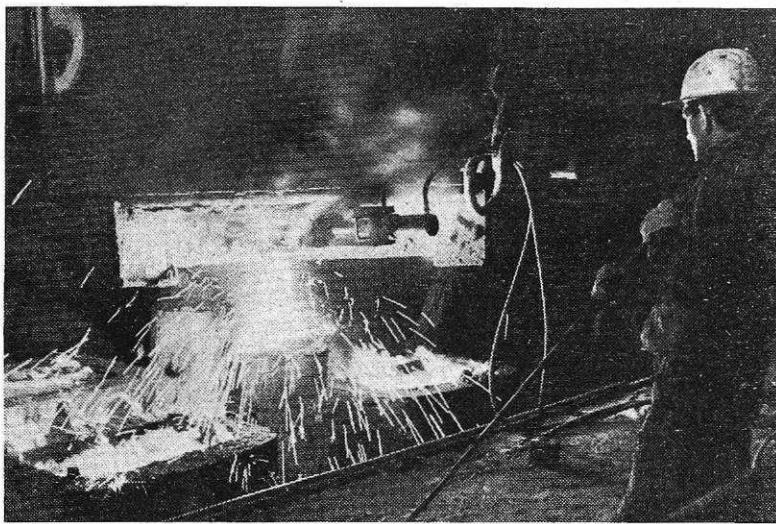
Član predsedstva centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije Milan Kučan je nedavno v neki razpravi dejal, da je »eden od vzrokov, da ustavni sistem v svojih posledicah tako deluje, kot deluje, tudi v neuresničevanju vloge SZDL. Ta je izraz njegovega ustvarjalnega in učinkovitega delovanja, kakor je hkrati tudi pogoj in izraz uresničevanja stabilizacijskega programa. Zato brez SZDL ni možno ne eno ne drugo.« Izhajajoč iz frontne vloge SZDL je nadaljeval: »SZDL ima povsem jasno določene funkcije v sistemu. Zdi se, da sta dve pomembnejši od drugih. Prva je naloga, ki je ne more opraviti nihče drug: to je uresničevanje notranjega demokratizma v družbi. Ta v svojih posledicah pomeni dostopnost političnega življenja vsakemu človeku in vsaki temeljni organizaciji in skupnosti, med katere je šteti tudi osnovne politične oblike organiziranja, se pravi, družbene organizacije in društva. Druga funkcija je vloga kohezivne sile socialističnega samoupravnega razvoja. V družbi namreč ne obstaja samo parcialni interes, odvisen od življenja, ustvarjalnosti, delovnih in kulturnih pogojev in teženj posameznika, ampak tudi celovita idejnopolična, znanstvena, kulturna in miselna nadgradnja, ki mora ravno tako postati last večine.«

Ob praznovanju dneva Osvobodilne fronte, katere tradicijo v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja nadaljuje SZDL in ob 1. maju — prazniku dela bi o vsem tem morali razmišljati, kajti posledice vzrokov in problemov, ki smo jih le nekaj navajali, se čutijo v otoplosti revolucionarne osti delavskega razreda, ki si je za svoj zgodovinski cilj postavil osvoboditev človeka in dela in kateremu se zaradi teh vzrokov in problemov prepočasi bližamo.

30. aprila in 1. maja bo prost, 2. maja pa pride na jutranjo izmeno. Tudi lani in predlanskim je delal med prazniki, ravno tako tudi za novo leto in 29. november.

Prvega maja zvečer bodo peči začele ponovno obratovati. »Delati bo treba, da izpolnimo plan, sicer bi šel z družino kam v naravo, na zrak, kajti prahu, plinov in zaprtih prostorov imam dosti že tukaj. Rad bi bil prost, toda delo v izmeni zahteva, da si zraven, ko pride vrsta nate. Dežurni vzdrževalci smo v službi vedno, ko peči obratujejo. Skupine, ki delajo na dve izmeni, so med prazniki navadno proste, razen ob remontih peči in žerjavov, oziroma ko pride do

(Nadaljevanje na 4. strani)

Naš jeklar (foto I. Kučina)

PROGRAM STROKOVNIH UKREPOV ZA SANACIJO POSLOVNIH REZULTATOV ŽELEZARNE

Zaostrene gospodarske razmere vedno aktivirajo tudi iskanje vseh rezerv tako notranjih kot zunanjih za izboljšanje položaja posameznega nosilca gospodarjenja, oziroma upravitelja družbenega premoženja. Stopnja težavnosti oziroma dolgotrajnosti take izjemne situacije narekuje tudi vrsto in obseg ukrepov ter širino, ki jo iskanje teh rezerv zajame.

Ob poslabšanju gospodarskih razmer se vedno iščejo najprej tisti ukrepi, ki dajo rezultate v sorazmerno kratkem času. Ti ukrepi se na osnovi predhodne analize vključijo v tekočo poslovno politiko, prično izvajati, njihov rezultat je možno takoj tudi spremljati oziroma kontrolirati.

V primeru, da zaostrene gospodarske razmere trajajo dalj časa, pa zagotavlja aktiviranje samo tekočih rezerv premajhen rezultat, zato je potrebno, da se poiščejo tudi tako imenovane strateške rezerve. Ukrepi na tem področju so težji, zahtevnejši, povzročijo večje spremembe, njihov učinek ni takojšen, vendar daje večje rezultate. Pri iskanju strateških rezerv (reorganizacija, investiranje) so potrebne poglobljene analize, pri njihovem izvajanju pa je potrebna

podpora celotnega kolektiva in nemalokrat širše družbe.

Zaostren gospodarski položaj boleče občuti tudi naša železarna. Z naporu celotnega kolektiva smo se vse do konca 1983 sorazmerno uspešno prilagajali spremenjenim pogojem gospodarjenja. Težave s preskrbo ter prekomerno povečanje cen energije in reprovitala so v zadnjem kvartalu močno poslabšale poslovni rezultat Železarnje, negativni trendi pa se nadaljujejo tudi v letu 1984. Kljub dejstvu, da smo v železarni z vsó resnostjo pristopili k izvajanju planiranih obvez (v prvem kvartalu smo plan skupne proizvodnje izpolnili 100 %, plan gotove proizvodnje in prodaje 103 %, v celoti pokrili uvoz z izvozom, dvignili produktivnost, iz meseca v mesec izboljševali asorti-

ment proizvodnje), pa lahko ugotovimo, da nam ti doseženi rezultati žal ne omogočajo pozitivnega poslovnega uspeha.

Zato je poslovodni odbor Železarnje v sodelovanju s strokovnimi službami pripravil predlog ukrepov za sanacijo današnjega stanja, hkrati pa zadolžil tudi vse poslovodne organe v TOZD in delovnih skupnostih, da jih dopolnijo s konkretnimi ukrepi in nalogami, ki izhajajo iz izvajanja neposrednih zadolžitvev v njihovih delovnih okoljih. Z razpravo in sprejemanjem ukrepov, ki so delavcu bližje, in za katere ve, da nanje lahko neposredno vpliva, bodo doseženi tudi boljši in hitrejši rezultati.

UKREPI ZA IZBOLJŠANJE POSLOVNEGA REZULTATA

Osnovni cilj vseh zaposlenih mora biti izvajanje poslovne politike in planskih obvez za leto 1984. Plan že

(Nadaljevanje na 8. strani)

V PRVEM TROMESEČJU USPEŠNI PROIZVODNI REZULTATI OB DOBREM ASORTIMENTU

V obdobju januar—marec 1984 so bili v celotni Železarni doseženi pri skupni in gotovi proizvodnji naslednji rezultati:

Skupna proizvodnja:

mesec	družbeni plan ton	program ton	doseženo ton	družb. plan %	program %
januar	126.460	124.964	124.033	98,1	99,3
februar	121.610	121.492	120.490	98,6	99,1
marec	125.470	124.900	127.830	101,9	102,4
Skupaj:	373.540	371.356	372.353	99,7	100,3

(Nadaljevanje na 6. strani)

INVESTICIJE V SOZD SLOVENSKE ŽELEZARNE V LETU 1983

V srednjeročnem planu razvoja 1981—1985 je bilo v dinamiki porabe sredstev predvideno, da bi v preteklem 1983. letu porabili 4.430 mio dinarjev. Tolikšna vrednost je bila načrtovana seveda na osnovi cen iz leta 1980. V pripravah gospodarskega načrta za lansko leto je bilo potem mnogo govora tudi o tem, katera je prava vrednost za plan investicij. Ob upoštevanju podražitev investicijske opreme, materialov in storitev bi morala znašati nova vrednost okoli 6.600 mio dinarjev, da bi približno ustrezala planirani za to leto.

(Nadaljevanje na 3. strani)

SANACIJA OBSTOJEČE PROIZVODNJE JEKLA V SM JEKLARNI

Modernizacijo postopka proizvodnje surovega jekla smo v Železarni Jesenice načrtovali že v prejšnjem srednjeročnem obdobju. Obsežne študije za izbiro postopka, s posebnim poudarkom na uporabnosti postopkov za predvideni proizvodni program, smo izdelovali od leta 1977 dalje. Železarna Jesenice proizvaja še vedno 65 % jekla po zastarelem SM (Siemens Martinovem) postopku in ima za ta del proizvodnje slabšo ekonomičnost.

Zamenjavo postopka smo določili za obdobje 1976 do 1980 s tem, da že v letu 1980 začne obratovati nova

(Nadaljevanje na 10. strani)

Vsem delavcem TOZD in delovnih skupnosti ter njihovim svojcem in ostalim občanom čestitamo ob dnevu OF in mednarodnem prazniku dela

samoupravni organi, družbenopolitične organizacije in poslovodni organi TOZD, delovnih skupnosti in Železarnje.

DOBRI OBETI TUDI ZA APRIL

Po podatkih statistične službe smo do 23. aprila izdelali 91.131,7 tone skupne proizvodnje ali 97,2 % družbenega plana in 96,3 % operativnega programa, kar nam daje dobro osnovo za ugoden zaključek meseca.

V TOZD Plavž so zaradi remonta plavža 2 v enem plavžu izdelali 5.529,2 tone grodija, kar je 120,2 % družbenega plana.

V TOZD Jeklarna so vili 30.426 ton jekla in tako dosegli 93,5 % družbenega plana. Ob pomanjkanju grodija in daljših raztalitvenih časih so v SM jeklarni delali le s tremi oz. štirimi peči.

Do 23. aprila smo odpremili 27.288,5 tone gotovih izdelkov in storitev in tako dosegli 100,6 % družbenega plana in 101,6 % nekoliko nižjega operativnega programa.

ŽELEZARJI — JUBILANTI DELA Z ZAUPANJEM DO SEDANJH GENERACIJ Z OPTIMIZMOM GLEDAJO NA NADALJNI RAZVOJ ŽELEZARNE

Jubilanti dela, ki smo nad 30, 35 in 40 let delali in pripadali Železarni Jesenice, smo se v petek, 20. aprila, zbrali v restavraciji Kazina. Za prijeten sprejem in spodbudne besede ter podeljena priznanja se kolektivu Železarne, njegovim samoupravnim organom, sindikatu in poslovodnemu odboru iskreno zahvaljujemo.

Večer smo preživeli prijetno ob lepi slovenski pesmi, glasbi in ob obujanju spominov na prijetne in neredno težke čase našega dela v Železarni.

Prijetno se je bilo spomniti na čas obnove domovine in prvih petletk. To so bili časi, ko smo železarji Jesenice nosili zelo odgovorno in težko breme obnove in graditve nove Jugoslavije. To je bilo obdobje, ko se nismo spraševali, ali bomo delali na petek ali svetek, deset, dvanaest ali več ur. Med nami, železarji tistega obdobja, je bilo osrednje vprašanje, kako izdelati čim več jekla in izdelkov za čim hitrejšo obnovo in izgradnjo domovine. To je bilo tudi obdobje, ko je bilo delo rudarjev in železarjev ne toliko materialno kot moralno visoka družbeno cenjeno. Zažig plavža, izgradnja valjarne, debele pločevine v nemogočih razmerah in druge izgradnje ter rekonstrukcije so bili ob predčasno izpolnjevanem planu naš ponos in vzpodbuda za še boljše delo.

V tistih časih smo železarji Jesenice bili tudi med nosilci izgradnje železarstva v Jugoslaviji. Na desetino naših strokovnjakov je neposredno gradilo nove železarne in na stotine novih železarjev so izšolali in usposobili za delo v teh rastočih železarnah.

Kronist bi v teh 39 letih nove Jugoslavije lahko že mnogo zapisal o uspehih in tudi težavah.

Med nami jublanti, ki smo obujali te spomine, pa je bilo tudi nekaj grenkobe. Ne samo zaradi podcenjenega dela železarjev oziroma skromnih pokojnin, ki z njimi krepko zastajamo v slovenskem prostoru, na kar so nas že naši predhodniki — upokojenci Železarne nekajkrat opozorili. Tu gre že za posledice zadnjih dvajsetih let, ko je bilo železarstvo pa tudi druga bazična industrija vse prevečkrat zapostavljena in podcenjevana. Od favoriziranja atraktivne »šraubenindustrije« do trditve, da jeklo lahko uvažamo itd., so samo del zunanje podobe, v kako za železarje nenaklonjenih razmerah smo delali in gradili nove vroče valjarne, hladno valjarne in podobno. Samo z našo vztrajnostjo in prepričanostjo o pomembnem mestu in vlogi težke industrije smo ob lastnem odreknanju te investicije tudi uspešno izvedli. Še več, odrekli smo se tudi višjim osebnim dohodkom v korist investicij in družbenega standarda. Saj smo v sedemdesetih letih samo za stanovanjsko izgradnjo namenili 8,9 pa do 12 % našega čistega dohodka. Vse to pa nas železarjev ni odvrgnilo, da se ne bi v interesu dviga kvalitete naših jekel in izdelkov in dotrajanosti obstoječe jeklarne že pred osmihi leti odločili za izgradnjo nove jeklarne. Nove jeklarne, ki naj sanira obstoječo proizvodnjo jekla v dotrajani SM jeklarni in ki naj omogoči višjo kvaliteto, višjo produktivnost in ne nazadnje še nadaljnji obstoj in razvoj železarstva na Jesenicah. Odpravila naj bi tudi za današnji čas težke in skoraj nemogoče pogoje dela.

Mnogi med nami jublanti dela smo bili ob tej odločitvi prepričani, da bomo še kot aktivni delavci Železarne soudeleženi novega podviga železarjev. Žal pa se tudi zaradi objektivnih razmer v našem gospodarstvu pričetek izgradnje vleče kot dolgi osemletni maraton na škodo družbe in železarjev. Ob vseh teh objektivnih pa vse prepogosto tudi subjektivnih zavlačevanjih pa se tik pred

ciljem tega maratona pojavijo v časopisju nove polemike »o požrešnih Jesenicah«. Jublanti dela-železarji sedanje in predhodnih generacij, skoraj 2600 upokojenih železarjev, smo nad takim pisanjem ogorčeni. Še posebno zato, ker smo v vseh teh 39 letih težave in krize sami reševali, pa tudi z zamrznitvijo osebnih dohodkov in drugim odreknanjem. Ogorčeni tudi zato, da se naš minuli in sedanji prispevek k slovenskemu in jugoslovanskemu gospodarstvu podcenjuje in ne vrednoti pravilno v širšem družbenem prostoru. In končno gre tudi za prihodnost.

Vsa strokovna dokazovanja, kaj je boljše in kaj ni, nam v teh polemikah ne dajo odgovora, kaj bo 6.300 železarjev delalo jutri, kako bo žive-

lo skoraj 20.000 njihovih svojcev in kaj bo z njihovimi potomci. In še več, ali lahko ponavljamo zgodovino, da se ob razviti predelovalni industriji odločimo, »da jeklo lahko uvažamo...?«

Na vse te časopisne polemike smo jublanti dela reagirali z optimizmom. Niso pa nam vzele zaupanja v sedanje mlajše generacije železarjev, da ne bi postavljenih ciljev uspešno uresničili. Ob velikem kadrovskem potencialu in pripadnosti sedanjih generacij železarstvu z optimizmom gledamo v prihodnost.

Kolektivu Železarne — samoupravljalcem in poslovodnim kadrom želimo, da uspešno in zavzeto ter enotno uresničujete tudi v prihodnje postavljene cilje — čim več kvalitetnega jekla družbi in čim hitrejši pričetek izgradnje nove jeklarne, ki nam vsem skupaj zagotavlja boljše jutri.

Jubilantke in jublanti dela
Železarne Jesenice

DOBRI PROIZVODNI REZULTATI OMOGOČAJO VIŠJE OSEBNE DOHODKE

Na skupni seji vodstev družbenopolitičnih organizacij naše železarne, ki je bila v petek, 20. aprila, so razpravljali o poslovnih rezultatih Železarne v prvem tromesečju letošnjega leta in o možnostih za povečanje osebnih dohodkov.

Proizvodni rezultati so bili v prvem tromesečju zelo dobri, saj smo dosegli načrtovano količino skupne in gotove proizvodnje, z malenkostnim odstopanjem smo izpolnili tudi plan izvoza; plan prodaje smo presegle za tri odstotke. Tudi izpolnjevanje kvalitetnega asortimenta se izboljšuje, dosežena pa je bila tudi rast produktivnosti.

Zaradi boljših proizvodnih rezultatov in izpolnjenega izvoza je bila oskrbljenost s surovinami boljša kot lani in večjih problemov ali kriz ni bilo.

V doseganju planiranega proizvodnega asortimenta zaostajamo, vendar so rezultati iz meseca v mesec boljši. Tako je bil v januarju zaostanek 5,3 odstotka, v februarju 2,1 odstotka, v marcu pa le še 1,4 odstotka.

Za letošnje leto smo si v primerjavi z lanskim letom začrtali, da bodo sredstva za bruto osebne dohodke naraščala 37-odstotno. S tem bi ob takrat načrtovanem dvigu cen zadr-

žali padec realne vrednosti bruto osebnih dohodkov. V letošnjem prvem tromesečju smo za osebne dohodke izplačali le 19,9 % od načrtovane letne mase sredstev za bruto osebne dohodke, v istem obdobju lani pa 24,4 odstotka.

Način nagrajevanja v Železarni sloni na večji produktivnosti, vrednosti naših izdelkov in dohodku. Ker so vsa ta načela nagrajevanja skoraj v celoti izpolnjena, obstaja možnost, da za 20 odstotkov povečamo obračunsko postavko, o tem pa bodo odločali delegati na delavskih svetih temeljnih organizacij in delovnih skupnosti.

Doseženi rezultati pa nas ne bi smeli uspavati, zato bi morali vsi še bolj dosledno in disciplinirano izpolnjevati planske obveznosti in še bolj izboljšati organizacijo dela, povečati izplen, varčevati s surovinami in energijo, zmanjševati stroške, pospeševati inventivno dejavnost in izpolnjevati druge ukrepe za boljše proizvodnjo.

Lilijana Kos

TRADICIONALNO SREČANJE BORCEV NOV LETOS NEKOLIKO DRUGAČNO

Na razširjeni seji koordinacijskega odbora ZB NOV SOZD Slovenske železarne, ki je bila v petek, 13. aprila, je dosednji predsednik Mitja Šipek, ki mu poteka mandat, podal poročilo o delu. Janez Gradišnik je poročal o srečanju borcev NOV SOZD v lanskem letu. Za naslednje štiriletno mandatno obdobje so za predsednika izvolili Petra Zbontarja, sedanjega predsednika aktiva ZB NOV Železarne Jesenice.

Na seji so predvsem govorili o letošnjem srečanju železarjev borcev NOV, za katerega so menili, da naj ne bi bilo več takšno kot minula leta. Ker se je število zaposlenih borcev NOV zelo zmanjšalo in tudi zaradi varčevanja naj bi srečanje borcev, ki bi letos potekalo s poudarkom na 15-letnici obstoja SOZD Slovenske železarne, nekako združili z drugimi srečanji, recimo kulturnih skupin, konkretno pihalnih orkestrrov ali folklornih skupin. Predlagano je bilo, naj bi bilo takšno prvo srečanje na Jesenicah, nosilec pa naj bi bil koordinacijski odbor sindikata SOZD Slovenske železarne.

Do prve seje tega koordinacijskega odbora je bilo naročeno, naj se v Železarni Jesenice pogovorijo o možnosti organiziranja takšnega srečanja železarjev na Jesenicah in predlagajo tudi datum srečanja. Možni

vir financiranja takšnega srečanja naj bi bila združena sredstva, ki so jih za letos predvideli za posamezne aktivnosti v okviru koordinacijskega odbora ZB NOV in komisije za kulturno dejavnost v SOZD in delovnih organizacijah.

Cepprav bo srečanje nekoliko drugačno, bodo nanj povabili vse borce NOV, aktivne železarje. Za izvedbo srečanja so izbrali poseben pripravljalni odbor, v katerem so: Stanko Režek, Zdravko Salobir, Peter Zbontar, Igor Uršič, Olga Mlakar, Boris Bregant, novi predsednik delavskega sveta SOZD SŽ in predsednik organizacijskega odbora pri organizatorju srečanja. Pripravljalni odbor se bo sestal do konca tega meseca in se pogovoril o vseh ključnih vprašanjih, vključno s financiranjem tega srečanja.

B. B.

OB ČETRTE OBLETNICI SMRTI PREDSEDNIKA JOSIPA BROZA TITA

POD TITOVIM VODSTVOM IZ NEKDANJE ZAOSTALE V NEODVISNO IN SAMOZAVESTNO SOCIALISTIČNO DRŽAVO

»... Pod Titovim vodstvom se je Jugoslavija iz majhne in zaostale balkanske province, s položajem polkolonialne države, drobiža za poravnavanje medsebojnih obračunov velikih sil, dvignila na raven neodvisne in samozvestne socialistične države, domovine svobodnih ljudi in enakopravnih narodov, z vidnim mestom in ugledom v mednarodni skupnosti, z razvitimi proizvodnimi silami, močno industrijo in modernim kmetijstvom, notranje trdna in povezana — družbena osnova in bistvo vsega tega je pa sistem socialističnega samoupravljanja.

V povojnem revolucionarnem razvoju je morala naša država premagati številne notranje in zunanje težave. Zelo nizka materialna podlaga, podedovana iz predvojne Jugoslavije, ki je bila tedaj ena izmed najbolj zaostalih držav v Evropi, poleg tega pa tudi strahotno vojno uničenje sta zahtevala izjemno delovno zagnanost in številne samoodpovedi delavskega razreda in najširših ljudskih množic, da bi dosegli tisto, kar imamo danes.

S poprečno letno stopnjo rasti družbenega proizvoda približno šest odstotkov se je Jugoslavija v obdobju 1947—1979 uvrstila med države z najhitrejšim gospodarskim vzponom na svetu. Narodni dohodek na prebivalca se je v teh letih povečal za več kot štirikrat. To je omogočalo tudi vedno večji življenjski standard delovnih ljudi ter materialni in kulturni napredek vse države.

V skupnem povojnem razvoju se je še posebej hitro razvijala industrija, saj se je v obdobju 1949—1979 povečala za več kakor osemnajstkrat. Tudi v kmetijstvu smo dosegli velike uspehe in zelo pomembne spremembe v njegovi socialistični preobrazbi. Družbeni sektor kmetijstva razpolaga danes z vrhunsko tehnologijo v svetu.

Izjemni dosežki so bili še na drugih gospodarskih področjih. Dosegli smo visoko tehnično-tehnološko raven. Jugoslavija izmenjuje danes s svetom približno tretjino družbenega proizvoda. Korenito se je spremenila tudi struktura prebivalstva. Število kmetijskega prebivalstva v skupnem prebivalstvu se je zmanjšalo od približno 75 odstotkov takoj po vojni na približno 30 odstotkov danes. Število zaposlenih se je večkrat povečalo in znaša danes že okoli 5,7 milijona ljudi. Zelo se je dvignila izobrazbena, kulturna in zdravstvena raven prebivalstva, skratka — življenjske in delovne razmere so se spremenile v temeljih.

Vse to kaže, da je socialistična samoupravna Jugoslavija pod Titovim vodstvom dosledno uresničevala težnje in interese delavskega razreda in najširših delavskih množic, da je temeljito spreminila svojo podobo, izvedla globoke družbene, revolucionarne preobrazbe in ustvarila trdne družbene in ekonomske temelje za razvoj.

Povezanost partije z množicami, dejstvo, da se je partija bojevala za tisto, kar je delovni človek videl kot svoj interes in za kar se je tudi sam bojeval, sta predstavljala temelj za veliko zaupanje delovnih ljudi v Tita in naše vodstvo, je bila največja sila v boju za neodvisnost in samostojni razvoj...»

(Iz govora Vladimirja Bakariča ob smrti predsednika Josipa Broza Tita. Na sliki, predsednik Tito zadnjič na Jesenicah.)

OB OBLETNICI SMRTI PREDSEDNIKA TITA

Na seji koordinacijskega odbora za obeleževanje in ohranjanje imena in dela Josipa Broza Tita pri zvezni konferenci SZDL Jugoslavije so se 16. aprila dogovorili, da veljajo vsi lankoletni sklepi glede obiska spominskega centra »Josip Broz Tito« v Beogradu, kakor tudi glede letošnje obeležitve dneva smrti predsednika Tita, ki prav tako ostane v okviru lankoletne, zato vas spominjamo na osnovne sklepe:

- z minuto molka in priložnostnimi besedami se bomo tovariša Tita spomnili na rednih delovnih in družbenopolitičnih prireditvah, ki bodo na dan 4. maja,
- v vseh šolah in enotah JLA bo prva ura posvečena življenju in delu Josipa Broza Tita,
- ob 15.05 bo delegacija federacije in oboroženih sil položila cvečje na Titov grob,
- ob 15.05 se bodo oglasile sirene v vsej državi,
- sredstva javnega obeščenja bodo pripravila posebne tekste in programe za ta dan.

Koordinacijski odbor želi, da bi za to priložnost oblikovali resne koncepte, da se ne bi prepustili literarni in likovni stihiji. Vse tudi spominjamo na določila zakona, po katerem se na obletnico smrti Josipa Broza Tita zastave ne izobešajo, ali spuščajo na pol droga.

OK SZDL

Jubilanti dela, ki so delali v Železarni nad 35 do 40 let — moški, oziroma nad 30 do 35 let — ženske, na prvomajskem sprejemu

INVESTICIJE V SOZD SLOVENSKE ŽELEZARNE V LETU 1983

(Nadaljevanje s 1. strani)

Leta 1982 je znašala celoletna realizacija 2.481 mio dinarjev. Višina za investicije porabljenih sredstev je bila kar za 15 % nižja od minimalno oblikovane amortizacije. Razumljiva je bila torej ugotovitev, da je takšna realizacija slaba in ne more biti osnova za načrtovanje za leto 1983.

Če bi hoteli ostati približno na ravni porabe v letu 1982 in ob upoštevanju enake stopnje podražitev tudi v letu 1983, bi morali predvideti vlaganja vsaj v višini okoli 3.250 mio din. To pa bi bilo za plan premalo. Kdo ne bi vnesel v letni načrt tudi porabe za investicije, ki so bile v srednjeročnem planu opredeljene kot prednostne in bi jih morali pričeti že leta 1981 ali 1982? Tako je tudi bilo in v planu za leto 1983 je bilo po željah delovnih organizacij predvideno, naj bi porabili za vlaganja v osnovna sredstva okoli 6.100 mio dinarjev in še nekaj sto milijonov za obratna sredstva in prispevke. Če upoštevamo, da so približno 2.800 mio dinarjev načrtovali na Jesenicah samo za vlaganja v jeklarno 2, potem je takšna vrednost kar sprejemljiva. V času obravnave takega plana je bilo znano, da se možnosti uvoza investicijske opreme ne izboljšujejo, temveč kvečjemu zaostrejujejo. Prednostni projekti so bili v postopku pridobivanja soglasij o družbeno ekonomski upravičenosti naložb in reševanja konstrukcije financiranja. Bančni konzorcij, ki naj bi zagotovil pomemben del kreditov za realizacijo, je bil formalno sicer ustanovljen, vendar še daleč od operativne sposobnosti. Zato je bila močno vprašljiva realnost plana investicij z nad 6.000 mio din potrebnih sredstev. Ob sprejemanju gospodarskega načrta za leto 1983 plan investicij ni bil sprejet. Tisti, ki so gledali na možnosti zelo stvarno, so ocenjevali, da ne bo mogoče zagotoviti večje porabe kot 4.000 do največ 4.500 mio dinarjev že ob upoštevanju podražitev. Drugi so bili zopet mnenja, da je treba načrtovati, zaradi zaostankov v prvih dveh letih, sedaj pospešeno porabo z vrednostjo nad 8.000 mio dinarjev. Končno je obveljal dogovor, da bomo za plan investicij SOZD za leto 1983 upoštevali tiste vrednosti, ki jih bodo sprejeli in potrdili delavski sveti v delovnih organizacijah in pri tem je tudi ostalo.

IZVRŠEVANJE PLANA INVESTICIJ

Po podatkih iz letnih planov je bilo predvideno za vlaganja v osnovna sredstva:

za železarno	5.827 mio din
pri predelovalcih	236 mio din
in storitvene DO	12 mio din
in službe	6.075 mio din

Skupaj z obratnimi sredstvi in prispevki je bila investicijska vsota približno 6.700 mio dinarjev. Po podatkih Interne banke SZ je znašala skupna poraba 4.665 mio dinarjev. Pri tem je upoštevano tudi plačilo energetskega prispevka, katerega je Železarna Jesenice lani vplačala Elektrogospodarstvu že vnaprej, na račun gradnje jeklarne 2.

Če upoštevamo vsa plačila, potem je bil letni plan realiziran okoli 70 %. Takšna primerjava pa ne bi bila pravilna, ker je za nas predvsem pomembno, koliko je bilo porabljeno za vlaganja v osnovna sredstva. Po podatkih, ki so jih dale investicijske in razvojne službe delovnih organizacij, znaša ta poraba 3.450 mio dinarjev in je kar zelo blizu številkam, ki so jih dale tudi finančne službe Interni banki. Če nič ne zaokrožujemo števil in uporabimo izvirne podatke, predstavlja tolikšna realizacija 55,1 % letnega plana vlaganj v osnovna sredstva. Če iz porabe sredstev izdvojimo že plačani prispevek za ne realizirano investicijo, je celotna poraba investicijskih sredstev v letu 1983 znašala okoli 59 % plana.

Vsa porabljenega sredstva so torej približno 2 % večja, kot je bila minimalno formirana amortizacija v letu 1983. Če dodamo še v celoti plačane prispevke, kar je bilo v resnici tudi izvršeno, potem je bila poraba okoli 60 % večja od minimalne amortizacije. Poraba je docela drugačnja, če se omejimo na osnovna sredstva. Primerjava podatkov samo za vse tri železarne kaže, da je višina porabljenih sredstev za investicije približno 60 % ustvarjene akumulacije in pri predelovalcih žice 63 %.

Če upoštevamo celotno akumulacijo SOZD SZ in porabljenega sredstva

za investicije, potem je bilo v letu 1983 porabljen približno 61 % sredstev akumulacije za nove naložbe v osnovna sredstva, vsa za investicije porabljenega sredstva pa predstavljajo približno 88 % akumulacije.

Tako je bilo leto 1983 za investicijsko dejavnost nekoliko ugodnejše kot prejšnji dve leti, vsaj navidezno je tako glede porabe višine sredstev. Ob podrobnejši analizi in upoštevanju vseh podražitev pa to izgubi nekaj vrednosti. Kljub vsemu lahko ocenjujemo preteklo leto po uspešnosti skoraj kot prelomno leto za investicijsko dejavnost SOZD Slovenske železarne.

DOKONČANE INVESTICIJE

Poskusno je pričelo obratovati več naprav in proizvodnih obratov, katerih projekti so bili potrjeni še v prejšnjem srednjeročnem obdobju, dokončani pa lani. Naj nekatere navedem:

— V Železarni Jesenice naprava za vakuumiranje in ponvično metalurgijo, ki je od oktobra v poskusnem obratovanju. Od 1. avgusta 1983 poskusno obratuje tudi brusilni stroj za gredice, izdelan doma.

— v Železarni Ravnje je obrat posebne litine v poskusnem obratovanju od lanskega maja. Rekonstrukcija jeklarn je prešla v zaključno fazo in večino novih naprav že uporablja. Ena naprava za vakuumiranje oziroma ponvično metalurgijo že obratuje. Kar še ni dograjeno, bo dokončano do junija 1984.

— v Železarni Štore je bila zaključena preselitev jeklovleka, ki že od sredine leta obratuje v novem objektu. Poskusno proizvodnjo so z junijem pričeli tudi v obratu hidravlične litine. S tem dokončujejo prvo fazo sanacije livarne.

— v TOVILU Ljubljana so tudi v letu 1983 vzporedno s poskusno proizvodnjo dokončevali še nekatera z ostala dela, žal pa zaradi restrikcij uvoza opreme, za katero ni mogoče dobiti doma primerne nadomestila, ne bodo mogli v celoti uresničiti načrtovane ravni proizvodnje.

— v Plamenu Kropa so dokončali gradnjo mehaniziranega skladišča, ki je že v poskusnem obratovanju.

— v Verigi Lesce je v zaključni fazi gradnja galvanizacije in čistilne naprave za odplake.

— v Žični Celje je bila zgrajena proizvodna hala na Hudinji s površino 2800 kv. m in tako bodo letos izvršili po programu predvideno selitev.

REZULTATI INVESTICIJ IZ PRETEKLIH LET

Preteklo leto ocenjujem kot uspešno na področju investicij tudi zaradi tega, ker so se učinki nekaterih investicij iz preteklih let že pokazali v proizvodnji. Že sama proizvodnja jekla, ki je bila prvič v slovenskih jeklarnah večja kot 800.000 ton, kaže to.

V Železarni Ravnje so v lanskem letu pretalili na novi EPŽ napravi ingot, ki je tehtal več kot 35.000 kg. Na novi kovaški liniji so ne samo osvojili tehnologijo proizvodnje, ampak so svoje pridobljeno znanje in izkušnje že uspešno prodali v tujini.

V Železarni Štore so v novem jeklovleku že prvo leto, še v poskusnem obratovanju, dosegli načrtovano količino proizvodnje.

No, preveč hvale ni dobro, saj vemo, da je še nekaj investicij, pri katerih se bo treba potruditi ali vanje še dodatno vlagati, da bi dosegli v projektih predvidene učinke.

NOVI PROJEKTI

Bolj kot vse drugo je za SOZD Slovenske železarne pomembno, da so se stvari premaknile tudi pri prednostnih projektih, ki že tako kasnijsko več kot dve leti.

Sredi leta 1983 so dobili zeleno luč za modernizacijo in rekonstrukcijo valjarne v Železarni Ravne. Med obratnavo družbeno ekonomske upravičenosti te naložbe so sicer ugotovili koristnost investicije, vendar mora investitor upoštevati tudi omejene možnosti financiranja in uvoza opreme. Zato je bilo treba projekt razdeliti v pet finančno in seveda časovno ločenih faz, tako da bi bilo mogoče dokončati celotno investicijo do leta 1987. Odobrena je bila realizacija druge faze, prva je namreč praktično že zaključena.

Projekt jeklarna 2 Železarne Jesenice je tudi dobil soglasje, vendar ga je bilo treba razdeliti na dve fazi, ki prav tako pomenita časovno raztegnitev investicije. V preteklem letu so hiteli z izdelavo investicijske dokumentacije za prvo fazo, ki je bila medtem že potrjena. Proti koncu leta je končno operativno zaživel tudi bančni konzorcij, ki naj bi pomagal pri financiranju razvoja slovenske črne metalurgije v tem srednjeročnem obdobju, ki se je medtem že krepko prevesilo v drugo polovico. Na Jesenicah so izposlovali tudi soglasje za pripravljala dela za namestitev investicije v jeklarno in tudi že za ta namen porabili nekaj denarja.

V Železarni Štore so morali na zahtevo republiške komisije za odobravanje projektov tudi predelati investicijsko dokumentacijo za dopolnilna dela v jeklarni in rekonstrukcijo valjarne tako, da so celotni projekt razdelili v tri faze. Ob koncu leta je bila dokumentacija še v obravnavi, sedaj pa so že dobili soglasje za realizacijo prve faze.

Vse kaže, da bi z realizacijo teh treh prednostnih projektov bistveno oživila v letu 1984 tudi investicijska dejavnost in prav zaradi tega, kar se je dogajalo in se dogodilo v letu 1983, čutim preteklo leto kot prelomno.

KAKO BO V LETU 1984?

Ko pišem ta sestavek, se bliža že konec četrtega meseca 1984. leta. Če govorimo o predlaganem planu investicij za to leto, potem ga moram osebno oceniti za izjemno optimističnega. Če bi ga mogli realizirati, bi bilo zelo prav. Bojim se, da za to ni danih finančnih možnosti in če bi tudi bila finančna sredstva takoj v celoti na razpolago, menim, da nekateri investitorji niso sposobni realizirati načrtovane vrednosti investicij v tem letu.

Za vlaganja v osnovna sredstva je namreč predvideno za SOZD SZ okoli 10.000 mio dinarjev. Čeprav kaže, da bi lahko še letos pričeli vsaj v drugi polovici leta z realizacijo jeklarne 2 na Jesenicah in mogoče proti koncu leta tudi s prvo fazo realizacije dopolnitve jeklarne v Štorah in da bi po drugi fazi rekonstrukcije valjarne na Ravnah ali že vzporedno pričeli s tretjo fazo, tako je tudi planirano, menim, da bi letos lahko porabili največ okoli 6.500 mio dinarjev vlaganj v osnovna sredstva ter še okoli 1.000 mio din za obratna sredstva in prispevke. Upoštevati namreč moramo, da so štirje meseci že minili in bo preteklo še nekaj časa, preden bodo dela stekla.

Če bodo letos dela res tako stekla, kot sem zapisal, potem bi morali investitorji storiti vse, predvsem s lastnimi močmi in sredstvi ter poiskati mogoče še pomoč od drugih, da bi leta 1985 in kasneje investirali čim več in čim hitreje. Nekaj je jasno: počasne investicije so drage investicije.

Milan Marolt

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu maju bodo praznovali petdeset let svojega življenja naslednji sodelavci: Maksimiljan LEBEN, Energetika — 1. maja; Filip TUŠEK, KO-FI, komerc. sektor — 1. maja; Osman HARAMBAŠIĆ, Jeklarna — 2. maja; Milan MISIR, ETN — OTK — 5. maja; Božidar MLINARIČ, ETN — SEO — 6. maja; Cvetko KALAN, Elektrode — 7. maja; Mihaela DAVIDOVIČ, Družbena prehrana — 8. maja; Janko KENDA, Hladna valjarna Jesenice — 15. maja; Marija RADINOVIČ, Energetika — 17. maja; Vlado TRATNIK, Vzdrževanje — 19. maja; Tezija JEREB, Družbena prehrana — 20. maja; Muharem ALIŠIĆ, KSI — splošni sektor — 24. maja; Angela DERGANČ, KSI — splošni sektor — 27. maja; Safet ŠABANOVIĆ, Transport — 27. maja in Janez KOVAČ, Valjarna žice — 30. maja.

Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

OBVESTILA KOLEKTIVU — OBVESTILA KOLEK

RAZPORED DEŽURNIH ŽELEZARNE OD 30. APRILA DO 13. MAJA

30. aprila, Ernest PUŠNIK, vodja komerciale, Jesenice, Titova 2/a, tel. št. 81-490.
1. maja, Drago FINŽGAR, vodja TOZD Valjarna žice in profilov, Begunje 128/b.
2. maja, Franc GASSER, vodja TOZD Profilarna, Žirovnica, Moste 22/b.
3. maja, Vitomir GRČAR, vodja TOZD Valj. deb. ploč., Jesenice, Titova 2, tel. št. 81-279.
4. maja, Jernej HOČEVAR, vodja prodaje, Jesenice, Kežarjeva 38, tel. št. 82-118.
5. maja, Avgust KARBA, vodja OPP, Jesenice, Svetinova 10, tel. št. 83-248.
6. maja, Anton KELVIŠAR, vodja TOZD Žičarna, Jesenice, Cesta na Golico 16.
7. aprila, Marin GABROVŠEK, član poslovnega odbora, Bled, Ribenska 8/c, tel. št. 78-157.
8. aprila, Sašo KAVČIČ, vodja TOZD HV Jes., Jesenice, Titova 85, tel. št. 81-413.
9. aprila, Janez KOMEL, vodja marketinga, Jesenice, Janševa 6, tel. št. 81-026.
10. aprila, Jože KRAMAR, vodja TOZD Energetika, Mojstrana, Dovje 112.
11. aprila, Oskar KÜRNER, vodja RO, Jesenice, Tavčarjeva 10, tel. št. 81-214.
12. aprila, Sašo MANDELJC, vodja TOZD Valjarna bluming štekel, Jesenice, Tomšičeva 88, tel. št. 82-054.
13. aprila, Valentin MARKEŽ, vodja TOZD vzdrževanje, Jesenice, Cesta talcev 4/a, tel. št. 83-345.
Dežurstvo je vsak delovni dan od 14. ure do 6. ure zjutraj naslednjega dne, in sicer tako, da je dežurni v tem času dosegljiv doma. Ob sobotah, nedeljah in praznikih traja dežurstvo od 6. ure do 6. ure naslednjega dne.
V času dežurstva mora dežurni opraviti en obhod po Železarni, svoja zapazanja vpisati v dežurno knjigo ter o tem poročati ob predaji dežurstva podpredsedniku poslovnega odbora.

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

Dežurna služba vzdrževanja v Železarni

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK — 30. 4.	STANE MENCINGER	VOJKO MENCINGER
TOREK — 1. 5.	VLADO REPE	JANEZ KOVAČ
SREDA — 2. 5.	FRANC CERKOVNIK	BOŽIDAR INTIHAR
ČETRTEK — 3. 5.	JANKO CERKOVNIK	BERTI KRAPEŽ
PETEK — 4. 5.	JOŽE PEZDIRNIK	IVAN ŠENVETER
SOBOTA — 5. 5.	MITJA BENEDIČIČ	IVAN SLAMNIK
NEDELJA — 6. 5.	FRANC BERNIK	MARJAN ERMAN
PONEDELJEK — 7. 5.	FRANC NEČIMER	DUŠAN POLAJNAR
TOREK — 8. 5.	BRANKO GERČAR	MIHA ŠLIBAR
SREDA — 9. 5.	BOŽIDAR ČERNE	AVGUST NOVŠAK
ČETRTEK — 10. 5.	MARJAN PINTAR	ALOJZ VARL
PETEK — 11. 5.	FRANC ARNEŽ	KLAVDIJ MLEKUŽ
SOBOTA — 12. 5.	BORUT CEGNAR	MATIJA URH
NEDELJA — 13. 5.	IGOR MEŽEK	PRIMOŽ ŽVAB

Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je: 3551.
vezni telefon je: 2317.
Na redne delovne dni dela dnevni dežurni od 14. do 18. ure,
nočni pa od 18. do 6. ure.
Na proste sobote, nedelje in praznike dela:
dnevni dežurni od 6. do 18. ure,
nočni pa od 18. do 6. ure.
Predaja poslova se izvede na vodstvu TOZD Vzdrževanje, oziroma v sobi dežurnega vzdrževalca.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

Od 30. aprila do 5. maja bodo delale naslednje obratne ambulante:
DOPOLDNE: I. obratna ambulanta — dr. Metod Rešek in IV. obratna ambulanta — dr. Ivica Vreš.
Dispanzer za borce: dr. Ivica Vreš.
POPOLDNE: II. obratna ambulanta — dr. Metod Rešek in III. obratna ambulanta — dr. Matej Andolšek.
V ponedeljek, 30. aprila, samo dopoldne: IV. obratna ambulanta — dr. Ivica Vreš.
V soboto, 5. maja, samo dopoldne: III. obratna ambulanta — dr. Matej Andolšek.

ZOBNE AMBULANTE:
DOPOLDNE: II. zobna ambulanta — dr. Alojz Smolej. Za borce od 11. do 12. ure.
POPOLDNE: III. zobna ambulanta — dr. Bela Gazafi.
Po SS za Vatrostalno od 13,30 do 14,30.
V soboto, 5. maja, samo dopoldne: III. zobna ambulanta — dr. Bela Gazafi.

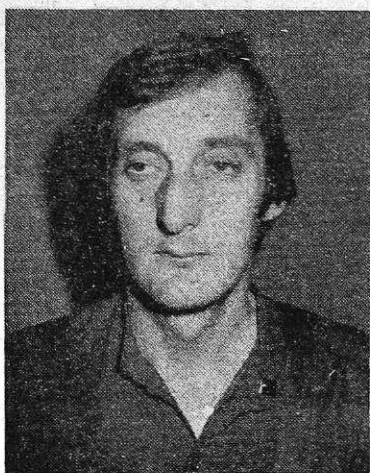
Od 7. do 12. maja bodo delale naslednje obratne ambulante:
DOPOLDNE: II. obratna ambulanta — dr. Janez Zaletež in III. obratna ambulanta — dr. Matej Andolšek.
POPOLDNE: I. obratna ambulanta — dr. Metod Rešek in IV. obratna ambulanta — dr. Ivica Vreš.
Dispanzer za borce: dr. Ivica Vreš.
V soboto, 12. maja, samo dopoldne: I. obratna ambulanta — dr. Metod Rešek in IV. obratna ambulanta — dr. Ivica Vreš.
ZOBNE AMBULANTE:
DOPOLDNE: I. zobna ambulanta — v dent. Viktor Stražišar in III. zobna ambulanta — dr. Bela Gazafi.
Po SS za Vatrostalno vsak dan od 9,30 do 10,30.
POPOLDNE: II. zobna ambulanta — dr. Alojz Smolej.
Za borce vsak dan od 13,30 do 14,30.
V soboto, 12. maja, samo dopoldne: II. zobna ambulanta — dr. Alojz Smolej.

DEŽURSTVO V VATROSTALNI ZENICA TOZD JESENICE

27. aprila, Edi CENČEK, Mojstrana, Delavska 11.
28. aprila, Edi CENČEK, Mojstrana, Delavska 11.
29. aprila, Edi CENČEK, Mojstrana, Delavska 11.
30. aprila, Tomaz ZALOKAR, Jesenice, Titova 22, tel. št. 81-213.
1. maja, Branko MARKIZETI, Jesenice, Titova 4/a, tel. št. 83-596.
2. maja, Branko MARKIZETI, Jesenice, Titova 4/a, tel. št. 83-596.
5. maja, Edi CENČEK, Mojstrana, Delavska 11.
6. maja, Edi CENČEK, Mojstrana, Delavska 11.
Dežurni Vatrostalne je v soboto od 6. do 12. ure dosegljiv v Vatrostalni, telefon 81-743, oziroma telefon Železarne 34-65. V preostalem času do ponedeljka do 6. ure zjutraj je dosegljiv doma.

TUDI DANES BI MORALI PRAZNOVATI PRVI MAJ S SRCEM IN VEČJO DELAVSKO ZAVESTJO

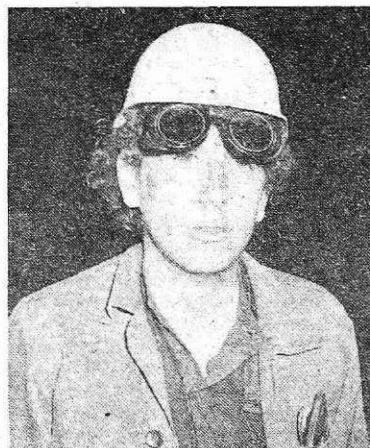
(Nadaljevanje s 1. strani)

Darko Simonič

okvare na kakem agregatu, ki je dejurni vzdrževalec ne more sam popraviti.

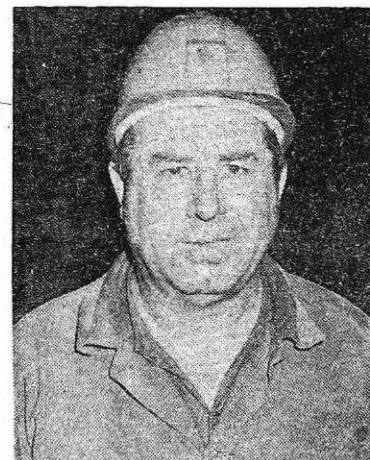
Naše delo je zelo naporno in nevarno, posebno če je treba odpravljati okvaro med obratovanjem peči. Takrat človek v tekmi s časom, rad pozabi na lastno varnost. Ko bo začela obratovati nova jeklarja, bo delo precej lažje. Vse naprave bodo nove. Manj bo ropota, manj vročine in plinov, pa tudi manj okvar. Skratka, delo bo lažje, čeprav bo tudi tam treba odpraviti okvaro med obratovanjem peči.

LEOPOLD LOMOVŠEK, delovodja na elektro peči, je tri leta zaposlen v TOZD Jeklarja. S svojo izmeno bo delal 1., 2. in 3. maja ponoči. »Prvi maj je delavski praznik in prav je, da ga primerno praznujemo tudi s proslavami in manifestacijami, vendar ga bomo mi praznovali bolj delavno. Za nas tukaj ni pravih praznikov, delati moramo brez zastojev, sicer proizvodnih planov ne bomo doslegli, toda tega smo navajeni.

Med prazniki ni na delu nikoli dovolj ljudi, zato je takrat težje delati. Vsak hoče biti doma pri družini. Veliko je tudi delavcev iz drugih krajev, radi bi bili prosti in odšli za nekaj dni domov. Zato morajo tisti, ki na praznik delajo, bolje poprijeti. Pri delu smo vezani tudi na promet, na vzdrževalce, na TOZD Valjarna bluming štelcel. Tudi pri njih se pozna, da med prazniki dela manj ljudi. Zastoji se ne odpravljajo tako hitro kot sicer, livne garniture iz TOZD VBS se ne vračajo pravočasno in podobno.

Pogoji dela so tukaj tudi sicer težki, toda plan je kljub temu treba izpolniti. Z izgradnjo nove jeklarne se bodo delovni pogoji za nas bistveno izboljšali. Delali bomo po sodobnejših tehnoloških procesih, peči bodo izolirane in več prostora bo okoli njih, v veliko korist pa nam bo tudi procesni računalnik. Lahko bomo izdelovali visoko kvaliteten jekla. Töne jekla, ki jih sedaj izdelamo, namreč niso vedno pravo merilo za delovno uspešnost.

MEHMED ČIZMIČ je prvi jamski pomočnik na elektro peči. Doma je iz

okolice Sanskega mostu. Že od 1961. leta dela v jeklarji, v livni jami. Med prvomajskimi prazniki bo delal v nočni izmeni. Delo, ki ga opravlja, je fizično izjemno naporno, tudi zaradi vročine, vendar pri njem vztraja že tretje desetletje. »Če se mora, ni težko, pravijo pri nas, čeprav bi bil med prazniki raje doma z družino. Sicer sem se v teh letih navadil delati za praznike, pa naj bo to za novo leto, 29. november ali 1. maj.

Rad imam svoje delo in ni mi težko delati, le da je dovolj ljudi. Tukaj ni vprašanje, ali boš delal ali ne, delo samo te preganja. Toda velikokrat se zgodi, da moraš delati za dva. Tudi v poletnih mesecih je zaradi izostankov zelo težko delati. Posebno tretji jamski pomočniki so problem zase. To so mladi ljudje, ki se hitro naveličajo trdega dela v izmenah in menjajo službo. Podobno je med prazniki, ker nikoli ni na delu toliko ljudi, kolikor bi jih moralo biti. Tudi sicer je med prazniki več težav. Vedno je treba čakati na ponvice, na livne vozove in podobno.

Pred leti smo imeli za praznike vedno nekoliko boljše praznično malico, da se je vede, da je to poseben dan. Kasneje so bile te malice ukinjene in smo za praznik dobili le dodatni bon, sedaj tudi tega ni več.

VINKO TRDINA je vratar pri glavnem vhodu v Železarno. V soboto, 30. aprila in v nedeljo, 1. maja, bo delal popoldne, pa tudi potem najbrž ne bo prost, saj bo treba nadomeščati sodelavca, ki je bolezensko odsoten. Na dan, ko je bil ta razgovor opravljen, je bil v službi 16 ur. Ves mesec namreč delajo na tem vhodu v Železarno trije vratarji namesto štirih. 26 let že dela kot vratar stalno na tri izmene ali pa po sistemu 4+1. »Veliko pomanjkanje kadrov se čuti tudi pri nas. Imamo veliko invalidov, ki so pogosto odsotni zaradi bolezni, pa tudi večinoma starejši ljudje smo tukaj. Imamo veliko dopusta, kar tudi povečuje odsotnost. Mladim pa to delo ne odgovarja zaradi izmenškega dela.

Prav nenavadno se mi zdi, če sem med prazniki prost. Navajeni smo delati ne glede na to, kateri dan je, čeprav bi bilo lepše praznovati doma. Tudi na novo leto ali dan republike si prost le vsake štiri leta. Drugače tudi biti ne more. Takšno je pač naše delo.

Med prazniki je sicer manj prometa skozi Železarno in zato je delo lažje, toda prav zaradi tega, ker je takrat v Železarni manj ljudi, je potrebno biti še bolj pozoren na celotno okolje, da v obrate ne zaide kdo, ki tam nima kaj iskati. Mislim, da je ta delavski praznik potrebno proslaviti bolj delavno že zaradi težke gospodarske situacije, v kateri smo in da si v tem trenutku ne moremo privoščiti kakšnih razkošnih proslav.

MARTIN ZUPAN je končni valjavec, v Železarni pa je zaposlen od leta 1952. V Valjarni žice in profilov dela že 26 let, vmes pa je enajst mesecev delal v Elanu v Begunjah.

»V temeljni organizaciji Valjarna žice in profilov smo bili lani zaradi pomanjkanja vložka za prvomajске praznike prosti, letos pa bomo že 30. aprila začeli z remontom na peči.

Prvomajске praznike bom izkoristil za urejanje vrta in opravke okrog hiše,« je dejal Martin. »Upam, da bo vreme lepo in bom lahko opravil veliko dela. Včasih smo 1. maj praznovali drugače, saj je takrat veljalo geslo, da se praznik dela praznuje z delom. Mislim, da bi morali 1. maj tudi danes praznovati delavno, vendar bi bilo to zelo težko izpeljati, saj danes nihče ničesar več ne premakne, če za to ni plačan.

Letos smo z letnim planom vložek tako načrtovali, da bomo za praznike prosti. Sicer v teh mesecih nismo imeli večjih težav, toda oskrba je vedno motena. Mislim, da bo veliko boljše, ko bo zgrajena nova elektrojeklarja, vendar je to zamujen vlak, ker so stroški vedno večji. Če bo Železarna hotela obstajati, se bo mora

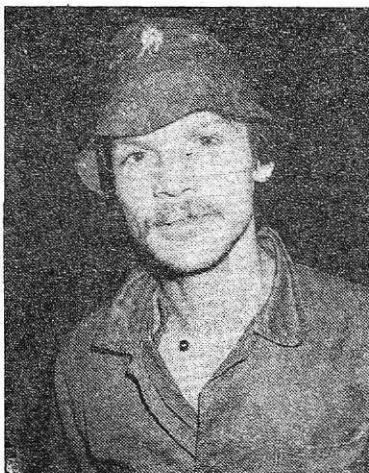
la modernizirati, da bo lahko sledila razvoju.

TUDI LUDVIK SMRKE je končni valjavec, v TOZD Valjarna žice in profilov pa dela že 26 let.

»Navadno smo bili prosti le za 1. maj, letos pa so zaradi pomanjkanja vložka in delavcev planirani vsi državni prazniki kot prosti. Praznike bom preživel doma in če bo lepo vreme, bom šel na izlet ali na piknik. Včasih je bilo za 1. maj več prireditvev in bolj slavnostno vzdušje, danes pa smo vsi bolj sami zase. Praznik dela bomo vedno težje praznovali delavno, saj si vsak zaradi težkega dela želi počitek, pa tudi živimo vsak bolj zase.

Tudi Ludvik meni, da bo težav z vložkom mnogo manj, ko bo narejena nova jeklarja, vendar bi jo morali zgraditi čimprej, saj bomo le tako lahko delali bolj kvalitetna in večvredna jekla.

FAHRUDIN KLJUČANIN je valjavec, v Železarni pa dela eno leto. Poleg svojega dela je aktiven tudi v osnovni organizaciji ZSMS v tej temeljni organizaciji.

»Praznike bom preživel doma, z družino, pa tudi denarja za kakšno razkošnejše praznovanje je premalo. Če bo vreme lepo, bomo šli na izlet ali piknik, če pa ne bo... Včasih so delavci 1. maj praznovali bolj s srcem in bolj zavedno, danes pa ni več tiste slovesnosti, ker je praznovanje preveč zrežirano, ljudje pa se vedno bolj zapiramo vase. Mislim, da bi bili delavci tudi danes pripravljeni delati ob prazniku prostovoljno, vendar bi morali biti pravilno in pravočasno obveščeni o pomenu take akcije.

Zaradi neenakomerne oskrbe z vložkom je nova jeklarja nujno potrebna, žalostno pa je, da se med seboj ne moremo dogovoriti in se znotraj Železarne kregamo. Če se nekdo z nečim ne strinja, bi se morali najprej med seboj pogovoriti, ne pa, da se kregamo po časopisih. Zaradi teh polemik smo izgubili veliko časa in ugleda, ker niti v Železarni nismo enotni.

MIHA SAJOVIC je prvi lužilec v TOZD Hladna valjarna Bela. V Železarni dela 25 let, v Hladni valjarni Bela pa osem let. »Tudi v naši temeljni organizaciji smo načrtovali, da bomo za državne praznike prosti.

Tako bom prvomajске praznike lahko preživel z družino, šli pa bomo na srečanje na Poljane. Mislim, da je tako srečanje zelo dobra stvar, saj je to priložnost, da se delavci srečamo, se pogovorimo in poveselimo skupaj. Danes je življenje predrago, da bi lahko prvomajске praznike preživel drugače.

Včasih smo 1. maj praznovali tako, da smo bili takrat prosti in mislim, da je prav, da je tako tudi danes. Praznik dela bi morali praznovati z delom celo leto, tista dva dni v letu pa bi se morali sprostiti in si nabrati novih moči za nadaljnje delo.

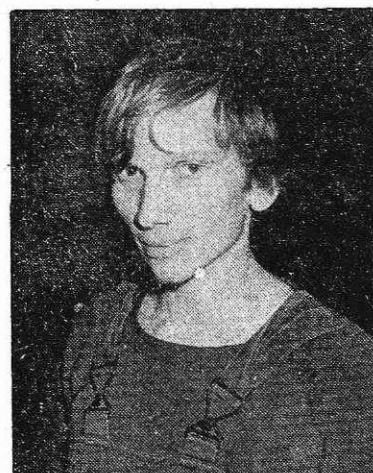
Težav z vložkom trenutno nimamo, kako bo čez dva meseca, pa še ne vemo. Problem pri oskrbi je kvaliteta vložka, ki ga potrebujemo za dinamno pločevino. Mislim, da bo oskrba boljše, ko bo zgrajena nova jeklarja, vendar o tej naložbi ne odločamo delavci, ampak majhna skupina ljudi na republiški ravni. Vse, kar smo na Jesenicah do sedaj zgradili, smo sami tudi plačali, zato mislim, da bi morali najprej delavce vprašati, kaj mislijo o gradnji nove jeklarne. Sicer pa je to za nas edina rešitev, ker stare martinovke tudi ne bodo več dolgo zdržale.

TOMAŽ KRAMAR je pripravljalec rezilnega ogrodka. V Hladni valjarni Bela je zaposlen sedem let.

»Lani sem prvomajске praznike praznoval na Poljanah, za letos pa še ne vem, kako bo. Verjetno bom kar doma, saj za kakšno večje praznovanje ni denarja. Srečanja na Poljanah so mi všeč in mislim, da bi s takimi shodi morali začeti že prej.

Z izgradnjo nove jeklarne smo deset let prepoznali, saj je zaradi krize v svetu in pri nas tako veliko naložbo težko izpeljati. Glede polemike v Mladini pa mislim, da je bil pisec člankov ali zlonameren ali pa premalo obveščen.

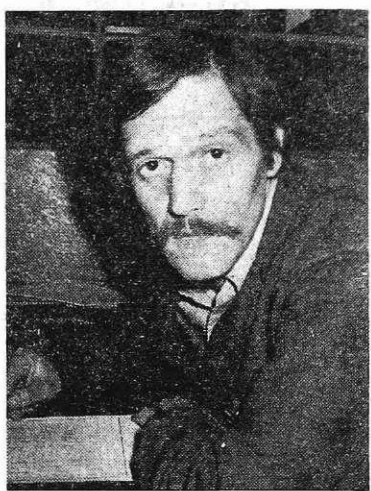

ROBERT FRELIH je brusilec valjev, v TOZD Hladna valjarna Bela pa dela od leta 1979.

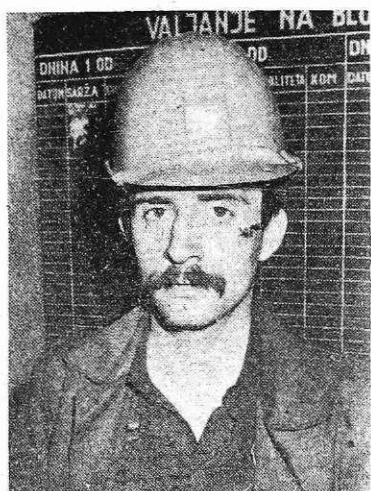
»Če bo lepo vreme, bom šel smučat, če ne bo, pa kam drugam. Na vsak način za praznike ne bom doma. Vendar 2. maja že delam in tako nimam velike izbire. Prvomajska proslava na Poljanah mi je sicer všeč, vendar je program premalo pester. Na Jesenicah bi lahko za praznik dela imeli tudi kakšne športne aktivnosti, saj je med delavci tudi precej mladih, sindikat pa bi lahko organiziral tudi kakšen krajši izlet po zmernih cenah.

VALENTIN JEKLER je vodja odpreme na Javorniku, v Železarni pa dela že 18 let. »Če bomo izpolnili plan odpreme, bomo za prvomajске praznike prosti. Praznike bom preživel doma in verjetno bom šel na srečanje na Poljane. Sicer pa mislim, da bi moral biti 1. maj resnično praznik dela, zato naj bi ga praznovali z delovnimi akcijami.

Pri našem delu smo zelo odvisni od vložka, ki ga dobimo iz SM in elektro peči, zato je oskrba neredna, prav tako pa tudi uvoz. Če bo nova jeklarja dovolj hitro zgrajena, bomo imeli dovolj kvalitetnejšega vložka. Mislim, da je bilo pisanje v Mladini

odraz zelo ozkega gledanja na razvoj železarstva, saj je prihodnost delavcev Železarne, pa tudi gospodarstvo naše celotne družbe odvisno od nove elektro jeklarne.

VELJKO VUKOLIČ je brusilec, v Železarni je zaposlen od leta 1981, v Valjarni bluming štelcel pa dela leto in pol.

»Tudi jaz bom praznik dela preživel na Poljanah. Srečanje delavcev je sicer zanimivo, vendar bi se morale tudi družbenopolitične organizacije v temeljnih organizacijah bolj vključiti v prireditve ob tem prazniku. Prvi maj, praznik dela, naj bo prost dan, z delom pa bi ga morali praznovati skozi celo leto.

Pri nas imamo največ težav zaradi visokih stroškov, saj je povezava med temeljnimi organizacijami in vzdrževalci slaba, zato so tudi zastoji zaradi okvar daljši. Verjetno bo po izgradnji nove jeklarne problem lažji, vendar je videti, da je nekomu v republiki veliko do tega, da jeklarne ne bi bilo. Tako bi namreč denar za novo jeklarjo lahko preusmerili drugam. Mislim, da jeklarja mora biti, saj z njo ne bomo pridobili samo kvalitetnejšega vložka, ampak se bodo bistveno izboljšali tudi delovni pogoji železarjev.

JANEZ ZUPAN je vodilni valjavec na štelcu, v Železarni je zaposlen od leta 1945, v Valjarni bluming štelcel pa dela 18 let.

»Mislim, da je 1. maj izreden praznik in da bi ga morali bolj slovesno praznovati. Ne bi smeli namreč pozabiti, kako so se delavci borili zanj in kako težko so uveljavljali svoje pravice. Kako bom preživel prvomajске praznike, še ne vem.

Tudi jaz menim, da je za obstoj Železarne nova jeklarja nujno potrebna, saj sedaj iz stare martinarne dobivamo mnogokrat slab vložek.

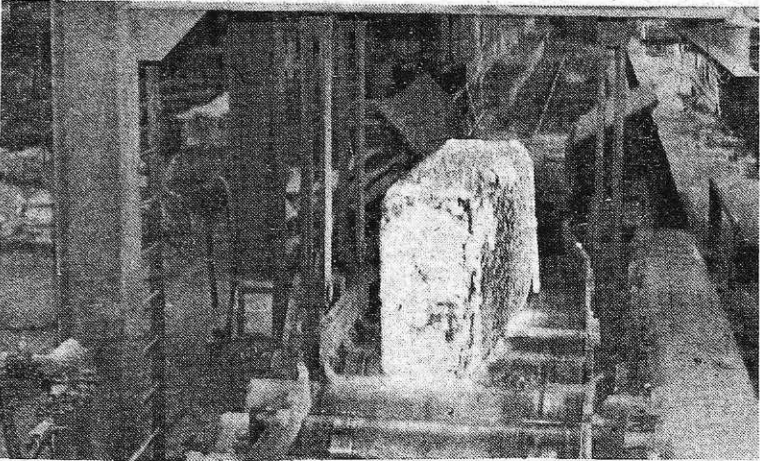
Dopisuje

A black and white photograph of a large industrial facility, likely a steel mill or blast furnace. The image shows a complex of various structures, including tall smokestacks, large buildings with gabled roofs, and intricate piping and scaffolding. In the foreground, a bridge with a truss structure spans across the scene. The overall atmosphere is industrial and somewhat hazy, suggesting a historical or archival photograph.

V letošnjem aprilu je ponovno pričela obratovati v italijanski železarni Bagnoli, ki so jo lani zaradi ukrepov Evropske gospodarske skupnosti ustavili, nova topla valjarna trakov, ki bo zaenkrat prevaljevala kontinuirno odliste slabe iz italijanske železarnarje Taranto. Plavž in jeklarna bosta pričela obratovati predvidoma v letošnjem septembru in glede na kvoto, ki jo je določila EGS, bo jeklarna v letu 1984 izdelala samo 300.000 ton surovega jekla. Valjarna težkih profilov, katere ukinitve je tudi predvidena, bo z dovoljenjem EGS obratovala do leta 1985. Prihodnost te železarnarje še ni jasna, vendar kaže, da bo njena letna proizvodnja zmogljivost omejena na 1,2 milijona ton tople valjanih trakov.

V kratkem bo pričela obratovati v železarni Kobe, ki pripada japonski železarski družbi Kobe Steel, nova valjalna za palčasto jeklo, ki so jo pričeli graditi v letu 1982. Menijo, da je z letno proizvodno zmogljivostjo 900.000 ton največja valjalna te vrste na svetu. Valjala bo palice, dolge do 20 metrov, s premerom do 120 mm in do debeline 55 mm. Valjanec bo mogoče navijati na kolobarje. Obratovanje valjarne bo vodeno z elektronskim računalnikom. Površino gredic pred valjanjem, kakor tudi izvaljanih palic, bodo avtomatično preizkušali z ultrazvokom in magnetnim postopkom. Za preprečitev razglijčenja jekla bo obratovala ogrevalna koračna peč za gredice z nadzorovano atmosfero.

Pogled na naša plavža (foto S. Kokalj)

V valjarni na Beli (foto I. Kučina)

Na podlagi sklepa odbora za delovna razmerja TOZD Remontne delavnice, z dne 17. aprila 1984 in v skladu s pravilnikom o delovnih razmerjih

POGOJI:

— diplomirani inženir strojništva in tri leta delovnih izkušenj na vodilnih delih in nalogah.

Prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev pošljite v osmih dneh na naslov SZ ŽELEZARNA JESENICE – kadrovske sektor – Jesenice, C. železarjev 8, z oznako »za TOZD Remontne delavnice«.

Posebne prijavnice dobite na sprejemnem oddelku kadrovskega sektorja.

Po sklepu odbora za delovna razmerja delovne skupnosti SEO-TKR-NG z dne 22. aprila 1994 in v skladu s pravilnikom o delovnih razmerjih

prosta dela in naloge za nedoločen čas
ASISTENT ORGANIZACIJE šifra 5158, U-5 16. kategorija
1 oseba

POGOJI:

a) II. stopnja ekonomske, organizacijske ali tehnične smeri in eno leto delovnih izkušenj
b) višja šola za organizacijo dela in štiri leta delovnih izkušenj.

Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev v roku 8 dni po objavi na kadrovske sektor Železarne Jesenice, z oznako »za delovno skupnost SEO-TKR-NG«.

Posebne prijavnice dobite v sprejemni pisarni kadrovskega sektorja.

Včeraj, 25. aprila, so na slovesnosti v Ljubljani zaslužnim in dolgoletnim sindikalnim aktivistom podelili zlate znake Zveze sindikatov Slovenije. Med 33 letošnjimi prejemniki je tudi ŠTEFAN ŠČERBIČ, dosedanji predsednik konference osnovnih organizacij sindikata naše železarne.
Iskreno čestitamo!

Sodelavci raziskovalnega oddelka čestitamo dr. Božidarju Brudarju ob prejemu visokega priznanja — nagrade sklada Borisa Kidriča.

PLATINA

V drugi polovici 18. stoletja se je pričela znanost ukvarjati z nenavadno, takrat netalajljivo kovino, ki so jo našli španski kolonisti v taktalni Novi Grenadi, današnji Kolumbiji. Okoli leta 1804 je že bilo jasno, da vsebuje platina še štiri sorodne kovine: rodij, paladij, osmij in iridij. Šesta platini sorodna kovina rutenij je bila odkrita šele letu 1844.

Platina še danes velja za zelo drago plemenito kovino, čeprav je komaj dražja kot zlato. Köt nakit se platina ni nikoli uveljavila v velikem obsegu. Zato pa je bila in bo tudi ostala toliko bolj pomembna zaradi svoje industrijske uporabnosti. Odkritje platine in njenih sorodnih kovin, kakor tudi razvoj njihove metalurgije, ima nedvomno pomembno vlogo v industrijski zgodovini.

V zadnjih sto letih so odkrili velika nahajališča te kovine in veliko možnosti za njeno uporabo. Dejansko bi bile brez platine komaj mogoče šfevine nove tehnologije od mikroelektronike do vesoljskih poletov.

Do priletka preteklega stoletja so našli platino v obliki majhnih kovinskih zrn in ploščic, ki so jih izpirali iz peskov in usedlin. Ta zrna so vsebovala 50—80 % platine, ostanek so sestavljali rutenij, rodij, paladij, osmij in iridij, pa tudi nekaj železa, bakra in zlata. Kot nekovinska nečistoča sta bila predvsem prisotna kromit in magnetit. Takšna zrna platine, ki so jih pogosto dobili skupaj z zlatom, so že stari Egipčani kovali v majhne ploščice. Niso jih razlikovali od srebra in so jih uporabljali kot kovino, ne da bi vedeli, s kakšno imajo opravka. V starogrški, starorimski in srednjeveški metalurgiji je bila platina popolnoma nepoznana.

Prve vesti o neki vrsti belega zlata, ki so ga našli v Južni Ameriki in ga ni mogoče taliti, so despele v Evropo v sredini 16. stoletja. Dejansko so Indijanci v Ekvadorju in Kolumbiji izdelovali v obdobju od 1. do 4. stoletja našega štetja nakit iz v naravi nastalih zlitin platine z iridijem, zlatom, železom in bakrom. Vzorci nove kovine so se pojavili v Evropi okoli sredine 18. stoletja. Prinesli so jih s področja Choc v Kolumbiji, ki je pripadalo podkraljevini Nova Grenada. To področje je bilo hitro naseljeno zaradi izredno bogatih nahajališč zlata. Njegovo izkoriščanje je bilo oteženo zaradi platine, ki je bila primešana v velikih količinah. Bela zrna so morali odstranjevati ročno ali s popolnim amalgamiranjem z zlatom. Ta zrna, ki so onesnaževala zlato, so imenovali zaničljivo »majhno srebro« ali po špansko »platinas«.

Seveda so bili že takrat ljudje, ki so poskušali ta odpadni material na kakršenkoli način koristno uporabiti. Nekateri so skušali palice brezvredne platine žigosati za zlato in jih nato pozlatiti in so na ta način izdelovali ponarejene zlate palice. Takšne manipulacije so bile možne, ker je specifična teža platine 21,4 g/kub. cm zelo blizu zlata z 19,3 g/kub. cm. Da bi te goljufije preprečili, je vlada Nove Grenade ukrepala tako, da so zbrali velike količine platine, ki so jo potem slovesno potopili v reko, ki teče skozi današnje glavno mesto Kolumbije Bogoto. Istočasno je tudi prepovedala izvoz platine, kar pa je povzročilo razcvet tihotapstva s to kovino.

Španija je bila vedno naklonjena znanstvenemu zanimanju za platino in jo je dala v večjih količinah brezplačno na razpolago za kemično in metalurške raziskave. Najprej so se s to kovino ukvarjali britanski, nemški in švedski kemiki, kasneje pa tudi francoski. Med njimi je Francoz Antoine Baumé uspel z votlim zrcalom premera 550 mm in sencem iztiliti iz surove kovine kapljice platine. Pri tem je opazil, da so nastali oksidni filmi iz železa in bakra, ki so preprečevali sprijetje posameznih kapljic. Pri nadaljnjih kemičnih poskusih, katerih rezultat je bila sorazmerno čista platina, so sodelovali francoski in nemški kemiki. Ko so tako dobili mehko platino, ki jo je bilo mogoče predelovati, so iz nje izdelali prve platinaste lonce, kmalu nato pa so izdelali potraten servis za kavo, ki ga je uporabljal francoski kralj Ludovik XVI.

Izdelava lončev iz platine je omogočala med drugim tudi velik napredek astronomije. Omogočala je taljenje zelo čistega optičnega stekla, iz katerega so izdelovali leče za daljnogled.

Ob koncu 18. stoletja so že lahko rutinsko izdelovali sorazmerno čisto platino; ki so jo predelovali v nakit in druge izdelke. Tako je postal odpadki iz rudnikov zlata dragocena plemenita kovina, ki so jo kmalu pričeli uporabljati tudi za krašenje porcelana.

Leta 1800 sta angleški kemik S. Tennant in zdravnik W. H. Wollaston zaslužila, da bi platina lahko pomenila tudi obetljivo industrijski posel. Zato sta v Kolumbiji nakupila večje količine te kovine, ki je bila pretihotapljena. Po številnih težavah je bil uspeh dosežen šele po petih letih zelo intenzivnega dela. V tem obdobju pa sta med svojimi poskusi odkrila še elemente, ki spremljajo platino, in sicer po vrstnem redu najprej osmij in nato iridij, paladij ter rodij.

Te kovine so bile dejansko le stranski izdelki pri naporih obeh znanstvenikov, da bi pridobila večje količine tehnično uporabne platine. V letih od 1805 do 1815 sta predelala v svojem obratu 1.460 kg surove platine. Na ta način pridobljeno čisto platino so uporabljali za izdelavo loncev in drugih laboratorijskih pripomočkov, za nakit in dele orožja, kasneje v kemični industriji in elektro kemiji.

TITO

Tudi sestava tal je pomembna. Pomembna je vlaga, tlak kisika in ogljikovega dioksida, različna množina hranil, pH (kislost-bazičnost tal) in podobno.

Preučevali so še mnoge vrste mikroprebivališč, nekatere zaradi splošnih bioloških zanimivosti, druge pa zato, ker imajo cone, v katerih živijo, medicinsko, agronomsko ali ekonomsko pomembni mikrobi.

S teh vidikov sta živalsko in človeško telo pravzaprav množica biokemično različnih mikroprebivališč. Infekcije z virusi, bakterijami in glivicami so omejene le na določeno tkivo in organe. Vsak človeški ali živalski parazit je specializiran za določeno notranje okolje, v katerem se razmnožuje. Nekaterim mikrobov so ljubše vrhnjice, epiteliji, drugim kri, nekateri uspevajo najbolje v jetrih, ledvicah, drugi na sluznicah gornjih dihal.

Kraj, kjer mikrobi vstopajo v telo, ni bistven za to, kje se mikrobi pozneje naseli v telesu. Histološko (z obarvanjem tkiva) so ugotovili, da posamezni organi niso povsod enako gosto naseljeni z mikrobi. V telesu se pnevmokoki naselijo in močno razmnožijo v pljučih, streptokoki na mandelnjih, meningokoki pa v možganskih opanh. Malo vemo o tem, zakaj so nekatera tkiva bolj ugodna, druga pa manj za razmnoževanje posameznih bakterijskih vrst. Vzemimo za primer prebavno cev. Kako različni so njeni odseki po fizičnih in kemičnih lastnostih: v vsakem se naselijo in razmnožujejo mikrobi, ki so nanj najbolj prilagojeni. Čeprav se območja, ki jih naselijo posamezne mikrobnе vrste, med seboj prekrivajo, pa obstajajo tudi kraji, kjer živijo le določene vrste mikrobov. Mikrobi na posameznih območjih med seboj tekmujejo tako, da ena vrsta mikrobov prevladuje nad vsemi drugimi.

Tudi na koži najdemo mikrobe kot bakterije, glivice ali saprofitne mikrobe vseh vrst. Glivice, kvasnice in bakterije se razmnožujejo na koži, posebno na stopalu, roki in trupu, v zunanjem sluhovodu ali na lasišču ter za nohti in v laseh. Vsi zgoraj omenjeni kraji imajo svoje posebne mikrobne skupnosti.

Nekateri mikrobi ostanejo le na površini in ne vdirajo globlje. Takšni so, na primer, stafilokoki, mikroskope in saharomicete. Tudi v ustih podpirajo kraji drug ob drugem različne mikrobnе skupnosti. Zobni plak ali zobna obloga je zgled za močno krajevno zgostitev bakterij, saj ga sestavlja več deset vrst bakterij.

Dramatičen primer skupine mikroprebivališč je odkrilo zdravljenje s kemoterapevтики in antibiotiki. Po zdravljenju mikrobi izginejo in bolezni se pozdravi. Ko pa antibiotik upustimo, se mikrobi in bolezen lahko povrnejo. Nasprotno, kot so na splošno pričakovali, pa bolezenski mikrob, ki povzroči ponovitev bolezni, včasih ni rezisten (ni odporen) za zdravlilo, ki smo ga uporabili.

Različne mikroklime so značilne za območje, kjer se razmnožujejo različne bakterije. Tako, na primer, nastane prvotna sifilisa razjede skoraj vedno prav na penisu. Poškodba, ki jo dela kriptokok, pa v možganih. Tudi kemična sestava tkiva, v katerem se bolezenski mikrobi v telesu naselijo, je pomembna. Tako, na primer, so v posteljici krave, ki bo pregodaj povrgla plod, tri četrtine vseh brucel, ki povzročajo, da krava zvrže. Brucela pa je v tem mikroprebivališču zato, ker je v posteljici kemična snov ERITROL. Ta snov močno spodbuja razmnoževanje brucel, ne najdemo pa je v drugem tkivu živali.

Pri obravnavanju nalezljivih bolezni epidemiologija še vedno obravnava spoznavna znamenja in znake bolezni, njene povzročitelje, biologijo prenašalcev, laboratorijske metode, s katerimi jo spoznavamo, njeno zemljepisno razširjenost, vplive podnebja na njeno pojavljanje, gibanje bolezni med skupnostmi, vpliv selitev in trgovskih poti na širjenje bolezni in podobne razmere. V tem primeru je epidemiologija tista sestavina biologije, ki se ukvarja predvsem s razmerjem med človekom in njegovimi zajedalci v ekološkem okolju. Epidemiologija predvsem raziskuje ekologijo nalezljivih bolezni.

(Se nadaljuje)

V začetku 19. stoletja so odkrili na zlatih poljih Urala majhna zrna bele kovine. Leta 1824 so izdelali kemično analizo, ki je pokazala, da je v teh zrnih 60 % osmija, 30 % iridija in nekaj platine, zlata ter železa. Še v istem letu so odkrili še več nahajališč platine. Carska vlada je takoj zaslutila možnosti velikega zaslužka in je uvedla za platino državni monopol. Proizvodnja teh rudnikov je bila tako velika, da so iz platine kovali kovance po tri, šest in dvanajst rubljev. Vendar je poplava ruske platine na svetovnem tržšču povzročila močan padec njene cene. Zato je vrednost teh kovancev močno padla in leta 1846 jih je vlada umaknila iz prometa.

To je bilo tudi obdobje, ko je nemški kemik C. E. Claus odkril tudi šesto in zadnjo platini sorodno kovino in jo imenoval rutenij.

Do sredine 19. stoletja je bilo mogoče taliti platino v manjših količinah, medtem ko so predmete iz te kovine izdelovali z vročim tiskanjem in kovanjem prahu. Šele leta 1860 sta Francoza Deville in Debray razvila postopek, ki je omogočil taljenje večjih količin platine. Ta postopek je tudi omogočil, da so leta 1882 odšli v Francijo iz zlitine platine in iridija meter, ki je postal osnova metrskega sistema.

Z razvojem elektrotehnike se je odprlo za platino in njene sorodne kovine novo tržišče, saj so jih uporabljali v razne namene od kontaktov za stikala in relejeve, do žarnic in upornih žic pri električnih pečeh in današnjih upornih termometrov za merjenje visokih temperatur, predvsem v jeklarskih pečeh.

V kanadski provinci Ontario so leta 1888 našli iskalec zlata na bogata nahajališča bakra in niklja, vendar je bila prisotna tudi platina. Zato je stranski proizvod tega rudnika tudi znatna količina platine. Nadaljnja znana nahajališča platin-
skih kovin so še v severozahodni Sibiriji in na Aljaski.

Vendar je vsa ta komercialno ugodna nahajališča zašenci lo leta 1924 odkrito največje nahajališče platine na svetu v južni noafriški provinci Transvaal, ki obsega površino 15.000 kv. km. Dva sloja platine, ki vsebujeta tudi baker, železo in nikelj, sta sicer samo en meter debela, vendar vsebujeta 18.000 ton platine. Letna proizvodnja dosega 7.500 ton.

Razgibana zgodovina platinjskih kovin še danes ni zaključena. Na eni strani spodbirajo te kovine cenejši nadomestni materiali, na drugi strani pa razvijajo nove zlitine za nova področja uporabe. Brez platine si danes ne moremo zamisliti sodobne tehnike. Med največje sodobne odjemalce spadajo elektrotehnika, elektronika in vesoljska tehnika. V zvezi s potrebami avtomobilske industrije je treba omeniti katalitične naprave za izpušne pline, ki so sestavljene iz poroznih keramičnih delov s fino razporejeno platino. Že danes jih vedno v večji količini uporabljajo v ZDA in na Japonskem in omogočajo izredno zmanjšanje onesnaženja ozračja s temi plini.

V PRVEM TROMESEČJU USPEŠNI PROIZVODNI REZULTATI OB DOBREM ASORTIMENTU

(Nadaljevanje s 1. strani)

Gotova proizvodnja:

januar	30.360	30.314	29.752	97,7	97,8
februar	31.110	30.052	32.975	101,9	106,0
marec	32.720	32.670	34.289	104,8	105,0
Skupaj:	94.190	93.036	97.016	103,0	104,3

(V trimesečni rezultat ni vključenih 200 ton gotove proizvodnje Elektrod Zagreb.)

Storitve:

januar	2.420	2.680	2.283	94,3	85,2
februar	2.440	3.230	2.309	94,7	71,5
marec	2.480	2.490	2.582	104,1	103,7
Skupaj:	7.340	8.400	7.174	97,8	85,4

Got. proizv. estoritve	101.530	101.436	104.190	102,4	102,5
------------------------	---------	---------	---------	-------	-------

Obdobje januar—marec je bilo v proizvodnem smislu dokaj uspešno, saj je bila načrtovana skupna proizvodnja dosežena z 99,7 % in gotova proizvodnja skupaj s storitvami 102,4 %. Pri tem je pomembno tudi to, da je bilo izpolnjevanje načrtovane proizvodnje asortimenta zelo dobro. Potek izvoza je bil ugoden, v januarju in februarju nekoliko pod načrtom, v marcu pa precej čez načrt. Dobava vložka iz tujih virov, skupaj s storitvami, je bila nekoliko nad za to obdobje načrtovano količino.

TOZD PLAVŽ

Do konca februarja sta oba plavža obratovala dobro. V tem obdobju so načrtovano skupno proizvodnjo dosegli 106,3 %. Zaradi iztošenosti ognjestalne obzidave je bila specifična poraba koksa v plavžu št. 2 višja kot normalno. Petega marca so pričeli z načrtovanim glavnim remontom plavža št. 2 in je do konca meseca obratoval samo plavž št. 1. V njem so dosegali zelo visoko dnevno proizvodnjo prek 300 ton, kasneje pa se je zaradi remonta čistilcev plina na napravi za sintranje zmanjšala zaloga sintra in je zaradi slabšega vsipa proizvodnja nekoliko padla. Kljub temu je bila za obdobje januar—marec dosežena načrtovana skupna proizvodnja 109,8 %.

TOZD JEKLARNA

V Jeklarni so v prvem četrtletju delali uspešno in so družbeni plan skupne proizvodnje dosegli 100,0 %, operativni program pa 101,8 % ob dobrem izpolnjevanju kvalitete asortimenta. Pri tem je boljše potekalo delo v SM jeklarni, ki je dosegla družbeni plan 101,9 %, operativni program pa 103,9 %. V času od 13. januarja do 31. marca je obratovala s petimi SM pečmi. V elektro jeklarni je bil položaj nekoliko slabši in so družbeni plan skupne proizvodnje dosegli 96,5 %, operativni program pa 98 %.

Vzroki za to so bili: v januarju občasno pomanjkanje sinter dolomita, nekateri daljši obratovalni zastoji, podaljšan letni remont na ASEA električni peči in odpis neustrezne proizvodnje.

Na napravi za kontinuirno vlivanje jekla so v prvih treh mesecih letošnjega leta odlili 15.623 ton blumov in dosegli 116,6 % družbenega plana. Daleč najboljši je bil mesec marec, ko so s 6.195 tonami dosegli tudi rekordno proizvodnjo.

TOZD LIVARNA

V Livarni so v obdobju januar—marec dosegli 103,2 % načrtovane skupne proizvodnje. Tujim kupcem so odpremili 194 ton izdelkov.

TOZD VALJARNA BLUMING-ŠTEKEL

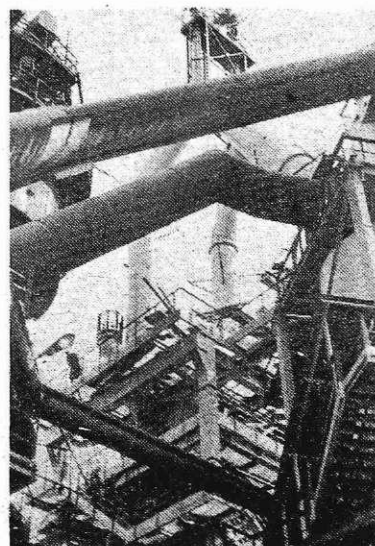
V tej valjarni so v prvih treh mesecih letošnjega leta dosegli načrtovano skupno proizvodnjo 94,3 %. V januarju so imeli nekoliko daljši zastoj zaradi menjave obeh sklopov na valjarskem ogrodju bluming in v februarju zaradi okvare na hladnem navijalcu valjarskega ogrodja štekel. Precej zastojev so imeli tudi zaradi čakanja na pravilno temperaturo blokov v globinskih pečeh. In to predvsem v tistih obdobjih, ko smo v elektro jeklarni vlivali nerjavna jekla, ki zahtevajo glede na tehnološki predpis precej daljši čas ogrevanja v globinskih pečeh kot ostale vrste jekel.

Potisna peč je v tem obdobju obratovala skupno 44 dni in so prek nje prevladali 16.767 ton slabov.

TOZD VALJARNA ŽICE IN PROFILOV

Vse tri mesece so obratovali dobro in dosegli 105,1 % načrtovane skupne

proizvodnje. Posebno uspešen je bil mesec marec, ko so s skupno proizvodnjo 10.906 ton dosegli doslej enega najboljših proizvodnih rezultatov. Rezultati bi bili lahko še boljši, če ne bi imeli v januarju precej daljših obratovalnih zastojev, ki so bili predvsem vzdrževalnega značaja.

Med remontom plavža 2
(foto I. Kučina)

TOZD VALJARNA DEBELE PLOČEVINE

V Valjarni debele pločevine so v obdobju januar—marec načrtovano skupno proizvodnjo izpolnili 101,3 %. Kljub ugodnemu rezultatu so imeli nekaj težav, ki so negativno vplivale na potek proizvodnje. V januarju so imeli probleme z naročili za pločevino debeline pod 20 mm za rezanje na Sack škarijah, medtem ko so bili sektorji preobremenjeni. V februarju so imeli nekaj težav z vložkom, kar pa je bila posledica glavnega remonta portalnega žerjava v adjustaži Valjarne bluming-štekel, kar je oteževalo delo pri pripravi slabov za Valjarno debele pločevine. V marcu je bila zaradi kvalitetnejšega asortimenta z naročili preobremenjena Custodis peč za toplotno obdelavo pločevine.

TOZD HLADNA VALJARNA BELA

V tej temeljni organizaciji so v tem obdobju obratovali uspešno in z družbenim planom predvideno količino dosegli 104,3 %. Preskrba z vložkom je bila dobra, v februarju pa so imeli nekaj težav zaradi mehanskih okvar na valjarskem ogrodju Sendzimir in v januarju s kvaliteto dinamov trakov.

TOZD HLADNA VALJARNA JESENICE

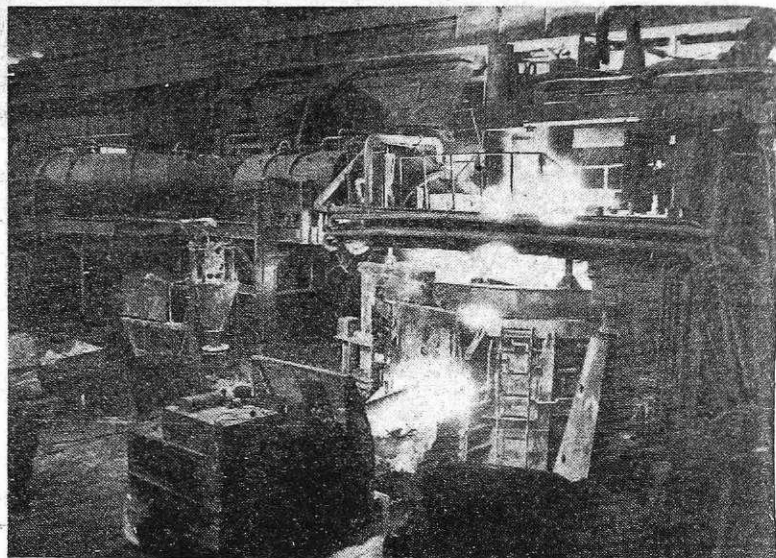
Glavni problem Hladne valjarne Jesenice so močno iztošene naprave in imajo zato precej obratovalnih zastojev. Načrtovano skupno proizvodnjo so dosegli 100,7 %.

TOZD ŽIČARNA

V tej temeljni organizaciji, kjer so dosegli načrtovano skupno proizvodnjo 93,3 %, so imeli največje težave s premajhnim številom in odsotnostjo delavcev. V marcu so imeli tudi nekaj problemov zaradi pomanjkanja naročil za nekatere vrste žice.

TOZD PROFILARNA

Družbeni plan skupne proizvodnje so dosegli 99,2 %. V februarju je bil izveden glavni remont oblikovalne proge Rossi.

ASEA električna peč med obratovanjem (foto I. Kučina)

TOZD VRATNI PODBOJI

Probleme so imeli zaradi pomanjkanja in velike razdrobljenosti naročil. Zato so družbeni plan dosegli 89,7 %, zaradi navedenih razlogov znižani operativni program pa 102,1 %.

TOZD JEKLOVLEK

V prvih treh mesecih so bili dobro preskrbljeni z vložkom in so skupno proizvodnjo dosegli 104,6 %.

TOZD ELEKTRODE

Nekaj težav so imeli zaradi občasnih okvar naprav, pomanjkanja embalaže, vodnega stekla in glinice. Družbeni plan skupne proizvodnje so dosegli 100,4 %.

TOZD ŽEBLJARNA

V tej temeljni organizaciji so imeli v celotnem obdobju januar—marec težave predvsem zaradi mehanskih okvar na žebeljarskih strojih, pa tudi zaradi občasne odsotnosti in premajhnega števila delavcev. Dosegli so 91,3 % družbenega plana skupne proizvodnje.

Avgust Karba

ČLANOM DRMIT

DRMIT obvešča prijavitelje za predviden izlet po slovenskem Koroškem 11. maja, da izlet odpade zaradi premajhnega števila prijav. Odbor

Železarski globus.

JAPONSKA

Japonsko podjetje Mitsubishi Heavy Industries je razvilo nov postopek za kontinuirno proizvodnjo jekla. Pri tem postopku talijo jekleni odpadki v kupolni peči s koksom in po izpustu kontinuirno oksidirajo raztaljeno železo s pihanjem kisika. Izdelano jeklo potem odlijejo na kontinuirni napravi v gredici. Predvidevajo, da bodo proizvodni stroški za 20 % nižji kot pri postopku v električni obločni peči. Praktični preizkus tega postopka so z dobrimi rezultati že izvedli v neki manjši japonski železarni.

ZVEZNA REPUBLIKA NEMČIJA

V Posarju so v letošnjem januarju zakurili prvo koksarniško baterijo osrednje posarske koksarne. Njena letna proizvodnja zmogljivost po prvi fazi izgradnje je 1,2 milijona ton koksa in pomeni dejansko pričetek modernizacije že zastarele železarske industrije v Posarju. Z izgradnjo nadaljnjih faz bodo postopno ukinjali dosedanje zastarele koksarne in predvidevajo, da bo po končani izgradnji ta koksarna preskrbovala vse plavže na tem področju s koksom. Za izgradnjo prve faze te koksarne so porabili 500 milijonov zahodnonemških mark investicijskih sredstev.

IZVRŠITEV DRUŽBENEGA PLANA IN PROGRAMA SKUPNE IN GOTOVE PROIZVODNJE ZA PRODAJO TER ODPREMA JANUAR—MAREC

TOZD	SKUPNA PROIZVODNJA					GOTOVA PROIZVODNJA					ODPREMA
	Družbeni plan	Program	Izvršitev	% 4/2	% 4/3	Družbeni plan	Program	Izvršitev	% 9/7	% 9/8	za prodaje
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
PLAVŽ	36.000	36.000	39.532,5	109,8	109,8	—	—	—	—	—	—
JEKLARNA	121.350	119.200	121.369,6	100,0	101,8	—	—	—	—	—	—
— SM	78.900	77.400	80.424,4	101,9	103,9	—	—	—	—	—	—
— EL	42.450	41.800	40.945,2	96,5	98,0	—	—	—	—	—	—
— ASEA	17.650	17.000	16.598,9	94,0	97,6	—	—	—	—	—	—
— LM	24.250	24.250	23.691,1	97,7	97,7	—	—	—	—	—	—
— BBC	550	550	655,2	119,1	119,1	—	—	—	—	—	—
LIVARNA	490	490	505,5	103,2	103,2	150	150	194,3	129,5	129,5	194,3
— jeklo	483	483	499,5	103,4	103,4	150	150	194,3	129,5	129,5	194,3
— kovino	7	7	6,0	85,7	85,7	—	—	—	—	—	—
BLUMING-ŠTEKEL	98.500	98.500	92.907,7	94,3	94,3	13.490	13.490	14.967,9	111,0	111,0	15.019,8
— Bluming	54.400	54.400	49.150,6	90,4	90,4	900	900	1.010,3	112,3	112,3	971,4
— Štekel	35.150	35.150	34.913,7	99,3	99,3	5.190	5.190	6.949,9	133,9	133,9	7.014,0
— Štekel storitve	1.550	1.550	1.835,7	118,4	118,4	—	—	—	—	—	—
— Termična obdelava	7.400	7.400	7.007,7	94,7	94,7	7.400	7.400	7.007,7	94,7	94,7	7.034,4
VALJARNA ŽICE	28.660	28.660	30.123,9	105,1	105,1	6.250	5.870	7.170,1	114,7	122,2	6.117,8
— Valjarna žice	28.660	28.660	30.123,9	105,1	105,1	—	—	—	—	—	—
— Valjarna žice storitve	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VALJARNA DEBELE PLOČEVINE	18.440	18.440	18.670,2	101,3	101,3	15.950	15.950	16.751,5	105,0	105,0	17.658,2
— Valjarna debele pločevine	16.460	16.460	17.315,7	105,2	105,2	—	—	—	—	—	—
— Valjarna debele pločevine storitve	1.980	1.980	1.354,5	68,4	68,4	—	—	—	—	—	—
HLADNA VALJARNA BELA	25.000	25.000	26.082,9	104,3	104,3	20.220	19.820	21.807,8	107,9	110,0	22.642,9
— Hladna valjarna Bela	20.650	20.250	21.929,7	106,2	108,3	—	—	—	—	—	—
— Hladna valjarna Bela storitve	4.350	4.750	4.153,2	95,5	87,4	—	—	—	—	—	—
HLADNA VALJARNA JESENICE	7.650	7.650	7.704,9	100,7	100,7	6.440	5.780	5.652,3	87,8	97,8	5.669,8
— Hladna valjarna Jesenice	7.020	6.350	6.290,5	89,6	99,1	—	—	—	—	—	—
— Hladna valjarna Jesenice storitve	630	1.300	1.414,4	224,5	108,8	—	—	—	—	—	—
ŽIČARNA	13.850	13.850	12.917,5	93,3	93,3	9.550	9.825	9.443,3	98,9	96,1	9.467,1
— Žičarna	13.850	13.850	12.915,8	93,3	93,3	—	—	—	—	—	—
— Žičarna storitve	—	—	1,7	—	—	—	—	—	—	—	—
PROFILARNA	4.900	4.900	4.859,9	99,2	99,2	4.100	4.145	4.223,4	103,0	101,9	4.034,0
— HOP	4.265	4.305	4.540,5	106,5	105,5	3.920	3.970	4.131,2	105,4	104,1	3.941,9
— HOP storitve	70	30	50,0	71,4	166,7	—	—	—	—	—	—
— rondele	130	135	68,8	52,9	51,0	130	135	68,8	52,9	51,0	68,7
— rondele storitve	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
— diski storitve	310	340	197,9	63,8	58,2	—	—	—	—	—	—
— deli za cestno ograjo	125	90	2,7	2,2	3,0	50	40	23,4	46,8	58,5	23,4
SKLADIŠČE 38	380	380	—	—	—	380	380	—	—	—	—
VRATNI PODBOJI	330	290	296,0	89,7	102,1	330	290	296,0	89,7	102,1	265,6
JEKLOVLEK	5.970	5.970	6.244,9	104,6	104,6	5.920	5.920	5.971,4	100,9	100,9	5.916,5
ELEKTRODE	5.580	5.580	5.604,8	100,4	100,4	4.970	4.970	5.014,3	100,9	100,9	4.884,5
— elektrode + varilna žica	4.510	4.510	4.436,4	98,4	98,4	4.490	4.490	4.428,1	98,6	98,6	4.313,7
— varilna žica storitve	—	—	3,0	—	—	—	—	—	—	—	—
— varilni prašek	210	210	201,0	95,7	95,7	210	210	201,0	95,7	95,7	185,6
— suha el. masa	100	100	—	—	—	100	100	—	—	—	—
OGNJEVZDRŽNI MATERIAL	760	760	964,4	126,9	126,9	170	170	385,2	226,6	226,6	385,2
ŽEBLJARNA	3.010	3.010	2.747,8	91,3	91,3	3.010	3.010	2.738,7	91,0	91,0	2.802,5
MONTER DRAVOGRAD	3.430	3.436	2.785,0	81,2	81,1	3.430	3.436	2.785,0	81,2	81,1	2.785,0
SKUPAJ:	373.540	371.356	372.353,1	99,7	100,3	94.190	93.036	97.016,0	103,0	104,3	97.458,0
ELEKTRODE ZAGREB						200	200	—	—	—	—
SKUPAJ						94.390	93.236	97.016,0	102,8	104,1	97.458,0
Storitve						7.340	8.400	7.174,7	97,8	85,4	7.174,7
SKUPAJ						101.730	101.636	104.190,7	102,4	102,5	104.632,7

VPLIV ZVIŠANJA OZIROMA ZNIŽANJA PLANIRANIH STROŠKOV NA POSLOVNI REZULTAT V OBDOBJU JANUAR—MAREC

V prvem tromesečju letos smo prodali 94.597 ton izdelkov osnovne dejavnosti ter opravili 6.866 ton storitev prevalljanja. V tem obdobju smo dosegli negativno razliko med prodajno in lastno ceno prodanih izdelkov skupaj s storitvami prevalljanja. Poleg tega so na poslovni rezultat negativno vplivale tudi višje cene nabavljenega materiala, stroški delovnih skupnosti (ki v ceni niso vključeni), fiksni stroški v zmanjšanih zalogah gotovih izdelkov, polizdelkov in nedovršene proizvodnje ter stroški izvoza, razen proizvodnih stroškov temeljnih organizacij, ki so bili nižji od načrtovanih za 342 milijonov dinarjev. Vsota vseh omenjenih kategorij je bila negativna in je znašala 699,1 milijona dinarjev.

Poleg omenjenih kategorij stroškov pa morajo temeljne organizacije pokriti še obveznosti od skupne in splošne porabe, ki niso vključene v ceni, pogodbene in ostale zakonske obveznosti, izredne materialne stroške ter razliko med vključitvami in izplačanimi osebnimi dohodki. Končni rezultat poslovanja Železarn je izguba v višini 1.000 milijonov dinarjev. Ob upoštevanju čistega dohodka, ki so ga temeljne organizacije razporedile na sklade, pa znaša konsolidirana izguba 993 milijonov dinarjev. Z izgubo so poslovale vse temeljne organizacije razen TOZD Valjarna žice in profilov in TOZD Družbena prehrana.

Temeljne organizacije so v prvem tromesečju letos zaostale za načrtovanimi proizvodnimi stroški za 342 milijonov dinarjev. Stroški vložka so bili nižji od načrtovanih za 379,7 milijona dinarjev, stroški predelave pa višji za 37,7 milijona dinarjev. Planirane izplete na vložku so presegli v TOZD Valjarna žice in profilov, Valjarna debele pločevine, Hladna valjarna Bela, Hladna valjarna Jesenice, Žičarna, Profilarna, Jeklovlek in Elektrode. Na nivoju delovne organizacije so bili ti stroški nižji od načrtovanih za 23 milijonov dinarjev. Načrtovanih dobropisov pri proizvodnji vse temeljne organizacije niso dosegle in so bili stroški vložka zato višji za 15,7 milijona dinarjev. Znižanje stroškov za 247,5 milijona dinarjev je bilo zaradi manjše porabe kovinskih dodatkov v TOZD Jeklarna, sprememb v asortimentu vložka ter sprememb v zalogah nedokončane proizvodnje. Nižje cene nabavljenega vložka so stroške znižale za 124,9 milijona dinarjev. Pri uporabi tujega vložka so imele nekatere TOZD dodatne stroške, in sicer v višini 18,2 milijona dinarjev.

Planirane stroške so v prvem tromesečju presegle naslednje temeljne organizacije: Plavž, Livarna, Valjarna bluming štekel, Profilarna, Vratni podboji, Zebeljarna, Vzdrževanje ter Energetika.

V TOZD PLAVŽ so načrtovane proizvodne stroške presegli za 69,8 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili v skupnem znesku višji za 42 milijonov dinarjev zaradi večje porabe koks iz uvoza ter spremembe asortimenta vložka. Doseženi dobropisi so stroške znižali za 1,1 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili višji za 27,8 milijona dinarjev zaradi višjih stroškov energije, remontov in fiksnih stroškov (stroški amortizacije).

V TOZD JEKLARNA so dosegli za 155,4 milijona dinarjev nižje stroške od načrtovanih.

V SM jeklarni so za načrtovanimi stroški zaostali za 67,8 milijona dinarjev. Zaradi nižje porabe domačega surovega železa in nižje porabe kovinskih oziroma nekovinskih dodatkov so bili stroški vložka nižji za 68,7 milijona dinarjev. Kvalitetnejši asortiment proizvodnje je vplival na večjo vrednost proizvodnje ter s tem na znižanje stroškov v višini 17,3 milijona dinarjev. Interne reklamacije so stroške vložka zvišale za 23,5 milijona dinarjev, nedoseganje planiranega izpleta pa za 6 milijonov dinarjev. Stroški predelave so bili nižji za 11,3 milijona dinarjev predvsem zaradi nižjih stroškov vzdrževanja, manjše porabe oziroma višje proizvodnje.

V elektro jeklarni so za načrtovanimi stroški zaostali za 42,8 milijona dinarjev. Zaradi nižje porabe kovinskih in nekovinskih dodatkov (poraba legiranih odpadkov pri proizvodnji kromovih jekel) so bili stroški vložka nižji za 15,3 milijona dinarjev. Vrednost proizvodnje je bila višja od načrtovane (kvalitetnejši asortiment proizvodnje) in je vplivala na znižanje stroškov v višini 116,8 milijona dinarjev. Interne reklamacije so stroške vložka zvišale za 29,2 milijona dinarjev, nedoseganje planiranega izpleta pa za 4,2 milijona dinarjev ter nižje doseženi dobropisi za 5,5 milijona dinarjev. Predelavni stroški so bili višji za 50,4 milijona dinarjev predvsem zaradi porabe pomožnega materiala v višini 41,5 milijona dinarjev (normativne porabe so nižje — zvišanje stroškov je zaradi nižjega finančnega plana) ter obremenitev valjarn za valjanje izmečka.

Nižje stroške od načrtovanih za 44,8 milijona dinarjev so dosegli tudi na kontilivu, v PTO oddelku in kamnolomu. Kvalitetnejši asortiman gredic in večja proizvodnja sta vplivala na znižanje stroškov kontiliva, velika količina izkopenega starega železa je znižala stroške v PTO oddelku, večja proizvodnja dolomita pa v kamnolomu.

V TOZD LIVARNA so načrtovane stroške presegli za 0,4 milijona dinarjev. Spremenjeni asortiment vložka je vplival na znižanje stroškov vložka v vrednosti 9,6 milijona dinarjev, nižja vrednost proizvodnje (manjzahtevnejši asortiment proizvodnje) pa je vplivala na zvišanje stroškov v višini 7,2 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili višji za 2,8 milijona dinarjev zaradi porabe pomožnega materiala (nižji finančni plan), višjih stroškov energije in vzdrževanja.

V TOZD VALJARNA BLUMING ŠTEKEL so imeli za 214,3 milijona dinarjev višje stroške od načrtovanih. Nedoseganje planiranega izpleta na blumingu za 0,9 odstotnih točk, na šteklju za 0,5 odstotnih točk ter preklasifikacije so stroške vložka zvišale za 53,5 milijona dinarjev. Za 14 milijonov dinarjev višje stroške so imeli zaradi nižje doseženih dobropisov za odpadke, interne reklamacije so stroške zvišale za 17,4 milijona dinarjev, 35,9 milijona dinarjev zvišanja pa so dosegli zaradi dvakratnega valjanja slabov za potisno peč. V skupnem so bili stroški vložka višji za 120,8 milijona dinarjev. Tudi predelavni stroški so bili višji za 93,5 milijona dinarjev zaradi nižje dosežene proizvodnje od načrtovane, višjih stroškov energije ter slabše dosežene sorte asortimenta proizvodnje.

V TOZD VALJARNA ŽICE IN PROFILOV so imeli za 118,9 milijona dinarjev nižje stroške od načrtovanih. Stroški vložka so bili v skupnem nižji za 87,8 milijona dinarjev, in sicer so s preseganjem planiranega izpleta za 0,2 odstotni točki in s preklasifikacijami stroške znižali za 7,3 milijona dinarjev, višje doseženi dobropisi pa odpadke so znižali stroške za 2,7 milijona dinarjev, nižje cene gredic iz kontiliva pa za 77,8 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili nižji od načrtovanih za 31,1 milijona dinarjev zaradi višje proizvodnje, kvalitetnejšega asortimenta proizvodnje ter manjše porabe.

V TOZD VALJARNA DEBELE PLOČEVINE so dosegli za 1 milijon dinarjev nižje stroške od predvidenih. Stroški vložka so bili višji za 2 milijona dinarjev zaradi sprememb v zalogah nedokončane proizvodnje, s preseganjem planiranega izpleta za 0,1 odstotno točko pa so stroške znižali za 1 milijon dinarjev. Stroški predelave so bili nižji za 2 milijona dinarjev.

V TOZD HLADNA VALJARNA BELA so znižali načrtovane stroške kar za 213 milijonov dinarjev. Stroški vložka so bili v skupnem nižji za 189,3 milijona dinarjev, in sicer zaradi boljšega izpleta (za 2,3 odstotne točke) v vrednosti 33,4 milijona dinarjev, internih reklamacij v vrednosti 67 milijonov dinarjev, znižanje v vrednosti 79,9 milijona dinarjev pa so dosegli zaradi nižjih planskih cen nabavljenega tujega vložka v primerjavi s plansko ceno domačega vložka. Glede na razmerje med plansko vrednostjo nabavljenega vložka ter dejansko nabavno vrednostjo tega vložka bi bila omenjena razlika manjša za 36,5 milijona dinarjev. Dodatnih stroškov pri predelavi nabavljenega vložka niso imeli. Ostalo znižanje stroškov v vrednosti 9 milijonov dinarjev so imeli zaradi povečanih zalog nedovršene proizvodnje. Stroški predelave so bili nižji za 23,7 milijona dinarjev zaradi večje proizvodnje in manjše porabe.

Tudi v TOZD HLADNA VALJARNA JESENICE so dosegli za 58,5 milijona dinarjev nižje stroške od načrtovanih. Stroški vložka so bili v skupnem za 46,5 milijona dinarjev nižji od predvidenih in to zaradi boljšega izpleta v vrednosti 12,3 milijona dinarjev, internih reklamacij v vrednosti 2,6 milijona dinarjev ter sprememb v zalogah nedokončane proizvodnje v vrednosti 13,5 milijona dinarjev. Znižanje stroškov za 18,1 milijona dinarjev so dosegli zaradi nižjih cen nabavljenih TVT, pri tem pa so dodatni stroški pri predelavi

tujega vložka znašali 9,6 milijona dinarjev. Predelavni stroški so bili nižji od načrtovanih za 12 milijonov dinarjev predvsem zaradi manjše porabe.

Nižje stroške od predvidenih so imeli tudi v TOZD ŽIČARNA, in sicer za 64,5 milijona dinarjev. S preseganjem planiranega izpleta so stroške znižali za 17,5 milijona dinarjev, 8,1 milijona dinarjev znižanja so dosegli zaradi manjše porabe cinka ter 0,1 milijona dinarjev zaradi internih reklamacij. Znižanje stroškov v vrednosti 16 milijonov dinarjev so dosegli zaradi nižjih cen nabavljenega žice. Izpad proizvodnje oziroma dodatni stroški predelave tujega vložka so znašali 8,6 milijona dinarjev. Predelavni stroški so bili za 22,8 milijona dinarjev nižji od načrtovanih zaradi manjše porabe.

V TOZD PROFILARNA so dosegli za 3 milijone dinarjev višje stroške od načrtovanih. Stroški vložka so bili v skupnem nižji za 5,2 milijona dinarjev zaradi nižjih cen nabavljenega vložka v višini 4,1 milijona dinarjev in boljšega izpleta v vrednosti 1,1 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili višji za 8,2 milijona dinarjev zaradi nedosežene načrtovane proizvodnje ter višjih stroškov energije, remontov in večje porabe.

V TOZD VRATNI PODOBOJI so dosegli za 5,6 milijona dinarjev višje stroške od načrtovanih. Stroški vložka so bili višji za 0,6 milijona dinarjev zaradi slabše doseženega izpleta, stroški predelave pa so bili višji za 5 milijonov dinarjev predvsem zaradi nedosežene načrtovane proizvodnje ter višjih stroškov energije.

V TOZD JEKLOVLEK so dosegli nižje stroške od načrtovanih, in sicer za 12,4 milijona dinarjev. S preseganjem planiranega izpleta so stroške vložka znižali za 4,3 milijona dinarjev, zaradi nižjih cen nabavljenega tujega vložka pa so dosegli 11,7 milijona dinarjev znižanja. Glede na razmerje med plansko vrednostjo nabavljenega vložka in dejansko nabavno vrednostjo tega vložka bi bila omenjena razlika manjša za 2,1 milijona dinarjev. Dodatnih stroškov predelave pri nabavljenem vložku ni bilo. Stroški predelave so bili višji za 3,6 milijona dinarjev zaradi višjih stroškov energije, vzdrževanja in transporta.

Za 30,3 milijone dinarjev nižje stroške so dosegli tudi v TOZD ELEKTRODE. S preseganjem planiranega izpleta (za 4,1 odstotno točko) so stroške vložka znižali za 12,6 milijona dinarjev, zaradi porabe surovine Potaša za izdelavo vodnega stekla za plaščene elektrode (v kalkulaciji ta surovina ni zajeta) pa so stroške vložka zvišali za 4,4 milijona dinarjev. Predelavni stroški so bili nižji od načrtovanih za 22,1 milijona dinarjev zaradi manjše porabe na predelavi.

V TOZD ŽEBELJARNA so planirane stroške presegli za 1 milijon dinarjev. Stroški vložka so bili višji za 2,2 milijona dinarjev zaradi nedoseganja planiranega izpleta ter za 0,5 milijona dinarjev zaradi višjih stroškov vlečenja žice v Elektrodi Zagreb. Stroški predelave so bili nižji za 1,7 milijona dinarjev zaradi manjše porabe na predelavi.

Za načrtovanimi stroški so zaostali v TOZD STROJNE DELAVNICE, in sicer za 6,2 milijona dinarjev, v TOZD REMONTNE DELAVNICE za 0,8 milijona dinarjev in v TOZD TRANSPORT za 1,3 milijona dinarjev. Vse omenjene temeljne organizacije so presegle planirano število izdelanih ur oziroma svoje planske obveznosti.

V TOZD VZDRŽEVANJE so načrtovane stroške presegli za 4,2 milijona dinarjev (večja poraba), v TOZD ENERGETIKA pa za 22 milijonov dinarjev (višji stroški kupljene električne energije in večja poraba zemeljskega plina).

Stroški delovnih skupnosti KSI ETKRN so bili nižji od planiranih, medtem ko so v delovni skupnosti KO-FI načrtovane stroške presegli zaradi višjih cen nabavljenega materiala v centralnih skladiščih.

Železarski globus

JAPONSKA

V železarni Koshima, ki pripada japonski železarski družbi Sumitomo Metals Industries, so pričeli uporabljati na napravi za sintranje železove rude napravo za izkoriščanje odpadne toplote. Vročedimne pline odvajajo do parnega kotla za pridobivanje vodne pare za potrebe železarn. Poleg tega prehaja skozi posebno hladilno komoro in tudi na ta način izkoristijo odpadno toploto.

ZVIŠANJE-ZNIŽANJE STROŠKOV I.—III. 1984

TOZD	JANUAR—MAREC	Povprečno
Plavž	69.778.058	23.259.352
Jeklarna	-155.355.802	-51.785.267
Livarna	436.159	145.386
Valjarna bluming štekel	214.300.110	71.433.370
Valjarna žice in profilov	-118.875.408	-39.625.136
Valjarna debele pločevine	-990.871	-330.290
Hladna valjarna Bela	-213.032.103	-71.010.701
Hladna valjarna Jesenice	-58.541.393	-19.513.798
Žičarna	-64.520.417	-21.506.806
Profilarna	3.056.924	1.018.975
Vratni podboji	5.562.773	1.854.257
Jeklovlek	-12.439.810	-4.146.603
Elektrode	-30.339.025	-10.113.008
Željarna	1.029.492	343.164
Strojne delavnice	-6.196.884	-2.065.628
Remontne delavnice	8.229.267	276.422
Vzdrževanje	4.229.983	1.409.994
Energetika	22.057.980	7.352.660
Transport	-1.296.844	-432.281
Skupaj	-341.966.345	-113.988.781

REKONSTRUKCIJA VROČE ŽAGE NA BLUMINGU

V ravenski železarni so v valjarni bluming rezali vroče gredice na 350-tonskih škarih in na krožni žagi ŠKODA. Z žago so rezali predvsem gredice za utopno kovanje, s škarijami pa vse ostale gredice, namenjene za predelavo na srednji in lahki prog ali v kovačnici. Pri rezanju navadno niso imeli posebnih težav, razen pri rezanju gredic visoko legiranega orodnega jekla, grupe OCR-12. Zaradi velike trdnosti je bilo rezanje na žagi nemogoče, pri rezanju na škarih pa je večkrat prihajalo do loma varnostnih čepov.

Pri vsakem takem lomu je nastal zastoj zaradi menjave teh čepov, med čakanjem sta se ohladila najmanj dva valjanca in ju škarje niso mogle več odrezati. Take valjance so kasneje sicer porezali avtogeno in elektrooblačno, vendar so vse gredice zaradi notranjih napetosti počile po dolžini in zato romale v izmeček.

Izračun za nastalo škodo je dokaj enostaven, a rezultat je kar precej velik:

teža enega valjanca je 1000 kg, cena tega jekla pa okrog 200 din za kg; pri vsakem takem lomu je nastala škoda znašala: $2000 \times 200 = 400.000$ din.

Iz tuje strokovne literature in z osebnim stikom s predstavnikom firme TYROLIT, ki izdeluje sredstva za brušenje, so izvedeli o bolj ali manj uspešnih predelavah žag za rezanje s tornimi brusilnimi ploščami — rezalkami. Že leta 1982 so se odločili, da tako predelavo izvedejo tudi v ravenski železarni. Celo leto 1983, predvsem pa ob glavnem remontu proge so pripravljali predelavo, ki je bila decembra lani tudi uspešno zaključena.

Ko so januarja letos dobili prve rezalke, so 15. januarja pričeli s poskusnim rezanjem. Po dveh mesecih so ugotovili, da so rezultati presegli vsa pričakovanja.

Uporabo rezalk so sicer omejili le na rezanje jekel grupe OCR-12, kjer so prej pri rezanju imeli največ izmečka. V dveh mesecih so izvaljali 500 ton teh jekel in porabili osem rezalk. Tri rezalke so se jim zlomile zaradi slabega vpenjanja valjanca. Ko so to popravili, lomov ni bilo več (pri teh lomih je nastalo 5,5 ton izmečka). Tako so rezali predvsem s petimi rezalkami. Poprečno so z eno rezalko zrezali 100 ton gredic. Evidenca števila rezov pa je pokazala, da to še ni zgornja meja zmogljivosti rezalke, saj storilnost od rezalke do rezalke raste. Tudi izdelovalci rezalk si močno prizadevajo, da bi izboljšali njihovo vzdržnost, saj je v svetu malo valjarn, ki bi potrebovale rezalke s premerom 1500 mm (rezen Ravenčanov še valjarne v ZDA in Sovjetski zvezi). Večina uporablja rezalke s premerom 1250 mm.

Ravenčani so celotno predelavo usmerili v to, da bi rezalke izkoristili

do maksimuma. Na stroju ŠKODA se bo izkoristila od 1500 do 1250 mm, nato pa jo bodo vgradili na stroj MORGARDSHAMAR na srednji prog ali pa na stroj v kovačnici. Proučujejo še možnosti, kako bi preostale rezalke po uporabi na obeh strojih uporabili še na brusilnem stroju CM za brušenje gredic. V tem primeru bi ostanke rezalk zložili po štiri kose v »paket«.

Sistem vpenjanja rezalk je prirejen tako, da omogoča tudi uporabo jeklenih žaginskih listov, s katerimi bodo rezali nizkoogljčena jekla. Ta jekla se namreč z rezalko zelo slabo režejo, ker se pri rezanju natalajajo jeklo lepi na rezalko, ki se nato prične krusiti. Tega pojava pri visoko legiranih jeklih ni.

S to predelavo žage so dosegli naslednje:

- ne bo potrebno uvoziti rezalnega stroja. S predelavo stare žage so dobili stroj, ki je po svoji funkcionalnosti skoraj enakovreden rezalnemu stroju. V nekaterih pogledih ga celo prekaša — možnost uporabe jeklenih žaginskih listov,
- izmečka visoko legiranih orodnih jekel, ki je prej nastajal pri rezanju in je letno znašal okrog 100 ton, ni več in ga tudi v prihodnje ne bo,
- lahko režejo tudi ohlajene valjance, ne glede na kvaliteto,
- lomov varnostnih čepov na škarih zaradi preobremenitev ne bo več, oziroma bodo posledica normalne obrabe in staranja materiala,
- zastoji zaradi menjave varnostnih čepov se bodo zmanjšali na minimum,
- rez z rezalko je čist, brez »brade«, ki nastane pri rezanju z žago,
- pri rezanju na škarih se gredice ukrivijo, pri rezanju z rezalko pa ostanejo lepo ravne,
- ropot rezalke je mnogo manjši kot pri žagi in tudi žarečih delcev je manj.

Vsi ti pozitivni rezultati menjave so se pokazali v razmeroma kratkem poskusnem obratovanju rezalke, zato Ravenčani upajo, da bo poskusno obratovanje do konca leta dokončno potrdilo uspešnost zamenjave.

(Iz članka Franca Lončarja, iz 4. štev. Informativnega fužinarja)

Po sklepu odbora za delovna razmerja TOZD Družbena prehrana z dne 17. aprila 1984 in v skladu s pravilnikom o delovnih razmerjih

OBJAVLJAMO PROSTA DELA IN NALOGE

1. I. kuharica	šifra 9518	D-3	8. kat.	1 oseba
2. kuhinjska pomočnica	šifra 9520	D-2	3. kat.	2 osebi
3. kantinerka II.				
za določen čas 6 mesecev	šifra 9019	D-2	3. kat.	3 osebe
4. sobarica samskih domov	šifra 9206	D-2	4. kat.	2 osebi
5. sobarica samskih domov za določen čas 6 mesecev	šifra 9206	D-2	4. kat.	2 osebi

Pogoji:

- ad. 1 — poklicna šola gostinske smeri, dve leti delovnih izkušenj in dvo-mesečno poizkusno delo,
- ad. 2 — dokončana osnovna šola,
- ad. 3 — poklicna trgovska šola ali dokončana osnovna šola,
- ad. 4 — 5—6 razredov osnovne šole.

Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev v osmih dneh po objavi na kadrovski sektor Železarnje Jesenice z oznako za »TOZD DRUŽBENA PREHRANA«.

PROGRAM STROKOVNIH UKREPOV ZA SANACIJO POSLOVNIH REZULTATOV ŽELEZARNE

(Nadaljevanje s 1. strani)

upoštevajo zaostreno gospodarsko situacijo in dejanske možnosti ter vsebuje naloge in obveze za doseganje pozitivnih rezultatov. S poslabšanjem gospodarske situacije bo pot za doseganje plana težja, zato so potrebni dodatni ukrepi za njegovo realizacijo.

UKREPI NA PODROČJU PROIZVODNJE

1. JEKLARNA

1.1. Osvojiti in prenesti vso možno proizvodnjo jekla za kvadratne gredice na kontiliv.

1.2. Proizvodnjo dinamno in nerjavnih kakovosti obvezno izdelovati le prek VOD naprave v cilju izboljšanja kvalitete, zmanjšanja porabe legur in povečanja proizvodnje. Cilj mora biti doseganje šest šarž dnevno. Za realizacijo tega cilja moramo kompletirati in usposobiti posadke na VOD napravi.

1.3. Ugotoviti normativne porabe kovinskih in nekovinskih dodatkov pri izdelavi jekla na VOD napravi in izdelati regulative in kalkulacije.

1.4. Znižati porabo energije na enoto proizvedenega jekla. Cilj naj bo doseganje planskih porab.

Istočasno pa se je potrebno organizirati tako, da bo možno v kombinaciji mazut-plin glede na trenutne cene teh dveh energetskih medijev dosegati najugodnejše razmerje, v pogledu doseganja stroškov porabljene energije na enoto proizvedenega jekla in pripraviti vse potrebno, da bo možno karburiranje zemeljskega plina.

1.5. V elektrojeklarni zmanjšati čas med prebodom in začetkom zakladanja na minimum (20 min.).

1.6. V SM jeklarni stremeti za doseganje saržnega časa (T 3) v trajanju 6 ur 30 minut (6 ur 45 minut).

1.7. Pri proizvodnji jekla dosledno spoštovati in izvajati regulative s ciljem zmanjšanja porabe feromanga in v ostalih dodatkih kateri se prekomerno uporabljajo.

1.8. Stremeti za čim bolj smotrno uporabo tekočega grodlja v cilju izpolnjevanja kvalitetnega asortimenta, znižanja porabe energije in povečanja proizvodnje.

1.9. Izboljšati vzdržnost elektropeči glede na inovacijsko uvedbo vodno hlajenih panelov in s tem zmanjšati število remontov.

2. BLUMING-ŠTEKEL

2.1. Osvojiti kampanjsko programiranje valjanja TVT prek potisne peči v cilju izboljšanja geometrije izvaljanega TVT in s tem izboljšanje izplena in manjše porabe energije na enoto proizvoda.

2.2. V drugem polletju usposobiti kvarto ogrodje z namenom, da bo možna zamenjava duo-kvarto po dokumentaciji dobavitelja opreme.

2.3. V drugem polletju realizirati projekt kontroliranega ohlajanja TVT v hladilnih jamah. S tem se bodo sprostile žarilne kapacitete v HVB, kar bo omogočalo večjo proizvodnjo ogljikovih kvalit v HVB. Za realizacijo naloge je zadolžen TIDN.

2.4. Organizirati prebiranje gredic in slabov, ter površinsko brusiti le tiste proizvode, katerih površina to zahteva.

3. VALJARNA ŽICE

3.1. Izboljšati kvaliteto izvaljane toplo valjane žice, ker je ugotovljeno, da je preveč TVŽ, ki ima površinske napake, kar povzroča rizično proizvodnjo in povečane stroške pri nadaljni predelavi. Obvezno izvajati prevzem vložka.

3.2. Razpisati inovacijsko nalogo za kontrolirano ohlajanje žice (VAC).

4. VALJARNA DEBELE PLOČEVINE

4.1. Vsled prehoda s triizmenskega na dvoizmensko obratovanje se je poraba energije na enoto proizvoda močno povečala, kar je z energetsko-ekonomskega stališča nesprejemljivo. Spremeniti je potrebno sistem dela v valjarni in uvesti triizmensko obratovanje.

4.2. Spremeniti oziroma dopolniti je treba tehnološke regulative ogrevanja.

4.3. Polno izkoristiti proizvodne kapacitete sektorja v OTOP za finalizacijo debele pločevine.

4.4. Končni izplen debele pločevine-brama ni optimalen. Priprava dela je dolžna analizirati obstoječe stanje na področju programiranja vložka za valjarno debele pločevine na relaciji debela pločevina - slab - brama in predlagati ustrezne rešitve v cilju izboljšanja izplena in zmanjšanja izvenprogramske proizvodnje.

5. HLADNA VALJARNA BELA

5.1. Dosledno izvajati varjenje kolobarjev pri vseh kvalitetah, ki so normalno varljive vključno z dinamno kvaliteto.

6. ŽICARNA

6.1. Realizirati letošnji program proizvodnje nerjavnih žic za potrebe TOZD Elektrode.

6.2. Zagotoviti in usposobiti potrebno število žičarjev za realizacijo proizvodnega asortimana.

7. ŽEBLJARNA

7.1. Realizirati letošnji program proizvodnje navojnikov.

8. STORITVENA DEJAVNOST

8.1. Zastoji na proizvodnih agregatih so previsoki in vplivajo na slabše izvajanje poslovne politike Železarne. Vsled tega je potrebno zagotoviti kvalitetnejše vzdrževanje proizvodnih naprav s ciljem večje obratovalne sposobnosti posameznih naprav.

8.2. Povečati izdelavo rezervnih delov v lastnih delavnicah.

8.3. Pri izvajanju vzdrževalnih posegov zagotoviti večjo fleksibilnost in koordinacijo med posameznimi izvajalci.

8.4. Znižati stroške stojnine z boljšo organizacijo notranjega transporta ter enakomernejšo odpremo končnih izdelkov. Pri dobavi vhodnih surovin in polizdelkov zagotoviti enakomernejšo dobavo in skrajšati čas razkladanja.

9. ORGANIZIRANOST

9.1. Analiza naše organiziranosti kaže na nekatere pomanjkljivosti, ki neposredno vplivajo na uspešnost izvajanja poslovne politike Železarne. Pospešiti je potrebno že začete naloge na združevanju posameznih proizvodnih in poslovnih funkcij v cilju bolj učinkovitega izvajanja le-teh. Prioritetno naj se rešuje problematika organiziranosti vzdrževalne funkcije v Železarni in združevanju TOZD Vratni podboji in TOZD Profilarna.

UKREPI ZA RACIONALNEJŠO PORABO ENERGIJE V ŽELEZARNI

1. PLAVŽ

1.1. Kontrola meritev porabe plavžnega plina in toplotnega režima na kavperjih, tako da se prihranijo plavžnega plina preusmerijo v toplarno.

1.2. Na aglomeraciji, kjer je bil pred kratkim pri vžigni peči zamenjan mazut z zemeljskim plinom, bo potrebno s toplotnimi meritvami vzpostaviti tak toplotni režim, da bo poraba zemeljskega plina čim manjša.

2. SM JEKLARNA

2.1. Poraba mazuta in zemeljskega plina na posameznih pečeh je zelo odvisna od tehnologije in ritma dela, na kar ne moremo dosti vplivati. Na znižanje porabe goriva pa lahko vplivamo z izboljšanjem toplotnega režima, in sicer tako, da se v posameznih fazah izdelave sarže spremeni odnos mazut - zemeljski plin. V prvi polovici izdelave sarže naj se uporablja večji delež zemeljskega plina, v drugi polovici pa večji delež mazuta. Tudi pri intenzifikaciji zgorevanja s kisikom, naj se le-ta uporablja le v prvi polovici izdelave sarže.

2.2. Za sušenje in ogrevanje livnih ponev se porabijo prevelike količine (mazuta) zemeljskega plina. Prizadevati si moramo, da bodo posamezna ogrevna mesta bolj urejena kot do sedaj.

3. ELEKTROJEKLARNA

3.1. Na odpraševalni napravi naj se število istočasno obratujočih eks-havsterjev prilagodi količini razvijajočega se dima (prahu).

4. BLUMING-ŠTEKEL

4.1. V globinske peči moramo zalagati čim bolj vroče ingote in brame (skrajšati track-time).

4.2. Med obratovalno kampanjo potisne peči naj obratujeta le dve globinski peči.

4.3. Med v naprej znanimi zastoji na progi, naj se v tistih komorah, katere bodo pozneje na vrsti, hitrost ogrevanja zmanjša, oziroma zadržuje. S takšnim ukrepanjem se da prihraniti precej zemeljskega plina.

4.4. Obratovalna kampanja potisne peči naj bo tako planirana, da bo izvaljano najmanj 700 ton vložka na dan.

4.5. Med daljšimi zastoji naj se v spodnji in zgornji ogrevni coni potisne peči zniža temperatura za 100°-200° C in ponovno vrne na delovno temperaturo 1 uro pred pričetkom obratovanja.

4.6. Pri vsakem zastoji štetila, ki je daljši kot eno uro, naj se delovna temperatura zniža vsaj za 100° C in se šele pol ure pred pričetkom obratovanja vrne na delovno temperaturo.

5. VALJARNA ŽICE

5.1. Ob remontih je potrebno dobro očistiti rekuperator.

5.2. Avtomatiko in toplotni režim prilagoditi tako, da bo maksimalni dotok zemeljskega plina v posamezno cono usklajen s količino razpoložljivega zraka.

5.3. Med zastoji ali zelo počasnem ritmu valjanja naj se na peči zniža temperatura v ogrevni coni.

6. VALJARNA DEBELE PLOČEVINE

6.1. Ob remontih naj bosta peči obzidani s takim ognjevzdržnim materialom kot ga je predvidel projektant (dober samot in izolacijska opeka, brez uporabe siliko opeke). S tem se zmanjšajo toplotne izgube in omogoča vzdrževanje nižje temperature peči pri slepem kurjenju, katerega delež je zelo velik.

6.2. Istočasno naj se med remontom dobro očistijo in po potrebi zamenjajo posamezni deli rekuperatorja.

6.3. Kadar za daljši čas primanjkuje vložka naj se ena od obeh peči ustavi.

6.4. Toplotni režim naj se bolj prilagaja težini (debelini) vložka in ritmu valjanja.

6.5. Med slepim kurjenjem naj se zniža po conah delovna temperatura vsaj na 880° C, dimne lopute naj bodo zaprte.

7. ENERGETIKA

7.1. Toplarna je zelo velik porabnik dragega deficitarnega goriva (mazut, zemeljski plin). Potrebno je, da toplarna prevzame vse razpoložljive viške plavžnega plina. Pri tem bo potrebno vsaj delno posodobiti krmilne naprave (avtomatsko regulacijo dovoda plavžnega plina glede na razpoložljive količine in tako nastale viške ali manjke avtomatsko nadomeščati z mazutom ali zemeljskim plinom.)

8. UKREPI NA KOMERCIALNEM PODROČJU

V skupni akciji za izboljšanje poslovanja ne moremo mimo ukrepov, ki posegajo v komercialno področje, sem pa seveda spadajo akcije na domačem in tujem tržišču.

8.1. Nesorazmerje med nekaterimi cenami surovin in energije narekuje selektiven pristop pri prodaji in proizvodnji izdelkov glede na našo dolgoročno usmeritev in optimalno razmerje med stroški in zatečenimi prodajnimi cenami.

V kolikor ne bo mogoče najti ustrezne rešitve s kupci naših materialov, bomo prodajo posameznih proizvodov oziroma prodajo skupine proizvodov ukinili.

Signiranje debele pločevine (foto S. Kokalj)

8.2. Razširiti je potrebno obseg povezovanja in sodelovanja, pri čemer moramo poleg poslovnih tehničnega sodelovanja uvajati tudi druge oblike, kot so kooperacija na domačem trgu, na tujem pa je to skupni izvoz po 65. členu deviznega zakona.

8.3. Izvoz mora imeti pri programiranju prednost, da si bomo zagotovili nujno potrebne devize in to v vseh oblikah bodisi kot kompenzacija, redni izvoz ali maloobsejni promet. Pri izvozu moramo upoštevati v čim večji meri rang uspešnosti posameznih izvoznih artiklov.

8.4. Iz analize metalurške menjave z Vzhodnimi deželami je razvidno, da je najbolj primerno uvažati surovine, pri nabavi polproizvodov (TVT, valjane žice, slabi) pa se je potrebno s kupci o posameznih dobavah dogovarjati v okviru posebnih aranžmajev, ki morajo zagotavljati uspešnost menjave. V primeru neuspešnosti dogovarjanja s kupci se obseg menjave iz tega naslova ustrezno zmanjša.

8.5. Nabava surovin mora biti usklajena z dinamiko proizvodnje ob istočasnem upoštevanju racionalnih zalog. S programiranjem nabave moramo preprečiti kritične situacije v preskrbi. Zaostriti moramo odnos do dobaviteljev surovin v primeru slabe kvalitete in zahtevati dobropis oziroma povračilo škode. Pomanjkanje surovin in repromateriala povzroča vse večjo vezanost, to pa pomeni, da morajo imeti tovrstni posli enak status, kot to velja za dobave, ki imajo v programiranju prioriteto.

UKREPI NA KADROVSKEM PODROČJU

1. Stabilizirati moramo kader;
2. Trenutno pomanjkanje delav-

cev v neposredni proizvodnji je treba reševati s premeščanjem režijskih delavcev;

3. Da bomo resnično prešli na produktivno zaposlovanje, moramo najti vrsto sistemskih rešitev, ki bodo temeljile na že ugotovljenih zakonitostih;

4. Humanizirati in racionalizirati moramo težko fizično delo in kjer je to mogoče, ga je treba tudi ukinjati;

5. Z najrazličnejšimi pristopi moramo intenzivirati delo slehernega posameznika. Prenehati moramo na lažno solidarnostjo do sodelavcev;

6. Ker smo že bistveno znižali starost zaposlenih v neposredni proizvodnji, ga je treba ustrezno znižati tudi v službah TOZD in delovnih skupnostih;

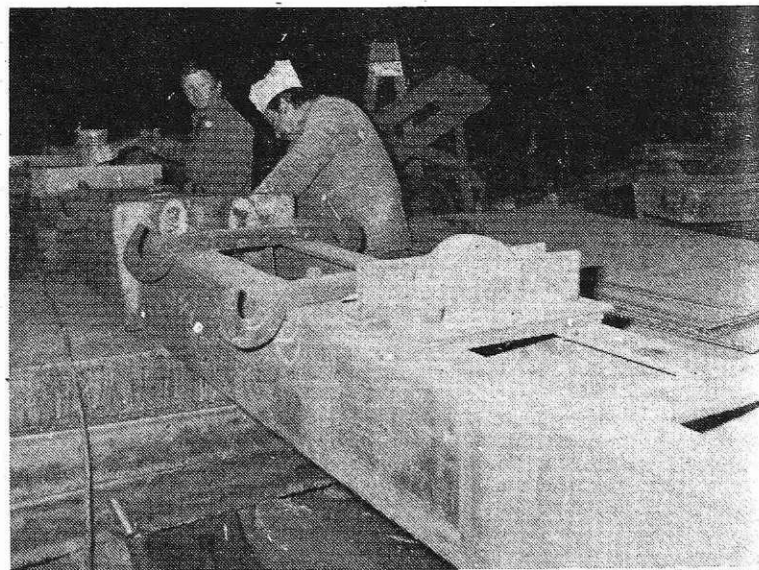
7. Preiti moramo na strokovnejšo obravnavo kadrovske problematike, zato je treba pospešeno delati na kadrovsko-informacijskem sistemu;

8. Izobraževanju je treba dati večji poudarek. Predvsem je treba začeti s permanentnim izobraževanjem vodij dela;

9. Izdelati moramo sistem spremljanja in napredovanja kadrov;

10. Bolje moramo obvladovati odsotnost pri delu.

V sedanjih težkih pogojih gospodarjenja se moramo optimalno nasloniti na lastno delo in lastne sposobnosti. Zato mora vsak posamezni delavec maksimalno prispevati, glede na njegovo znanje in sposobnost, k uresničevanju tega programa, da bi izboljšali poslovne rezultate Železarne in s tem tudi okrepili socialno varnost vseh in vsakega posameznika.

Obnova traverz za žerjav v valjarni debele pločevine (foto S. Kokalj)

ZAKAJ NEENAK ODNOS DO DELAVCEV-VOZAČEV?

V TOZD in delovnih skupnosti Železarne je zaposlenih precej delavcev, ki se vsak dan vozijo na delo z avtobusom ali z vlakom. Pred časom so bile za nekatere relacije avtobusnih prog izdane LETNE vozovnice, med drugim tudi za lokalni avtobusni prevoz. S tem so odpadale prenekatere težave glede vsakodnevne plačila, saj se zgodi, da človek le nima vedno drobiža pri roki.

Toda delavci, ki se vozijo na delo s Planine pod Golico, smo tudi tokrat ostali izjema. Še vedno vsak dan plačujemo prevoz. Zjutraj, ko marsikdo še napol spi, že brska po denarnici in išče drobiž. Zato nas zanima, zakaj prav delavci-vozači s Planine pod Golico, ne moremo dobiti LETNIH vozovnic? Naj povemo še to, da jih delavci, ki se vozijo na delo z Javorniškega rovtva, IMAJO!

Prepričani smo, da bi pristojni delavci z oddelka za družbeni standard v Železarni z nekoliko dobre volje to lahko uredili v dogovoru s podjetjem INTEGRAL. Tako pa se nam zdi, da smo glede na druge delavce-vozače zapostavljeni. Če bi imeli LETNE vozovnice, bi odpadla občasna jutranja nervoza in slaba volja, ki se v končni fazi na tak dan negativno odraža tudi pri delu. Upamo in zahtevamo, da se ta problem v doglednem času reši in da tudi delavci-vozači s Planine pod Golico dobimo LETNE vozovnice za prevoz na delo.

Skupina delavcev-vozačev s Planine pod Golico

ŠTIRI GENERACIJE OBLOČNIH ELEKTRIČNIH PEČI

V obdobju 1970–1980 je naraščala svetovna proizvodnja surovega jekla s povprečno stopnjo 1,98 %, elektro jekla pa s stopnjo 5,6 %, kar je skoraj trikrat več. To pomeni, da ima obložena električna peč določene prednosti, ki so lahko čisto ekonomske ali pa tudi strateške narave. Med te sodijo razsežnost trizišča, rast števila prebivalstva, ekonomski razvoj, investicijski stroški na tono letno izdelanega surovega jekla, vedno večja primernost električne energije za industrijsko uporabo in vedno večja razpoložljivost jeklenega odpadka z njegovo energetsko vrednostjo.

Precej vzrokov, ki so imeli za posledico vedno večji razvoj proizvodnje elektro jekla, je tehnične narave in ti so močno vplivali na ekonomičnost tega postopka. Te tehnične spremembe so se vrstile od pričetka obratovanja teh peči ob prehodu preteklega v sedanje stoletje do danes, vendar so postale bolj intenzivne po letu 1960. Zato tudi štejemo prvo generacijo obložnih električnih peči do obdobja okoli leta 1960.

PRVA GENERACIJA

Tipična obložna električna peč te generacije je imela cilindričen plašč. V obdobju pred drugo svetovno vojno so jo zakladali skozi vrata in tri elektrode so bile napajane s pomočjo zračno hlajenih kablov. Kontrolni sistem je imel za osnovo volt-ampere, imenovan tip impedance, ki je bil v tistih časih zelo popularen. Stene so bile obzidane z dolomitno ali magnezitno opeko. Za obok so najprej uporabljali silika opeko, ki pa jo je kasneje zamenjala aluminatna opeka vedno boljše kakovosti. Njena moč je redko presegla 20 kVA in to za srednje in velike peči. Razlogi za to so odstranjevanje fosforja so navadno izvajali z dodajanjem železove rude ali okujine in šaržni časi so se gibali med 4 in 6 urami, kar ustreza proizvodnji 15–25 ton na uro za 100-tonsko peč.

Ena izmed težav peči te generacije je bila neenakomerna obraba ognjestalnega materiala in zato tudi kratka obratovalna doba med dvema remontoma peči. Iz tega razloga je tudi dolgo prevladovalo mnenje, da je ta jeklarski agregat primeren samo za proizvodnjo visokovrednih posebnih in legiranih jekel.

DRUGA GENERACIJA

V začetku šestdesetih let se je pričelo z uvedbo druge generacije teh peči novo obdobje in uvedeno je bilo tudi novo ime: obložna električna peč z veliko močjo transformatorja ali z angleško kratico UHP (ultra high power – zelo velika moč). Tipična takšna peč je imela ob koncu šestdesetih let 400–500 kVA/t jekla, trikotni sekundarni krog za dobro električno uravnovečanje in vodno hlajenje fleksibilne kable za dovajanje električnega toka velike moči. Na oboku je imela četrto odprtino za neposredno odvajanje dimnih plinov.

Tendenco za zmanjšanje dimenzije trikotnika elektrod zaradi povečanja oddaljenosti med steno in obločnim lokom ter uporaba močnejših tokov je vodila do razvoja nove generacije elektrod z veliko trdnostjo in majhnim uporom. Prve takšne elektrode s premerom 600 mm so bile ob koncu leta 1963 prvič uporabljene na 135-tonski UHP peči z močjo transformatorja 70–80 kVA v ameriški železarni Northwestern Steel and Wire in je dosegla leta 1964 povprečno proizvodnjo 55 ton na uro.

Za obratovalne rezultate UHP peči je bil eden glavnih pogojev delna izraba časa, to je razmerje med časom, ko je električni tok vključen in med celotnim časom. To je zahtevalo organizacijske ukrepe, da bi čim bolj skrajšali čase, ko električni tok ni vključen – zakladanje, vlečenje žilindrov, vzdrževalni posegi in drugo. S tem so v tem agregatu pričeli izdelovati tudi navadne vrste jekel in je postal skupaj z napravo za kontinuirno vlivanje osnova mini železarn.

Tipičen proizvodni dosežek za 100-tonsko peč ob koncu šestdesetih let je bila proizvodnja 30–40 t/h ob trajanju šarže 2 uri in 30 minut. Nekatere 40–70-tonske peči so dosegle povprečni šaržni čas 2 uri.

TRETTJA GENERACIJA

Povečanje produktivnosti obložnih električnih peči sta umejevala predvsem problem vzdržnosti ognjestalne obzidave in čas potrebnih remontov. Velika moč električnega toka s kratkim lokom je povzročala tudi visoko porabo elektrod. Ni bilo vedno lahko doseči zaželeni proizvodni program in posledica je bila večja poraba električne energije in podaljšani šaržni časi. Zato je prišlo v začetku sedemdesetih let do novosti v tehnologiji in obratovanju peči.

Pri obratovalnih pogojih so uporabili več novih prijemov. S sistematično pripravo jeklenega odpadka so dosegli krajši talilni čas in večjo možnost za doseganje zahtevane prve kemijske analize. S pihanjem kisika so skrajšali talilni čas in pospešili oksidacijo ogljika. Del potrebne električne energije so nadomestili z uporabo mazutnih ali plinskih gorilcev in z nekaterimi tehnološkimi ukrepi so pospešili odstranjevanje žvepla ter fosforja iz taline.

V japonskih železarnah so bili tudi prvi, ki so razvili novo tehnologijo obzidave stene peči s kombinacijo vodno hlajenih skrinj z magnezitno opeko. Postopno in na osnovi doseženih izkušenj je ta sistem prešel v popolnoma vodno hlajene panele raznih konstrukcij nad ravni žilindrov. Po nekaj letih uspešne uporabe so uvedli ta sistem najprej v Evropi in kasneje tudi v Ameriki. Danes je to povsod sprejeta tehnologija in skoraj ni nove zgrajene peči, ki ne bi imela vodno hlajene stene in obzidave.

Zanimivo je, da je bilo mogoče doseči tudi brez avtomatizacije ali računalniškega nadzora za peči srednje velikosti proizvodnjo 50–70 ton na uro in šaržni čas okoli 90 minut in to ob uporabi prek 20 m³/t kisika med taljenjem. Kasneje so to osnovo tehnološko zasnovno še izboljšali z računalniškim nadzorom obratovanja in gorilci za kombinirano uporabo kisika ter goriva, s kisikovimi kopji, nadzorovanjem temperature panelov za vodno hlajenje in avtomatizacijo dodajanja dodatkov, potrebnih za odstranjevanje fosforja ter redukcijo.

Kakšne so konstrukcijske osnove za peči tretje generacije? Za 100-tonsko peč se giblje premer peči med 6,1 in 6,8 m. Pod paneli je vzdignjena ogljikova magnezitna opeka. Vodno stena je taljena tudi dno in obok, ki ima obzidane samo tri odprtine za elektrode. Ima tudi tri ali štiri gorilce za mazut ali zemeljski plin, s katerimi pospešuje taljenje.

Transformator je običajno projektiran med 650 in 1000 kVA/t in največji obratujejo s faktorjem moči 0,8. Dodatna moč gorilcev dosega 20–25 % moči transformatorja.

Za odvajanje dimnih plinov uporablja ta peč četrto odprtino na oboku, ki je dovolj velika za odvajanje količine dimnih plinov, ki nastanejo med taljenjem ob pomoči gorilcev. Opremljena je s potrebno napravo za čiščenje dimnih plinov. Pogosto ima na oboku tudi še peto odprtino za avtomatično šaržiranje žilindrov, predvsem železove gobe in dodatkov.

Precejšnje izboljšave so bile izvedene na področju nadzora med obratovanjem peči. Veliko število peči te generacije je opremljeno z računalniki za zbiranje obratovanih podatkov, za vodenje samega procesa, izračun potrebnih dodatkov, vodenje električnega režima in podobno.

Pri proizvodnji boljših vrst jekel uporabljajo za rafinacijo in legiranje ponovno metalurgijo in sama peč služi predvsem

kot talilni agregat. Pod takšnimi pogoji lahko 100-tonska peč, ob uporabi 100 % jeklenega odpadka v vložku, izdela 60–80 ton na uro, oziroma traja šarža 80–95 minut.

Ob vpihavanju okoli 30 m³/t kisika, in pri tem je 20 m³/t uporabljeno na gorilcih, se lahko giblje poraba električne energije okoli 460 kWh/t in elektrod 3,0–4,0 kg/t jekla. To je mogoče doseči s hitrim potekom obratovanja in razmeroma majhno močjo električnega toka.

ČETRTA GENERACIJA

Ali smo dosegli pri razvoju obložnih električnih peči že zadnjo stopnjo razvoja? Zaenkrat tega še ni mogoče trditi. Možen je še nadaljnji razvoj na raznih področjih, kot so obratovalni pogoji, hitrost taljenja, povečana stopnja avtomatizacije, nove zasnovne razporeditve jeklarn in sama konstrukcija peči. Še več pozornosti bo treba nameniti boljšemu izkoriščanju celotne dovedene energije in zaščiti okolja.

Kakšna bi naj bila tipična obložna električna peč v tem desetletju? Predvsem bo postavljena v ohišje, ki bo omogočilo odvajanje iz peči izhajajočih dimnih plinov, poleg tega pa bo tudi okolica bolj zaščitena pred ropotom, ki nastaja med taljenjem. Vedno več peči bodo tudi nepretrgano zakladali z železovo gobo ali z jeklenim odpadkom s šreder naprav. Povečano bo tudi število peči, ki bodo uporabljale simetrično ali nesimetrično postavljeno prehodno odprtino na dnu, skozi katero bo teklo raztaljeno jeklo v livno ponovo, postavljeno na vozu.

Posebno velike peči s težo šarže 300–360 ton, ki obratujejo danes v ZDA in ki so jih uvedli v drugi generaciji, bodo obratovale samo še v posebnih primerih. Danes so najbolj primerne peči velikosti 80–150 ton z močjo 800 do preko 1000 kVA. Na moč transformatorja bo vplivala možnost uporabe posameznega goriva, kot so zemeljski plin, mazut ali premogov prah. Plazma gorilce bodo uporabljali samo v posebnih primerih.

Vedno bolj razširjena bo uporaba avtomatskega računalniškega nadzora in računalniško vodenje obratovanja. Za velik del proizvodnje elektro jekla bodo uporabljali ponovno metalurgijo in bo s tem povečana talilna zmogljivost peči. Predvidevajo tudi uvedbo avtomatnih naprav za privajanje elektrod na peči in z nekaterimi že izvajajo prve poskuse.

Ena izmed pomembnih razvojnih smeri v tem desetletju bo tudi zmanjšanje toplotnih izgub na peči, in sicer zaradi manjše porabe energije in nadaljnega povečanja produktivnosti peči. Danes dosegajo toplotne izgube skozi dno peči in zaradi hlajenja tudi 20 % celotne porabe. Precejšen del te toplote je mogoče prihraniti z njenim ponovnim izkoriščanjem in spremenjenim načinom hlajenja. Nadaljnih 5–10 % toplote izgubimo z žilindrom in tudi tu so še mogoči določeni prihranki.

Z dimnimi plini izhaja iz peči 10–20 % toplote, saj imajo temperaturo 800–1000 stop. C. Na tem področju je bilo že mnogo poskusov za izkoriščanje te, sicer izgubljene toplote. Eden izmed najbolj obetajočih načinov za njeno izkoriščanje je predhodno ogrevanje jeklenega odpadka. Dosežani rezultati so pokazali, da je na ta način mogoče prihraniti okoli 30 kWh električne energije na tono izdelanega jekla.

ZAKLJUČEK

Ob zmernem optimizmu lahko pričakujemo, da bo še v tem desetletju potrebno v teh pečeh za 50–100 kWh na tono jekla manj električne energije kot doslej. Vzpostavo s tem bo skrajšan povprečni šaržni čas na 55–60 minut in naprava za kontinuirno vlivanje jekla bo postala normalen del elektro jeklarn. V primerjavi s peči prejšnjih generacij bo postala četrta generacija konkurenčna vsakemu drugemu jeklarskemu proizvodnemu postopku in to predvsem na področju prilagodljivosti proizvodnega programa, zanesljivosti obratovanja in proizvodnih stroškov ter s tem tudi ekonomičnosti.

PORABA ENERGIJE V SOVJETSKI ŽELEZARSKI INDUSTRIJI

Sovjetska železarska industrija je prav tako kot v drugih industrijsko razvitih deželah velik porabnik goriv in ostalih energetskih virov. Okoli 11 % celotne količine v Sovjetski zvezi proizvedenih goriv in 10 % električne energije porabijo železarne. To pa pomeni, da je varčevanje z energijo v tej industrijski dejavnosti izredno pomembna naloga.

Največ energije porabijo v železarski industriji postopki priprave železove rude in njena predelava v plavžu. Ta količina se giblje okoli 60 % celotne porabe. Delež jeklarn dosega 7 %, vendar se znižuje, kar je posledica pospešenega uvajanja proizvodnje v kisikovih konvertorjih.

V valjarnah postopno raste poraba energije zaradi vedno večjih kvalitativnih zahtev pri izdelkih, razširitve proizvodnega asortimenta in toplotne obdelave. Danes je njen delež že dosegel 9,6 %. Pomemben delež v energetski bilanci železarn predstavlja tudi poraba goriva za proizvodnjo lastne električne energije, vodne pare, stisnjene zraka, kisika in podobno. Njen delež je danes že 13,2 % od tega 7 % porabijo za pridobivanje vodne pare ter ogrevanje.

Približno 40 % goriva predstavlja kosovnat in droben koks. Okoli 85 % koksja je potrebno za proizvodnjo grodlja v plavžih, 10 % za proizvodnjo sintra iz železove rude, 3 % za proizvodnjo raznih ferozlitin in 2 % za žganje apna in dolomita ter taljenje železne litine v kupolnih pečeh.

Delež skupne porabe zemeljskega plina v sovjetskih železarnah predstavlja v celotni energetski bilanci danes 25,3 %. Od te količine porabijo za proizvodnjo grodlja 26,0 %, v valjarnah in za proizvodnjo cevi 19,4 %, v jeklarnah 16,0 % in za energetske agregate 19,6 %.

Plavžni in koksarniški plin, ki predstavljata v energetski bilanci sovjetskih železarn 25,3 %, porabijo za ogrevanje kaverjev na plavžih 21,6 %, za obratovanje plavžev 22,7 %, v valjarnah 18,9 % in za proizvodnjo energije 29,0 %.

Delež mazuta pri skupni porabi energije dosega 4,9 % in ga porabijo skoraj polovico (46,3 %) celotne količine za ogrevanje SM peči. Ostali porabniki so še predvsem energetski agregati z 28,4 %, vpihavanje v plavže s 6,4 %, praženje železove rude in proizvodnja sintra z 8,1 %. Delež premoga dosega v bilanci 4,4 %, in sicer ga 40 % porabijo pri proizvodnji sintra namesto drobnega koksja in 57 % za proizvodnjo toplote, potrebne za ogrevanje in za proizvodnjo električne energije.

Zaradi izpopolnjevanja tehnologije, kakor tudi energetskih bilanc in z boljšim izkoriščanjem odpadne toplote so v sovjetskih železarnah dosegli precejšnje znižanje porabe goriva in energije. Tako so v preteklih desetih letih znižali specifično porabo toplote pri proizvodnji električne energije za 11,5 %, proizvodnji jekla za 5,9 %, v valjarnah za 5,4 %, proizvodnji cevi za 20,6 % in pri proizvodnji peletov za 32,6 %. Izkoriščanje odpadne toplote so povečali za 62 % in s tem dosegli zmanjšanje porabe goriva za 7 milijonov ton na leto. Porabo toplote v železarski proizvodnji so znižali za 10,9 %.

Nadaljnje izboljšanje pri izkoriščanju in varčevanju z gorivom in energijo v sovjetskih železarnah vidijo v dveh smereh:

1. Neposredno porabo energije je treba znižati v vsaki proizvodni fazi z izpopolnjevanjem naprav, vpeljevanjem energetske varčnejših tehnologij, zamenjavo energetske intenzivnih tehnoloških postopkov, z avtomatizacijo proizvodnih postopkov in podobno.

2. Toplotne in energetske bilance je treba izpopolnjevati z uvedbo racionalnejših postopkov preskrbe z energijo in največjim možnim izkoriščanjem odpadne toplote, ki nastane pri posameznih železarskih tehnoloških postopkih.

O ZGODOVINI VLEČENE ŽICE

Žica, valjana in vlečena, predstavlja skupaj s pločevino osnovni izdelek železarske industrije. Pri izdelavi vlečene žice se v osnovi ni ničesar bistveno spremenilo, že odkar so žico začeli vleči skozi vedno tanjšo odprtino in so na ta način manjšali njen premer. V nasprotju s postopki, ki so bili razviti vzporedno z uvajanjem vodne sile, kot pogonskega sredstva v sredini in proti koncu srednjega veka, spada vlečenje žice skupaj s kovanjem med najstarejše tehnike preoblikovanja kovin in njen izdelek – žica – tudi med najstarejše kovinske izdelke.

Okoli 5000 let pred našim štetjem ali morda še prej se je pričela zgodovina izdelave žice. Okoli leta 3500 pred našim štetjem so Egipčani že izdelovali žico iz bakra. Po letu 2200 pred našim štetjem so jo izdelovali na Kitajskem in po letu 2000 v Indiji. Okoli leta 1700 pred našim štetjem so žico že uporabljali v Egiptu in Babilonu.

Predhodniki vlečene žice so najverjetneje bili iz tolčene pločevine izrezani ozki trakovi. Uporabljali so jih samo predelane v nakit ali zavite v dragocene svilenke tkanine.

Danes ni mogoče zanesljivo ugotoviti, kje in kdaj je nastala iz zlatih in srebrnih ozkih trakov vlečena žica. Za vlečenje mehke zlate in srebrne žice najprej niso uporabljali železnega orodja. Morda so najprej uporabljali kot orodje za vlečenje preluknjane kosti, živalske rogove, kose trdega lesa pa tudi trde kamnite plošče.

Možno je, da so poznali vlečenje žice že v obdobju starih Rimljanov. Zato ni dvoma, da je bronasta vlečena vrvi, ki so jo našli v razvalinah Pompejev in je bila narejena okoli leta 500 pred našim štetjem (sedaj je v Narodnem muzeju v Neaplju), izdelana iz posameznih vlečenih žic.

Najbolj zanesljive dokaze o pričetkih vlečenja žice nudijo najdbe o najvažnejšem žičarskem orodju iz tistih časov – železo za vlečenje. Zanimivo je, da iz obdobja okoli leta 1500, ko so v Nürnbergu, Augsburgu, Frankfurtu in Lyonu obrtniško vlekli žico, ni ostalo nobeno železo za vlečenje. Tudi iz kasnejšega obdobja, ko je železo nadomestil kamen, so le redki ostali ohranjeni. Zato je mogoče sklepati, da je bilo železo za vlečenje osebna last žičarjev in da je bila njihova izdelava in uporaba verjetno poslovna tajnost.

Danes je najstarejše železo za vlečenje tisto, ki so ga našli v San Zenu na Tirolskem in izvira iz obdobja med 2. in 5. stoletjem našega štetja. V Starem Hradišku na Moravskem v Čehoslovski so našli še dve takšni železi, ki izvirata iz keltskega preseljevanja v 1. do 3. stoletju našega štetja. Železa za vlečenje iz zgodnjega srednjega veka so našli tudi v Franciji. Vlečno orodje iz časa Vikingov med leti 800 in 1050 so našli tudi v nekem grobu na Norveškem.

Prvo pisno poročilo o uporabi železa za vlečenje je nastalo v letu 1100 in v njem opisuje neki menih njegovo uporabo takole:

»Dve železi, tri prste debeli, zgoraj in spodaj ozki, vseskozi tanki, sta preluknjani v treh in štirih vrstah. Skozi te luknje vlečejo žice.«

V srednjem veku se je vlečenje žice vedno bolj uveljavljalo kot cenjena mestna obrt. Leta 1306 je kovač za orožje z imenom Rudolph uvedel to obrt v nemškem mestu Nürnbergu in njega imajo tudi za iznajditelja vlečenja žice. Delal je skupaj s svojim sinom in je postopek držal v tajnosti. Ker so trgovci v tem mestu plačevali za vlečeno žico visoko ceno, je bil Rudolph bogat mož. Šele ko so njegovega sina konkurenti podkupili in jim je prodal potrebno orodje, je bila tajnost vlečenja žice izdana. Kasneje so tudi v drugih nemških mestih pričeli po tem postopku izdelovati vlečeno žico.

Tudi menihi v samostanih so se naučili te obrti in so jo tudi mojstrsko obvladali. Tako so v španski provinci Leon izdelovali kovinsko žico, predvsem zelo tanko iz zlata in srebra, ki so jo uporabljali v razne namene. Odtod tudi izvira pojem »leonski izdelki«.

Za izdelavo debelejših žic, kot polizdelka za tanjše žice, so uporabljali v srednjem veku najprej vleko s kleščami. Nemec Lejisgo opisuje leta 1744 v svojem poročilu o vlečenju žice ta postopek takole:

»... Ta naprava je dejansko stroj, ki ga poganja velika sila. Kovane in pripravljene zlate ter srebrne palice so podaljšane in vlečene tako dolgo, da so tanke in mehke. Potem tako imenovani žičarji zlate in srebrne žice lahko vlečejo z malo truda v zelo fino, nežno in tanko žico...«

»... Ta stroj lahko človek poganja na različne načine, in sicer: z velikim kolesom, ki ga vrtil več oseb enako kot navijalec ali vitel, s pomočjo vodoravnega kolesa, ki leži na zemlji in ga poganjajo s tekom, potiskanjem ali hojo...«

Pri takšnih napravah je bilo treba vlečenje večkrat ponoviti, da so dobili daljše kose žice. Za vlečenje mehkih »leonskih« tankih žic niso potrebovali vlečne naprave. Postavili so se na spodaj pritrdjeno železo za vlečenje in so vlekli žico od spodaj navzgor ali pa so za najbolj fino uporabljali posebno ploščo.

Že okoli leta 1540 je Italijan Biringuccio opozarjal na pogoje pri vlečenju fine žice:

»Po mojem mnenju je vsa umetnost v dveh stvareh. Prva točka je ta, da je železo za vlečenje pravilno naravnano, treba je skrbeti, da ostanejo luknje okrogle in da je železo za vlečenje izdelano iz dobrega jekla. Druga točka je ta, da je vlečeno zlato ali srebro po naravi mehko in da je stalno ponovno odžarjeno, dokler ne doseže tako fine stopnje, da ga je mogoče ročno naviti.«

In nadaljuje:

»... ne pozabite držati žice med delom pod masnim slojem svežega voska. Ta olajša prehod skozi luknje...«

Tudi danes ima mazanje pri vlečenju prevladujočo vlogo tako glede obrabe vlečnega orodja kakor tudi glede kvalitete žice.

Približno od 14. stoletja naprej so postale žičarne z ročnim in vodnim pogonom samostojne mestne delavnice.

V 18. in 19. stoletju je prišlo do nadaljnega tehnološkega razvoja vlečenja žice. Uvedli so nove pogone, kot sta bila najprej parni stroj in nato elektromotor, pa tudi same vlečne naprave so izpopolnili. Vedno bolj so tudi obvladali postopek vlečenja raznih materialov in tudi dimanzij. Uvedli in izboljšali so tudi predhodno obdelavo, oziroma pripravo žice pred vlečenjem, ki obsega žarjenje, čiščenje površine in prevlečenje žice z mazilom. Že zgodaj so spoznali, da vpliva na kvaliteto vlečene žice predvsem kvaliteta železa za vlečenje, okroglost in politura odprtine za vlečenje.

Ob upoštevanju takšnih zahtev je patentiral Anglež Broceton novo železo za vlečenje. Namesto jekla je uporabil diamante, safire, rubine in druge trde minerale ter je v njih zvrtil cilindrične ali konične odprtine ter jih vstavil v jekleni okvir. Kmalu se je ta iznajdba dobro uveljavila pri vlečenju finih in najfinejših žic in sodobna žičarna ni bila več mogoča brez teh protih obrabi odpornih diamantnih votlic. Z razvojem in uporabo sodobnih sintetičnih, polikristalnih diamantnih votlic se je orodje za vlečenje žice še bolj izpopolnilo.

Žičarski stroji so bistveno napredovali po letu 1890, ko so bili izdelani večstopni stroji. Uvedba pogona z elektromotorjem, varilnega stroja in navilalcev žice, kakor tudi povečanje teže kolobarjev žice, so bili nadaljnji pogoji za povečanje hitrosti pri vlečenju in s tem tudi proizvodnje.

Srednjeveški prikaz vlečenja debele žice na ročni pogon in posameznega žičarskega orodja. Plošča z odprtinami raznih premerov je železo za vlečenje.

SANACIJA OBSTOJEČE PROIZVODNJE JEKLA V SM JEKLARNI

(Nadaljevanje s 1. strani)

elektro obločna peč. Tako usmeritev je sprejel tudi družbeni plan SR Slovenije za leto 1976 do 1980 s ciljem, modernizirati zastarele zmogljivosti. Tudi z dogovorom o kontinuiteti razvoja črne metalurgije Jugoslavije za razvoj po letu 1980 je bilo določeno, da se stare in dotrajane SM peči nadomestijo z novimi napravami (konvertorji in elektro pečmi). Zaradi kasnitve pri sprejemanju družbenega dogovora ter drugih začetih investicij v Železarni, smo gradnjo preložili na začetek sedanjega srednjeročnega obdobja.

Po letu 1977 smo dopolnjevali študije in nato izdelali investicijski program, ki sta ga delavska sveta Železarne in SOZD SŽ sprejela v letu 1980.

Po ocenitvi investicije v LB — Institutu za ekonomiko investicij, smo program predložili komisiji za oceno investicij v SRS, ki je na sejah dne 23. 12. 1981, 28. 1. 1982 in 2. 11. 1983 obravnavala investicijsko zasnovo jeklarne 2.

Komisija je ocenila, da je investicija po svoji osnovni naravnosti in rešitvah ustrezna in da jo je smatrati kod prednostno, ker je naravnana v proizvodnjo osnovnih vvoznih in na jugoslovanskem trgu deficitarnih surovin. Komisija je priporočila investitorju, da rešuje odprta vprašanja: združevanje sredstev, preskrbo z reprodukcijskimi materiali, devizne prilive in oskrbo domačih porabnikov z jeklom.

V tem času je investitor skupno s SOZD Slovenske železarne, LB — ZB, IS SRS, GZS in drugimi reševal to problematiko. O tem je razpravljala komisija na seji dne 6. 10. 1982 in je ugotovila, da je iz objektivnih razlogov možno graditi objekt v fazah.

Zaradi omejenih finančnih možnosti kreditiranja so se od septembra 1982 dalje začeli razgovori za zmanjšanje stroškov investicije. Na razširjeni seji na SOZD Slovenske železarne, dne 22. 12. 1982, kjer so bili prisotni predstavniki IS SRS, GZS in SOZD SŽ ter na seji predstavnikov LB — ZB, LB — temeljnih bank, IS SRS, GZS in SOZD SŽ dne 26. 1. 1983 je bilo sklenjeno, da je zaradi finančnih možnosti sprejemljiva le faza gradnje jeklarne 2.

Zato smo v novem investicijskem programu gradnjo jeklarne 2 razdelili v dve fazi, v prvo fazo za kapaciteto 210.000 ton jekla letno in v nadaljevanju te v drugo fazo, ki daje razliko do 350.000 ton proizvodnje. Končna investicijska zasnova je nasproti prvotnemu programu nespremenjena.

Delitev v prvo in drugo fazo je zasnovana tako, da že prva faza zagotavlja tehnološko in funkcionalno enoto za izbran proizvodni program in za planirano letno proizvodnjo.

Z dogovorom o temeljnih družbenega plana SR Slovenije za obdobje 1981—1985 (dogovor o spremembah in dopolnitvah) je predvidena gradnja nadomestne zmogljivosti za proizvodnjo 350.000 ton elektro jekla kot sanacija zastarele tehnologije in naprav ter kot proizvodnja deficitarnih surovin. V skladu z dogovori bomo pristopili k fazi gradnje.

Komisija za oceno investicij v SR Sloveniji je na seji dne 21. 12. 1983 izdala mnenje, da je investicija družbeno-ekonomsko upravičena.

V nadaljevanju navajamo glavne podatke o investiciji.

SEDANJE STANJE:

TOZD Jeklarne v Železarni Jesenice ima naslednje zmogljivosti za proizvodnjo jekla:

- SM jeklarne s šestimi SM pečmi, od katerih starejše obratujejo že 48 let, medtem ko sta dve, sicer novejši peči tudi že 25 let v obratovanju. Letna proizvodnja znaša okrog 310.000 ton.

- Elektrojeklarne z dvema večjimi pečmi, zgrajenimi leta 1965 in 1968 ter z manjšo devettonske pečjo za potrebe livarne. Letna proizvodnja znaša okrog 160.000 do 180.000 ton, ki pa bo z dopolnilnimi napravami dosegla 200.000 ton.

V letu 1983 smo izdelali okrog 470.000 ton surovega jekla.

Zmogljivosti SM jeklarne so tehnično in tehnološko zastarele in dotrajane tako, da že obstoja nevarnost za obratovanje. Ocenjujemo, da bo v nekaj letih stanje obrata tako, da bomo proizvodnjo v teh pečeh morali opustiti.

Valjarniške zmogljivosti že sedaj niso polno izkoriščene, ker zaradi dotrajanosti SM jeklarne proizvodnje upada. Zato načrtujemo gradnjo jeklarne 2 — elektro jeklarne za 210.000 ton jekla v prvi fazi in razli-

ko do 350.000 ton v drugi fazi, kot nadomestilo za dotrajano SM jeklarne.

Gradnja jeklarne 2 je eksistenčnega pomena za Železarno kot tudi občino Jesenice. Proizvodi Železarne Jesenice so pomembni za kovinsko predelovalno industrijo SR Slovenije, saj ji Železarna dobavlja 51 % celotne gotove proizvodnje, oziroma pokriva skoraj tretjino njenih potreb.

Z gradnjo nadomestne zmogljivosti, ki pomeni sanacijo proizvodnje SM jekla, bomo poleg zagotovitve kontinuitete proizvodnje v valjarnah, dosegli predvsem:

- zmanjšanje porabe primarne energije za 57 % in zmanjšanje stroškov uvoza energije za 80 %,
- izboljšanje delovnih pogojev, težkega fizičnega dela in nevarnosti pri delu,

- izboljšanje kvalitete jekla in njenih proizvodov zaradi prehoda od SM na elektro postopek in s tem na proizvode višje vrednosti,

- izboljšanje ekonomičnosti in produktivnosti proizvodnje — stroški proizvodnje SM jekla so za 30 % višji od elektro postopka (surovine, energija, vzdrževanje peči in produktivnosti),

- višjo vrednost izvoza proizvodov jekla zaradi boljšega asortimenta,

- izboljšanje delovnega in bivalnega okolja. Z ustavitvijo SM peči bomo odpravili onesnaževanje zraka, ki sedaj nekajkrat presega dovoljene vrednosti. Izboljšanje okolja smo dolžni izvesti v skladu s sanacijskim programom.

V SOZD Slovenske železarne ima edino še Železarna Jesenice SM peči, Železarni Ravne in Štore sta jih ustavili leta 1967 in 1968, Železarna Nikšić pa leta 1977.

Iz navedenih dejstev sledi, da pomeni gradnja nadomestne zmogljivosti sanacijo obstoječe proizvodnje SM jekla. Sanacija obsega:

- tehnološko sanacijo — opustitev zastarelega postopka, ki ga v svetu in pri nas opuščajo,
- tehnično sanacijo — ukinitvev dotrajanih in za varno delo nevarnih naprav ter uvedba mehanizacije za sprostitev fizičnega dela,
- ekološko sanacijo — odprava prekomernih emisij prahu v ozračje in neprimerne delovne okolja,
- ekonomsko sanacijo — zmanjšanje visokih stroškov SM postopka in nekonkurenčnosti v stroških proizvodnje.

PREDSTAVITEV INVESTICIJE

Kot nadomestilo dotrajane SM jeklarne načrtujemo gradnjo elektro jeklarne v dveh fazah z naslednjimi glavnimi proizvodnimi napravami:

1. faza gradnje:

- elektro obločna peč 85 ton s transformatorjem 60 MVA,
- naprava za vakuumsko oksidacijo sistema VOD,
- naprava za kontinuirno vlivanje slabov,
- naprava za čiščenje slabov.

Letna proizvodnja jeklarne bo v polnem obratovanju 210.000 ton.

2. faza gradnje:

- elektro obločna peč 85 ton s transformatorjem 40/48 MVA,
- naprava za vakuumsko ogrevanje sistema VAD.

Letna proizvodnja jeklarne 2 bo po končani drugi fazi 350.000 ton slabov (surovo jeklo za predelavo v valjarnah).

SKUPNA PROIZVODNJA JEKLA V JEKLARNI JESENICE

Z izgradnjo prve faze bo proizvodnja jekla znašala:

- 210.000 ton iz jeklarne 2
- 200.000 ton iz sedanjih elektro peči

- 110.000 ton iz dveh SM peči (4 SM peči in en plavž bomo ustavili)

Skupno 520.000 ton.

Z izgradnjo druge faze bo skupna proizvodnja znašala 550.000 ton, in sicer:

- 200.000 ton iz jeklarne 1 (obstoječe elektro peči),
- 350.000 ton iz jeklarne 2 (2. faza).

Obratovanje še ostalih dveh SM peči in drugega plavža bomo po končani drugi fazi ustavili.

TRŽNA ANALIZA

Lastna proizvodnja jekla je v SFRJ v letu 1982 pokrivala le 65 % potrebe, zato bo jeklo še naprej deficitarno. Železarna Jesenice dobavlja sedaj kovinsko predelovalni industriji SR Slovenije 51 % svoje proizvodnje. Z izgradnjo jeklarne 2 pa se bo delež dobav povečal na 57 %.

Kronično pomanjkanje jekla v SFRJ onemogoča polno izkoriščenost kapacitet kovinsko-predelovalne industrije, realizacijo zastavljenih ciljev na domačem in tujih trži-

ščih ter pomeni zaviralen faktor pri nadaljnjem razvoju te panoge. Nerazvitost oziroma zaostajanje razvoja kapacitet črne metalurgije za razvojem kovinsko-predelovalne industrije ter vse pogostejše trgiranje reprodukcijskih verig, so faktorji, ki so vplivali tudi na delavce v kovinsko-predelovalni industriji, da so se odločili za vlaganje v izgradnjo novih kapacitet elektro jeklarne.

Ne bo odveč, če poudarimo, da smo v letu 1982 v SFRJ uvozili poleg 906.574 ton gotovih proizvodov črne metalurgije v višini 568 mio dolarjev še 613.749 ton valjarniških polproizvodov v vrednosti 142 mio dolarjev, torej skupaj 710 mio dolarjev. Za leto 1983 v Splošnem združenju črne metalurgije Jugoslavije še ni podatkov.

Kot rezultat teh odločitev in interesov je podpisan samoupravni sporazum o združevanju dela in sredstev za razvoj črne metalurgije. Samoupravni sporazum je podpisalo 143 delovnih organizacij, med njimi tudi veliki sistemi, ki so obenem tudi naši največji izvozniki, in sicer: Iskra, Elkom, Rade Končar, Djuro Djaković, Sever, Metalna, Litostroj, TAM, Crvena Zastava, Min Niš, SCT, UNIS.

V SR Sloveniji prehajajo OZD strojegradnje v specializacijo in višjo stopnjo predelave, to je, v izdelavo kompleksnih objektov in proizvodnih linij. Zato je potrebna oskrba industrije s kvalitetnim jeklom.

PROIZVODNJA JEKLA V SVETU

Proizvodnja jekla v svetu je do leta 1979, razen padca v letu 1975, naraščala, nato je padala, dočim se je v letu 1983 zopet povečala za okrog 3 % v odnosu na predhodno leto.

Leto	Svet mio ton	SFRJ mio ton
1979	747	3,5
1980	716	3,6
1981	708	4,0
1982	645	3,8
1983	664	4,1

Ker proizvodnja v SFRJ ne pokriva porabe (okrog 35 % jekla je še treba uvažati kljub razmeroma nizki porabi na prebivalca), ni prišlo do pojavov zmanjševanja proizvodnje kot npr. v industrijsko razvitih državah.

Tako je npr. proizvodnja jekla v letu 1983 napram 1982 bila enaka v ZRN, za 13 % večja v ZDA, za 3,5 % večja v Avstriji, manjša pa v Italiji, Franciji, Luksemburgu itd.

Porabe surovega jekla na prebivalca so:

EGS	330 kg	
SSSR	547 kg	
Japonska	580 kg	
ZDA	387 kg	
SFRJ	274 kg	(proizvodnja 183 kg)

Če ne računamo na povečanje porabe, je še vedno dovolj prostora za lastno proizvodnjo pri manj uvozu. Z lastno proizvodnjo naj bi po dogovoru pokrivali 80 % porabe, 10 % naj bi pa izvažali.

Padec proizvodnje v razvitih državah v letih 1982 in 1983 je posledica večje lastne proizvodnje v državah v razvoju, restrikcij uvoza (ali pa so količine dogovorjene izvozne kvote) in s subvencioniranjem železarske industrije v nekaterih državah, ki je nato sposobna izvažati z nižjimi cenami.

Analize svetovnega gospodarstva kažejo, da se je padanje proizvodnje ustavilo in da se čuti rahel vzpon.

IZVOZ

Železarna Jesenice se vključuje tudi v mednarodno menjavo in je izvozila v letu 1983 za 28 mio dolarjev proizvodov jekla. Od tega odpade na konvertibilno področje 17,9 mio dolarjev. Izvoza surovega jekla kot proizvoda jeklarne 2 tudi v bodoče ne predvidevamo, temveč bomo izvažali proizvode jekla. Večji poudarek pa je na izvozu kovinsko-predelovalne industrije, v katera se vključuje jeklo.

V letu 1983 smo s posrednim izvozom in z združevanjem deviz pridobili 18,4 mio dolarjev. S tem nam predelovalna industrija priznava naš delež v njihovem izvozu.

Poleg neposrednega deleža jekla v izvoznih izdelkih, pa proizvodnja jekla v jeseniški železarni omogoča, da porabniki le-tega izvozijo za 250—300 mio dolarjev v obliki končnih proizvodov.

Po izgradnji jeklarne 2 pa računamo na sledeče efekte pri substituciji uvoza visokokvalitetnih jekel v SFRJ:

Proizvod	Dobave v l. 1982	Dobave po izgradnji	Razlika (2—1) t	Cena US\$/t CIF	Vrednost v 000 US\$
	1	2	3	4	5
Elektro pločevina	26.000	51.900	25.900	1.178	30.510
Nerjavna pločevina	3.598	23.500	19.902	1.937	38.550
Kotlovska pločevina	31.190	76.300	45.110	933	42.088
Mikrolegirana pločevina	6.727	47.200	40.473	954	38.611
SKUPAJ	67.515	198.900	131.385	1.140	149.759

Od tega je substitucija uvoza za SR Slovenijo:

	Dobave v l. 1982	Dobave po izgradnji	Razlika (2—1) t	Cena US\$/t CIF	Vrednost v 000 US\$
	1	2	3	4	5
Elektro pločevina	15.334	26.420	11.086	1.178	13.059
Nerjavna pločevina	3.324	16.930	13.606	1.937	26.355
Kotlovska pločevina	37.665	76.300	38.635	933	36.047
Mikrolegirana pločevina	4.763	5.500	737	954	703
Skupaj	61.086	125.150	64.064	1.227	76.164

STROŠKI PROIZVODNJE:

Prav zaradi visokih stroškov proizvodnje so industrijsko razvite države že opustile SM postopek. Stroški za isto kvaliteto so bili v letu 1983 za jeklo iz SM peči v odnosu na jeklo iz elektro peči večji za prek 30 %. Zato so stroški Železarne Jesenice nasproti železarnam z modernejšim postopkom bistveno večji in manjši je dohodek, ki se kot posledica neprimerne tehnologije odraža v poslovanju železarne.

TOZD Jeklarne je prav zaradi neprimerne tehnološkega postopka v letih 1981—1983 zaključila poslovanje z izgubo in je znašala samo v letu 1983 39 mio din. Ta izguba, ki so jo sicer v tem letu pokrile ostale TOZD, se v naslednjih letih še povečuje. Kot edini način sanacije izgub je zamenjava obstoječe tehnologije, ker so rezervni skladi ostalih TOZD že izčrpani.

TEHNOLOŠKI POSTOPEK

Tehnološki postopek smo izbrali na osnovi proizvodnega programa, ki ga lahko delimo na štiri glavne vrste:

- nerjavna jekla
- silicirana in nesilicirana elektro-tehnična jekla
- nizkolegirana, mikrolegirana in finoizirana jekla
- ogljikova jekla.

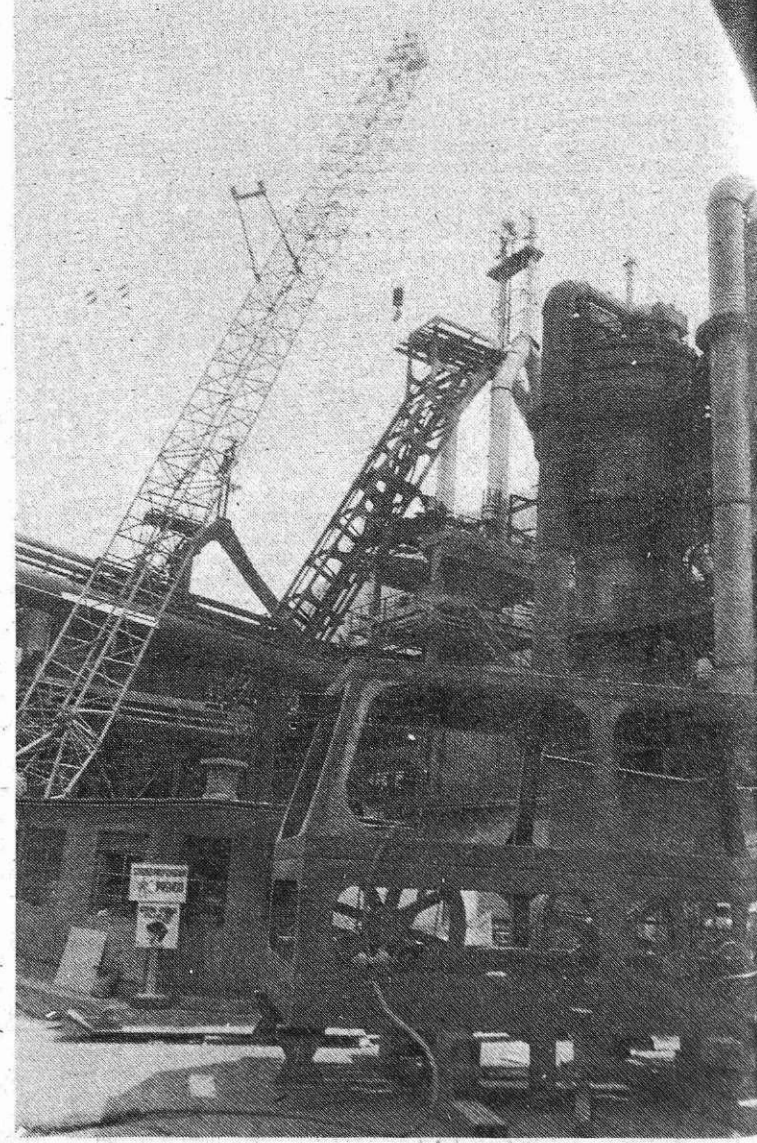
Naprave v jeklarne zagotavljajo dobro produktivnost, so mehanizirane in dajo proizvode visokih kvalit.

Skladišče in priprava surovin ter dodatkov obsega: razkladalne naprave, skladiščenje, pripravo vložnih materialov, nakladanje in transporto porabnih mest.

Elektro obločna peč je talilni agregat za proizvodnjo tekočega surovega jekla. V peči vložek raztalimo energijo električnega loka, oksidiramo C, Si, P in Mn in z dodatkom argona prek žilindre odstranimo pretežni del žvepla. Nadaljni postopek je odvisen od tehnologije za posamezne vrste jekel.

V napravah za izvenpečno obdelavo jekla, to je: prepihovanje z argonom, vakuumsko oksidacija tipa VOD in obdelava s CaSi, izvedemo tako imenovano izvenpečno metalurgijo. Jeklo obdelamo po enem izmed treh postopkov glede na zahteve in ekonomičnost proizvodnje. Pri prepihovanju jekla z argonom uravnavamo temperaturo jekla v ponjavo na porazdelitev vključkov. Z vakuumsko oksidacijo znižujemo ogljik pod 0,01 % pri elektrotehničnih in pod 0,03 % pri nerjavnih jeklih, znižujemo žveplo pod 0,008 % in dosežemo nizke vsebnosti plinov v jeklu. Obdelava s CaSi znižuje žveplo in modificira nekovinske vključke.

Postopki izvenpečne obdelave so danes pri tem proizvodnem programu nujno potrebni, saj zagotavljajo izredno kvaliteto jekla ob ugodnih proizvodnih stroških.

Montaža poševnega dvigala na plavžu (foto S. Kokalj)

PREGANJANJE NEMŠKIH PRISELJENCEV Z GORENJSKE

(IZ ROKOPISA ZA KNJIGO »KRIK V DRAGI«)

Pobrali so veliko rjuh in odej, sneli in vzeli okenske zavese in vse, kar je lahko koristilo partizanom. Precej tega blaga so dobile partizanske dolničnice. Odnegli so tudi radioaparati in odpeljali kravo.

V stari Jugoslaviji je imel lastnik Golob v Vintgarju za prevoz materiala od dva do štiri konje. V času akcije sta bila v hlevu dva lepa konja, katera je eden od borcev ustrelil.

Pred odhodom je Boris napisal kratko grozilno pismo Diepoltu, naj za vedno zapusti ta kraj.

Diepolt se je vrnil v ponedeljek jutraj in že med potjo zvedel, kaj se je v času njegove odsotnosti zgodilo v Vintgarju. Na hitrico je pobral svoje stvari in ljudje ga niso več videli do konca vojne, po vojni pa še mnogokrat kot turista na Bledu.

Po akciji so na prvem sestanku rajonskega komiteja hudo kritizirali in spraševali, kdo je v hlevu postrelil konja. Ljudje, tudi v teh obratih zaposleni, so akcijo odobraval, niso pa mogli razumeti dejanja v hlevu.

Kdo je ubil oba konja, niso nikoli ugotovili.

NAPAD NA BLEJSKO NASELITVENO KOMISIJO

V začetku tega stoletja, natančno povedano leta 1906, se je v mežnarijo na blejskem otoku naselila blejska družina Bijol. Oče Jože je bil mežnar, mati Ivana je vodila gostilno. Hrabra je bila Bijolova mati. Pet otrok je povila na otoku; tri sinove (Jožeta, Franca in Poldeta) in dve hčerki, Julko in Angelo, le Ivanka ni bila rojena na otoku. Redili so po dve kravi, nekaj ovac, enega ali dva prašiča, zajce in kokoši. V najemu so imeli cerkveno zemljo.

Brihtni so bili in so še Bijolovi. Oče in njegovi trije sinovi so bili mizarji, samouki. Na otoku so imeli mizarstvo delavnico. Sami so izdelovali čolne in kar šest so jih imeli: pet za osebni prevoz in večjega za prevoz živine in krme. Čolnarili so in vozili turiste. Otroci so se sami s čolnom vozili v šolo, pozimi pa hodili peš po ledu. Včasih je bilo nevarno, toda poznali so skrite pasti. Ko so gnali kravo k biku, so jo naložili na večji čoln. Po košnji so seno in otavo s čolni zvozili na otok.

Po okupaciji so se nemški policisti in funkcionarji v sedmih čolnih pripeljali na otok, si ga ogledali in opravili preiskavo. Brata Polde in Franc sta po razpadu Jugoslavije od vojakov domov na otok prinesla vsak svojo puško in ju skrila. Ob preiskavi Nemci pušk niso našli.

Naslednje leto (1942), ko so Nemci čistili vasi v blejski okolici in izgnali mnogo družin, so nekega dne s čolni obkrožili otok. Z vsakega čolna je bila mitralješka cev uperjena proti otoku, na katerem so iskali skrite ilegalce in partizane. Jezni, ker niso ničesar našli, so s seboj odpeljali Poldeta in Franca, ki sta bila nato šest tednov zaprta v Begunjah. Zakaj, nista nikoli zvedela.

Na Miklavžovo decembra leta 1942 so Nemci poslali Bijolovim »darilo« v obliki strogega ukaza, da morajo takoj z vso svojo opremo in živino zapustiti otok. Naj si sami kje v bližini poiščejo stanovanje. Za njimi se je na otok naselila družina kočevskega Nemca.

Franc Bijol je bil že pred odhodom k vojakom sofer, a je potem še enkrat opravil izpit pri avtoenoti v Sarajevu. Po izgonu Bijolove družine z otoka so na splošno presenečenje blejski nacistični funkcionarji vzeli Franca v službo kot soferja, voznika osebnega avtomobila. Aktivisti in simpatizerji NOB so zmigovali in ga potihoma opravljali: Glej ga, lopova, zdaj je v službi pri gestapu. Senca suma je zakrila vse Bijolove.

Le redki so vedeli, da ima Franc zveze z vodilnimi partizani v okolici, med njimi z Andrejem Žvanom-Borisom, s katerim sta se dobro poznala že od otroštva. Ni preživelih prič in ne ohranjenih dokumentov, če je morda Franc obvestil Borisa, da bodo člani nemškega naseljevalnega štaba na Bledu obiskali nekatere družine nemških priseljencev v Spodnjih Gorjah, posebno tiste v naselju Spodnje Poljane. Te družine so bile, kot nam je že znano, zelo prestrašene, ker je deset dni prej Boris vrgel bombo (po nekaterih virih celo dve) v Matijevo hišo, v kateri je bila družina nemških priseljencev. Naseljevalni štab je vodil evidenco o vseh praznih hišah in po teh razporejal nemške družine ter skrbel za njih. Po eksploziji omenjene bombe so vse družine vložile prošnje, naj jim dovolijo, da se odselijo nazaj ali drugam, v bolj varen kraj. O tem so se člani naseljevalnega štaba pogovarjali s priseljenci.

Tistega dne, bilo je 19. marca 1943, je Andrej Žvan-Boris s skupino borcev čakal ob Rečici blizu Grabna v Spodnjih Gorjah, to je na cesti Bled-Jesenice, kjer se pri mostu cesta odcepi za na Mežakljo, na avtomobil naseljevalnega štaba. V avtomobilu so bili dva člana naseljevalnega štaba v rjavih uniformah SA, civilist Franc Anderle in sofer Franc Bijol. Anderle je bil rojen 1897. leta v Smokuču, z družino pa je živel na Bledu. Pred vojno je bil sprevodnik na avtobusu, ki je vozil na relaciji Bled-Ljubljana. Med vojno je bil uradnik v naseljevalnem štabu.

Partizanska zaseda je na avtomobil streljala iz bližine. Dva sta bila takoj mrtva, eden ranjen, le soferju Bijolu se ni nič zgodilo. Prav to dejstvo da slutiti, da sta bila Andrej Žvan-Boris in Franc Bijol vnaprej zmenjena o tej akciji.

V matični knjigi umrlih tedanje občine Gorje sta tedaj padla vpisana v knjigo. Podatki o Anderlu so nam že znani, drugi pa je bil Heinrich Pesch, rojen 14. 9. 1895 v Mühlheimu pri Kölnu, umrl 19. 3. 1943 na cesti proti Poljanam oziroma Jesenicam.

S partizani, ki so se umaknili po napadu, je šel tudi sofer Franc Bijol.

Prepričani so bili, da so vsi trije člani omenjenega štaba mrtvi. Dejanjsko pa se je težko ranjeni Karl Delago potuhnil in čeprav so mu iz žepov odvzeli vse dokumente in orožje, ni so opazili, da je še živ. Pozneje je Delago na Bledu povedal, kako je bilo in obtožil soferja, da ob prvih streljih ni pritisnil na plin. Lahko bi s prestreljeno gumo zdivjal naprej, a je ustavil avtomobil.

Nemci so takoj pohiteli z zasledovanjem. Zaradi tega se je partizanski bataljon umaknil z Mežakle na Pokljuko. Ko je kolona prispela na cesto, so jo napadli med smrečjem skriti policisti. Pri tem so ubili 23-letnega mitraljezca Matevža Mandeljca-Miha iz gorjanske vasi Krnica, ranjenega Lovra Kogoja-Davida iz Sp. Gorij pa so ujeli in nato junija 1943 ustrelili kot talca. David je bil po poklicu pleskar, star 25 let.

Presunljivo lepe in zahvalne besede je v zborniku Boj pod Triglavom o Davidu zapisal partizanski zdravnik dr. Edvard Pohar.

»Bataljonski kurir, ki me je pogosto vodil na javko za enoto, ki se je mudila pod Stolom in ki me je tudi pričakoval, ko sem se vračal, je bil David-Lovro Kogoj. V bataljonu sem dosegel, da je bil David tudi edina zveza med bolnišnico in bataljonom. Nemci so se vedno na vso moč trudili, da bi izsledili te naše partizanske ustanove in jih uničili, ker bi s tem močno prizadeli borbeno moralo borcev. Bolnišnica ni mogla imeti oboroženega zavarovanja, zato se je morala zanašati izključno le na konspiracijo. Ta pa je bila v tem, da je bila dobro skrita in da je zanjo vedelo čim manj ljudi, in to le taki, ki so bili najbolj zanesljivi. Davidu sem na dolgih samotnih pohodih prek Mežakle in Pokljuke dobro spoznal in močno mi je prišel k srcu. V bolnišnici smo ga bili, ko se je prikazal izza smrek in nas z vedrim nasmehom pozdravil, vedno veseli. Na hitro nam je povedal vse pomembnejše novice. Nikoli ni prišel s praznim nahrbtnikom in pogosto sem se čudil, kako je sicer dokaj slaboten mogel privleči celo goro dobrot. Nekega dne konec marca smo dobili vznemirljivo sporočilo, da so Nemci ujeli kurirja Davida, da je bil prej hudo ranjen v stegno in da ni mogel niti utiti niti se sam ustreliti, kajti puška mu je pri padcu odletela predalet stran. V partizanih je veljalo ustaljeno pravilo, da se mora enota ali ustanova, katere član je bil ujet, takoj preseliti drugam. Nikoli nihče ni mogel vedeti, kaj bodo izrekli iz ujetnika gestapovci. Tudi mi v bolnišnici smo se ob tej zaskrbljenosti vznemirili, kajti takoj sestali in se posvetovali, kaj storiti. Toda vsi, osebje in ranjenci, smo bili enotnega mnenja, da David nikoli ne bo ničesar izdal, še najmanj pa bolnišnico. Zato smo enodušno sklenili, da se ne bomo nikamor premaknili. Potem smo zvedeli, da David ni hotel povedati ničesar, kar je zanimalo gestapovce, pa naj so ga še tako nečloveško mučili. Junija istega leta so ga med talci v Soteski ustrelili. Veliko je pretrpel pred junaško smrtjo in popolno zaupanje tovarišev v bolnišnici na Mežakli v njegovo neomajnost, v njega kot človeka in borca, je bila le skromna počastitev njegovega spomina.«

V začetku aprila leta 1943 so Nemci aretirali Bijolovega (p. d. Jezernikovega) očeta, mamo in sina Poldeta, drugih ne, ker niso skupaj živeli.

Nadaljevanje

V četrtek, 7. decembra 1944, sta bila tudi Ponta in Zdravko kot poslana »prostovoljca« (znak za to je bila rdeča vrstica v gumbnici) na naboru v stavbi krajslajtung levo od kino-hiše.

»Prostovoljci« so poprej ugibali, kaj bi počeli, da bi jih naborna komisija izvrгла. Dva sta nekaj požrla, da sta strašila okoli kot skozljana ječmena. Zdravko se je spomnil konjskih fig, katere je doma v sosesčini navezoval baje neki kmet na svoje noge, da ga potlej res niso vzeli k vojakom. Kje pa dobiti sredi Kranja konjske fige?

Mladci so stopali v Adamovem oblačilu pred mogočno komisijo visokih oficirjev.

Walterju je ves čas brundala nagajiva popevka v ušesih: Lieb Vaterland magst ruhig sein, es rücken schon die Kinder ein!

Ponta je nedoumljivo javil: K letalcem hočem!

Dva stranska uniformiranca sta se skrivnostno pogledala.

Abtreten!

Zdravko pa: K oklopnikom!

Spet nekaj razpotegnjenih krink v naborni komisiji.

Abtreten!

Zvečer pa je krajslajter Štajner poslal v dom za prostovoljce nabornike nekaj vina ... in neverjetno! ... dve škatlici po sto komadov cigaret.

Spogledovali so se.

In občudovali: Kaj smo že res tako naglo postali dedci, da nam najvišja politična oblast mesta Krainburg pošlje alkohol in nikotin?

Kdo bo prvi pokazal, da zna piti?

Kdo, da zna kaditi?

Ponta je sedel h klavirju ... in vse filmske popevke so prišle na vrsto! Razmahnila se je prostost mladih ljudi. Nikogar ni bilo, da bi se ga morali bati! Zdaj se je nekaterim kar skominalo po tako opevanem »soldatenleben«. Peli so in divjali po svoje. Zginile so razlike glede hajotčinov in drugih pregrad. Zdaj so le še kameradi.

V petek navrh, 8. decembra, se je mešani pevski zbor popeljal v Ljubljano. Zdravko je prvič med njimi.

In prvič v Ljubljani!

Ljubljana ...

VALENTIN POLANŠEK

117

ROMAN

KRIŽ S KRIŽI

Ko je zagledal Walter kolodvorski napis »Lubiana«, se je spraševal, kaj to pomeni. Ponta se je delal modrega: — Italijanščina in jugoslovanščina sta si pri gotovih imenih podobni. To je Laibach!

Walter je zmajeval z glavjo: Laibach — Lubiana — Laibach — Lubiana ...

Zdravko ga je popravil: Ljubljana se reče pravzaprav. Samo da so Italijani vsa slovenska imena izbrisali!

— Kakor so fašisti izbrisali vsa nemška imena v Južnem Tirolu, ko je Hitler deželo Mussoliniju podaril! V Pontajevem glasu je pikrost.

— Na Kranjskem pa so slovenska imena izbrisali ... je obtočil Zdravko.

Walterju in Karlu je bilo očitno nerodno.

Takega mesta Zdravko še ni doživel. Vse je bilo množično, veličastno, molčeče in skrivnostno. Take stavbe! Nobenih ruševin! Mogočno kolodvorsko poslopje. Široke ceste. Ulice globoke med hišami, ki jim ni videti do streh. Nad gmoto hiš kipi iz motnjave grad. Starodaven in filmsko bajen. Nemi ljudje. Največ uniformirancev. Razne uniforme. Prevladuje pa sivina nemške vojaščine in SS mrtvaških glav. Vse je oboroženo.

Kratek postanek v velikanskem hotelu Miklič nasproti kolodvoru. Nekdo povede pevce in pevke skozi hodnike in prostore v večjo dvorano. Zdaj je tudi dirce prisoten. Komandira kot nedostopni oficir pri folksšturm. Končno stopi mlada dirigentka pred postavljene vrste. Njej bolj pristojna pojav v vznemirljivi situaciji. Vaja je kratka. Ponovijo le določene pasaže. Irmgard izraža zadovoljstvo.

Potem v formaciji skozi skoraj prazno in mračno mesto, ulico dol, cesto desno, čez eno, dve križišči. Na vogalih težko oborožene straže. Nobenega človeškega glasu. Stopicanje drobnih dekliških nožic in trdo sekanje mladincev, ki znajo marširati in se kdaj tudi postavljajo s tem.

Same zanimivosti. Vse prehitro se menjava. Stranski vhod v poslopje, ki je podobno celovskemu mestnemu gledališču. Prostori. Stopnišča. Polrazsvetljeni kraji. Oder. Zavesa. Pričakovanje. Šepetanje iz profesorčnih ust.

Gostje v ljubljanski drami so v petek, 8. decembra 1944, ob 18. uri dobili sledeči programski list v roke:

»Vorweihnachtliche Feierstunde der Provinzgruppe der NSDAP Laibach«

DAS GERMANISCHE ERBE IM DEUTSCHEN WEIHNACHTS-BRAUCHTUM

Chorlied Nach grüner Farb mein Herz verlangt ...

Vorspruch

Mädelied Es blühen die Maien ...

Sprecherin Hollezweige von Thillo Scheller

Sprecher Vom Weihnachtsbaum

Chorlied Tut auf das Tor ...

(Dalje prihodnjici)

ČLOVEK IMA TAKOJ KAMEN V ROKI

»O, zmogli jo boste, zmogli, saj ste videti močni kot bik,« je dejal nekoliko prijazneje.

Zrinil sem mizo na hodnik. Bila je hudičeva nerodna. Potem sem jo skušal oprtati na ramena, kar mi ni uspelo. Zdrsnila mi je z ramen in treščila ob tla. Zaropotalo je in gospod-Gaber je zavpil: »Nerodnež, pazite na mizo! Polomili jo boste!«

»Vsaj toliko mi pomagajte, da si mizo oprtam na ramena! Ste človek ali led?«

»Tu v podjetju sem uslužbenec, vi ste pa delavec.« O ljubo sonce, kako si milostno, da s svojo toplotno greje tudi takšne ljudi. Potem sem molčal in spet zgrabil mizo in jo skušal naložiti na ramena. Tokrat mi je uspelo. Odšli smo proti stopnišču: jaz Gašper Ravnik, miza in gospod ekonom, ki se je Gaber pisal. Kakšen lep priimek je to? Izžareva moč in značajnost. In takle človek se Gaber piše. Bolj bi mu pristajalo, če bi se pisal Snedec ali pa Birokratec ali pa Uslužbenčič. Ne pa Gaber: kakšno mogočno ime nosi ta bednik.

Veš oče, takšne tipe, kot je tale gospod Gaber, bi poslal čez poletje na delo v kamnolom. Namesto svinčnika jim bi dal v roke macolo in kramp. Pa sonce bi prosil, naj čim močnejše pripeka. Namesto mineralnih vod, bi jim dal čutarico sparjene vode. Pa na dilah naj bi ležali ponoči! Zjutraj pa naj bi jih prebujala trobenta ali pa mina.

Ne, ne, ne oče, ljubimo se med seboj. Saj ne sovražim tega

Gabra, ampak ljubiti ga pa tudi ne morem. Pa bi ga raje ljubil, kot sovražil. Toda tega ne zmorem. Naj mi bo odpuščen, da sem ga želel videti v kamnolomu. Veš strah me je bilo te mize, tega gospoda Gabra in stopnišča, ki se je zvijalo do četrtega nadstropja. Strah me je bilo tudi sveže preplešanega stopnišča.

O Bog, česa vsega nas je strah. Celu ljubiti svojega bližnjega nas je strah. Prišli smo do stopnic: jaz Gašper Ravnik, miza in gospod Gaber. Ja oče, na hrbtu sem jo nesel, to mizo. Tiščalo me je na hrbtu in še bolj me je tiščalo, ko sem se začel vzpenjati po stopnicah. Tudi hudičeva miza ni bila samo nerodna, bila je tudi težka.

Štel sem stopnice in ko sem preštel do deset, je bil pred menoj prvi ovinek. Ko sem se obračal v levo, sem z desnim robom mize zadel sveže preplešan zid. Škrtnilo je. Tudi ravnotežje sem izgubil in miza je butnila v zid. Čutil sem tudi pekočo bolečino na hrbtu in nekaj toplega in lepljivega je spolzelo po hrbtu navzdol. Bila je kri. Pa kaj zato, če mi steče malo krvi iz majhne praskice in če me malo boli. To sploh ne bi bilo vredno besedi. Se spominjaš, kako sem doma padel na vile. To je bila grda rana. Toda ti nisi rekel, da sem ti zlomil vile in naj grem zato k vrugu. Ta tu, ta gospod Gaber me je pa začel zmerjati. Le poslušaj, kako me je zmerjal:

»Vi nerodnež! Poglejte kako ste odrgnili zid. Tudi mizo boste polomili, če je že niste. Kaj pa mislite, da boste v službi delali škodo!«

»Pa sem se premagal. Tudi svoj hrbet sem odrgnil,« sem rekel.

»Vaš hrbet se bo sam zacelil, tole odrgnino bodo pa zacelili obrtniki. Toda plačati jih bo treba, razumete, plačati!«

Joj, uboga moja kri, nikar ne kapni na stopnišče, kajti tudi stopnišče je gotovo sveže poribašno in ta gospod me bo spet nadrl, češ da sem zamazal stopnice in da je treba tudi čiščenje plačati.

Torej kri, ustavi se! Tam pri spodnjih hlačah se ustavi. Mehke so in vsrkale te bodo. Samo na tla ne kapni.

Pogledal sem nato gospoda Gabra in rekel: »Da, moj hrbet se bo zacelil, bo, to zatrdno vem. Vem pa tudi, da se gnojna ra-

na v vaših možganih ne bo nikoli zacelila.«

Zgrabil sem mizo in si jo z neverjetno lahkoto naložil na ramena. Kako jeza poveča moč, sem se začudil? Pa smo šli spet navzgor po stopnicah: jaz Gašper Ravnik, miza in gospod Gaber in srečno prispeli v prvo nadstropje. Se tri nadstropja sem si mislil. Kaj bo pa potem, ko bomo v četrtem nadstropju? Se bo končalo srečno? Sicer pa ali bom sploh prišel do četrtega nadstropja? Čudno se mi je tudi zdelo, da gospod Gaber ni nič odgovoril, ko sem mu rekel, da ima gnojno rano v možganih.

Potem sem zaslišal zgoraj neke glasno govorjenje in korače.

»Počakajte tukaj! Stopnišče je ozko. Težko se boste umaknili tovarišem,« je rekel tovariš Gaber.

Tovarišem se bom umaknil, ja. Torej jaz bi se moral umakniti tovarišem, jaz s to prekleto mizo na hrbtu. Ne, zmotil si se tovariš Gaber, če misliš, da se bom umaknil! Tudi gospodom se ne bi umaknil. Zakoračil sem na prvo stopnico in potem naprej. Izpod čela pa sem gledal, kdaj bodo prišli nasproti tovariši.

Zagledal sem jih. Bili so trije, samo visoke osebnosti v našem podjetju. Zanimivo se mi je zdelo to, da niti eden ni imel trebuha, mislim takšnega izrazitega bobna. Navsezadnje so pa res tovariši, sem si mislil. Ker sem s svojo mizo skoraj popolnoma zaprl stopnišče, so obstali. Jaz pa sem se jim neustrašno bližal, odločen, da jih pregazim, če se mi ne bodo umaknili. Ne nadoma sem začutil v sebi strahovito moč, moč, ki lahko uničuje in se vseli v človeka samo v izjemnih trenutkih.

»Umaknite se!« sem zaslišal Gabra, tega ostudnika.

»Tiho valpet!« sem zarjovel in moj glas je napolnil zgradbo in neke jo je moral prebiti in uiti proti nebu, med zvezde. Je morda med zvezdami rešitev mojih težav. Je v kozmosu rešitev? Bo kdaj prišel takšen čas, v katerem ne bodo podcenjevali nekvificiranega delavca in bo tudi njegovo delo cenjeno. »Proč ljudje!« sem spet zarjovel proti trojici, ki je še vedno stala na mestu. Bližal sem se jim kot tank, pripravljen, da jih pregazim.

Spoznali so resnost položaja in hitro so odbrzeli nazaj v drugo nadstropje.

Nadaljevanje

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Izvršni svet OS Radovljica je na 82. seji 17. aprila soglašal z osnutkom odloka o priznavalnih udeležencev NOB in z osnutkom odloka o spremembi odloka o določitvi števila sodnikov splošnega sodišča združenega dela v Kranju. Obravnaval je odlok o razveljavitvi odloka o sestavi, nalogah in načinu dela komisij in drugih teles OS Radovljica. Spregovorili so o predlogu odloka o zakloniščih in o poročilu o uporabi dosedaj zbrane denarja v te namene. Pregledali so poročilo o zbirni bilanci realiziranih investicij v letu 1983 in načrtovanih v letu 1984. Prav tako so pregledali poročilo o zaposlenosti in brezposelnosti v občini. Razpravljali so o problematiki cestnega gospodarstva in o programu razvoja Triglavskega narodnega parka. Obravnavali so osnutek družbenega dogovora o namenski uporabi turistične takse, predlog pravilnika o ravnanju z gradivi zaupne narave ter izrekli soglasje k samoupravnemu sporazumu o ustanovitvi občinske zdravstvene skupnosti. Razen tega so sprejeli stališče o osnutku družbenega dogovora o načinu uporabe in upravljanja s sredstvi solidarnosti za odpravljanje posledic naravnih nesreč v SRS. Sprejeli so še periodični načrt skupščine občine Radovljica za tretje in četrto trimesečje 1984 in sklep o potrditvi zaključnega računa davkov občanov in prispevkov za starostno zavarovanje kmetov v občini Radovljica za leto 1983. Sprejeli so tudi predlog obrambno-razvojnega načrta za leto 1984 in oceno pogojev in možnosti delovanja gospodarstva in družbenih dejavnosti v vojni.

Na prvi seji novoizvoljenega predsedstva občinskega komiteja ZK Radovljica 17. aprila so ocenili vsebino programsko-volilne seje občinske organizacije ZK, ki je bila 28. marca na Bledu. Po splošni presoji je bila seja dobro pripravljena, pa tudi razprava dovolj konstruktivna in kritična, kar je pomembno za dopolnitev sprejetih programskih usmeritev. Na seji so sprejeli sklepno poročilo o aktivnosti komunistov na področju uveljavljanja političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Razen tega so na seji obravnavali nekatere kadrovske predloge v delovnih telesih OK ZK.

Na peti seji predsedstva OK SZDL Radovljica 16. aprila je predsednik Miroslav Birk poročal o vsebini posveta republiške konference SZDL Slovenije v Rogaški Slatini, ki je bilo 5. in 6. aprila. Obravnavali in potrdili so predlog žirije za podelitev šestih priznanj in srebrnih znakov OF za leto 1984. Potrdili so zaključni račun OK SZDL Radovljica za leto 1983 in finančni načrt za leto 1984 ter predlog koordinacijskega odbora za proslave in prireditve občinskega pomena za leto 1984.

Predsedstvo občinskega sveta ZS Radovljica je na 19. seji 13. aprila opredelilo metode svojega dela in si razdelilo zadolžitve po posameznih področjih. Na seji so člani predsedstva pregledali analizo izvajanja resolucije o drubenoekonomskega razvoja občine v letu 1983 in se seznanili z gibanjem osebnih dohodkov v letu 1983. Podana je bila tudi informacija s posveta predsednikov občinskih svetov ZS ter predlogi za podelitev letošnjih srebrnih znakov sindikata. Na seji so presojali tudi poročilo o poteku akcije zaključni računi, v katero so vključili 22 delovnih skupin, sestavljenih iz predsednikov občinskih DPO, izvršnega sveta in OS Radovljica.

Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Radovljica je na aprilski seji sklenilo, da bo volilno-programska skupščina občinske organizacije ZZB NOV Radovljica v torek, 15. maja, dopoldne v dvorani hotela Grajski dvor v Radovljici. Razen poročila o delu in programu dela bo na dnevnem redu sprejem poslovnika in izvolitev oz. potrditev kandidature občinskega odbora in nosilcev vodilnih funkcij, o katerih so se že izrekli člani ZB NOV na skupščinah krajevnih organizacij ZB NOV.

V hotelu Jelovica se je na redni skupščini 8. aprila zbralo nad 150 članov krajevnih organizacij ZB NOV Bled. Pregledali so svoje delo in spregovorili o žgočih vprašanjih v mednarodnih odnosih in doma. Pohvalili so delo svojega odbora in delovnih teles, zato so vse nosilce funkcij ponovno izvolili. V živahni razpravi so ostro kritizirali negativne pojave v naši družbi. Zavzeli so se proti slehernemu poseganju v prostor, zlasti pa proti zaježitvi Save. Veliko skrb bodo posvetili zbiranju gradiva NOB in varstvu spomenikov NOB. Odločili so, da se narodni heroj Rudolf Hribnik-Svarun imenuje za častnega predsednika OK ZB NOV Bled ter dali pobudo, da se njegovo obsežno literarno delo »Opredelitev« prevede v srbohrvaščino. Sklenili so tudi, da bo v bodoče članarina 100 din in da bodo svojo barako Za goščo prodali, ker jim prinaša samo izgubo. Odločno so tudi podprli mnenje RK ZZB NOV Slovenije, da se himne ne spreminja.

Po evidenci občinskega komiteja ZKS Radovljica je bilo januarja v občini 1.773 članov ZKS, od teh je bilo 608 žensk, kar je 34,29 % vsega članstva. V letu 1983 je bilo 24 članov manj kot v letu 1982. Lani so sprejeli 23 članov, izključili pa so jih 9. Razen tega so črtali lani 15 članov, samovoljno pa je izstopilo iz ZKS 12 članov. V občini deluje zdaj 110 osnovnih organizacij ZK.

Na aprilskem posvetu, ki ga je na Bledu sklicala medobčinska gospodarska zbornica s predstavniki turističnega gospodarstva iz vseh gorenjskih občin, je tekla beseda o pripravah na letošnjo turistično sezono. Težiče razprav je bilo na kakovosti izvenpensionske ponudbe, ki je bila na Gorenjskem skoraj zanemarljivo skromna temu primeren tudi devizni iztržek.

Po programu dopolnilnega usposabljanja in izobraževanja turističnih delavcev in prebivalcev turističnih krajev je Delavska univerza Radovljica v aprilu uspešno organizirala več posebnih seminarjev. Na Bledu je od 9. do 12. aprila organiziral seminar za gostinske delavce Integrala Golfturnist in posebej za delavce Hotelske turistične podjetja Bled, sočasno pa tudi poseben seminar za turistične vodnike, delavce turističnih poslovalnic in recepcij, v Stari Fužini pa je bil od 12. do 13. aprila seminar za lastnike zasebnih turističnih sob. Udeležba je bila zadovoljiva.

Na pobudo sindikatov in družbenega pravobranilca samoupravljanja je Delavska univerza Radovljica organizirala 19. in 20. aprila dva celodnevna seminarja za usposabljanje predsednikov in članov samoupravne delavske kontrole.

Iz radovljiške občine nastopa v regionalnih in drugih republiških ligah več članskih vrst. Odbojkaški klub Bled v II. zvezni ligi in ženske v I. republiški ligi. V II. republiški ligi pa Košarkarski klub Radovljica ter odbojkarji OK Gorje, Bled in OK Plamen.

Programski svet LRP Triglav Jesenice je na seji 10. aprila obravnaval program Radio Triglav s posebnim ozirom na redne torkove oddaje: za mlade ter delegatska vprašanja in odgovori. Glede mladinskih oddaj so člani sveta podali dve pobudi, ki jih bodo posredovali v razpravo občinskim organizacijam ZSMS Jesenice in Radovljica. Ocenjevali so tudi delo Radia Triglav v preteklem letu in ugotovili, da je program govornih oddaj prešežen in da je tudi vsebina vseh oddaj dobra. Po obravnavi predloga pogodbe o financiranju LRP Triglav so opozorili nekatere udeležence samoupravnega sporazuma na njihove obveznosti. Gre za Izobraževalno skupnost Radovljica in Zdravstveno skupnost Jesenice. Za financiranje so menili, da ga bo potrebno poenotiti z ustreznim stalnim virom za obe občini ustanoviteljici. Člani sveta so bili tudi seznanjeni z značilnostmi predloga novega zakona o javnem informiranju, o katerem bodo tekale razprave v okviru SZDL obeh občin.

V občini Radovljica v vseh treh smučarskih centrih — Kobla, Vogel in Zatrnik, obratuje 19 žičničarskih naprav od 208, kolikor jih premorejo vsi slovenski smučarski centri. Na okoli 150 hektarjih smučišč in 43 km urejenih prog lahko v vseh treh centrih prepeljejo 5.775 smučarjev. Na Voglu in Pokljuki znaša povprečna doba trajanja snežne odeje nad 125 dni, na Kobli in Zatrniku pa nad 85 dni.

Po grobih izračunih bo potrebno za obnovitev stavbe stare sirarne v Stari Fužini, kjer je Gorenjski muzej iz Kranja postavil stalno zbirko planšarstva in sirarstva v Bohinju, zagotoviti okoli 800 tisoč din. Denar naj bi zbrali sporazumno Kulturna skupnost Slovenije in Radovljice, skupščina in izvršni svet občine Radovljica, krajevna skupnost Stara Fužina in turistične delovne organizacije v Bohinju.

V sodelovanju z Gorenjskim muzejem in likovnim društvom iz Kranja so muzeji radovljiške občine pripravili izredno zanimivo razstavo grafičnega ciklusa »Mrtve duše« velikega likovnega umetnika Marca Chagalla. Razstava je na ogled od 13. aprila do 2. maja 1984 v Šivčevi hiši v Radovljici. Chagalova dela je iz deželne zbirke Rupertinum v Salzburgu posredovala galerija Ander Stadmauer iz Beljaka.

V aprilu se je mudila v Elanu Begunje ekipa RTV Ljubljana, ki je v pogovoru z Elanovimi strokovnjaki snemala za izobraževalno oddajo »Znano — neznano« prispevek o Elanovih novostih Trimlet in VSS smučih. Oddaja pod naslovom »Družinsko telovadno orodje« bo na programu RTV Ljubljana junija, o VSS smučeh pa jeseni.

V okviru programa kulturne akcije za delovne kolektive je dramska sekcija DPD Svoboda Bohinjska Bela 14. aprila gostovala v Zasipu. V tamkajšnjem kulturnem domu se je predstavila z delom Hansa Tienayerja Mladost pred sodiščem. Dramska skupina KUD Brezje pa je 15. aprila nastopila v sindikalnem domu v Kropi s komedijo Jovana Sterije Popovića Jara meščanka.

Fotokino klub Radovljica je v fotogaleriji Pasaža v radovljiški graščini 13. aprila odprl četrto letošnjo fotorazstavo. Tokrat se predstavlja Franc Sluga iz Fotokluba Andrej Prešeren Jesenice s 26 umetniškimi fotografijami.

TURISTIČNA SEZONA SE ZAČENJA — PRIPRAVE V POLNEM TEKU

Kamor koli se v teh dneh na Bledu pogleda, povsod hite s pripravami, saj v teh dneh že pričakujejo številne prve goste letošnje turistične predsezone. V Turističnem društvu Bled hite s pripravo »Turističnih informacij« — letos naj bi izšle malo prej kot prejšnja leta, mogoče pa tudi malo pomanjkljive, saj bodo marsikateri cene manjkale. Posebno velja to za domače goste.

Nadvse so delavni v krajevni skupnosti Bled. Zima je napravila precej škode, še posebno okoli jezera, veliko je tudi smeti in raznih odpadkov, posledice pa je zapustil tudi letošnji veter. Posledice so vidne okoli vsega jezera, posebno še v Zaki.

Za krpanje cest še ni bilo časa, pa tudi vreme ni najbolj primerno — vendar bo potrebno pohiteti, saj takšen izgled ni ravno vabljiv za goste. V središču Bleda so začeli se v večjim izkopom, da bi studenec »Ušvice« popeljali od umetnega drsališča do jezera. Pravijo, da bodo dela končana do praznikov. Objezerska kanalizacija, ki so jo mislili še to pomlad na novo položiti v središču Bleda, pa bo morala počakati do jeseni — seveda bo tudi cena zato višja.

Tudi v hotelih, ki so že sprejeli prve goste, niso brez težav. Povsod malo kasnijo. Depandansa »Savica« ob hotelu Golf bo dokončana do 25. aprila in se že pripravljajo na otvoritve. Hite tudi z obnovo hotela Trst, Korotana in gostišča Mlina. Vse te objekte bodo posodobili, povišali kategorijo, da bodo lahko sprejeli boljše goste. Rešeno je tudi vprašanje »Vile Bled«, ki jo je prevzel hotel Toplice. Na Bledu so se dogovorili, da bodo vsi solidarnostno pokrivali izgube, če se bodo pokazale ob koncu leta, saj pri sedanjem stanju in ureditvi in le pri 60 ležiščih ni možno misliti na kaj več denarja, čeprav so apartmaji res razkošni!

Veliko skrbi imajo v TOZD Turizem in rekreacija, ki upravlja z vsemi infrastrukturnimi objekti. Škodo, ki jo je povzročil veter na golf igrišču, odpravljajo, vendar vsega ne bo mogoče opraviti, igralcev golfa pa je že sedaj toliko kot nikoli doslej. Prvič je potrebno čakati, da prideš »s svojo palico« na vrsto. Po večini so skupine iz Švedske in posamezniki iz Avstrije in ZR Nemčije. Kasnijo z obnovo kampa v Zaki, ki ga povečujejo in modernizirajo, svoje pa zahteva tudi grad, otok, mali golf. Veli-

ko sredstev bi zahtevalo še Grajsko kopališče — le da bo moralo še počakati, da pride na vrsto!

Če že govorimo o predpripravih, ne moremo mimo Betina, ki je pravo razdejanje in vsakega gosta zanima, kaj je s tem vzhodom na Bled. Vsi razumejo, ko so jim pojasnili — le da bi nekaj tabel in obcestne ograje lahko že pospravili.

Kaj pa bo s programom razvoja turizma?

Poleg navedenih dnevnih skrbi je bilo v številnih razpravah o turizmu na različnih nivojih dosti govora tudi o nadaljnjem razvoju blejskega turizma. Tako že nekaj let tarnajo, da ni programa razvoja. Sicer so poskušali že pred leti nekaj pripraviti v obeh glavnih hišah, vendar skupnega kompleksnega programa, ki bi ga sprejeli vsi in ga tudi verificirali, še do danes ni. To lahko opazimo prav na vsakem koraku. Pogledimo si nekaj primerov. Ko se je hkrati z vilo Bled odprlo vprašanje aktivizacije

Mlinega, smo že lahko opazili, da nam manjkajo enotni pogledi, kako rešiti izgradnjo Mlinega. Govori se o 700 posteljah, o enotnem objektu ali več manjših, vendar enotnih pogledov ni. Pa kako z Malo in Veliko Zako. Eni se trudijo v Veliki Zaki, drugi bi radi aktivirali Malo, ni pa enotnega programa za vso Zako, ki je vse bolj zanimiva za goste, ki iščejo aktivni dopust! In Zaka je vendar enotna!

Tudi o umetnem drsališču oziroma športni dvorani razprave niso nič kaj spodbudne. Kaj početi z okolico te dvorane, ali je tu prostor za zaprto kopališče, za zaprta tenis igrišča, parkirišča — verjetno za vse bolj težko. Kaj bo s povezavo med Krimom in dvorano, za kar so načrti, porabljenega pa je bilo tudi že nekaj denarja. Sedaj se ponuja okolica hotela Union, da bi jo uporabili za turistične potrebe. Katere objekte obnoviti prej, katere pozneje? Ali naj bi prišla na vrsto najprej Mežakla, ali stari del Krima, pa Bogatin, Blegaš. Vse to je potrebno, vendar za vse ni denarja — kaj naj bi dobilo prednost.

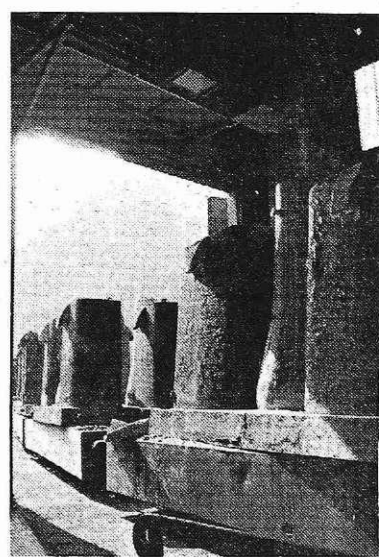
O pozitivni središča turističnega Bleda z majhnimi trgovinami je bilo že marsikaj izrečeno, vendar kje naj bodo trgovine, še danes ni razjasnjeno! Še bi lahko naštevali, vendar naj bo ta primer, ki zahteva skupen odgovor, skupen program vseh prizadetih in odločujočih, dovolj.

Ponovno je bila sprožena tudi misel o obnovi regulacijskega načrta. Že več let ga zahtevajo na Bledu — pa za to ni posluha!

Veliko je bilo govora o organiziranosti v našem turizmu na Bledu. Vse mogoče očitki letijo na blejske gostince, trgovce in druge, ki imajo kaj opraviti v turizmu. Vendar, če smo pošteni, le ni tako, saj se že sedaj o marsičem dogovarjajo, čeprav še ni fizične integracije, ki tudi ni edino zvečjavna, kot mnogi mislijo.

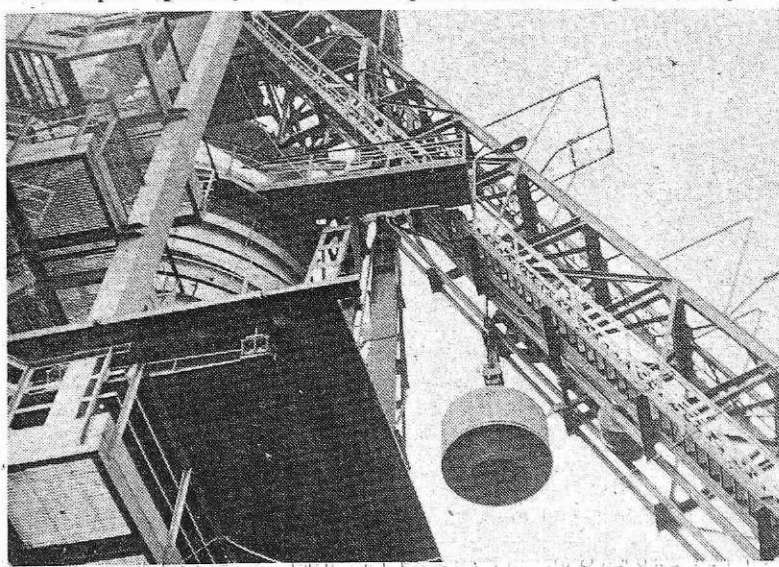
Vendar pa bi bilo potrebno pomisliti, kako privabiti čim več krajanov k delu v turizmu, jih zainteresirati za sodelovanje v raznih akcijah — pa ne mislimo le o očiščevalnih — prej v propagandnih, prireditvah — skratka pri sodelovanju v turističnem življenju Bleda. Saj nam tako propade vrsta koristnih inicijativ, idej, pa tudi krajan bi po večini drugače začeli gledati na turistično življenje, ki bo na Bledu vedno ključni problem vsega gospodarskega izživeljanja.

B. Benedik

V pričakovanju pred jeklarno

(foto I. Kučina)

Zakladanje plavža (foto I. Kučina)

FILMSKA SCENA — POMLAD '84

Leto je naokoli in pred vami je že tretji ciklus filmskega abonmaja oziroma filmske scene, ki jo organizirata OK ZSMS Radovljica in Kino podjetje Radovljica.

V program smo uvrstili šest filmov, ki so pri gledalcih v svetu doživeli velik uspeh, med filmskimi kritiki pa žal niso bili deležni večje oz. zaslužene pozornosti.

Program: Sijaj ženske (francoski), Samo enkrat se ljubi (jugoslovanski), Nostradamus (ameriški), Telezna strast (ameriški), Viktor-Viktoria (ameriški), Pasji sinovi (ameriški).

Z izjemo »Pasjih sinov« in »Telezne strasti«, ki sta premierska filma, so bili ostali že na rednem programu v našem kinu, toda žal pred precej praznimi dvoranami.

Filmi ne spadajo v sam vrh svetovne kinematografije, so pa vsekakor kvalitetni, zanimivi in duhoviti projekti precej znanih režiserjev.

Kljub nekaterim slabim mnenjem o preteklih ciklikih in kljub nerazumevanju nekaterih v naši občini, je tudi ta filmski abonma pripravljen z vso resnostjo in skrbnostjo in predvsem z veliko dobre volje nekaterih na OK ZSMS. Dober obisk in ocena tega ciklusa nam bosta edina spodbuda in vodilo za naprej.

Cena abonmaja (šest vstopnic) je 250,00 din. V prodaji so vsak dan pred pričetkom rednih predstav pri blagajnah kina Bled in Radovljica.

Filmska scena se prične v četrtek, 3. maja, v kinu Radovljica in v petek, 4. maja, v kinu Bled ob 20. uri.

OK ZSMS RADOVLJICA

KATERE SNOVI SO NEVARNE IN ŠKODLJIVE?

V zvezi z zakonom o vodah je izdal republiški komite za zdravstvo in socialno varstvo v soglasju z republiškim komitejem za varstvo okolja in urejanje prostora posebno strokovno navodilo o tem, katere snovi so nevarne in škodljive ter navodilo o dopustnih temperaturah vode.

Ker imamo v Železarni, pa tudi v stanovanjskem gospodarstvu opravka z urejanjem odvajanja odpadne vode in odplak, poleg tega pa je stalna skrb za čistost vode in okolja naša ustavna pravica in dolžnost, ni odveč, če nekaj vemo o urejanju tega področja. Odgovorne osebe pa morajo natančno vedeti in poznati določila, ki to področje urejajo. Nekatere snovi so zaradi svoje sestave, količine ali stopnje reaktivnosti lahko nevarne za življenje in zdravje ljudi, rib in drugih živali ter škodujejo rastlinstvu. Teh snovi ni dovoljeno izpuščati v vodo, vodne tokove, podtalnico ter vode obalnega morja. Strokovno navodilo natančno določa pogoje oziroma ukrepe pri izpuščanju usedlin v jezera in stoječe vode, v vode obalnega morja, če odpadne vode odteka v naravne odvodnike in če odpadne vode odteka v kanalizacijo. Posebno določilo opredeljuje ravnanje, če odpadne vode vsebujejo specifične klice bolezni. Navodilo omenja padavinske vode in na koncu določa enotna merila kontrole.

Navodilu je priložena razpredelnica, ki navaja normative mejnih vrednosti organskih in zbirnih parametrov. Vseh različnih parametrov določenih mejnih koncentracij je 48. Merila so strožja za naravne vodotoke kot za odvodnike in odtok v kanalizacijo.

Zaradi odvajanja odplak ne smejo nastajati usedline v tekočih vodah, ne smejo se pojavljati pomotnine oziroma obarvanje. Voda mora ostati nespremenjena po okusu in vonju. Zaradi odpadnih voda ne sme narasti petdnevna biokemična potreba po kisiku (BPK) nad 4 mg O₂/l. Vsebnost raztopljenega kisika pa se ne sme znižati pod 6 mg O₂/l. V podtalnicah pa BPK ne sme narasti nad 2 mg O₂/l.

Temperatura naravnih vodotokov ne sme prekoračiti 30 stop. C. Načelno velja, da je lahko dvig temperature po premešanju z odpadno vodo največ tri stop. C v razdalji 50 m, pri

čemer ne sme biti prekoračena temperatura 28 stopinj Celzija.

Tudi v stoječih vodah se kot posledica uvažanja odpadnih voda ne smejo pojavljati usedline ali penjenje, ne sme biti motnosti ali obarvanja, vonj in okus vode pa mora biti enak naravnemu. Za odplake so posebno določene zahteve glede povečanja temperature, če se zlivajo v naravne vode, kjer temperatura ne sme preseči 30 stop. C. Maksimalna temperatura odplak v kanalizaciji se sme po premešanju zvišati do 40 stop. C. V tabeli so določene pH vrednosti, ki morajo biti v intervalu 6 do 9, biokemična potreba po kisiku, vrednosti maščob, fosforja, kloriranih ogljikovodikov itd. Vsebnost fenolov je lahko maksimalno 0,05 mg/l, če pa so ogrožena bodoča in obstoječa zajetja pitne vode, pa do 0,0011 mg/l.

Obrtne in industrijske odplake se smejo odvajati v kanalizacijo samo, če ne vplivajo škodljivo na naprave za odvod in čiščenje odplak in njihovo delovanje. Odpadne vode, ki vsebu-

jejo le zelo malo nečistoč, lahko pustimo usahniti ali pa se uvedejo v urejeno ponikovalno jamo.

Analize odpadnih voda je treba narediti v suhem vremenu, pa tudi v primeru dviga nivoja podtalnice, ko je možnost onesaženja večja. Veljavno je 24-urno poprečje. Izmerjeni pa morajo biti najmanj trije vzorci.

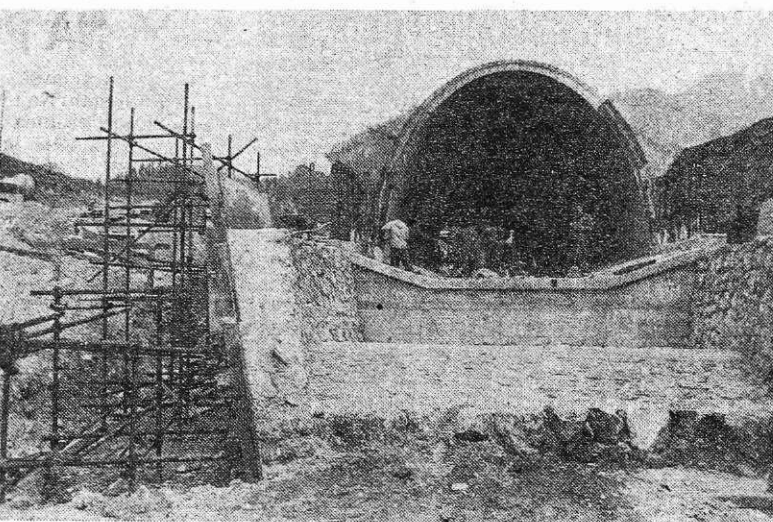
V končnih določbah navodilo navaja: Te določbe veljajo tri leta, po tem pa oba organa lahko veljavnost navodila podaljšata. Neupoštevanje teh pravil je po zakonu o vodah kaznivo.

Š. N.

Železarski globus

LR KOREJA

Proizvodno zmogljivost največje korejske integralne železarnice Kim Čaek bodo povečali s sedanjih štirih na šest milijonov ton surovega jekla. Vzporedno s tem nameravajo rekonstruirati tudi nekatere druge korejske železarnice. Do konca tega desetletja naj bi letno proizvodnjo surovega jekla podvojili. Letos bodo korejske železarnice izdelale predvidoma od 7,4 do 8 milijonov ton surovega jekla.

Regulacija potoka Bela (foto I. Kučina)

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

TOZD DRUŽBENA PREHRANA

Četrta seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata TOZD Družbena prehrana je bila 2. aprila.

Brez pripomb so se strinjali s poročilom o uresničevanju programa dela občinskega sveta zveze sindikatov Jesenice v lanskem letu, z njegovimi programskimi usmeritvami v letošnjem letu in s kadrovskimi spremembami.

Spregovorili so tudi o volitvah in referendumu 12. aprila, podali mnenje o sodelavki, ki ga je zahtevala disciplinska komisija in predlagali dve sodelavki za podelitev srebrnega znaka sindikata.

TOZD VALJARNA DEBELE PLOČEVINE

Na četrti seji izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata TOZD Valjarna debele pločevine, ki je bila v sredo, 4. aprila, so člani najprej dopolnili dva sklepa prejšnjih sej:

v prihodnje bodo ob praznovanju dneva žensk proste ure lahko koristile samo tiste sodelavke, ki se bodo udeležile proslave.

vsakega upokojenega sodelavca bodo obdarili takoj ob odhodu — pri zadnjem izplačilu.

Za oblikovanje ocene uspešnosti vodja temeljne organizacije so določili: predsednika osnovne organizacije sindikata, sekretarja OOKZ, predsednika mladine, blagajnika in tajnika izvršnega odbora OOS.

Invalidskemu športnemu društvu Olimpija so nakazali za organizacijo mednarodnega košarkarskega turnirja 4.000 din.

26. in 27. maja bodo organizirali dvodnevni izlet v hrvatsko Zagorje.

TOZD TRANSPORT

Peta redna seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata TOZD Transport je bila v torek, 17. aprila.

Dvema sodelavcema so iz sredstev, ki so namenjena za izlete, dodelili denarno pomoč za odpravo škode ob neurju. Pomoč, ki so jo namenili dvema sodelavcema, pa so razveljavili, ker nista dvignila denarja.

Iz sredstev za šport in rekreacijo bodo kupili pokal za spominsko tekmovalstvo Staneta Koblerja.

Pregledali so spisek sodelavcev, ki jih je zdravnik predlagal za brezplačno letovanje. S predlogom so se strinjali in še sami predlagali štiri sodelavce za brezplačno letovanje na morju.

Če bo dovolj prijav, bodo ponovno organizirali izlet na Vogel, ki je 31. marca odpadel.

TOZD ŽEBLJARNA

Člani izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata TOZD Žebljarna so na tretji redni seji, ki je bila v petek, 6. aprila, skupaj s predstavnikom ZSMS in ZK podali oceno uspešnosti dela delavcev s posebnimi pooblastili ob obravnavi zaključnega računa za leto 1983.

Določili so blagajniški maksimum 5.000 din, rok za prijavo za letovanje na morju in datum sestanka vseh delavcev TOZD Žebljarna o beneficiranem stažu. Na sestanku, ki bo sklican na pobudo sindikata, bodo povabili tudi člana poslovnega odbora, predsednika sindikata Železarnice, vodjo temeljne organizacije in strokovne delavce, ki so zadalženi za to delo.

TOZD HLADNA VALJARNA JESENICE

Šele sedaj smo dobili zapisnike občnega zbora njihove osnovne organizacije sindikata, ki je bil 28. januarja in konstituantne seje izvršnega odbora, ki je bila 3. februarja.

Zato bom navedla samo imena članov izvršnega odbora: predsednik je Jakob PIBERŠNIK, podpredsednik Tedo Trifkovič, tajnika Urška Šranc, blagajnik Franc Žnidar, referenti za rekreacijo: Nedim Omanović, Milan Lasnik, Božo Dobravc, referent za kulturo Borut Razinger, referent za oddihe Franc Šolar; v komisiji za socialno varnost delavcev so: Helena Kos, Vinko Oštr, Slavko Grumerc; v komisiji za kontrolo pri delu in problemska vprašanja: Roman Gasar, Nikola Mijatović in Jože Nemeček.

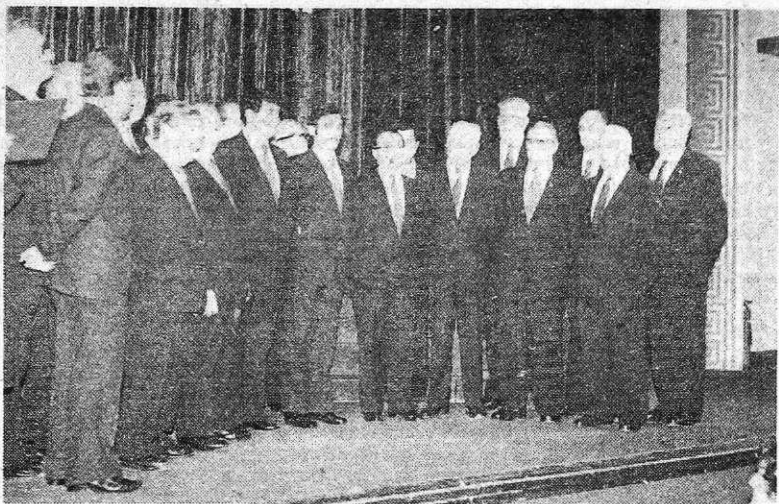
Prav to pa narekuje tudi močnejšo povezavo društev na občinskem nivoju, ali v občinski zvezi ali v koordinacijskem odboru DU, kot je to primer v občini Jesenice. Predlog Zveze društev upokojencev Slovenije daje več prednosti občinski zvezi DU. Na Jesenicah se že več let pripravljamo, da bi ustanovili zvezo, vendar je več nasprotnikov kot podpornikov takšnega načina organiziranja in posamezna vprašanja rešujemo vsak na svoj, za jeniške razmere zelo značilen način. Nekateri mislijo, da bo občinska zveza vzela vse gostinske dejavnosti v društvih

ZBIRANJE ODPADNIH SUROVIN NALOGE DRUŽBENEGA VARČEVANJA IN VAROVANJA OKOLJA

Pri občinski konferenci SZDL so 10. aprila oblikovali odbor za družbeno varčevanje, v katerem so predstavniki: Vzgojnoizobraževalne organizacije, TP Golica, Dinos, GG TOZD Jesenice, komunalne skupnosti, Kovinarja, Rdečega križa, občinske turistične zveze in predstavniki javnega obveščanja.

Na sestanku so kratko analizirali dosedanje zbiranje odpadnih surovin in pripravili program dela. Doslej je skrb za zbiranje v glavnem slonela na že organiziranih oblikah, ki so jih vpeljali pri DINOSU in na številnih občasnih akcijah po šolah, pri Rdečem križu, po krajevnih skupnostih in drugod. Razveseljiva je bila ugotovitev, da sta DINOS in komunalna skupnost v zvezi z zbiranjem in pobiranjem že veliko naredili pri odstranjevanju raznih zapuščenih dotrajanih avtomobilov, stidilnikov, hladilnikov in druge odpadne bele tehnike, kar so žal nekateri odložili kar na obrežja voda, po robovih gozdov in na divja odlagališča.

Predlagali so stalno in načrtno zbiranje odpadnih surovin, in sicer tako, da bi na Jesenicah razpostavili kontejnerje samo za odpadni papir. Papir naj bi prebivalci ŽE DOMA LOČILI OD SMETI. Kontejnerji za papir bi se morali že po barvi ločiti od tistih za smeti. Na prebivalce pa bi morali vplivati in jih spodbujati,

Moški pevski zbor DU Jesenice, ki ga vodi zborovodkinja Mira Mesarič (foto B. Blenkuš)

KAKO ORGANIZIRATI DRUŠTVA UPOKOJENCEV, DA BI VKLJUČILI ČIM VEČ UPOKOJENCEV V DRUŠTVENO DEJAVNOST

Na območju občine Jesenice je bilo 31. decembra 1983 skupno 5.019 upokojencev, od tega 2.471 starostnih upokojencev, 1.118 invalidskih in 1.430 družinskih upokojencev. Ti upokojenci živijo v vseh dvanajstih krajevnih skupnostih. Na območju občine imamo šest društev upokojencev, v katera je vključenih 3.341 upokojencev, od tega 1.897 starostnih, 585 invalidskih in 851 družinskih. Tako kar 1.686 upokojencev ni vključenih v društvene dejavnosti. Ta številka je nekoliko manjša, če upoštevamo, da je med družinskimi upokojenci tudi nekaj mladoletnih otrok in da so invalidi vključeni v društvo invalidov.

Na območju občine pa imamo tudi 78 kmetov, ki so starostno upokojeni in 14 družinskih kmečkih upokojencev, od katerih je samo sedem vključenih v društva upokojencev.

Vsa društva upokojencev, razen DU Jesenice in DU Javornik-Koroška Bela, združujejo upokojence iz območja ene krajevnih skupnosti. Društvo upokojencev Jesenice ima člane z območja sedmih krajevnih skupnosti, DU Javornik-Koroška Bela pa ima nekaj članov iz krajevnih skupnosti Blejska Dobrava in Podmežakla.

Med šestimi društvi upokojencev imajo tri društva zelo ugodne delovne prostore v svojih lastnih domovih, in sicer DU Jesenice, Javornik-Koroška Bela in Žirovnica, DU Dobje-Mojstrana je pred kratkim dobilo svoj prostor v stanovanjskem bloku Mojstrani, Rateče in Kranjska gora pa nimata lastnih prostorov in so v glavnem gostje v prostorih krajevnih skupnosti. Lasten dom in gospodarska dejavnost prav gotovo postavlja društvo v bolj ugoden položaj in daje večje možnosti za vse vrste delovanja.

Prav to pa narekuje tudi močnejšo povezavo društev na občinskem nivoju, ali v občinski zvezi ali v koordinacijskem odboru DU, kot je to primer v občini Jesenice. Predlog Zveze društev upokojencev Slovenije daje več prednosti občinski zvezi DU. Na Jesenicah se že več let pripravljamo, da bi ustanovili zvezo, vendar je več nasprotnikov kot podpornikov takšnega načina organiziranja in posamezna vprašanja rešujemo vsak na svoj, za jeniške razmere zelo značilen način. Nekateri mislijo, da bo občinska zveza vzela vse gostinske dejavnosti v društvih

pod »svojo komando«, drugi zopet trdijo, da bo zveza dodaten strošek za društva upokojencev in podobno. Prav zaradi tega bom v nadaljevanju navedel nekaj nalog, ki naj bi jih opravljala občinska zveza:

— povezovanje in uresničevanje nalog društev na območju občine in sodelovanje z Zvezo društev upokojencev Slovenije;

— sodelovanje z občinskim zborom delegatov Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja;

— sodelovanje z drugimi interesnimi skupnostmi, pomembnimi za položaj in delovanje upokojencev;

— vzdrževanje stikov z organizacijami združenega dela;

— sodelovanje pri evidentiranju oziroma volitvah delegatov v družbenopolitične organizacije in interesne skupnosti in povezanost z njimi;

— povezovalne z občinskim svetom zveze sindikatov in občinsko konferenco SZDL, katere frontni del so tudi društva upokojencev;

— sodelovanje z organi skupščine občine in še zlasti socialnim skrbstvom;

— sodelovanje pri reševanju stanovanjskih problemov upokojencev in gradnji ter vodenju domov upokojencev s polno oskrbo;

— sodelovanje pri reševanju pokojninskih in invalidskih zadev, nudenje pravne pomoči in predlogov za izboljšanje pokojninskega in invalidskega zavarovanja;

— vodenje skrbi za kulturno in rekreacijsko dejavnost, za ceno letovanje, urejanje društvenih prostorov in klubov, uspešno poslovanje skladov, zlasti vzajemne samopomoči, povečevanje števila članov v društvih in vzajemne samopomoči ter naročnikov Vzajemnosti — glasila upokojencev.

Se posebna skrb zveze naj bi bila organizacija društev v občini in povezanost z organizacijami združenega dela, da ne bi pozabili na svoje delavce, ko gredo v zaslužni pokoj. Doslej namreč edino Železarna Jesenice za svoje bivše delavce, ki so člani DU upokojencev, iz svojega sklada nameni določena finančna sredstva. Društva upokojencev pa bi morala prek svoje zveze doseči, da bi tudi ostale delovne organizacije za svoje bivše aktivne delavce, sedaj člane društev, prispevale za delo društev po vzoru Železarnice.

Nekateri upokojenci so tudi mnenja, da bi morali organizirati društva v vsaki krajevni skupnosti, kar pa je zvezano z mnogimi težavami. Prav tako ni nova misel ustanavljanje klubov upokojencev pod okriljem delovnih organizacij. V Ljubljani imajo takih klubov že 38, prav gotovo pa taka oblika na območju naše občine ni primerna. Nasprotno pa bi morda v bližnji prihodnosti morali razmišljati o najbolj ustreznih oblikah organiziranja upokojencev na območju posameznih krajevnih skupnosti na Jesenicah, seveda ob veliki pomoči krajevnih skupnosti (posamezni območni klubi v okviru društev).

Po občnih zbiorih vseh šestih društev se bomo morali na Jesenicah dogovoriti o dokončni obliki organiziranosti oziroma povezanosti društev v občini s ciljem se boljše dela v korist vseh upokojencev.

B. B.

Stane Torkar

STANOVANJA — NAŠE VELIKO BOGASTVO

Ko so udeleženci razgovora za okroglo mizo v četrtek, 19. aprila, po razgovoru o uveljavljanju samoupravnih družbenoekonomskih odnosov v stanovanjskem gospodarstvu v jeseniški občini odhajali, so nekateri ugotavljali, da so nekaj podobnega slišali že leta 1980. Preteklo je torej nekaj let, v katerih smo sicer dobili precej stanovanj, tudi marsikaj izboljšali v stanovanjskem standardu, vendar je več stvari ostalo neizvršenih, dogovori in sklepi pa le na papirju.

Razgovor je bil v okviru priprav na problemsko konferenco, ki bo 8. maja in jo že nekaj časa pripravlja občinski komite ZKS Jesenice. Očitno so priprave na problemsko konferenco o zelo pomembnem življenjskem področju, kot je stanovanjsko gospodarstvo, temeljite, kar je potrjeno tudi ta razgovor. Vse skupaj je izzvenelo v zahtevi, da je potrebno na tem področju narediti red, da bi z besed prešli k dejanjem in da kljub sicer težavnim gospodarskim časom, ko nam življenjska raven nenehno pada, ne bi smeli pozabiti na stanovanjsko gospodarstvo in dolžnosti, ki jih imamo državljanji do skupne lastnine. Stanovanja predstavljajo ogromno bogastvo, ne glede na to, ali so družbena ali zasebna. Vendar v jeseniški občini na to bogastvo gledamo zelo čudno in se do njega obnašamo precej mačehovski.

Zlasti je potrebno vedeti, da je jeseniška občina precej specifična glede družbenega stanovanjskega fonda. Več kot polovica stanovanj je v družbeni lasti, kar odpira povsem drugačne poglede in probleme pri vzdrževanju teh stanovanj kot v večini slovenskih občin, kjer je družbenih stanovanj precej manj: trideset, dvajset ali celo petnajst odstotkov.

Ne le da so v teh občinah manj vlagali v gradnjo družbenih stanovanj in so namenjali več pozornosti zasebni gradnji, temveč imajo pri vzdrževanju tudi precej manj težav kot Jeseničani.

Če skozi to prizmo gledamo stanovanjsko problematiko — še zlasti vzdrževanje obstoječih družbenih stanovanj, ob tem pa upoštevamo podatek, da je bila jeseniška občina po višini stanarin na samem repu v naši republiki, se nam odpirajo nič kaj prijetni občutki in spoznanja. Še zlasti se jezimo, ko kot uporabniki družbenega stanovanja zahtevamo obnovo ali popravilo v stanovanju, dobimo pa odgovor, da za vzdrževanje — še zlasti večjo nalozbo, ni denarja. Denarja pa ne more biti, ker so stanarine zelo nizke, med najnižjimi v Sloveniji. O tem se je mnogo govorilo.

Ko govorimo o stanovanjski problematiki v jeseniški občini, ne moremo mimo tega, da je že pri gradnji veliko vrzeli. Razpravljali so veliko govorili o neustreznem planiranju gradnje in sami gradnji. V tem srednjeročnem obdobju zaostajamo v jeseniški občini za 18 % pri gradnji stanovanj, kar je posledica neustreznega planiranja, zamujanja pri opremljanju stavbnih zemljišč, neuresničevanja sistema financiranja v skladu s sprejetimi dokumenti in še nekaterih vrzeli. To pa za žal pri gradnji niso edine težave. Ko je stanovanje zgrajeno, stanovalci hitro ugotovijo nesolidnost gradnje in je potrebno povsem novo stanovanje popravljati, preurejati, krpiti...

Razpravljali so tudi o ceni gradnje. Dovolj sta le dve ugotovitvi: da je gradnja v jeseniški občini predraga in da v občini niso storili skoraj ničesar, da bi uporabljali cenejši način gradnje, tako kot mnogokje v svetu.

Toda tudi sami se do stanovanj, ne glede ali je novo ali staro, torej do družbene lastnine, obnašamo zelo malomarno, s čimer povzročamo nemalo popravil, ki zahtevajo družbeni, torej naš denar, ki pa ga je za vzdrževanje že tako premalo.

Razpravljali so ugotavljali tudi neustrežno zasedenost družbenih stanovanj. V trosobnem stanovanju ponekod živita le dva ali celo en občan. Ali je to prav, ko vemo, da se

AKCIJA OSNOVNOŠOLCEV ZA ČISTO OKOLJE

Od 18. do 20. aprila smo vsi učenci osnovne šole Prežihov Voranc čistili okolje. Pobirali smo papirje in druge smeti na igriščih, zelenicah, ob poteh, kanalih in strugah v Podmežakli, ob Tomiščevi cesti, na Ukovi in še na nekaterih drugih področjih krajevnih skupnosti Sava.

Polne vrečke pobrane nesnage so nam dokazale, da krajani Jesenic premalo skrbimo za okolje, v katerem živimo. Prepogosto odmetavamo odpadke, ki sodijo v koš za smeti, kar po tleh. Ne pomislimo, da jih bo moral nekdo pobrati in odložiti tja, kamor sodijo.

Vsi imamo radi čisto, lepo okolje. Zakaj ne bi vsi vedno skrbeli zanj, ne le v očiščevalnih akcijah, ampak vsak dan, vsak trenutek?!

Novinarski krožek
OŠ Prežihov Voranc
Jesenice

nekje štiri ali petčlanska družina stiska v precej manjšem stanovanju? Ali ni napočil čas — stabilizacija nas sili v to — ko bo potrebno tistim, ki ne potrebujejo velikih stanovanj, dodeliti manjša, večja pa tistim, ki imajo številnejše družine.

Ko so govorili o neplačevanju stanarin, kar prehaja že v problem, smo slišali, da mnogi občani želijo in se tudi vselijo v nova bolj udobna stanovanja, vendar pa vseh prispevkov, med njimi tudi stanarine, ne morejo plačevati. Zato bi bilo bolje, da bi se odločali za stanovanja, ki bodo ustrezala njihovemu žepu.

Sploh je bilo veliko govora o stanarinah, o neplačevanju le-teh, čeprav so v jeseniški občini med najnižjimi v Sloveniji, pa tudi o ekonomskih stanarinah.

Ugotovitev bi lahko strnili v nekaj besedah takole: nizke stanarine povzročajo resne težave (premalo denarja) za normalno vzdrževanje velikega stanovanjskega fonda v jeseniški občini. Neplačevanje pa ta prepad še povečuje. Ob tem seveda moramo upoštevati tudi tiste z najnižjimi osebnimi dohodki, ki so upravičeni do družbene pomoči. Ekonomskih stanarin najbrž ne bomo mogli vpeljati še vrsto let, zato bo potrebno o novih, višjih stanarinah govoriti z vidika zagotavljanja enostavne reprodukcije. Uvedba višjih stanarin je nuja, kajti stanovanjski fond izredno hitro propada in smo že slišali predloge, da bi bilo morda bolje, če bi eno ali celo dve leti v občini ne zgradili niti enega novega stanovanja in ves denar, ki ga zberemo v stanovanjskem gospodarstvu, namenili za popravilo in izboljšanje obstoječega stanovanjskega fonda. Gre torej za veliko škodo, ki smo ji priče, a je na tak način ne bomo mogli odpraviti, saj v jeseniški občini v tem trenutku kar 900 občanov čaka na stanovanje.

V množici razprav, misli, kritik in predlogov, ki smo jih slišali, ne moremo mimo Biroja za urbanizem in stanovanjsko poslovanje Jesenice.

ZARADI KRIVDE DRUGIH MORALNO OŽIGOSAN

Uredništvo Železarja je prejelo pismo z ustreznimi dokazili, ki poleg povraka zahteva tudi pojasnilo, pa tudi opravičilo, ki pa ga je dolžan izreči Biro za urbanizem in stanovanjsko poslovanje Jesenice, ali služba Samoupravne stanovanjske skupnosti zaradi lastnega neizpolnjevanja dolžnosti do stanovalcev in slabe evidence.

V 12. številki našega glasila, dne 29. marca letos, smo na 12. strani objavili sestavek, ki smo ga dobili od BUSP Jesenice z naslovom DOLŽNIKI STANARIN V OBČINI. V sestavku je bil neupravičeno naveden dr. ALEKSANDER GRUBIŠIČ, Tavčarjeva 1/a XII z neplačanim zneskom 42.000 din, čeprav je bil v času objave dolžan le še 2.900 din, ker je preostali znesek plačal 16. februarja (18.800 din) in 16. marca (20.900 din), to je takoj, ko je bila po triletnem čakanju popravljena okvara v stanovanju.

Dr. Aleksander Grubišič je 20. julija 1981 pisno obvestil Samoupravno stanovanjsko skupnost in BUSP Jesenice, da bo s 1. septembrom 1981 prenehal plačevati stanarino, ker že od jeseni 1980 opozarja Stanovanjsko skupnost Jesenice o okvari zunanje vogalne stene otroške sobe, kjer je ob vsakem dežju prebijala voda skozi velike okvare v ometu. Ta mesta so bila praktično vseskozi vlažna in se je pojavljala tudi plesen in soba največkrat ni bila uporabna. Na njegove številne telefonske intervencije je sicer prišla komisija, ugotovila napako in obljubila, da jo bodo hitro popravili. Namesto ekipe, ki bi popravila okvaro je prejel dopis, da je za popravilo zadolžen hišni svet. Za tem se je zadeva obračala v začaranem krogu: Samoupravna stanovanjska skupnost — BUSP — hišni svet, glede popravila pa ni bilo storjenega nič.

V juliju 1981 je prizadeti poskušal popraviti omet na lastne stroške, ker sta izgled in stanje sobe postala obupna, vendar rumenih in plesnivih madežev ni mogel odstraniti. Še vedno pa se je v slabem, deževnem vremenu pojavljala voda, v steni pa je nastala luknja, ki so jo morali zamašiti sami z gipsom, vendar se je voda še naprej prebijala v curku. Ponovno je obvestil Stanovanjsko skupnost, kjer so mu obljubili, da bo zadeva hitro urejena, pa nič. Zato se je po posvetovanju z odvjetnikom odločil, da preneha s plačevanjem stanarine in o tem, kot že rečeno, tu-

Marsikatera misel je veljala tej delovni organizaciji, ki opravlja — tako smo slišali — kar štirinajst različnih dejavnosti na področju stanovanjskega gospodarstva. Tudi očitkov ni manjkalo, vendar sta predstavnik Biroja precej argumentirano odgovarjala na vse očitke in kritike. Zelo malo je bilo tistih, ki so se na razlage »birojevcev« oglasili in jim dokazovali nasprotno. Potrebno pa bo nekatere pristojnosti med Samoupravno stanovanjsko skupnostjo Jesenice in Birojem za urbanizem in stanovanjsko poslovanje Jesenice razmejiti, da se bo vedelo, kdo je kdo in kaj je kaj.

Ne moremo tudi mimo ugotovitve, da sta predstavnik Biroja našela vrsto objektivnih težav, zaradi katerih je normalno delo njihovih delavcev oteženo. Verjetno se bo tudi na problemski konferenci veliko razprav vrtele okrog omenjenih nosilcev stanovanjske politike v jeseniški občini in njunem usklajevanju.

Ne smemo pozabiti tudi na problem prepočasne uveljavljanja hišne samouprave v jeseniški občini. Podatki kažejo, da hišna samouprava deluje v 207 hišah, od skupno 470, kar je le 44 %. Če k temu dodamo, da je tudi med temi, ki na papirju delujejo, dosti neangažiranosti, pridemo do zaključka, da je na področju delovanja hišne samouprave še veliko vrzeli in nalog. Slišali smo, da je za to veliko vzrokov, vendar pa bo potrebno na problemski konferenci tudi o tem obširno in brez dlake na jeziku spregovoriti, kajti prav z dobro hišno samoupravo lahko pričakujemo boljše rezultate v gospodarjenju s stanovanji.

Ob koncu ne smemo pozabiti tudi na »črne oblake«, ki se zgrinjajo zaradi ukrepa ZIS. Gre za tako imenovano razbremenjevanje gospodarstva. To za stanovanjsko področje pomeni zmanjšanje planiranih sredstev za gradnjo stanovanj za en odstotek. V jeseniški občini bi to letos pomenilo dvajset do trideset odstotkov manj stanovanj, kot so načrtovali.

Problemov je torej mnogo in smo prepričani, da bo problemska konferenca izredno zanimiva, kritična in tvorna ter da bomo ugotovitve, naloge in sklepe hitreje in bolj kvalitetno uresničevali, kot smo to delali doslej.

Dušan Dragojevič

di pisno obvestil Stanovanjsko skupnost Jesenice in BUSP Jesenice.

Kot smo že napisali je bila okvara odpravljena šele letos, to je več kot po treh letih čakanja, ki je poleg materialne škode lastniku stanovanja »požrlo« tudi precej živcev. Med tem je Samoupravna stanovanjska skupnost Jesenice proti njemu celo vložila tožbo, čeprav bi na zatožno klop dejansko morali stopiti krivci za tri in večletno zavlačevanje popravila stanovanja.

Članek je bil iz Železarja tudi povzet v Dnevniku še s posebnim poudarkom, da je med največjimi dolžniki tudi ta in ta zdravnik, kar je bila seveda dodatna neupravičena moralna obsodba zdravnika.

Tak neodgovoren, površen, če ne celo malomaren odnos do stanovalca ni mogoče opravičiti s kakršnimkoli objektivnim vzrokom.

Uredništvo Železarja

GD ZABREZNICA JE DOBIL NOVO GASILSKO CISTERO

Gasilci GD Zabreznica so te dni dobili težko pričakovano gasilsko cisterno. To je vozilo TAM 130 T 11 B z rezervoarjem za vodo prostornine 4000 l in 400 l rezervoarjem za penilo. Vozilo je opremljeno tudi z gasilskim topom kapacitete 1600 l/min in pritiskom 8 barov. Večino sredstev (2.660.000 din) so prispevali SiS za varstvo pred požari, OGZ Jesenice in Občinski štab za civilno zaščito Jesenice. Preostala sredstva (okrog 350.000 din) bodo prizadevni gasilci zbrali s pobiranjem prostovoljnih prispevkov.

Prihodnje leto bo društvo praznovalo 90-letnico obstoja. Za to praznovanje se člani že marljivo pripravljajo. Poleg tega pa že razmišljajo o prostorskih težavah, ki so se s pridobitvijo cisterne še povečale. Nekateri celo razmišljajo o bolj primerni lokaciji gasilskega doma, saj društvo pokriva zelo veliko področje. Skratka časa za samozadovoljstvo si prizadevni gasilci ne privoščijo.

RS

PRVOMAJSKO PRAZNOVANJE NA POLJANAH

Prvomajska proslava bo za občino Jesenice tudi letos na Poljanah. PRICETEK PROSLAVE BO OB 11. URI. Kulturni program bodo izvajali recitatorji, folkloristi, pevci in pihalni orkester Jeseniških železarjev.

Dostop do Poljan bo mogoč peš, z osebnim avtomobilom ali avtobusi.

Avtobusni red za udeležence je naslednji:

RATEČE—JESENICE—POLJANE

— odhod iz Rateč ob 9. uri. Avtobus bo ustavljal na vseh postajališčih do Jesenic (en avtobus);

HRUŠICA—JESENICE—BL. DOBRAVA—POLJANE

— odhod s Hrušice ob 9. in 10. uri. Avtobus bo ustavljal na vseh postajališčih (vsakokrat po en avtobus);

BOLNICA—POLJANE

— odhod izpred bolnice ob 9,30 in 10,30. Avtobus bo ustavljal na vseh postajališčih (en avtobus);

KOROŠKA BELA—POLJANE

— odhod s Koroške Bele ob 9. in 10. uri. Avtobus bo ustavljal na vseh postajališčih (en avtobus);

ZAPUŽE—BEGUNJE—JAVORNIK—BL. DOBRAVA—POLJANE

— odhod iz Zapuž ob 9,30. Avtobus bo ustavljal na vseh postajališčih (en avtobus);

RADOVLJICA—LESCE—BLED—KRNIKA—ZG. GORJE—SP. GORJE—FORTUNA—POLJANE

— odhod avtobusa iz Radovljice (a. p.) ob 9,30. Avtobus bo ustavljal na vseh postajališčih (en avtobus).

Prevoz za vse udeležence prvomajske proslave bo na objavljenih progah brezplačen.

Prvi odhod avtobusa s Poljan je predviden ob 17. uri, zadnji avtobus pa bo predvidoma odpeljal ob 19,30.

PRIPRAVLJALNI ODBOR PRI OBČINSKEM SVETU ZSS JESENICE

PRVOMAJSKO PRAZNOVANJE NA POLJANAH

Za letošnji 1. maj — delavski praznik, se bomo ponovno praznično razpoloženi zbrali na Poljanah. Na tem prijetnem kotičku pod vnožjem Mežakle in nad železarskimi Jesenicami so se že pred drugo svetovno vojno zbirali napredni delavci in revolucionarji v drugačnih razmerah in nemalokrat tudi na skrivaj praznovali svoj praznik.

Pri občinskem svetu zveze sindikatov na Jesenicah so se pred leti odločili, da ponovno oživijo ta delavska slavlja na Poljanah. Priprave vodi že kar utečena ekipa v okviru konference osnovnih organizacij sindikata Železarne pod vodstvom Stefana Ščerbiča. Torkovo prvomajsko slavlje se bo začelo ob 11. uri na prireditvenem prostoru na Poljanah. Zbranim bo spregovoril predsednik delavskega sveta Železarne Edo Kavčič, v kulturnem programu pa bodo nastopili: pihalni orkester Jeseniških železarjev, moški pevski zbor Vintgar Blejska Dobrava, recitatorji gledališča Tone Čufar in folklorna skupina KUD Jaka Rabič Dovje-Mojstrana.

Po končanem uradnem delu programa se bo nadaljevalo še prijetno tovariško srečanje, pihalni orkester Jeseniških železarjev bo seveda tudi še potem zaigral kakšno koračnico,

v goste pa bodo verjetno tudi letos prišli godbeniki iz Gorij, sicer pa bo v popoldanskih urah za ples skrbel Gornjesavski kvintet. Gostinci bodo poskrbeli za okrepitev, upamo, da še po »zamrznjenih« cenah, obiskovalci Poljan pa se bodo lahko pomerili tudi v športnih in zabavnih igrah.

Na prvomajsko praznovanje bo organiziran brezplačni avtobusni prevoz (vozni red objavljamo v Železarju).

Torej zaključimo s povabilom, da se v torek v čim večjem številu srečamo na Poljanah. Naj še dodamo, da je poleg avtobusnega prevoza možen do parkirnega prostora tudi prevoz z osebnimi vozili, še posebno pa vam priporočamo, da se ta dan peš odpravite proti Poljanah: v gumbnici naj bo rdeč nagelj, simbol praznovanja delavskega praznika.

J. R.

Nova jeseniška obvoznica (foto S. Kokalj)

POZIV NA TEKMOVANJE ZA NAJBOLJ UREJEN KRAJ V SRS

Komisija za varstvo okolja pri Turistični zvezi Slovenije je sklenila, da naj tudi letos poteka tekmovanje »za najbolj urejen kraj v Sloveniji«. V pozivu, ki ga je poslala vsem turističnim društvom, je sporočila, da so letos na pobudo Gorenjske turistične zveze pravila tekmovanja nekoliko spremenjena.

Ker so pri dosedanjem ocenjevanju ugotovili, da je tako različne kraje, kot jih ima Slovenija, v okviru istega tekmovanja težko enakovredno ocenjevati, so letos vsi kraji, kjer delujejo turistična društva, razdeljeni v tri skupine. Med prave turistične kraje so na našem območju vključeni: Bled, Bohinj, Kranjska gora, Radovljica in Lesce. Med izletniške in tranzitne kraje spadajo: Begunje, Bohinjska Bistrica, Brezje, Dovje-Mojstrana, Gorje, Kropa, Pokljuka, Jesenice in Rateče-Planica. Med ostale kraje te razvrstitve pa je vključena Žirovnica.

Pri ocenjevanju urejenosti se bo iskalo najboljše v vsaki skupini posebej. Novemu konceptu je ustrezno

prirejena tudi ocenjevalna lista. Po njej se ocenjuje: splošna urejenost, prometna urejenost, urejenost javnih lokalov in njihove okolice ter urejenost krajevne infrastrukture. Prva skupina ima šest, ostale tri pa po štiri podskupine kriterijev za ocenjevanje.

Vsa turistična društva in občinske turistične zveze so prejele nasvet, naj se tesno povežejo z drugimi dejavniki v kraju, kot so krajevne skupnosti, hišni sveti in razumljivo vsi prebivalci, saj bo le tako tekmovanje obrodilo zaželen uspeh.

Poleg tega zveza vabi, da sodelujejo v zvezni akciji Turistične zveze Jugoslavije za izboljšanje kvalitete v turizmu.

B. B.

KRITIČNO IN USTVARJALNO O SVOJIH NALOGAH

V veliki sejni dvorani skupščine občine Radovljica so se 16. aprila sešli na programski konferenci občinske konference ZRVS Radovljica delegati iz vseh KO ZRVS, člani predsedstva in delovnih teles ZRVS ter gostje.

Na konferenci so kritično ocenili minulo delo. Ugotovili so, da je bilo načrtovano delo pretežno zelo dobro opravljeno, le v OZD še niso uspeli v celoti z načrtovanim sodelovanjem. Nekateri člani se ne udeležujejo redno predavanj, orientacijsko-taktičnih pohodov in raznih drugih oblik usposabljanja. Predsedstvo je zanje pripravilo dodaten program usposabljanja že za letošnje prvo tromesečje, vendar so ga zaradi preobremenjenosti z drugimi deli morali preložiti na jesensko-zimsko obdobje. Zelo pa jim je v minulemu letu uspela nova oblika preverjanja znanja, zato bodo s takim načinom dela nadaljevali tudi v letošnjem letu.

Na konferenci so sprejeli program dela za letošnje leto, ki med drugim predvideva: predavanje na temo bojno delovanje enot naših oboroženih sil in ZZO, odprto strelsko tekmovanje za vse RVS radovljiške občine, orientacijsko-taktične pohode z reševanjem topografskih nalog in reševanje taktičnih nalog v borbi ter streljanje s puško in pištolo, razgovore v KO ZRVS o vprašanih za preverjanje znanja RVS za leto 1984.

Potrdili so tudi programe dela vseh komisij pri predsedstvu

OK ZRVS, ki jih bodo izvajali vse leto vse KO ZRVS, OK ZRVS in občinski štab teritorialne obrambe. Programi komisij med drugim navajajo poglobljeno delo na področju SLO in družbene samozasčite, kadrovske krepitve RVS, pridobivanje kadrov za vojaške poklice, tovariško srečanje, vsestransko informiranje, nadaljevanje akcije pridobivanja naročnikov za revijo Naša obramba in pridobivanje novih članov za tednik Naš tovariš TV-15, razpis natečaja vsem osnovnim šolam za najboljši spis ob dnevu JLA, organizacijo in izvedbo partizanskega tabora heroj Tonček za vse sedme razrede osnovnih šol v radovljiški občini, organizacijo pohoda »po poteh heroja Kebeča«, tradicionalno tekmovanje »smuk

karavanških kurirjev«, strokovno pomoč pri pripravi in organizaciji tekmovanja osnovnih in srednjih šol iz tematike SLO in družbene samozasčite, tekmovanje KO ZRVS v odbojki, izvedba proslave za dan JLA itd.

Potrdili so finančno poslovanje za leto 1983 in finančni načrt za leto 1984, ki predvideva 11 % povečanje glede na lansko porabo. Predstavniki RK ZRVS je seznanil prisotne s politično-varnostno oceno stanja v Jugoslaviji, za kar so ga nagradili z močnim aplavzom, saj je bila informacija zares popolna in istočasno zelo spodbudna za večjo aktivnost RVS na področju družbene samozasčite.

Na zaključku seje so delegati ponovno izvolili za predsednika OK ZRVS Radovljica Petra Zupana, za podpredsednika Milana Jerala in za sekretarja Janeza Varla.

Ciril Rozman

ZAJETJE TALNICE V DOLINI RADOVNE, ALI »PROJEKT RADOVNA«

V zadnjih letih je zelo primanjlovala zdrave dobre pitne vode na območjih Gorij, Zasipa, Bleda in Ribnega, kajti stara zajetja vode so prešibka za naraščajoče potrebe. Komunalno gospodarstvo v občini Radovljica se je odločilo, da zajamejo čisto talno vodo v dolini Radovne (na Tročini), kjer je dobre in zdrave pitne vode več kot dovolj. To naložbo imenujejo »projekt Radovna«, predračunska vsota pa znaša 320 milijonov.

Izgradnjo tega vodovodnega projekta je prevzelo obrtno gradbeno podjetje »Bled-grad« z Bleda s specializiranimi soizvajalci. Leta 1981 so pričeli z izgradnjo zajetja talnice na Tročini v Radovni. Zajetje bo dajalo 400 litrov vode na sekundo. Od glavnega zbirnega zajetja vodovod poteka proti Krnici pri Gorjah, skozi Gorje in po severozahodni strani Bleda. Na Buču, kot pravijo domačini, bo en krak tega vodovoda peljal v zbiralnik vode na blejskem gradu, glavni vod pa bo speljan naprej proti Lescam in Radovljici.

Pri polaganju vodovodnih cevi so kar trikrat globinsko prečkali reko Radovno. Cevi so že položene do vzhodne strani vasi Krnice in delno pri Zg. Gorjah. V Krnici trenutno izsekavajo v živo skalo predor, v katerem teče reka Radovna v Blejsko jezero. Na južni strani Gorij se vodovod odcepi od tega predora in vodi proti Bledu po samostojni trasi. Salinitetne vodovodne cevi so dolge po pet metrov, s premerom 500 in 600 mm, dobavljajo pa jih tovorna iz Anrovega.

Z dograditvijo tega velikega projekta bodo za daljše obdobje dobro preskrbljena z vodo območja Bleda, Lesca in Radovljice, kajti veliko vode potrebujejo za razvoj turizma, gospodarstva in industrije. Doslej so pri gradnji porabili sto milijonov dinarjev.

Ob gradnji je bilo slišati nekaj pripomb, da bi bil profil vodovodnih cevi lahko manjši in bi bili tudi stroški manjši. Matija Markelj, direktor Komunalnega gospodarstva Radovljice, pravi, da so take cevi vgrajene tudi zaradi prihodnjih potreb, kajti potrebe po dobri pitni vodi so vsak dan večje. Če bi polagali cevi manjšega profila, bi prihranili le šest odstotkov, ali trinajst milijonov dinarjev, kar je glede na omogočen prihodnji razvoj gospodarstva, turizma in industrije malo. Največ bodo prihranili, pravi Matija Markelj, če bodo z gradnjo čim bolj pohitili in dela čimprej dokončali in vsaj delno »ušli« po dražtvam.

Jože Ambrožič

OBRAMBNI DAN CSUI JESENICE

Učenci Centra srednjega usmerjenega izobraževanja Jesenice smo imeli v petek, 20. aprila, obrambni dan, ki ga je bilo letos težko izvesti zaradi povečane števila učencev, kar je posledica združitve vseh jeseniških srednjih šol. Zato je obrambni dan potekal na treh različnih mestih.

Učenci tretjih in četrtyh letnikov so si ogledali kasarno Moste Polje v Ljubljani. Tam so pobilže spoznali vojaško orožje in se seznanili z življenjem v kasarni. Dijaki drugih letnikov so se v Mojstrani pomerili v streljanju na sto metrov z vojaško puško M 48. Verjetno najbolj zanimiv del obrambnega dne pa je bil orientacijski pohod učencev prvih letnikov, ki so bili razdeljeni v več skupin. Prehoditi so morali progo, dolgo devet in pol kilometrov v času 105 minut in vmes opraviti še nekaj nalog. Na progi so bile razporejene tri kontrolne točke, in sicer streljanje, merjenje azimuta ter met bombe. Najbolje se je odrezala tretja ekipa 1. c razreda, ki je odlično streljala, sledila pa ji tretja ekipa 1. a razreda, ki je prišla na cilj v najboljšem času in prva ekipa 1. b razreda.

Končni vrstni red orientacijskega pohoda 1. letnikov: 1. III. ekipa 1. c — 165 točk, 2. III. ekipa 1. a — 164, 3.

I. ekipa 1. b — 162, 4. I. ekipa 1. a — 159, 5. I. ekipa 1. c — 156, 6. I. ekipa 1. a — 152, 7. II. ekipa 1. b — 143 točk.

Nastopilo je 31 ekip.

Obrambni dan je potekal brez težav in je dobro uspel, učenci pa so pokazali dosti znanja in zanimanja zanj.

Irina Vauhnik
1. letnik nar. mat. CSUI

V SOBOTO »LOV NA LISICO« NA PRISTAVI

V soboto, 28. aprila, dopoldne bo na Pristavi v počastitev dneva OF in praznika dela tekmovanje radioamaterjev Gorenjske v »lovu na lisico«. Tekmovanje, ki letos na pobudo sekcije vezistov NOV za Gorenjsko poteka drugič, bo v sodelovanju z radioklubi Gorenjske tudi letos organiziral radio klub Železar Jesenice.

Lani je bila udeležba zelo dobra, saj so izven konkurence tekmovali tudi radioamaterji iz Ljubljane in Sevnice. Tudi letos pričakujejo dober odziv iz vse Slovenije, pa tudi iz zamejstva. Tekmovanje bo potekalo po posebnih pravilih, in sicer tako, da bodo tekmovalci s posebnimi prisluskovalnimi napravami lovili »lisico«, to je skrit radiooddajnik nasprotnika. Tisti, ki bo za to iskanje na isti razdalji porabil manj časa, bo bolj uvrščen. Radioklub bo pripravil priznanja za uvrstitev, sekcija vezistov pa priznanja za udeležbo. Najbolj prizadevni organizaciji bo sekcija vezistov podelila posebna osebna priznanja.

Prireditelji upajo, da bo ta dan lepo vreme, da si bo to zanimivo tekmovanje lahko ogledalo kar največ Jeseničanov in okoličanov. Razen tega bodo tudi tekmovalci preživeli nekaj prijetnih uric v naravi na čistem zraku in na zdravem soncu.

B. B.

Mlajši mladinski pevski zbor OŠ Tone Čufar Jesenice, ki ga vodi Mira Mesa-rič (foto B. Blenkuš)

OBISK V KNJIŽNICI NA PLAVŽU

Ob slovenskem kulturnem prazniku smo člani novinarskega krožka osnovne šole Prežihov Voranc obiskali oddelke občinske knjižnice Jesenice na Plavžu. Knjižničarka, tovarišica ANNE ČEH, smo prosili za nekaj odgovorov, ki predstavljajo delovanje knjižnice.

— Koliko časa že obstaja knjižnica na Plavžu?

Knjižnico smo odprli 8. februarja 1981, to je pred tremi leti.

— Koliko knjig imate v tej knjižnici?

Vseh knjig je nekaj nad 3000.

— Kakšne knjige so to?

Največ je knjig za odrasle: romani, potopisi, kriminalke, precej pa je tudi mladinskih knjig in otroških slikanic. V tej knjižnici pa imamo tudi manjšo zbirko knjig v tujih jezikih (nemškem, francoskem, angleškem). Centralna knjižnica pa ima veliko zbirko knjig tudi v srbohrvatskem jeziku.

— Koliko bralcev je vpisanih v vaši knjižnici?

Trenutno je vpisanih 432 bralcev, od teh je približno polovica otrok, 15 bralcev pa si redno izposoja knjige v tujih jezikih.

— Kdo vse zahaja v vašo knjižnico?

V knjižnico zahajajo občani vseh starosti. Tudi otroci, ki še ne znajo brati, prihajajo s starši po slikanice. — Po katerih knjigah bralci najraje segajo?

Težko je reči, katera dela so to, vendar lahko rečem, da odrasli najpogosteje segajo po dobrih romanih, tako pustolovskih kot ljubezenskih, osnovnošolci si najpogosteje izposojajo knjige za obvezno čtivo in čtivo za bralne značke.

— Kako pa je z izposojanjem strokovne literature in knjig v tujih jezikih?

Strokovne knjige si bralci lahko izposojajo v centralni knjižnici. Po njih segajo predvsem dijaki in študentje, ki pripravljajo seminarske in druge naloge. Knjige v tujih jezikih pa si izposojajo predvsem ljudje, ki se želijo izpopolniti v znanju tujih jezikov.

— Kako bralci skrbijo za izposojene knjige?

V glavnem bralci s knjigami lepo ravnavajo, če pa kdo knjigo strga ali izgubi, se opraviči in škodo povrne v obliki odškodnine ali pa kupi novo knjigo. Takih primerov pa je zelo malo.

— Zanima nas, zakaj so nekatere knjige razstavljene na posebni mizi?

To so najnovejša izdaja knjig, ki jih želimo predstaviti bralcem, jih seznaniti z njimi. Poleg njih so tudi nekatere revije, ki si jih bralci lahko ogledajo in preberejo v knjižnici.

— Ali bralci pogosto izražajo željo po tem, da bi brali v knjižnici?

Tako željo res včasih kdo izreče. Vendar je tu pre malo prostora za pravo čitalnico, tudi strokovnih knjig je tu malo. Zato bralci nosijo knjige domov. Žal tudi v centralni jeseniški knjižnici čitalnice ni.

— Vidimo, da so proste stene vaše knjižnice opremljene z risbicami. Kdo jih je narisal?

Narisali so jih otroci, bralci naše knjižnice.

— Kdo pa jih je navdušil za to?

Otroci, ki radi rišejo, so mi prinesli pokazati svoje izdelke. Razstavila sem jih, to pa je otroke spodbudilo, da mi prinašajo vedno nove in nove risbice, jaz pa menjam razstave.

— Razstava risbic so že ena neobičajnih dejavnosti vaše knjižnice. Ali pripravljate za otroke še kakšen poseben program dejavnosti?

Posamezniki izražajo željo po urah pravljic. Vendar zaenkrat za to nimamo ustreznih prostorov. Moram pa povedati, da snujem načrte za lutkovne igrice, ki naj bi jih tu izvajali. Žal je vse šele v mojih zamislih, kajti veliko je vprašanj, ki jih moramo še rešiti, preden bodo lahko te igrice zaživele za otroke.

— Poleg otroških risbic imate v vaši knjižnici tudi umetniške slike. Od kod te?

S svojimi deli se v naši knjižnici predstavljajo tudi nekateri slikarji, člani likovnega kluba Dolik.

— Kako te razstave sprejemajo obiskovalci knjižnice?

Všeč so jim. Posebno radi si otroške risbice ogledujejo otroci, pa tudi oči odraslih rade obstanejo na njih. Prav tako je s slikami naših umetnikov. Tudi ti bi lahko, prav tako kot otroci, svoje izdelke večkrat zamenjali, predstavili več svojih del.

— Tokrat opažamo pri vas še eno razstavo, ki je običajno v knjižnicah ne opazimo.

To razstavo sem pripravila v počastitev slovenskega kulturnega praznika in v spomin na pesnika Prešerna. Menim, da knjižnica, kot kulturna ustanova, na ta način prispeva svoj delež k oblikovanju kulturnega življenja v kraju tudi ob posameznih pomembnih praznikih.

V času našega obiska v knjižnici smo imeli priložnost opazovati knjižničarko pri njenem delu. Opazili smo njen priazen odnos do vsakega bralca, obiskovalca knjižnice, ki se kaže v njenih besedah in pomoči pri izbiranju knjig.

Upamo, da ste iz vsebine razgovora tudi vi spoznali, da smo se odločili pisati o tej knjižnici prav zato, ker je malce drugačna od ostalih, saj nam poleg redne dejavnosti nudi še kanček novega, prijetnega, česar ne zasledimo povsod.

Upamo in želimo, da bi imeli vsi obiskovalci knjižnice na Plavžu tako prijetne vtise, kot jih imamo mi.

Novinarski krožek
OŠ Prežihov Voranc Jesenice

JESENIŠKI INVALIDI NA ODDIHU V PRIMOŠTENU

Društvo invalidov ima v svojem programu dela tudi izlete in klimatsko letovanje. Tako je s pomočjo Kompara, PE Jesenice, organiziralo šestdnevni oddih v Primoštnu v Dalmaciji.

Enajstega aprila zjutraj je izpred Čufarja odpeljal udeležence en avtobus. Potovali smo skozi Ljubljano, po Dolenjskem, čez Gorjance, skozi Hrvaško in Bosno in se za daljši čas najprej ustavili v Bihaču, kjer smo si ogledali muzej I. zasedanja AVNOJ in druge znamenitosti mesta. Pot smo nadaljevali proti Titovemu Drvarju in si ogledali Titove pečine, muzej o desantu na Drvar in spomenik. Za nekatere udeležence, ki so bili prvič v Drvarju, je bilo to enkratno.

Z bolečinami v srcih in z mislimi na veliko junaštvo in trpljenje v NOB smo potovali dalje do Primoštene, kjer smo se nastanili v hotel-skem naselju ADRIATIK na malem polotoku.

Prvi dan oddiha smo določili za počitek, vse naslednje dni pa smo izkoristili za poldnevne izlete, in sicer:

— k slapovom Krke, ki so nepopisno lepi,

— v Split — ogled katedrale Sv. Ivana, Jupitrovega hrama iz III. in IV. stoletja, Meštrovičeve galerije, v prostem času pa ogled mesta,

— v Trogir — katedralo iz 13. stoletja in mesto,

— v 7 km oddaljeni vasi od Primoštene smo si ogledali značilno hišo, grajeno iz kamna in z neko posebno obliko namestitve.

OČIŠČEVALNA AKCIJA

Vsako leto organiziramo Jeseničani očiščevalno akcijo. Pri tem pomagamo tudi pionirji. Od doma prinese mo vrečke in rokavice za pobiranje smeti in se odpravimo po cestah, kjer pobiramo papir in drugo navlaško. Ko smo zvedeli, da bomo zopet čistili Jesenice, smo bili zadovoljni, saj bi vsi radi, da bi bilo naše mesto čisto. Letos smo v osnovni šoli Prežihov Voranc četrti razred dobili naloge, da počistimo Tomšičevo cesto in njene stranske poti.

Pred očiščevalno akcijo smo si v gledališču ogledali nekaj poučnih filmov; nato pa smo se odpravili na delo. Počistili smo vse do trgovine na Tomšičevi cesti. Nikogar ni bilo, ki ne bi našel smeti, to pa pove, da nam je akcija popolnoma uspela.

S takimi akcijami bomo še nadaljevali, da bi bile naše železarske Jesenice čim bolj čiste, na kar pa bi morali pomisliti tudi tisti, ki odmetavajo smeti in druge odpadke kjerkoli, pionirji pa moramo za njimi pospravljati.

Janina

V LJUBITELJSKI DEJAVNOSTI ZAVZEMA FOTOGRAFIJA POSEBNO MESTO

S krajšim koncertom skladb Brahmsa, Dittersdorfa, Loelleta, Höndla, Locatellija in Sammartinija, ki so ga na kljunastih flavtah izvajale učenke Glasbene šole Jesenice Nataša Bratun, Valentina Gorišek, Alenka Habe, Nataša Rauh, Mojca in Helenca Konobelj, Helena Thaler ter Jana Ramuš, na klavirju sta jih spremljala Bojan Svetlin in Primož Kerštan, so v petek 20. aprila v razstavnem salonu DOLIK na Jesenicah ob številni udeležbi odprli samostojno razstavo fotografij Franca Črva in retrospektivno foto razstavo pokojnega Iva Koželja. Ob tej priliki je o pomenu fotografije predsednik ZKO Jesenice Joža Varl dejal:

»V naši socialistični samoupravni kulturni politiki si prizadevamo, da delovni človek ne bi bil samo porabnik kulturnih vrednot temveč, da se tudi sam vključuje v kulturne dejavnosti, kot ustvarjalec ali poustvarjalec, pri čemer mu največje možnosti nudi ljubiteljska dejavnost, v kateri fotografija zavzema posebno mesto. Le-ta vsebuje elemente tehnične kulture, istočasno pa daje možnosti umetniškega doživljanja. Osnovna pravica svobode ustvarjanja, to je pravica, da vsakdo ustvarja kakor mu nalaga njegova narava, izhaja iz pluralizma samoupravnih interesov v umetnosti, torej tudi v fotografiji. To pa pomeni enakopravnost tem (vsebin), smeri, stilov in estetskih šol. Iz tega lahko zaključimo, da neka širša skupaj ustvarjalcev, ki bi bila ozko usmerjena v katerikoli smer, nima pravega odnosa do svobode ustvarjanja. Prav tako trmastost zapostavljanje ene teme iz ustvarjanja fotoamaterjev, čeprav kot taka nima vpliva na umetniško vrednost fotografije, lahko povzroči nepravilnosti.

To sem omenjal zato, ker se je pred nekaj leti v Jugoslaviji, pa tudi v Sloveniji in v manjši meri tudi pri nas na Jesenicah, pojavljala tako imenovana »moderna fotografija«, ki je nastajala pod imperativom »novo za vsako ceno«, čeprav največkrat na račun umetniške vrednosti. Ker so temu gibanju podlegale tudi strokovne žirije, je bilo največ »žrtev« med fotoamaterji, ki so ustvarjali na klasičen način. Klasična fotografija je sicer imela svoja pretirano stroga pravila, vendar pa vsa ta pravila niso bila tudi nesprejemljiva. Nasprotno, mnoge dobre karakteristike stare fotografske šole so morale biti kot osnova za ustvarjanje nove, sodobne fotografije. Zato menim, da samostojna razstava Franca Črva na temo »fotografije iz železarne« in retrospektivna razstava fotografij pokojnega Iva Koželja zelo nazorno prikazujeta to kontinuiteto razvoja fotografije.

Ko sem govoril o svobodi ustvarjanja in enakopravnosti tem (vsebin) sem mislil tudi na nekatere pojave v fotoamaterizmu v preteklih letih, ko so bile v jugoslovanskem prostoru zelo zapostavljene in izpodrinjene fotografije na temo »delo«. V zadnjem času pa so znova prisotna prizadevanja, da se umetniški fotografiji na to temo ponovno zagotovi enakopravno mesto. Ob tem lahko le z

veseljem ugotovimo, da tega pojava pri nas na Jesenicah ni bilo, kar dokazujejo tudi redne razstave, ki jih prireja foto klub Andrej Prešeren Jesenice na temo »Človek in jeklo«, pa tudi razstava Franca Črva.

V okviru svobode ustvarjanja v fotografiji sodi tudi vprašanje oziroma pojav, ki je še prisoten tudi med organiziranimi fotoamaterji namreč, da posamezni avtorji od fotografije ne želijo ničesar drugega, kakor verno kopijo narave. Taki fotoamaterji v fotografiji ne iščejo umetnosti, ker umetnost v nobeni svoji veji ni v kopiranju, pa niti najlepših delov narave. Seveda takih fotoamaterjev ne smemo odklanjati, ker predvsem fotoamaterji sami vedo, da se vsak začetek ukvarjanja s fotografijo začne pri preslikavanju narave. Pač pa bomo to najlažje premoščali z organiziranjem fotoamaterjev in prirejanjem čim večjega števila foto raz-

stav, od internih klubskih do šolskih in takšnih kakršni sta današnji. Vsega tega imamo v naši občini precej, še posebno pionirsko pot pa v tem pogledu utirajo številni foto krožki v šolah v naši občini, ki fotografsko znanje svojih članov že gradijo na estetskih kvalitetah.

Teh nekaj misli, pri čemer sem izhajal tudi iz tez dr. soc. dipl. inž. Tihomirja Pinterja, ki jih je pripravil za razgovor za okroglo mizo na temo »Idejna gibanja v jugoslovanski fotografiji« sem poudaril zato, da bi lažje presojali umetniško vrednost fotografije in drugače vrednotili fotoamaterizem in prizadevanja fotoamaterjev v naši občini. Ne nazadnje pa tudi zato, ker tradicija in razširjenost fotoamaterizma v naši občini zasluži večjo pozornost in morda celo samostojni razstaveni prostor, ki se nam v letošnjem letu ponuja v prenovljeni Kosovi graščini. Kajti tako kot vsa kulturna in umetniška ustvarjalnost in poustvarjalnost, morajo tudi organizirani fotoamaterji po svojih možnostih, vendar pa s kritično-ustvarjalnih pozicij prevzeti svoj del družbene odgovornosti pri oblikovanju novih, bolj humanih družbenih odnosov.

PREHODNA NAGRADA »GRAND PRIX« V BELGIJO

V soboto, 21. aprila, se je na Jesenicah končal enajsti mednarodni festival amaterskega filma, ki sta ga organizirala Zveza kulturnih organizacij Jesenice in filmska skupina Odeon, pokroviteljstvo nad festivalom pa sta prevzela konferenca osnovnih organizacij sindikata Železarne Jesenice in predsednik Skupščine občine Jesenice Franc Brelih.

Na zaključni slovesnosti v gledališču Tone Čufar se je spored začel s krajšim koncertom mladinskega pevskega zbora osnovne šole Prežihov Voranc pod vodstvom zborovodja Romana Ravniča. Vse navzoče je pozdravil predsednik organizacijskega odbora festivala Joža Varl. Sledila je podelitev nagrad in priznanj najboljšim filmom, ki sta jih podelila predsednica žirije Metka Košir, likovna pedagoginja iz Mojstrane in pokrovitelj festivala Franc Brelih, predsednik Skupščine občine Jesenice. Nato je bilo predvajanje nagrajenih filmov, po prireditvi pa je bilo srečanje tujih in domačih ustvarjalcev in gostov, članov žirije in organizacijskega odbora festivala s predsednikom jeseniške občine Francem Brelihom v Kosovi graščini.

Mednarodna žirija v sestavi: predsednica Metka Košir, likovna pedagoginja iz Mojstrane, Ingrid Jerebica (ne Prepelica, kot smo doslej napačno navajali), študentka iz Trsta in Miha Brun, novinar revije STOP iz Ljubljane, je v dneh od 16. do 18. aprila pregledala 102 filma iz 60 kino klubov iz 14 evropskih držav. Od 134 prijavljenih filmov je selekcijska komisija še pred žiriranjem izločila 32 filmov, ker niso

ustrezali razpisnim pogojem. Letošnji festival je bil rekorden tako po številu filmov, kakor tudi po številu klubov in držav. Žirija je ugotovila, da se kvaliteta festivala iz leta v leto izboljšuje, saj so med filmi izdelki, ki se lahko kosajo s profesionalnimi.

Ker je jeseniški festival od preteklega leta tudi član mednarodne zveze amaterskih festivalov (IAAFF), ki ima svoj sedež na Malti, je to zelo pripomoglo k popularizaciji festivala na Jesenicah.

V vseh kategorijah so bile podeljene plakete »Železar«, in sicer je v kategoriji animiranega filma zlato plaketo dobil film »Uspeh«, avtorice Fride DeWilde iz Belgije, istočasno pa je isti film prejel kot najboljši film festivala prehodno nagrado Grand Prix, ki jo podeljuje konferenca osnovnih organizacij sindikata Železarne Jesenice, kipec jeseniškega livarja pa je prispevala TOZD Livarna Železarne. V vrsti animiranega filma sta bili podeljeni dve drugi nagradi, in sicer za filma »Das untier« in »Prestol«, ter ena tretja nagrada za risanko »Mreža«. Pri dokumentarnem filmu prve nagrade niso podelili, druga nagrada pa je bila podeljena filmu »Zoo Galapagos«, zlati pla-

keti pa sta zaslužila filma »Prizma optimizma« in »Intimat de l'esculapara«. Zlato plaketo v kategoriji igranega filma so podelili filmu »Kasperek«, drugo nagrado je dobil film »Who Cares?«, podeljeni pa sta tudi dve bronasti plaketi, in sicer za film »To mu je lada« in film »Dan za dnem«, katerega so posneli mladi avtorji iz kino kluba Bičevje v Ljubljani, obenem pa je avtorica filma »Dan za dnem« Andreja Balon prejela tudi spominsko nagrado — barvno grafiko železarja — »Silvo Valentar« kot najboljša mlada avtorica na festivalu. V vrsti žanrskega filma je prvo nagrado dobil film »Človek v času«, drugo nagrado so podelili filmu »Bruto socialni proizvod«, tretjo nagrado pa si je prislužil film iz Titovega Velenja »Samo jaz«. Pri planinskem filmu je zlato plaketo »Triglave«, ki jo podeljuje Planinska zveza Slovenije, dobil film »Oasis 79«, katerega avtor je Rofl Mandolesi

iz Merana v Italiji, isti avtor pa je dobil tudi zlato plaketo »Železar« za najboljšo kamero.

Zlate plakete »Železar« so bile podeljene še za najboljšo idejo v filmu »Who Cares?« ter za najboljšo montažo v filmu »Zoo Galapagos«.

Zveza kulturnih organizacij Jesenice je podelila umetniško sliko za najboljšo klubsko selekcijo festivala kino klubu Gorenje iz Titovega Velenja. Žirija festivala je podelila posebno pohvalo za najboljšo moško vlogo Milanu Šteinerju v češkoslovanskem igranem filmu »Kasperek«, veliko število filmov pa je prejelo diplome.

Zaključnega dela festivala se je udeležilo veliko gledalcev, bili so celo iz tujine, kar je dokaz, da se povečuje zanimanje za kinoamatersko dejavnost na Jesenicah. Izbrane filme festivala si je ogledalo tudi okrog 2.500 učencev šol jeseniške občine.

A. Kerštan

PRIPRAVE GODBENIKOV NA JUBILEJ

Železarske godbe, katerih nadaljevalec je pihalni orkester Jeseniških železarjev, slavijo letos 110-letnico delovanja. Jubilej je tako visok, da se godbeniki nanj še posebej marljivo pripravljajo.

Ob koncu lanskega leta in v prvih mesecih letošnjega je bila njihova aktivnost usmerjena k pripravam kvalitetnega programa za ploščo, ki naj bi jo letos izdali. To bo njihova prva plošča, zato so bile priprave še posebej obsežne in naporne.

Ta del svojega načrta so uresnili v začetku aprila in v dveh dneh posneli vse melodije za ploščo. Producent Vilko Avsenik je bil z njimi zelo zadovoljen. Dejal je, da že dolgo ni delal s tako številnim in discipliniranim kolektivom, zato je potekalo snemanje tekoče in brez večjih zastojev. Zelo zadovoljen je bil tudi s kvaliteto zaigranih skladb. Prijetno je bil presenečen, saj ni pričakoval, da lahko neka amaterska skupina snema tako hitro in hkrati kvalitetno. Godbeniki upajo, da bodo s ploščo prijetno razveselili in razvedrili svoje ljubitelje.

Del skladb bo letos uporabila RTV Ljubljana za prvomajsko budnico.

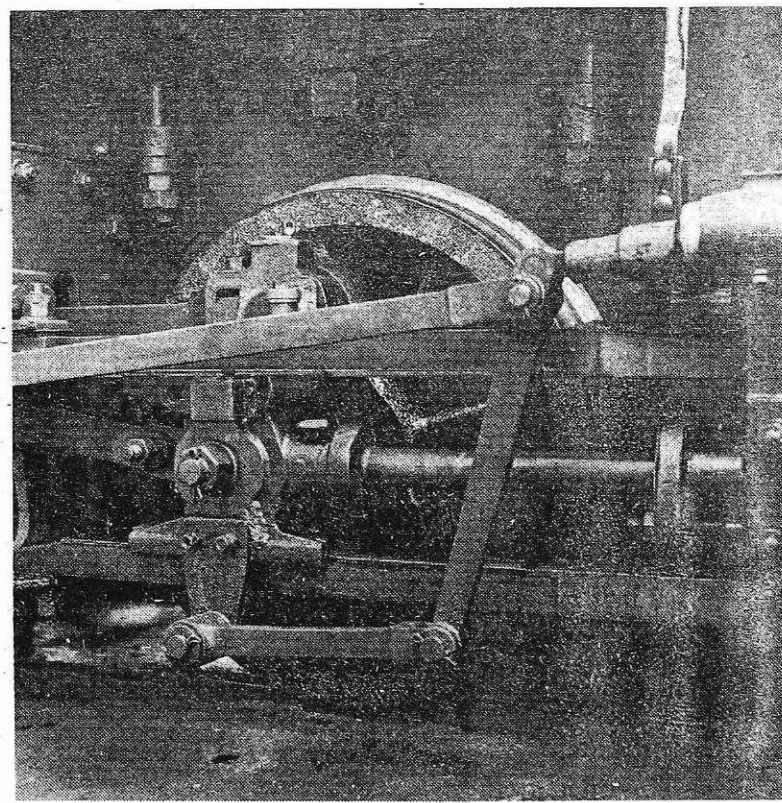
Po daljšem času vas bodo to jutro naši godbeniki pozdravili dvakrat, v živo in po televiziji.

Slavje narekuje še večje obveznosti in še bolj trdo delo. Narobe bi bilo, če bi mislili, da sedaj godbeniki počivajo. Pripravljajo se na jubilejni koncert, ki bo predvidoma sredi junija. Ker se želijo predstaviti s kvalitetnim programom, ni nič izrednega, če potekajo vaje vsak dan.

Radi bi kupili nove uniforme, saj so stare že precej iztrošene. Pripravili bodo spominske značke, bilten in kroniko, v katero bi radi zajeli najpomembnejše mejnike v stodesetletnem delovanju.

Delo je obsežno in zahtevno in vsega godbeniki sami ne bi zmogli. Za to, da teče delo nemoteno in uspešno, skrbi pripravljalni odbor, ki se trudi, da bo junija vse nared za veliki praznovanje.

ŠM

Franc Črv: Kolesje

NASMEJALI SMO SE OB »PODLAGI ZAKONSKE SREČE« IN »RENDEZ-VOUS-jem«

Režiser Miran Kenda je tokrat postavil na oder kar dve komediji. Da oba avtorja in njuni igrici sodita v čas razcveta slovenskega meščanstva in gledališkega življenja na Slovenskem, je bilo več kot očitno. Vsaj s tako vne- mo in žarom so veseligr predstavi mladi jeseniški igralci.

Prva igra »Podlaga zakonske sreče«, v čitalniški dobi znanega avtorja Jakoba ALEŠEVCA, ima enkratni poduk: »Brez zaupanja zakona ni«. No, dr. Pelikan, oseba iz komedije, bi najbrž v nadaljevanju komedije tudi to trditev razcepil na dvoje...

Komedija se začne, ko mlad mož ves vesel in sestradan pride k svoji najdražji domov, pa kar na lepem odkrije, da je njegova ljubljena vsa jezna, smrkava, njeno vzdihovanje že para srce... Potem pa, ojoj, drug pri drugem odkrivata pisemca, vsega je seveda kriva služkinja in tisti njen Nace. Da bi bila zmeda popolna, se vmeša tašča, tista strupena kača, ki bo zdaj zdaj smrtno pila svojo lastnega zeta; k sreči vse skupaj reši dr. Pelikan z branjem pisma, ki vedno razcepi vsa vprašanja in dvome na dvoje! Vse je jasno. Nihče ni bil prevaran in na koncu le vsi skupaj ob spremljavi violine in orgel zapojejo: Brez zaupanja zakona ni. Zastor, gledalci, razen praznih dveh zadnjih vrst, vsi navdušeno ploskamo.

V komediji predstavlja mlado gospo Dragotino Urška HLEBEC. Mlada igralka se šele prav »ogreje« neke na sredi igre, saj v začetku vsi ti- sti v dno duše parajoči vzdihli lebdje neke v zraku. V igri s partnerjem Slavoljubom, ki ga zelo samozvestno in za kanček preveč ihtavo slika Sandi JAKOPIČ, ne pričara vsega ti- stega vzdušja, ki se navadno plete in

prepleta pri dveh zaljubljenih. Tašča Ivano je zelo pristno zaigrala Jasna AMBROŽIČEVA, če dobro premislimo, so tašče prav takšne: po potrebi sladke kot med ali strupene kot modrasi.

Rado MUŽAN kot dr. Pelikan, stari znanec odrskih desk, že z mojstrskimi prijemi prevesi svojo igro iz komedije v satiro. Pri tej vlogi lahko vidimo, kaj vse se da storiti iz poprečnega teksta.

Zanimivo igro je podala Elizabeta STEFANCIOSA v vlogi služkinje Jerice. Prav tako si pravzaprav predstavljamo služkinjo pred kakšnimi sto leti: skromno, pridno in malce prismuknjeno.

Komedija pesnika in dramatika Antona MEDVEDA »RENDEZ-VOUS« je stopnjevala veselo razpoloženje v dvorani. Pa tudi na odru so se igralci hitro živeli v svoje vloge.

Dr. Slemšek je do ušes zaljubljen v lepo Vido. Snubi jo. Dogovori se za ljubezenski sestanek. Vse odkrije mati Berta zaradi jezikave služkinje Mare. Želi se prepričati o resnosti namere dr. Slemška. Vse uredi tako, da je ona sama namesto svoje Vide v kamri ob devetih zvečer. Tisti večer pa pride domov gospod Lokar, Bertin soprog. Zaloti dr. Slemška, kako odhaja in Danico, svojo drugo hčer. V strehi je ogenj, sumničenja. Drugi dan se vse zbistri. Prave gospodične padejo pravim gospodom v objem, konec je srečen, kakor je tudi v ko-

mediji navada; po dvorani se razliva pesem: »Naj živi ljubezen...«

Vloga dr. Slemška je bila zaupana izkušenemu igralcu Igorju ŠKRLJU. Človek si že težko predstavlja, da bi bil mož že skoraj v srednjih letih tako zelo zatrapan v svojo deklico, Vido po imenu, ki hlipa, da boli srce; vsaj tako neustavljivo je interpretirala svojo vlogo še zelo mlada igralka Katrina TOMAZIN, ki se utegne prav kmalu razviti v zrelo osebnost, da ji bosta igra in gledališče še v veselje.

Gospa in služkinja. Bili sta enkratni. Berta, Bernarda GAŠPERŠIČ, v vlogi milostljive, izobražene, elegantne, krepinjane, malce vzvišene, vendar krepkosti gospe, se v trenutku zapleta sreča iz oči v oči s svojo služkinjo, ki jo je mojstrsko upodobila Mojca STRGAR. To je vloga preprostega, iskrenega, kot solza čistega dekleta, ki pa tudi zarobanti, če je treba. Ta trenutek, to srečanje so gledalci pozdravili in nagradili s spontanim ploskanjem.

Tudi v ostalih vlogah so se igralci solidno izkazali. Izvrsten je bil gospod Lokar (Rado MUŽAN), dokaj prepričljiva njegova hči Danica (Simona ANDERLIČ), pa še njen zaročenec Robert (Bojan VISTER).

»Stare viže« sta nam igrala Jože Bedič (violina) in Gabriel Skumavec (orgle).

Scena: Jože Bedič; koreograf: Blanka Palčič; kostumi: Ivana Leskavar; frizure: Tatjana Košir.

Tomaž Iskra

33. IN 34. SAMOSTOJNA RAZSTAVA SLIK RUDOLFA ARHA

Član likovnega kluba DO- LIK pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice RUDOLF ARH je neustavljiv na svoji likovno ustvarjalni poti, pa tudi ne- utrudljiv razstavljalec svojih del.

Na pobudo poslovalnice Kompas Jesenice bo čez prvomajске praznike razstavil

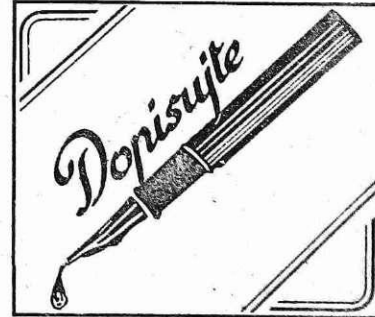
enajst svojih slik v hotelu Radu- ča v Primoženu pri Šibeniku za udeležence izleta. Raz- stavljene slike — risbe in akvarele — je avtor oblikoval prav na območju Primožena.

Danes pa so v prostorih ISKRE TOZD Blejska Dobrava odprli njegovo 34. samo- stojno razstavo, na kateri se predstavlja s 37 slikami na temo »plansarski stani in staje«. Razstavo, ki so jo priredili v počastitev 27. aprila — dneva Osvobodilne fronte in 1. maja — praznik dela, bo odprta do 11. maja.

KONCERT ANSAMBLA LOJZETA SLAKA NA JAVORNIKU

Ansambel Lojzeta Slaka ob- vešča, da bo zaradi izrednega zanimanja 27. aprila priredil koncert tudi ob 17. uri, prav tako v domu Julke in Albina. Pibernik na Javorniku.

Vstopnice lahko rezervirate v dopoldanskem času v pisar- ni krajevne skupnosti Javornik-Koroška Bela, štev. tel. 83-192, ali kupite eno uro pred koncertom v blagajni.

ŽELEZAR

OGLEDALI SMO SI IZBRANE FILME XI. MEDNARODNEGA FESTIVALA AMATERSKEGA FILMA

V četrtek, 19. aprila, smo si učenci od petega do osmega razreda osnovne šole Tone Čufar ogledali sedem izbranih filmov z XI. MFAF. Filmi so bili izredno zanimivi. Obravnavali so različne teme. Videli smo dva dokumentarna filma, dve risanki, dva igrana filma, ki sta prikazovala problematiko velikih mest in eksperimentalni film. Ker so bile teme zanimive in aktualne, so filmi pritegnili našo pozornost.

Pred vsakim filmom je član filmske skupine ODEON Branko Alt povedal nekaj podatkov o filmih: vsebini, avtorju, trajanju in vrsti.

Filme smo si učenci ogledali v dveh skupinah. Vsem so bili filmi zelo všeč in želimo si, da bi si ogledali več filmskih predstav, saj imamo za take prireditve primerne prostore tudi v šoli. Problem pri vsem tem pa je še vedno nediscipliniranost in neodgovorno obnašanje nekaterih učencev, ki tako pokvarijo prijetno vzdušje prireditve.

Zahvaliti se moramo tudi prirediteljem festivala, ker so omogočili, da smo si učenci, ki smo želeli, lahko ogledali festivalske prireditve v gledališču Tone Čufar po izjemno nizki ceni.

Darja Jenko, 7. c
OŠ Tone Čufar,
novinarski krožek

PRIČETEK TENIŠKE SEZONE

Vse ljubitelje igranja tenisa in osnovne organizacije sindikata obveščamo, da bo otvoritev teniške sezone na igriščih v Podmežakli v soboto, 28. aprila. Letos bomo izdali tudi permanentne karte za igranje v dopoldanskem in popoldanskem času. Ker je interes za igranje tenisa velik, vas vabimo, da čimprej rezervirate dan in uro igranja za celo sezono. Vse ostale informacije dobite v pisarni športnega društva Jesenice.

VABIMO VEČJE ŠTEVILO PEVK

Ženski pevski zbor Milko Škoberne pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice vabi k sočlovanju večje število pevk. Želimo, da se vključijo predvsem mlajše pevke, ki so že pele v mladinskih ali drugih pevskih zborih in ki so pripravljene na resno delo.

Ženski pevski zbor trenutno sestavlja 34 pevk, iz različnih razlogov, predvsem zaradi delovnih in drugih dolžnosti, pa redno obiskuje vaje in nastopa od 28 do 30 pevk.

Načrti za nadaljnje delo zbora pa terjajo močnejšo glasovno zasedenost v vseh glasovnih skupinah.

V zbor se lahko vključijo pevke z ustreznimi glasovnimi sposobnostjo, ki bodo lahko redno obiskovale vaje in sodelovale na nastopih.

Vabimo zainteresirane pevke, da se oglasijo v ponedeljek, 7. maja, ob 19.15 ali v četrtek, 10. maja, ob isti uri v pevski sobi zbora v stavbi amaterskega gledališča Tone Čufar na Jesenicah (1. nadstr.).

Odbor pevskega zbora

ŠTIPENDIJE ZA ŠOLSKO LETO 1984/85

SŽ — ŽELEZARNA JESENICE — z o. sol. o., Cesta železarjev 8, 64270 JESENICE

razpisuje za šol. leto 1984/85 naslednje
štipendije

Šola — usmeritev	Stop zaht.	Štev. razp. štipendij
VISOKE ŠOLE		
dipl. ing. metalurgije	VII	7
dipl. ing. strojništva	VII	6
dipl. ing. elektrotehnike	VII	3
dipl. ing. gradbeništva	VII	1
dipl. ing. matematike	VII	1
dipl. ing. računalništva	VII	1
dipl. ekonomist (fin. usm. 2)	VII	4
(kom. usm. 2)		
VIŠJE ŠOLE		
ing. strojništva	VI	2
ing. elektrotehnike	VI	1
SREDNJE USMERJENO IZOBRAŽEVANJE		
Metalurška usmeritev		
SR program:		
4-letni program	V	15
3-letni program	IV	34
Kovinsko predelovalna usmeritev		
SR program:		
3-letni program	IV	75
SKR program:		
metal. in kov. predel. usm.	II	30
Elektrotehniška usmeritev		
SR program:		
3-letni program — 1. letnik	IV	5
4-letni program — elektronik	V	3
Kemijska usmeritev		
SR program:		
4-letni program	V	6
Gradbena usmeritev		
SR program:		
3-letni program (tesar)	IV	2
Gostinsko turistična usmeritev		
SR program:		
3-letni program (kuhar 3)	IV	4
(natakar 1)		
Družboslovna usmeritev		
SR program:		
4-letni program — adm. dej.	V	1
Naravoslovno tehniška usmeritev		
SR program:		
4-letni program — 1. letnik	V	4

1. Kandidati zaprosijo za štipendijo s posebnim obrazcem DZS 8.40 »Vloga za uveljavljanje socialnovarstvenih pravic«, ki ga kupijo v knjigarni.

Osebnih dohodkov staršev, navedeni v vlogi ali v posebni prilogi, se morajo izračunati za koledarsko leto 1983; višina otroškega dodatka se posebej označi, sicer se smatra, da ga kandidat ne prejema.

Na odrezek pokojnine (december 1983) je treba označiti, če je bil kdo od staršev zaposlen v železarni Jesenice.

2. Overjene prepise oz. fotokopije zadnjega šolskega spričevala oz. potrdila višješolske ali visokošolske organizacije združenega dela o opravljenih izpitih in potrdila o vpisu v šolo, brez katerih so vloge neuporabne in jih ne moremo obravnavati, kandidati predložijo naknadno, vendar najkasneje do 30. junija 1984.

3. Prijave bo sprejemal kadrovski sektor železarne Jesenice do 31. maja 1984. leta.

TEKMOVANJE V VESELI ŠOLI

V petek, 20. aprila, je bilo v osnovni šoli Prežihov Voranc na Jesenicah vsakoletno tekmovanje v znanju, ki se odvija v okviru »vesele šole«. Večji del snovi spoznamo že iz priloge Pionirskega lista, tako da imamo že nekaj predznanja.

Vsaki razred tekmuje zase. Vprašanja so prilagojena našemu znanju, ki ga pridobivamo celo leto v redni učni snovi. Iz našega razreda nas je tekmovalo devet učencev. Imeli smo 30 minut časa, da smo odgovorili na vprašanja, ki so hkrati poučna in smešna. Eno od vprašanj se je, na primer, glasilo: na sliki sta narisana netopir in jadrnica, odgovorite, katere črke imata obe sliki skupne.

Po opravljeni nalogi nas je tovarišica ocenila in povedala, da smo dosegli lepe rezultate. Zbrala sem 27 točk, enako kot sošolec Jure. Ko bo tekmovanje »vesela šola« opravljeno po vseh osnovnih šolah, bodo v Ljubljani pregledali rezultate in na končno tekmovanje povabili iz vsake osnovne šole nekaj najboljših tekmovalcev.

Alenka

UDELEŽILI SMO SE OČIŠČEVALNE AKCIJE

V petek, 20. aprila, smo se učenci blejske osnovne šole — petošolci in šestšolci — odpravili na očiščevalno akcijo. Očistili smo se obrežje jezera in travnike ob njem; od »Titove vile« do regatnega centra v Zaki.

Malo se je zataknilo le pri vrečkah, na katere smo morali precej dolgo čakati, potem pa smo se pridno lotili dela. Papir, steklo in druge odpadke smo zbrali v vreče, vejeve pa smo zmetali na velik kup.

Kaj vse ljudje puščajo za seboj! Prepričana sem, da bo odslej vsaj marsikdo izmed nas premislil, preden bo vrget kaj na tla ali v travo.

Romana Purkart,
literarni krožek
OŠ prof. dr. J. Plemelj Bled

KONCERT ZA PRAZNIKE

DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice za praznik Osvobodilne fronte in praznik dela — 1. maj, prireja 26. aprila ob 19.30 v dvorani amaterskega gledališča Tone Čufar na Jesenicah KONCERT ZA PRAZNIKE, ki ga bosta izvajala komorni zbor KPD Zasip in ženski pevski zbor Milko Škoberne DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice. Zbora se bosta predstavila z naslednjim programom:

1. Ženski pevski zbor »Milko Škoberne« — dirigent Anton Cimperman:
2. Anton Lavrin: TELOH
3. Rado Simoniti: KURIR
4. Alojz Srebotnjak: NAGELJ
5. Matija Tomc: VSI SO PRIHAJALI
6. France Marolt: SLOVES
7. Samo Vremšak: ANA SAMA REČ ME GRIVA
8. Marij Kogoj: ZVONČKI
9. Marij Kogoj: TROBENTICA
10. Jakob Aljaž: TRIGLAV
- II. Komorni zbor KPD Zasip — dirigent prof. Janez Bole
1. Emil Adamič: ZDRAVICA
2. Anton Hajdrič: JADRANSKO MORJE
3. Davorin Jenko: VABILO
4. Vasilij Mirk: NA TRGU
5. Peter Lipar: PARTIZANOVA IZPOVED
6. Josip Pavčič: POLKA
7. France Marolt: VOJAŠKA
8. Pavel Kernjak: MOJCEJ
9. Alojz Srebotnjak: REZLIJANSKA
10. Vasilij Mirk: KOLO

Oba zbora skupaj:

Rado Simoniti: LE VKUP UBOGA GMAJNA

Vstopnice lahko rezervirate v pisarni gledališča ali kupite eno uro pred koncertom v blagajni gledališča.

PODROČNO SREČANJE MLADIH PEVSKIH ZBOROV NA JESENICAH 11. MAJA

Po dogovoru med gorenjskimi občinskimi zvezami kulturnih organizacij bo prvo srečanje mladih zborov Gorenjske na Jesenicah, in sicer 11. maja ob 18. uri v dvorani amaterskega gledališča Tone Čufar. Po predhodnih izborih na občinskih srečanjih se bodo na Jesenicah predstavili:

1. Mladinski pevski zbor šolskega kulturnega društva osnovne šole Josip Broz Tito, Domžale, 60 pevec, zborovodkinja Metka Pichler;
2. Mladinski pevski zbor osnovne šole Simon Jenko Kranj, 75 pevec, zborovodkinja Draguška Vlasič;
3. Mladinski pevski zbor osnovne šole Peter Kavčič Škofja Loka, 60 pevec, zborovodja Polde Grahek;
4. Otroški pevski zbor osnovne šole Peter Kavčič Škofja Loka, 50 pevec, zborovodja Saša Zagoršek;
5. Otroški pevski zbor osnovne šole Tone Čufar Jesenice, 40 pevec, zborovodkinja Marija Rajhman;
6. Mlajši mladinski zbor osnovne šole Tone Čufar Jesenice, 50 pevec, zborovodkinja Mira Mesarič;
7. Mladinski pevski zbor osnovne šole Prežihov Voranc Jesenice, 50 pevec, zborovodja Roman Ravnič;
8. Otroški zbor osnovne šole Prežihov Voranc Jesenice, 50 pevec, zborovodkinja Stanka Mencinger.

ZKO Radovljica je po telefonu jeseniški zvezi najavila udeležbo dveh zborov, vendar do zaključka redakcije še ni prispela pisna prijava.

Zbori se bodo na srečanju predstavili vsak s po tremi pesmimi.

TEKST: J. KACIN
RISBA: J. TROBEC

RADIOLOŠKA, BIOLOŠKA IN KEMIČNA ZAŠČITA

Štiričlanska ekipa strokovnjakov se je vrnila z iraško iranskega bojišča in generalnemu sekretarju Organizacije združenih narodov Perezu de Cuellarju potrdila uporabo bojnih strupov. Kemična orožja, katerih uporaba je bila takoj po prvi svetovni vojni tako plebiscitarno odklonjena in dogovorjena v ženevskem protokolu, se vedno znova uporabljajo in nas presenečajo z brutalnostjo in nehumanostjo svojega delovanja. Kopicenje novega atomskega orožja v Evropi, grožnja uporabe biološkega in kemičnega orožja, kar vse sodi med orožja množičnega uničevanja, nas sili, da kritično ocenimo svojo opremljenost in usposobljenost za delovanje v takih razmerah in odpravimo največje pomanjkljivosti. Zaščiti pred jedrskim, kemičnim in biološkim orožjem (RBK) je namenjena brošura, ki jo bodo v naslednjih tednih dobila vsa gospodinjstva, to je ena od osrednjih tem letošnjih aktivnosti pod geslom NNNP, temu bo posvečen sejem civilne zaštite konec maja v Kranju, svoj prispevek pa bo dal tudi časopis GLAS. Od danes dalje boste ob torkih lahko spremljali slikanico, ki vas bo v dveh mesecih seznanila z nevarnostmi in zaščito pred uporabo RBK sredstev. Poveljniki štabov za civilno zaščito gorenjskih občin bodo izžrebanim naročnikom vročili osebne zaščitne komplete, ki jih občanom predpisuje odlok zveznega izvršnega sveta in vas seznanili z dosežki posameznih občin. Ko bomo zadovoljivo opremljeni in usposobljeni, bo verjetnost uporabe RBK orožja manjša. Prav odvrčanja napada pa je osnovni cilj naših obrambnih prizadevanj.

Jelko KACIN

1. Od 6. do 9. avgusta 1945, ko so bombo odrgli na Hirošimo in Nagasaki, ATOMSKO OROŽJE ni bilo več uporabljeno. Še danes umirajo prebivalci obeh mest za posledicami verzičnih reakcij, ki sta sprostil energijo enako eksploziji 20 000 ton razstreliva TNT. Od takrat se je širil krog proizvajalcev, razvijali in kopičili so različne vrste nabo-

jev in njihovih nosilcev, usposabljali so se za uporabo, obvladovanje ter odpravljanje posledic ATOMSKEGA OROŽJA. Ta orožja so iz osnovne grožnje svetovnemu miru prerasla v enega izmed dejavnikov strateškega ravnotežja med vesilama in paktoma, in odvrčanja svetovne vojne. Žal se razvijajo atomska orožja vedno večjih moči, širi se krog današnjih in jutrišnjih imetnikov, kar POVEČUJE NEVARNOST UPORABE ATOMSKEGA OROŽJA.

2. KEMIČNO OROŽJE so uspešno uporabljali v zgodovini človeštva, saj so nasprotnike odstranjevali tudi z uporabo učinkovitih zvarokov. V 1. svetovni vojni je kemično orožje postalo SREDSTVO MNOŽIČNEGA UNIČEVANJA.

BOJNE STRUPE so uporabljali Italijani v Etiopiji, Japonci na Kitajskem, Američani v Koreji in Vietnamu, Vietnamci v Kampučiji, Sovjeti v Afganistanu in letos Iranci v Iranu. Cenena in nezahtevna tehnologija omogoča proizvodnjo v mnogih državah in grozi z uporabo v lokalnih vojnah.

3. Razširjanje povzročiteljev boleznih med nasprotnikovimi vojniki in prebivalstvom obleganih mest je bila v preteklosti pogosta praksa vojskujočih se strani. Podtikanje trupel so danes nadomestili bolj prefinjeni načini širjenja bolezni med ljudmi, živalmi in rastlinami. Povzročitelje bolezni — BIOLOŠKE AGENSE — je zaradi učinkovitosti v vojni mogoče uporabiti kot BIOLOŠKO OROŽJE. Načrtno razširjanje povzročiteljev bolezni je težko dokazati in zatreti, zato je uporaba tega orožja ZELO VERJETNA. V vojni je povečana nevarnost epidemij, ko pa so umetno vzpodbujene jih ZDRAVSTVENA SLUŽBA ZELO TEŽKO OBLVADA.

OBOLELO PREBIVALSTVO pa se TEŽKO BRANI.

Kandidate bomo obvestili o izidih razpisa v desetih dneh po opravljeni izbiri.

					LISA, MAROGA ŠPANSKI LIRIK (FEDERIKO GARCIA) POKRAJINA V ŠPANJJI SODCEK TITO-GRAD			
VEDA O KOSTEH			OBHOD-NJA SLOJ SRBSKO M. IME		ZDRAVNJE IGRALKA BRIEGALKA COLLINS			
NIGERIJA IT. DIRIG. (ALBERTO) RASA PRIVID, FANTOM			SP. NAZIV ZA GOSPO ROLETA		STARO ZGODOV. MESTO V ZERN OSEBA KI DELUJE PODALNO KRAJ PRI PORECU		TATJANA KOŠIR DELAVSKI SVET	
MUSLIM. SVETO MESTO V EGIPTU IT. LETAL. DRUŽBA PREGOVOR OREL V GERM. MIT.			POTOPLJ. ANGLEŠKI PARNIK IT. LETAL. DRUŽBA		TIKOV LES ARABSKI ZREBEC ETBIM KRISTAN DUSA UME LIH PRI ST. SLOVANIH		TRAK IZ TIKANINE NAČELEK DELSAHL OPREME AT. TRAN. PLEME	
LEŠEN PREMOK MESTNI PREDDEL HAMBURGA ŽUPAN POD FRANCOZI VOJAŠKA NARAM-NICA AM. PIŠEC (ELMER)			NASA ARMADA PRIŽ-NICA NAGON OBER ADAM BOHORIC		DANSKO MESTO NAJETJE NIZOŽ. KOLESAR (JAN) POLITIK DUGONJIC		PESNICA MUSER AM. PEVKA (AMANDA) JOSIP STRITAR POLITIK SASTRI	
OKRASNA CVETLICA 100m			ITALIJA TRST NASVETČI PORTUG. PESNIK (LUIS VAZ)		SEŠTAVIL. ROKNER NIKOLA TESLA MUJDA JEZA MESTO V ŠVICI KAREL ERBEN		JEZERO V TURCIJI ORGAN VIDA JEKAC GARMAN NARODNA BANKA	
MESTNA POT NEKDANJI PISAR			ITALIJA TRST NASVETČI PORTUG. PESNIK (LUIS VAZ)		KRMNAIN ZDRAVIL. RASTLINA POPULARN ITALIJAN. PEVEC			

V LESCAH BO EVROPSKO PRVENSTVO V JADRANEM LETENJU — CLUB CLASS

Na letališču v Lescah je v zadnjih dveh tednih nadvse živahno. Pred zaključkom so obsežne priprave za tretje evropsko prvenstvo v jadrnem letenju za klubski razred. Mimoidoči in obiskovalci letališča zlahka opazijo, da je že v teh dneh na letališču več jadrnih letal kot jih premore Alpski letalski center Lesce. Gostu je namreč prva skupina švicarskih in zahodnonemških letalcev, ki dejansko sodelovanje z ALC. Med temi je tudi nekaj prvih tekmovalcev, ki se želijo pred prvenstvom privaditi na slovenske razmere tako vremenske kot reliefne.

Prvenstvo bo v dneh od 2. do 13. maja, prijavljenih pa je že 30 tekmovalcev iz desetih evropskih držav: Zahodne Nemčije, Švice, Avstrije, Italije, Velike Britanije, Švedske, Finske, ČSSR, Poljske in Jugoslavije. V navadi je, da organizator

prvenstva omogoči tekmovalcem teden dni pred uradnim začetkom tekmovanja tudi uradni trening z merjenjem dosežkov. Tako bo tudi v Lescah. Od 27. aprila do 1. maja bo ob ugodnih vremenskih pogojih vsak dan uradni trening kot da gre za pravo tekmo. To je pomembno tudi za organizatorje, da v tem času preiskusijo vse službe, ki imajo dokaj odgovorno in zapleteno delo. Preiskusiti in vpeljati morajo zemeljsko uro, ki jo tekmovalci fotografirajo z višine več kot 2.000 m, kar pomeni za tekmovalca štartni čas, preveriti morajo delo in program računalnika za izračun rezultatov, uskladiti in uvesti v delo je treba tehnično službo za vlečna motorna letala in še mnogo drugih nalog.

Veliko dela so imeli doslej člani organizacijskega odbora, ki ga vodi predsednik sveta ALC Lado Gorišek. Najtežavnejša naloga je bila pri pridobivanju vseh potrebnih uradnih dovoljenj za letenje v slovenskem zračnem prostoru, za fotografiranje obratnih točk in za pripravo fotoalbumov za tekmovalce z vsemi možnimi obratnimi točkami v času tekmovanja.

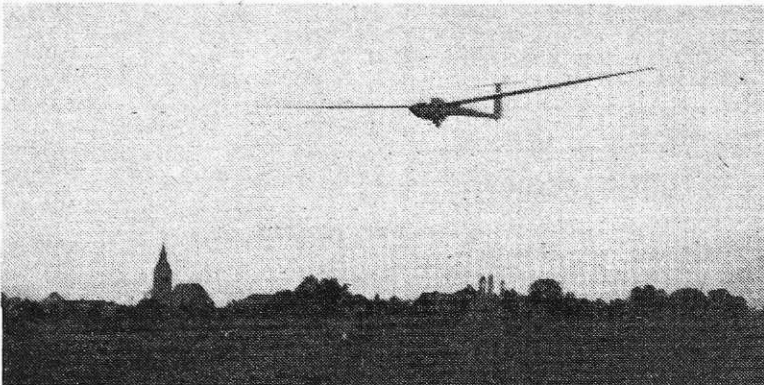
Finančno je podprla organizacijo III. evropskega prvenstva celotno gorenjska regija, tako telesno kulturne skupnosti, štabi za LO, delovne organizacije in turistična skupnost, ki bo s tem tekmovanjem ponudila tahtenim zahodnoevropskim turistom novo turistično privlačnost in dopolnilo blejske in celotne gorenjske turistične ponudbe. To pa je tudi eden osnovnih vzrokov, da je Alpski letalski center prevzel zahtevno organizacijo takega tekmovanja. Ker pa je jadrno letenje šport in evropsko prvenstvo je tudi

športno tekmovanje, so s tem tekmovanjem postavljeni tudi športni cilji. Vrsto let se jugoslovanski tekmovalci niso udeleževali velikih mednarodnih tekmovanj, ker za to niso dobili pristanka, delno zaradi pomanjkanja sredstev, pa tudi zaradi sodelovanja Južne Afrike na takih tekmovanjih. To pot je želja, da se domači tekmovalci, za katere menimo, da ne ostajajo veliko za najboljšimi evropskimi, pomerijo z dobrimi Elanovimi jadrnimi letali v slovenskem prostoru. To je precejšnja prednost, ki bi jo veljalo izrabiti. V jugoslovanski reprezentanci bosta nastopila tudi Leščana Miha Thaler, lanske državni prvak in Ivo Šimenc, državni prvak izpred štirih let in jadrni letalec z najdaljšim prostim preletom v Jugoslaviji.

Slovesna otvoritev bo v sredo, 2. maja ob 9. uri dopoldan ob prisotnosti pokrovitelja prvenstva tovariša Franceta Popita. Ob ugodnem vremenu pa bo okrog 11. ure že štart za prvo tekmovalno disciplino. Za obiskovalce letališča bo vsak dan najzanimivejše prav poletanje, ko bo osem vlečnih letal potegnilo vse tekmovalce na višino 600 metrov v prej kot eni uri. Nato je izredno zanimivo, kako se v enem termičnem dviganju vrsti tudi več kot deset letal.

Tekmovanje bo vsak dan ob ugodnem vremenu za jadranje. Zaključek prvenstva s podelitvijo kolajin in nagrad pa bo v nedeljo, 13. maja ob 9. uri dopoldan. Ob lepih dnevih bo za ljubitelje letalstva izlet na leško letališče lepo doživetje. Organizator pa je pripravil za obiskovalce tudi značke in nalepke prvenstva.

Leon Mesarič

Na ciljni liniji (foto L. Mesarič)

PRVENSTVO DELOVNE SKUPNOSTI E-TKR-NG V ŠAHU, STRELJANJU Z ZRAČNO PUŠKO IN KEGLJANJU NA ASFALTU

Tekmovanje v šahu je potekalo 13. aprila v šahovskem domu na Jesenicah. Udeležilo se ga je sedem sodelavcev.

Rezultati: Jenko : M. Ferk 2:0, Ravnik : M. Ferk 2:0, Ravnik : Jenko 1:1, Beton : M. Ferk 2:0, Jenko : Beton 2:0, Ravnik : Beton 2:0, Klinar : M. Ferk 2:0, Ferk V. : M. Ferk 2:0, Kalan : M. Ferk 1:1, Klinar : Jenko 0:2, Ferk V. : Jenko 1:5,0,5, Jenko : Kalan 2:0, Ravnik : Klinar 2:0, V. Ferk : Beton 1:5,0,5, Kalan : Klinar 1:5,0,5, Kalan : V. Ferk 1:1, Beton : Klinar 2:0, Ravnik : V. Ferk 2:0, V. Ferk : Klinar 1:1, Kalan : Beton 1:1, Ravnik : Kalan 2:0.

VRSTNI RED: 1. Franc Ravnik 11 točk, 2. Miran Jenko 9,5, 3. Vili Ferk 7, 4. Anton Beton 5,5, 5. Zvone Kalan 4,5, 6. Milan Klinar 3,5, 7. Miloš Ferk 1 točka.

V streljanju z zračno puško, ki je potekalo 14. aprila v delavskem domu Julke in Albina Pibernik na Javorniku, je nastopilo 42 sodelavcev, od tega 30 moških in 12 žensk. Čeprav je tekmovanje potekalo v soboto, je bila udeležba zadovoljiva.

REZULTATI:
MOŠKI: 1. Mitja Košir 180 krogov, 2. Marjan Zidanec 154, 3. Igor Logar 145, 4. Florjan Mejač 134, 5. Mirko Podgoršek 130, 6. Miloš Ferk 124, 7. Milan Klinar 123, 8. Sašo Pernuš 123, 9. Marjan Bernot 121, 10. Peter Kikelj 121, 11. Janez Babič 118, 12. Alojz Kerštain 115, 13. Franjo Kragolnik 115, 14. Franc Novak 112, 15. Aleš Lagoja 111, 16. Roman Kolman 111, 17. Tone Rebolj 110, 18. Branko Blenkus 110, 19. Srečko Kavčič 108, 20. Branko Novak 106, 21. Stanko Eržen 106, 22. Zare Lozar 99, 23. Janez Žnidar 98, 24. Janez Lešnik 96, 25. Franc Bratun 90, 26. Janez Pikon 88, 27. Janez Železnikar 86, 28. Rado Tolar 80, 29. Marjan Lah 77, 30. Jože Trplan 55 krogov.

ŽENSKE: 1. Maja Junež 123, 2. Živa Komac 120, 3. Majda Jasnič 99, 4. Tinka Bernard 93, 5. Marija Malenšek 91, 6. Diana Ažman 90, 7. Metka Koblar 76,

8. Branka Rebolj 73, 9. Milena Lužnik 69, 10. Leda Štern 68, 11. Justa Kralj 63, 12. Bogdana Hribar 55 krogov.

V kegljanju na asfaltu, ki je bilo 28. marca in 4. aprila, je nastopilo 61 sodelavcev, od tega 23 žensk in 38 moških. Udeležba je bila zadovoljiva in zaželeno je, da bi bila vsaj taka tudi na prvenstvu Železarne.

REZULTATI:
MOŠKI: 1. Marjan Bernot 136 kegljev, 2. Franc Ravnik 122, 3. Branko Bulovec 121, 4. Janez Pikon 114, 5. Božo Černe 113, 6. Martin Pazlar 111, 7. Rado Tolar 109, 8. Branko Kocjan 107, 9. Jože Trplan 106, 10. Zvone Kalan 105, 11. Tina Pretnar 104 (30), 12. Zare Lozar 104 (29), 13. Branko Jeršin 102, 14. Milan Svetlin 99, 15. Ivan Malek 98 (26), 16. Aleš Lagoja 98 (25), 17. Tone Rebolj 98 (20), 18. Sašo Pernuš 97, 19. Brane Pirc 94, 20. Janez Babič 93 (34), 21. Franc Vičar 93 (33), 22. Miloš Ferk 92 (23), 23. Brane Bergant 92 (21), 24. Peter Kikelj 91 (30), 25. Franjo Kragolnik 91 (28), 26. Janez Lešnik 91 (22), 27. Igor Logar 90, 28. Franc Bratun 88 (22), 29. Alojz Kerštain 88 (22), 30. Valentin Zupan 88 (20), 31. Stane Oblak 87, 32. Zupan Rok 86 (21), 33. Tomaž Tomazin 86 (21), 34. Alojz Mestek 85, 35. Janez Tušar 83 (22), 36. Angel Žnidaršič 83 (21), 37. Milan Klinar 82, 38. Mirko Podgoršek 72.

ŽENSKE: 1. Metka Koblar 102 keglja, 2. Simona Smolej 101, 3. Milena Lužnik 100 (29), 4. Maja Junež 100 (22), 5. Silva Pintar 99, 6. Branka Rebolj 90, 7. Nevenka Perko 86 (24), 8. Bojana Sušnik 86 (21), 9. Leda Štern 83, 10. Bogdana Hribar 79, 11. Neda Karba 78 (21), 12. Andreja Mahnič 78 (20), 13. Sonja Butinar 78 (17), 14. Tina Bernard 77, 15. Diana Ažman 74 (20, 18), 16. Milica Šega 74 (20, 17), 17. Helena Klokočnik 74 (19), 18. Majda Jasnič 73, 19. Živa Komac 72, 20. Branka Bohinc 68, 21. Branka Lendero 66, 22. Ivanca Pader 65, 23. Mira Pirc 57 kegljev.

PRVENSTVO V SMUČARSKIH TEKIH OBČINE RADOVLJICA

V nedeljo, 8. aprila, je bilo prvenstvo občine Radovljica, v smučarskih tekih na Pokljuki v organizaciji TVD Partizan Gorje. Tekmovanje je potekalo v zelo dobrih snežnih razmerah.

REZULTATI
Cicibani (3 km): 1. Klemen Rozman 14,06,6, 2. Tomaž Cerkovnik 15,59,3, 3. Metod Smukavec 17,01,2... Vsi SK Bohinj (trije tekmovalci);
Cicibanke (2 km): 1. Lidija Cerkovnik 14,01,0 SK Bohinj (dve tekmovalki);
Mlajši pionirji (5 km): 1. Janez Cerkovnik 12,28,0 — SK Bohinj, 2. Janez Pretnar 12,28,1, 3. Tomaž Zemva 12,36,7 — oba TVD Gorje (11 tekmovalcev);
Mlajše pionirke (3 km): 1. Mateja Kunstelj 13,06,5 TVD Gorje, 2. Jana Repinc 13,11,5, 3. Simona Cerkovnik 13,50,8 — obe SK Bohinj (štiri tekmovalke);
Starejši pionirji (5 km): 1. Igor Logar 17,24,0, 2. Toni Lapajne 17,25,4, 3. Aleš

Cerkovnik 17,27,5 — vsi SK Bohinj (devet tekmovalcev);

Starejše pionirke (5 km): 1. Urška Čop 18,28,2, 2. Monika Rozman 19,35,5 obe SK Bohinj, 3. Petra Zupan 20,25,6, TVD Gorje (štiri tekmovalke);
Mlajše mladinke (5 km): 1. Tončka Lapajne 20,13,1 (ena tekmovalka);
Starejši mladinci: 1. Peter Kosmač 22,20,0, 2. Jože Cigler 22,34,1, 3. Florjan Frčej 22,54,5 vsi TVD Gorje (štiri tekmovalci);
Mlajši člani (12 km): 1. Janez Fajfar 44,20,0 SK Bled (en tekmovalce);
Člani (12 km): 1. Ivan Piber 41,51,4, 2. Dušan Podlogar 42,01,3, 3. Tine Zupan 43,16,0 vsi TVD Gorje (trije tekmovalci);
Veterani (7 km): 1. Pavel Kobličica, 22,16,8, 2. Dušan Mandelj, 24,56,3 — oba TVD Gorje, 3. Janez Globčnik 25,12,4 ŠD Mošnje (deset tekmovalcev).

Jože Ambrožič

SPOMLADANSKO PRVENSTVO V KROSU ...

Komisija za množični šport in rekreacijo pri izvršnem odboru Zveze telesnokulturnih organizacij Jesenice razpisuje v torek, 8. maja s pričetkom ob 16. uri na Mlačah v Mojstrani SPOMLADANSKO PRVENSTVO V KROSU. Prvenstvo bo za posameznike in posameznice ter ekipno za šolska športna društva osnovnih šol.

Tekmovalci bodo razdeljeni v starostne kategorije in bodo tekli od 250 do 5.000 metrov.

... IN OBČINSKO PRVENSTVO V KOŠARKI

Prvenstvo bo potekalo v maju in juniju na igriščih košarkarskega kluba v Podmežakli. Prijave ekip z igralci v starosti nad 15 let, z navedbo imena in priimka ter letnice rojstva, prejemo do vključno 10. maja na naslov: ZTKO Jesenice, Ledarska 4. Ta dan bo tudi ob 15,30 v prostorih ZTKO sestanek z vodji ekip. Prijavnino 1.000,00 din je potrebno nakazati na žiro račun ZTKO Jesenice štev.: 51530-678-81302.

V ŠAHU PRVAK ŽELEZARNE EKIPA DELOVNE SKUPNOSTI E-TKR-NG

Na prvenstvu Železarne v šahu je nastopilo 13 ekip. Diskvalificirana je bila ekipa TOZD VBS, ker je zanjo igral Božo Zajc, ki je zaposlen v TOZD HVB. Prvo mesto je osvojila ekipa delovne skupnosti E-TKR-NG v postavi: Franc Ravnik, Miran Jenko, Stanko Murnec, Vili Ferk in Anton Beton.

REZULTATI FINALA: E-TKR-NG : Jeklarna 2:2, RD : KSI 3:1, HVJ : Vzdrževanje 2,5:1,5; Žičarna : SD 2,5:1,5; E-TKR-NG : RD 4:0; KSI : Jeklarna 2:2; Vzdrževanje : KSI 3:1; KSI : HVJ 3:1; SD : Vzdrževanje 3:1; KSI : E-TKR-NG 3:1; RD : Jeklarna 2:2; Žičarna : HVJ 3:1; KSI : SD 3,5:0,5; E-TKR-NG : Vzdrževanje 3:1; Jeklarna : HVJ 4:0; RD : SD 3:1; Vzdrževanje : Žičarna 3:1; HVJ : SD 3:1; E-TKR-NG : Jeklarna 3:1; Vzdrževanje : Jeklarna 3:1; RD : Jeklarna 3:1; E-TKR-NG : SD 4:0; HVJ : RD 1:3; Jeklarna : Žičarna 3,5:0,5; HVJ : E-TKR-NG 3:1; Jeklarna : SD 3:1; KSI : Žičarna 2,5:1,5;

VRSTNI RED: 1. E-TKR-NG 18 točk, 2. Jeklarna 17,5, 3. RD 16,5, 4. KSI 16, 5. Vzdrževanje 14, 6. HVJ 11,5, 7. Žičarna 10,5, 8. SD 8 točk, 9. Transport, 10. KO-FI, 11. Livarna, 12. Plavž.

EKIPNA uvrstitev po petih panogah: 1. E-TKR-NG 123 točk, 2. Jeklarna 110, 3. Vzdrževanje 104, 4. RD 94, 5. SE 87, 6. Žičarna 78, 7. KSI 74, 8. VBS 69, 9. Transport 67, 10. Energetika 61, 11. Livarna 60, 11. HVJ 60 točk. baj

SLAB NASTOP JUDOISTOV V LJUBLJANI

V organizaciji TVD Partizan Spodnja Šiška je bilo v soboto in nedeljo, 21. in 22. aprila, jubilejno 25. memorialno tekmovanje mlajših kategorij judoistov v spomin na heroja Zvonka Runka. Na tekmovanju je nastopilo dvesto petdeset judoistov iz sedemnajstih klubov Slovenije in Hrvaške.

Judo sekcija TVD Partizan je predstavljala dvanajst pionirjev in štirje mlajši mladinci. Uspeh je bil tokrat pod pričakovanji, predvsem pri mlajših mladincih, ki bi morali doseči več. Presenetili so nekateri pionirji, ki šele stopajo v tekmovalne arene. Škoda je, da takih tekmovanj v Sloveniji ni več, saj bi se pionirji za njih kalili in bi v poznejših letih uspešneje zastopali domači klub ali Slo-

venijo na pomembnejših tekmovanjih doma in v tujini.

Rezultati pionirjev — kategorija do 29 kg: Matarugič 2. mesto, Hadinjak, R. Rotar in E. Karahodžić so izpadli v drugem kolu; kategorija do 32 kg: Makra je izpadel v drugem kolu; kategorija do 35 kg: S. Karahodžić 3. mesto, Vrhovnik in Herman sta izpadla v tretjem kolu; kategorija do 42 kg: Podgoršek je izpadel v prvem krogu; kategorija do 46 kg: Krajzelj, K. Rotar in Gračnar so izpadli v drugem kolu; ml. mladinci — kategorija do 53 kg: Krevsel in Hadžić sta izpadla v prvem kolu; kategorija do 57 kg: Stražišar 3. mesto; kategorija nad 75 kg: Dvoršak 2. mesto.

-tok

»POKAL JULIJSKIH ALP« SE HITRO BLIŽA

Le še dober mesec je do dneva, ko bodo jeseniški namiznoteniški delavci organizirali v Kranjski gori že tradicionalno namiznoteniško tekmovanje, XI. POKAL JULIJSKIH ALP. To je športno tekmovanje namiznoteniških igralcev treh sosednjih dežel: Koroške, Furlanije-Juljske krajine in Slovenije. Namen tega tekmovanja je zblizanje in prijateljsko sodelovanje športnikov teh dežel. Doslej je bilo to tekmovanje izvedeno že desetkrat in to po trikrat v Sloveniji in Koroški ter štirikrat v Italiji. V Sloveniji je bilo po enkrat na Bledu, v Ravnan in v Novi Gorici. Zadnje tako tekmovanje je bilo preteklo leto v Wolfsbergu na Koroškem.

Organizator tekmovanja za pokal Julijskih Alp je izmenoma vsako leto ena od namiznoteniških zvez navedenih dežel.

Tokrat je na vrsti kot organizator Namiznoteniška zveza Slovenije, ki pa je povelila izvedbo tekmovanja Namiznoteniškemu klubu Jesenice, kar je za Jesenice vsakoraz posebna čast.

Organizacijski odbor te prireditve, ki ga prizadevno vodi Slavko Pem, se vneto pripravlja na to prireditev, da bi organizacija uspeša čim bolj in da bi gostje tako iz Avstrije kot Italije in Slovenije odnesli od nas najlepše vtise in spomine.

Prireditve bo pod pokroviteljstvom Skupščine občine Jesenice, sponzorirali pa bodo še Železarna Jesenice, občinski svet zveze sindikatov Jesenice ter Vatrostalna Zenica, TOZD Jesenice. Na pomoč so priskočile tudi številne delovne organizacije in kolektivi v občini.

(S)

TEKMOVANJE VARPISTOV

S tekmovanji so uspešno začeli tudi že varpisti. Prva tekma je bila 14. aprila v Ljubljani, in sicer za memorial Janeza Terglava. Nastopilo je okoli 30 tekmovalcev iz šestih klubov, med njimi seveda tudi člani klubov Gorenjka, Blejska Dobrava in Gozd Martuljek. Kljub slabim pogojem za trening pa so se varpisti z jeseniške občine odlično uvrstili. Prvo mesto je osvojil Samo Reškovec, četrti je bil Jože Svetina, šesteto mesto je zasedel Slavko Horvat, sedmi je bil Edo Kocjan, deveti Vito Modrič, Janez Mertelj deseti in Adolf Kosmač trinajsti.

V soboto, 21. aprila, pa je bilo prav tako v Ljubljani odprto prvenstvo Podjetja za elektrifikacijo prog Ljubljana. Sodelovalo je 14 ekip, ki so bile razvrščene v tri skupine. V finalnem obračunu so se pomerile zmagovalne ekipe iz vsake skupine, in sicer: ekipa Blejske Dobreve, Gorenjke in PEP Ljubljana. V obračunu med ekipama Blejska Dobrava in PEP je zmagala ekipa Blejske Dobreve z rezultatom 12:7. Tekma med ekipo PEP in ekipo Gorenjke se je končala z rezultatom 12:11 za ekipo PEP. Odločilna pa je bila tekma med ekipama Blejske Dobreve in Gorenjke, v kateri je zmagala Blejska Dobrava z rezultatom 12:1.

Končni vrstni red je bil naslednji: prvo mesto je osvojila ekipa Blejske Dobreve v postavi Svetina, Kocjan in Reškovec, drugo mesto ekipa PEP iz Ljubljane s Pirnatom, Hribarjem in Janežičem, tretje mesto pa je zasedla ekipa Gorenjke, za

katero so nastopili Horvat, Modrič in Kosmač.

Varpisti se bodo spet srečali 12. maja v dvoboju med ekipami z Gorenjske in Ljubljane. Za Gorenjsko se bodo borile naslednje ekipe: Blejska Dobrava I, Gorenjka I in sestavljena ekipa iz članov klubov Gorenjke in Gozd Martuljka. AS

ČLANOM SEKCIJE ZA TENIS TVD PARTIZAN JAVORNIK-KOROŠKA BELA

Sekcija za tenis pri TVD Partizan Javornik-Koroška Bela obvešča, da bo urejanje igrišč danes, v četrtek, 26. aprila, ob 15. do 18. ure in v soboto, 28. aprila, ob 9. do 12. ure na Kresu. Vse članke sekcije vabimo, da se delovne akcije udeležijo.

Sestanek sekcije bo v soboto, 28. aprila, ob 12. uri na Kresu.

TABOR JADRAN : JESENICE 3:1

Jeseniški nogometaši so v nadaljevanju slovenske obočne lige zahod gostovali v Sežani pri moštvu Tabor Jadran in tekmo izgubili z rezultatom 1:3, polčas 0:1. Jeseničani so sicer dobro začeli, v nadaljevanju pa popustili in morali priznati premoč domačinov. Edini gol za Jesenice je dosegel Hadžišulejmanovič.

Za Jesenice so proti moštvu Tabor Jadran nastopili: Matijević, Trkulja, Hadžišulejmanovič, Zubanovič, Blagojevič, Troha, Pihler (Anastaso), Omanovič (Radič), Džamastagić, Mlakar, Čatak.

Naslednje kolo bodo jeseniški nogometaši odigrali že jutri, v petek, 27. aprila, in sicer se bodo popoldne na igrišču v Podmežakli pomerili z moštvom Ljubljane, ki je na drugem mestu prvensvene lestvice.

Vse ljubitelje nogometa vabijo, da si to izredno zanimivo tekmo ogledajo v čim večjem številu.

J. R.

POHOD NA BLEGOŠ

Planinsko društvo Jesenice vabi svoje člane na POHOD NA BLEGOŠ V NEDELJO, 13. MAJA.

Odhod avtobusa bo ob 6. uri iz pred zdravstvenega doma na Jesenicah. Prevoz je do vasi Javorje, od tam pa je okoli dve uri hoda do doma na Blegoš. Cena prevoza je 200,00 din. Prijave sprejemajo v pisarni PD Jesenice do četrta, 10. maja.

Planinsko društvo Javornik-Koroška Bela vabi svoje člane, da se udeležijo 13. maja tradicionalnega pohoda na Blegoš.

Cena avtobusnega prevoza je za člane 250,00, za mladince in pionirje pa 200,00 din. Prijave in vplačila zbiramo vsako sredo od 18. do 20. ure v društveni pisarni do vključno 4. maja.

Čas odhoda bo javljen preko radia Triglav Jesenice.

ŠAHOVSKO SREČANJE

Postaja mejne milice Jesenice je 17. aprila organizirala šahovsko srečanje v počastitev dneva železničarjev — 15. aprila in dneva varnosti — 13. maja. Šahovskega srečanja so se udeležile ekipe TTG Biro Ljubljana, Carina — izpostava Jesenice, Železniško gospodarstvo Jesenice in postaja mejne milice Jesenice.

Igrale so štiri članske ekipe, hitropotezno z 10 min. časa na igralca za eno partijo. Prvo mesto je osvojila ekipa PMM Jesenice z 8,5 točke v postavi: Ivelja, Rašeta, Ržen, Sarič. Druga je bila ekipa carinske izpostave Jesenice 8 točk, tretja ekipa TTG Biro Ljubljana 6,5 točke in četrta ekipa Železniško gospodarstvo Jesenice 1 točka.

RF

OBVESTILO ŠAHISTOM

Šahovsko društvo Jesenice obvešča svoje člane, da bo hitropotezni turnir za mesec april danes, 26. aprila, ob 17. uri. Vabljeni

PRVOMAJSKI NAGRADNI TURNIR

Šahovsko društvo Jesenice obvešča vse šahiste občine Jesenice, da bo v sredo, 2. maja, ob 9. uri nagradni turnir v počastitev praznika dela.

Pravico nastopa imajo vsi igralci šaha iz občine Jesenice brezplačno, za igralce radovljske občine pa je pristopnina 100 dinarjev.

Igralo se bo po švicarskem sistemu devet kol in časom 15 minut na igralca. Zaželeno je čim večja udeležba. Vabljeni!

Odbor šahovskega društva Jesenice

MIHOV SMUK Z VRŠIČA

Alpski smučarski klub Kranjska gora bo v sodelovanju s postajo GRS in TOZD Žičnice ter pod pokroviteljstvom krajevne organizacije ZB NOV Kranjska gora izvedel Miho smuk, in sicer jutri, v petek, 27. aprila. Start bo ob 11. uri pri Erjavčevi koči na Vršiču, cilj pa pri Mihovem domu.

Udeleženci bodo razdeljeni v naslednje kategorije: pionirke do 14 let, mladinke od 15 do 20 let, članice od 21 do 30 in nad 30 let, pionirji do 14 let, mladinci od 15 do 20 let, člani od 21 do 30, od 31 do 40, od 41 do 50 ter veterani nad 50 let.

Štartinne ne bo, prijave pa sprejema Alpski smučarski klub Kranjska gora, štev. tel. 88-413 in organizatorji uro pred začetkom tekmovanja.

J. R.

vim zaprekam. Uspel je tudi zato, ker je črpal iz ljudi, je med ljudmi, ki jih prikazuje, življenjski in pozna njih tegobe ter radosti.

Ali je še kdo na Slovenskem prikazal tako poetično življenje v planinah, kot je to storil Badjura? V tem filmu je dokazal suvereno obvladanje filmskih izraznih sredstev.

Danski filmski kritik je napisal naslednjo oceno o filmu »NAŠI LIPICANCI«:

»Film NAŠI LIPICANCI — nagrajenec filmskega festivala v Edinbourghu avtorja M. Badjura je izrazito lirski film. Slovenska pokrajina je izjemna, posamezne sekvence čudežno lepih alpskih predelov so navdušile gledalce kot strokovne kritike. S tem filmom so se Slovenci dostojno predstavili tudi zahtevnemu občinstvu v glavnem mestu Danske.«

Strokovni filmski kritik iz Londona pa je opredelil Badjurov osebnostni izraz takole:

»Badjura je eden tistih redkih snemalcev, ki posname letno največ en film. Obdela ga do perfekcije ter doda lirski navdih. Zakaj tako malo in v čem je skrivnost njegovega uspeha? Pri delu ga vodi motiv, da bi bil vsak naslednji film boljši od predhodnega.

Badjurov film SLOVENSKO PRIMORJE je osvojil 2. nagrado televizije NBC v New Yorku. S tem filmom se je krepko uveljavil v Združenih državah Amerike...

FILME JOHNA HUSTONA ALI ORSONA WELLSA SPOZNAJO TAKO REKOČ NA PRVI POGLED. TO PA NI MOGOČE PRI BADJURI, KI JE VEDNO NEPOVOLJIV

V njegovih filmih zmanjšamo isčemo lastnosti, ki jo imenujemo osebni pečat, vedno je drugačen.

Badjura se je vedno držal pravila, ki ga navaja v spominih: »Ko najdem snov, mesece in mesece obdelujem scenarij in čakam, da me tematika sama tako prevzame, da sem ji pripravljen žrtvovati celo leto ali tudi več. Pred očmi imam cilj, doseči čimveč, največ, kar je mogoče...«

Od svojih petinšestdeset let je Metod Badjura preživel petintrideset ob snemanju in režiranju filmov. Vsa ta plodna leta je njegove posnete filme montirala in jim dodala svoj delež zvesta življenjska sopotnica Milka.

Skupaj sta ustvarjala izjemne filme, ki so dosegli zavirljivo mednarodno tehnično in umetniško raven. Filmi kot TRIGLAVSKE STRMINE, BLOŠKI SMUČARI (1. nagrada na kongresu etnologov na Švedskem — 1955), MLADINA GRADI (3. nagrada na Biennalu v Benetkah — 1947), SLOVENSKO PRIMORJE (2. nagrada TV NBC — New York — 1952), NAŠI LIPICANCI (3. nagrada v Edinbourghu — 1951) ter plejada odličnih športnih in umetniških filmov uvršča snemalca Badjura v sam vrh evropskih filmskih snemalcev. Žal je prezgodnja smrt v letu 1971 pretrgala njegovo ustvarjalno pot.

FILMOGRAFIJA

1. Odkritje spomenika kralju Petru I — Kranj, leto 1926, dolžina filma 200 m

LISTI izhajajo kot priloga tednika ZELENAR — glasilo delovnega kolektiva SOZD S2 Zelenarja Jesenice. Ureja kulturno umetniški klub DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, glavni in odgovorni urednik Joža Vardi.

2. Smučarske tekme za prvenstvo Jugoslavije, leto 1927, dolžina filma 300 m
3. Pot na Triglav, leto 1927, dolžina filma 400 m
4. Revija narodnih noš, avto in moto dirke na Ljubelj (prvi slovenski filmski obzornik) leto 1927, dolžina 250 m
5. Šahisti z dr. Vidmarjem, leto 1927, dolžina 100 m
6. Sprejem češke delegacije v Ljubljani, leto 1928, dolžina 80 m
7. Narodne noše Rateče-Planica, leto 1928, dolžina 180 m
8. Odkritje spomenika Napoleonu, Ljubljana, leto 1929, dolžina 160 m
9. Škofjeloški narodni običaji, leto 1930, dolžina 150 m
10. Kongres gasilcev, Ljubljana, leto 1930, dolžina 400 m
11. Lepotna tekmovanja v Trbovljah, Kranj in Ljubljani, leto 1930, dolžina 500 m
12. Rudarji v Trbovljah, leto 1930, dolžina 520 m
13. Triglav pozimi, leto 1931, dolžina 230 m
14. Bloški smučarji, leto 1932, dolžina 400 m
15. Triglavske strmine, režija F. Delak, scenarij Janez Jalen, snemalec Metod Badjura. Igralci: Miha Potočnik, Milka Badjura, Jože Kunstler, Joža Čop, Uroš Zupančič, Pavla Marinko, Danilo Cerar. Dolžina filma 2300 m
16. Cankarjeva Vrhnika, leto 1933, dolžina 140 m
17. Proslava Narodne čitalnice, Kranj, leto 1933, dolžina 120 m
18. Bloudkova skakalnica v Planici, leto 1934, dolžina 100 m
19. Žurnal Gadova peč, Črna gora, Povodenj v Strugah, leto 1935, dolžina 260 m
20. Sokolska tekmovalna vrsta, leto 1935, dolžina 300 m
21. Kozorogi, leto 1936, dolžina 100 m
22. Pohorje (prvi slovenski zvočni tednik) leto 1940, dolžina 400 m
23. Piknik, leto 1940, dolžina 650 m
24. Ljubljana pozdravlja osvoboditelje, leto 1945, dolžina 500 m
25. Mladina gradi, leto 1947
26. Gradnje, leto 1948
27. Slovensko primorje, leto 1948
28. Jesen med trtami, leto 1949
29. Trst, leto 1949, celovečerni film
30. Dr. France Prešeren, leto 1949, kulturni film
31. Dr. Oton Zupančič, leto 1950, kulturni film
32. Naši Lipicanci, leto 1951
33. Razbito steklo, leto 1952
34. Pomlad v Beli krajini, leto 1952
35. Vesna, leto 1953, celovečerni film
36. Kroparski kovači, leto 1954
37. Zemlja svobodnih ljudi, leto 1955
38. Življenje velenjskih rudarjev, leto 1955
39. Zimska radost, leto 1957
- 40—95. Krajsi žurnali (obzorniki-tedniki) z različno tematiko.

Viri:

1. DAGENS NYHETER N° 212, STOCKHOLM — 1955,
2. ENAKOPRAVNOST — Cleveland, page 4, 15. 8. 1933, Cleveland.
3. BERLINSKE TIDENDE, N° 3, 16. 1. 1952, Kopenhagen, Denmark
4. THE TIMES, London-October 12 1952
5. Osebna korespondenca Milka Badjura Ljubljana, Slavko Tarman Jesenice, 1980—1983
6. Arhiv Slovenije Ljubljana — 1983
7. Slovenski filmski muzej Ljubljana — 1983

OB OBJAVLJENIH GRAFIKAH HAMIDA TAHIRJA

V tej številki objavljene grafike so delo akademskega slikarja Hamida TAHIRJA.

Hamid Tahir se je rodil 1953. leta v Bagdadu (Irak), kjer je tudi dokončal šolanje na Inštitutu za umetnost. Študij je nadaljeval na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, kjer je leta 1979 diplomiral, dve leti pozneje pa dokončal še podiplomski študij pri prof. Bogdanu Borčiču. Leta 1983 je postal član Društva slovenskih likovnih umetnikov. Zdaj že drugo leto živi in dela na Jesenicah kot samostojni umetnik.

Kljub mladosti ima za seboj že mnogo samostojnih in skupinskih razstav doma in na tujem. Samostojno je razstavljal v Mariboru (razstavišče Avla, 1978 in 1982), v Ljubljani (galerija ARS, 1980), na Vrhniku (Cankarjev dom, 1983), v Stuttgartu (galerija Experiment, 1983) in v Štipu (galerija Foaje, 1983). Zelo pogosto pa je sodeloval na skupinskih razstavah: 1978 v Mestni galeriji in v galeriji Iskre v Ljubljani, 1979 leta v Mestni galeriji s Prešernovi nagradenci in na 13. mednarodnem grafičnem bienalu v Ljubljani, 1980 v Mestni galeriji v Ljubljani, na 14. mednarodnem grafičnem bienalu v Ljubljani, v Salonu IUUV na Vrhniku, v razstavišču DOLIK na Jesenicah, v Pulji, v Firencah, v Benetkah s skupino iraških umetnikov v tujni, v Pragi in Bratislavi z isto skupino, v Krakovu na 8. mednarodnem grafičnem bienalu, v Katowicah na razstavi Intergrafika 80, leta 1981 v Mestni galeriji v Ljubljani, na 15. mednarodnem grafičnem bienalu v Ljubljani in na mednarodni razstavi grafike 5 x 10 v Jokohami na Japonskem.

Sodeloval je tudi v slikarskih kolonijah v Ravnah na Koroškem (1979), v Bistri na Vrhniku (1981), v mednarodni slikarski koloniji v Prilepu (1983) in v Štipu (1983). Letos pripravlja samostojne razstave v razstavnem salonu DOLIK na Jesenicah in v galeriji Labirint v Ljubljani, je pa tudi eden izmed treh predstavnikov iz Slovenije, ki bodo sodelovali na vsejugoslovanski razstavi ob otvoritvi nove likovne galerije v Hercegnovem.

Hamid Tahir je dobitnik prve nagrade Inštituta za umetnost v Bagdadu 1976, prejel pa je tudi dve študentski Prešernovi nagradi na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani (1977 in 1978).

V 60. številki LISTOV s svojimi pripevkami sodelujejo: Simona Anderlič, Mihael Cenc, Valentin Cundrič, Benjamin Gracer, Ivan Jan, Miha Klinar, Andrej Kokot, Sonja Koranter, Ivo Koželj, Janez Meterc, Miroslav Nikolić, Tone Pavček, Valentin Polanšek, Tatjana Savinšek, Ana Stazé, Mima Smaj, Slavko Tarman, Edo Torkar in Josip Vandot. — Slike: grafike akad. slikar Hamid Tahir, fotografije Slavko Tarman, član foto kluba Andrej Prešeren, ostale slike avtorji sestavkov.

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

OB STOLETNICI PISATELJEVEGA ROJSTVA...

PESEM JE ZARODEK STRAŠNE RESNICE (POETIČNA RAZLAGA PESMI)

— Šel sem v kuhinjo in našel na kredenci vezan rokopis moje Gorske roman- ce, obsegajoče dvesto erotičnih planinskih pesmi, ki sem jih v najlepših urah napisal v zadnjih desetih letih. Sam bog ve, kdo je rokopis položil sem na kredenco. Bil mi je drag in hotel sem ga rešiti, pa naj se zgodi karkoli. Vojak je bil kakor senca za mano. A urno sem snel lepo vezan prt z mize in ga bliskovito vrgel na rokopis. Nevidno sem ga zamotal v prt in ga odnesel na hodnik. Tam pa sem ga vrgel v kovček. In srečno sem ga rešil...

Josip VANDOT
(Iz njegovega dnevnika)

JOŠIP VANDOT

V BELIH NOČEH

1
Tam gori v črni, skalni lopi
živel, trpel je samotar
ki molil ni molitev svetih,
še Bog ni bil prav nič mu mar.

Objemal, ljubil srne plahe
in dovje kože je gostil
in sanjal je v višave sinje
in žejen sončne žarke pil.

V prebeli noči k njemu prišla
devica je kot sen cvetoč,
s seboj prinesla je ljubezen,
gostila z njo ga vso je noč.

A za seboj je hrepenenje
pustila, ko jo vzel je dan,
sto let v nočeh jo zdaj je čakal,
čakal, hrepenel zaman.

Kot veja na borovcu trhla
prhnel, sprhnel je sredi skal,
a kakor prah vihar pomladni
po gori ga je razsejal.

O, ljuba, ali slišiš pesem,
ko v gorah diha bela noč
in v srcu žge te hrepenenje,
spomin grenak in kes pekoč?

2
Zaspal je v poldan Prisanek
in v soncu spi in sniva,
le v slapu vila ne molči,
le vila ne počiva.

Razpela črne je lase,
razkrila grudi bele,
da v soncu živem se bleste
vse tople, vzhrepenele.

Po slapa stopa mavricah,
se ziblje in prepeva,
v dolini komaj slišen jek
od rož sladko odmeva,

odmeva bolno v duši ti,
ki sama je v pomladi,
za hrepenenjem v dan hiti,
hiti ti v zadnji nadi.

A nado tvojo tam v gorah
že rože so zakrile,
kot so zakrile pesem vso
prelepe gorske vile.

3
Ti nisi roža, ti si blesk,
ki včasih na skalovju sanja,
ko čez vrhe meglica se
kot ovčka topla, krotka sklanja.

In v sanjah gorsko vse nebo
neslišno v mir pomladni diha,
globoko doli v cvetja slast
dolina tone tiha, tiha—

in tone misel vsaka v maj,
ki se po tratah gorskih smeje
in v vonju tisočerih rož
ljubezen z vetrom krotkim veje,

ljubezen, ki ti v srcu zdaj
dehti kot sanja tam na polji,
ki iščem jo, sem jo iskal,
a našel je ne bom nikoli...

4
Pastirček v gori je zapel,
zapel na blede skali,
gorko v dolino vzhrepenel
je k pastirci mali.

Od črne lope do grobnice je le droben,
nebogljen slovenski korakec; ujet, zapre-
den v svojo strašno bubo majhnosti, kjer
sviloprepjka bolnega hrepenenja prede niti
smrti — za mrtvaški prt...

Za belo noč je duša — za črn dan telo.
Bog nas zamaš išče na valovni dolžini
svoje vesoljne ljubezni. Bela noč in črn
dan se ne ljubita z molitvijo na ustih: ki je
hvalnica življenju. Bela noč in črn dan se
utrmeta v žalostno pesem neizpolnjenega
hrepenenja, ki ostane spomin na mineva-
nje... Iz groba se vračamo, da bi uresniči-
li privide ljubezni in lepote. Nikjer odreši-
tve, nobenega vstajanja! V prividu ali cve-
točem snu potešitev?

Na vrhu sveta je Bog — popolna lepota:
ločnica med živimi in mrtvimi? Tja nosi
pesnik ogenj iz svojega ognjišča: za praz-
nik življenja, ki mu prisluhnejo bogovi in
mrtvi. Ampak nekega dne ni več vrnitve.
Ogenj ugasne na njegovem ognjišču. V
njem se zlomi lok hrepenenja. Visoko v
skalovju puščica ne podere več divje kože,
da bi ujel ritem krvi in bi prisluhnil soko-
vom zemlje. Zato se napoti še više...
Vzpenja se k popolnemu miru in čisti mo-
drini — dokler ne omahne in pade: da mr-
tvo telo pokrije senco — njegovo umrlo
dušo. In enačba bivanja in pesmi je reše-
na.

Pesem je zarodek strašne resnice v ma-
ternici vsakega ljudstva. Gorje tistemu, ki
ga odpravi...

Zaman oziraš se v nebo,
v gore in zvezde jasne,
kar v duši telo je gorko,
umira zdaj in gasne.

Glej, žalik-žen zdaj ni nič več
na gorski senožeti
in zvezda božja vrh neba
Bogu v oči le sveti...

6
Jaz vem, da bom moral umreti
in leči tam daleč v zemljo;
a tebi odpiralo bode
ljubezni se sveto nebo.

Včasih me v grobu objela
misel bo tvoja gorko,
iz misli pa neizrečenih
iz groba mi rože vcveto,

v cveto mi v to radost nebeško,
ki tvoje žari jo srce,
ti s svojo pomladjo zasadi
ravšja grmiček med nje.

Saj ljubil v življenju samotnem
tihu sem rožo le to,
v ljubezni je s tabo cvetela
pod Vitranca sveto goro.

Njen vonj je vonj tvojih las,
njen cvet — tvojih usten nasmeh,
ki pel mi je pesmi brezkončne
v tihih gorskih nočeh.

Žarelo bo ravšje na grobu
in v ravšju dehtela boš ti,
jaz vaju bom ljubil iz groba
sredi večne, molčeče noči...

(Nadaljevanje na 2. strani)

SEDANJI TRENTKI SLOVENSKE POEZIJE NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM

Pesniška sedanost na avstrijskem Koroškem je tako razgibana, tako enkratna in obetavna kot še nikdar v zgodovini slovenskega slovstva.

In ta sedanost ima v sebi toliko prvinskega, da odpira najširše perspektive v prihodnost in nadaljnjo porast slovenskega besednega ustvarjanja onstran Karavank v deželi ob Dravi, Zilji in na Gurah.

Le kdaj se je avstrijsko-nemški svet toliko zanimal za koroške slovenske pesnike kot danes? Trdimo lahko, da imamo dolgo vrsto velikih prijateljev med nemškimi pisničimi besednimi ustvarjalci, da omenimo samo Handkeja, Turrinija, Wiplingerja, Nowotnyja, Scharfa, Guttenbrunnerja.

Dokaz te neuničljive pesniške moči koroških Slovencev je tudi dejstvo, da pri nas še vedno izhaja revija MLADJE, kljub pojavu neke »črne številke« pred nedavnim.

Zlasti so zelo učinkovito prodrli v nemški literarni svet: izbor Kokotovih pesmi v zbirki Die Totgeglaubten, Januševe Gedichte v prevodu Handkeja pri založbi Suhrkamp in prevodi nekaterih Polanškovihih pesmi po različnih nemških publikacijah. Janko Ferik pripravlja prevod v nemščino pravkar izšlih pesmic Maje Haderlap v zbirki Žalik pesmi.

Naši koroški slovenski avtorji predstavljani v številnih antologijah: Kärnten im Wort; Ta hiša je moja; Povojni slovenski koroški pesniki in pisatelji I. va Detelle; Le livre Sloven slov. centra PEN; Na zeleni strehi vetra=Auf dem grünen Dach des Windes; Dichtung aus Kärnten Lorenza Macka; Kärnten, ein Tyrolia Bildband; Die Brücke; Družina in dom; Sozvočje - Összhang; Die Literatur der Kärntner Slowenen v Kindlers Literaturgeschichte der Gegenwart; Slovenian heritage; Slovenski ameriški institut Ohio, USA, Contemporary Slovenian Austrian Poets.

Še letos, 1984, izideta dve dodatni antologiji: slovensko-angleška o koroški poeziji in slovensko-nemška v Österreichischer Bundesverlag. V načrtu je tudi antologija lirike pesnic iz vsega sveta, v katero bodo uvrstili Milko Hartman.

Začuden se moramo spraševati, kako je mogoče, da je izšlo v preteklih tridesetih letih okoli trideset različnih pesniških

(Nadaljevanje s 1. strani)

7
V sramoto zdaj žarite, gore bele,
v sramoto našo gledate z višav,
ko božji se večer v ljubezni vroči
ovija okrog vaših snežnih glav.

Kot črvi blede rijemo po blatu,
kot sužnji nemo stiskamo pesti,
verige pesem nam pojo ponočno
in kletev glad in žejo nam gasi.

Ve stijete, gorite v zarjah rožnih,
dehtite v ravšja vonju v beli mrak,
kot straža zadnja domovine mrtve
tam daleč čuvate njen zadnji prag.

Jaz sem umrl in v grobnico sem legel
izdan, ponižan, bičan, opljuvan
in kaj in juda grob sta zastražila,
da v zarjo več ne vstanem tretji dan.

(V grobnici, 25. avgusta 1942)

(Pesmi je izbral in poetično razložil Benjamin GRACER)

zbirk domačih besednih ustvarjalcev — in to po obdobju raznarodovalnih pomembnih šol v dveh desetletjih med vojnama, po štirih letih avstrofašizma, sedmih letih velenemškega nacizma, druge svetovne vojne, izseljevanja, taborišč in totalne prepovedi slovenščine v javnosti in šoli?

Ob takih ugotovitvah raste naša slovenska kulturna zavest na avstrijskem Koroškem in nas pomlaja — in ne tako, da se stalno srečujemo ob spominskih proslavah in tožimo rojakom in svetu, kako smo jo skozi zgodovino vedno dobivali po grbi.

Pa tudi zato, da bo Slovenec v SRS spoznal: Slovensko zamejsko pesništvo ni nič nekaj obrobnege, je skupna kulturna moč in izpoved v smislu našega-vašega, vašega-našega velikega Prešerna!

MILKA HARTMAN (roj. 1902) je od svoje osemdesetletnice vedno pogostejše v središču koroške in avstrijske javnosti — zdaj jo proslavlja ta, zdaj drugi. Pred nedavnim ji je avstrijski zvezni predsednik podelil častni naslov profesorja.

Ko se je končala prva svetovna vojna, je začela plesti prve rime šestnajstletnica z Libuškega polja blizu Pliberka. K mnogim svojim rimam je tudi zložila melodijo.

Bistvene značilnosti Milkinega pesniškega sveta so: naiven ljudski način izpovedovanja z močnimi religioznimi in narodnobiudnimi elementi. V njenih pesnitvah nedvomno najdemo svojski čar idealizirane in folklorističnega kmečkega življenja.

V medvojni letih je bila Milka Hartman privatna učiteljica gospodinjstkih šol in je s svojimi tečajji opravila veliko poljudno kulturno delo, po potrebi pisala prizore in besedila za proslave. V letu 1934 je v samozaložbi izdala 49 napevov k svojim pesmim v dveh zvezkih.

1952. leta je izšla njena prva zbirka MOJE GREDE, 20 let pozneje sledi zbirka LIPOV CVET, pozneje pridejo na dan še PESMI LIBUŠKEGA PUOLA ter ZBRANA DELA v treh knjigah.

Prva kitica pesmi Skrivnost srca se glasi takole: »Koliko rahlih, lepih sanj/srce starostno v sebi skrival/O, saj nihče ne vidi vanj...!«

60 let po rojstvu Milke Hartmanove se je rodila prav v Polanškovem rodnem kraju v Lepeni MAJA HADERLAP, študentka gledaliških ved in germanistike na Dunaju, ki je konec lanskega leta izdala svojega pesniškega prvenca ŽALIK PESMI in je za leto 1983 prejela pospeševalno nagrado Koroške deželne vlade. Haderlapova je bila z več strani deležna kaj laskavih ocen. Maja prihaja iz rodbine, ki je dala slovenskemu narodu na Koroškem vrsto ljudi, ki kujejo rime in pišejo še karkoli. Njen davni prednik je Filip Haderlap, nekdanji urednik koroškega Mira in zlagatelj raznih spisov in veselih rim; Majina stara teta Katarina Miklav, roj. Haderlap, je pisala preproste pesmi v taborišču, kjer je žalostno končala, a nekaj njenih verzov jo je preživelo; Tonči Haderlap, Majin stric, je pred meseci izdal izbor svojih pesmic, ki so mu nastajale zaradi ljubezni do narave in love: bil pa je tudi kot otrok že v partizanih. Tudi Majina mama Karolina zbuja s svojimi verzifikacijami med koroškimi Slovenci marsikje pozornost.

Pesmi Maje Haderlap so sodobno angažirane, s prizvoki elegičnosti kljub odprtosti svetovljanstvu, erotični svobodi in z ozadjem povezanosti z izvirom podeželja-

skih potegavščin. Za pokušnjo: bivanje/danes nosim/belo vrano./ki prišla je, da pove mi,/kje mogoče je živeti./nosim jo,/a je ne branim./vrnejo se črne vrane,/bela mora odleteti.«

Med sodelavkami MLADJA smo opazili v zadnjih letih še nekaj imen: ŠTEFKO VAVTI, ki je medtem promovirala iz sociologije, OLGO VOVK, ki je postala dr. iuris prav tako na Dunaju in JOŽICO ČERTOV, ki študira slavistiko na celovški univerzi.

Ker doslej še nobena od njih ni izdala samostojne zbirke, zaenkrat nismo navedli kakega poetičnega primerka.

GUSTAV JANUŠ, dolga leta sodelavec Mladja, je skozi desetletja neprestano živel za poezijo — ker je pesmi pesnil in ne samo zapisoval verzifikacije. S svojo zbirko PESMI, ki je konec lanskega leta istočasno izšla v izvirniku in v Handkejevem prevodu v nemščino, je uspel. Recenzor Založbe Obzorja zaključuje svoje besede ob zadnji Januševi pesniški zbirki takole: »Knjiga PESMI Gustava JANUŠA je zbirka močne govornice in avtorjeva dokončna umetniška uveljavitev.«

Pri DZS je izšla pred šestimi leti Januševa prva knjiga poezij, ki jo je prav tako naslovil s PESMI, ali v notranjosti knjige s P(e)s(m)i — V njegovih prvih pesmih v Mladju leta 1963 so lirčna tihožitja in marsikaj je melanholično ali abstraktno zabrisano. Nekatere zgodnejše pesmi kažejo tudi avtorjev zagrenjen odnos do koroške stvarnosti. Pogosto pa avtor na preprost, hoteno naiven način izpoveduje svoje včasih kar pikre in sarkastične izlive. Mnogo verzifikacij prerastejo neposredno v zabavljiv humor, tako slavna pesem o solati.

Za primer odlomek iz pesmi KOKOŠ: »... Saj veš, da mi vse jemo,/ne samo tvoja jaca./Pojedli bomo tudi tebe,/če ne boš pridno nesla...«

Gustav Januš je svoje verzifikacije pred leti označil kot »predmetno poezijo«, ni znano, kakšnega mnenja o svojih verzih je v teh dneh... Zdaj je lok Januševga izpovedovanja blizu elegičnosti in sprejemljive bivanjske resnosti, banalnega od poprej se izogiba; zdaj je v »DOLGE STAVKE obložena pamet/izbrise mejo,/ki so jo potegnile/hrabre besede... Vprašanja so odveč... Brez presenečenja... NOBEN skoraj nima več/sledov žalosti v sebi... V ZNAMENJU VESELJA/izgubi strah/svoj prsten obraz... ali: »SEDANJOST SKAČE/od stopnice do stopnice/veselo naprej... in zaključuje z umirjeno ugotovitvijo: »bivanjsko stanje s stih: »Čustva se pripravajo,/ko umre pamet... Ne čudim se.«

Še dva mladjevca, ki sta izdala vsak po eno pesniško zbirko, je treba omeniti, četu- di sta že davno utihnili: Karla Smolleta UJETI KRIK in Erika Prunča TIHOŽITJA. O prvi knjigi je pisal Kmecl: »... pod očitnim vplivom poznega ekspresionizma je razodeval samosvojo podobo...«, o drugi zbirki pa: »... s pesmimi v asonirani obliki spominja na Strniševu liriko... a zdi se, da je nagnjenost pesniškega daru v racionalistični urejenosti...«

Kar dolga pa je še vrsta tistih mladjevskih sodelavcev, ki so se pojavili in brez zbirke zginili in utihnili tudi s prispevki v reviji: Andrej Mohar, Janko Pörsch, Stan- ko Wakounig, Horst Ogris, France Seraj- nik, Peter Millonig in še kdo...

METOD BADJURA — AVTOR PRVEGA SLOVENSKEGA UMETNIŠKEGA IGRANEGA FILMA

ABSOLVENT GRAFIČNE AKADEMIJE V LEIPZIGU

Življenjska pot Metoda Badjura je bila zelo pestrá. Iz rodne Litije, kjer se je rodil leta 1898, ga je peljala pot v osnovno šolo v Toplice pri Zagorju, nato pa v Ljubljano na realko. Tam ga je v četrtem letniku presenetil vpoklic k vojakom. Od leta 1915 je služil vojsko v gorskih strelcih. Bil je dvakrat ranjen, drugič kot koroški borec pri Sv. Jakobu na Koroškem. Ko je končal dva letnika srednje tehnične šole v Ljubljani, ga je odnesla pot na Dunaj v grafično šolo. Od tam ga je vodila pot naprej na grafično akademijo v Leipzig, ki jo je absolviral v letu 1924.

Leipzig je bil zanj, filmskega ustvarjalca, ogromnega pomena. Tu se ni seznanil samo z modernimi tehnikami reprodukcij, temveč je doživel tudi neposredno srečanje s filmom. Nekega večera ga je znanec povabil, naj mu pomaga vrteti snemalno kamero pri snemanju kratkega risanega reklamnega filma. Badjura je film zamikal in zvalil v svoj čudoviti svet, pričel se je zanj zanimati.

Ko se je vrnil v domovino, je v domačih gorah, ki jih je izredno ljubil, pogosto pomislil, da bi ves ta čudoviti lepi svet dostojno ujel na filmski trak. Pa ne samo to. Vedno znova se mu je vsiljevala misel o snemanju filmov na Slovenskem.

FILMSKI SNEMALEC BADJURA — PREMAKNIL S SVOJIMI FILMI SLOVENSKO FILMSKO TRADICIJO VSAJ ZA PETNAJST LET BLIŽE ZAČETKOM FILMSKE USTVARJALNOSTI V SVETU...

Tako se je dejansko začelo. S prihranki si je kupil snemalno kamero in pričel snemati. Sprva so to bile le registracije osebnih doživetij, leta 1926 pa je prvič usmeril oko svoje kamere na dogodek iz javnega življenja v Sloveniji. Nastale so prve reportaže.

Badjurov film, dokumentarec trajne vrednosti — »BLOŠKI SMUČARJI«, kaže veliko liričnost avtorja. Mednarodna priznanja, ki jih je BADJURA prejel za svoje mojstrovine, uvrščajo slovensko nacionalno filmsko ustvarjalnost v vrh razvitih držav z daljšo filmsko tradicijo. Metod je skupaj s svojo soprogo in zvesto sodelavko Milko posnel film »BLOŠKI SMUČARJI« v treh dneh v letu 1932. Isto leto je ustvaril že drugi dokumentarec »TRIGLAV POZIMI«, ki so ga z ogromnim uspehom predvajali v Jugoslaviji, Avstriji, Franciji in Italiji.

Leto 1932 je vsekakor najpomembnejše — rodil se je prvi slovenski celovečerni igrani film »TRIGLAVSKE STRMINE«. Po Badjurovi ideji je scenarij napisal pisatelj Janez Jalen. Pri filmu so sodelovali tudi SKALAŠI — alpinisti in člani foto odseka. Glavni igralci so bili znani alpinisti: Joža Čop, dr. Miha Potočnik in Uroš Zupančič. Seveda ni manjkalo prikupnih domačih deklet. Filma ni navdušeno pozdravila samo Slovenija in Jugoslavija, temveč so pohvalne kritike o njem izrekli v svojem tisku tudi naši izseljenci v Ameriki.

Metod Badjura

FILMSKO PODJETJE »SAVA« — TEMEJNI KAMEN SLOVENSKE FILMSKE RASTI

Leta 1940 je storil Badjura v svojem ustvarjalnem poletu korak naprej — posnel je prvi slovenski zvočni dokumentarec »POHORJE«.

V obdobju okupacije je Badjurova kamera mirovala, toliko bolj aktivno pa je njegova klišarna ponarejala živalske nakaznice, osebne legitimacije in vrsto različnih tiskovin za Osvobodilno fronto Slovenije. Pogostokrat sta te ponarejene dokumente Milka in Metod prenašala na določena mesta ter prestala marsikatero okupatorjevo preiskavo.

Metod si je za večino svojih filmov napisal snemalno knjigo kar sam. Bil je vsestransko delaven, ustvarjal ter postrtovalen človek. Filmsko zgodovinsko vzeto predstavlja Metodovo delo v okviru podjetja »SAVA« izjemno pomemben vmesni člen, ki povezuje čisto individualne in amaterske poskuse nekaterih posameznikov na Slovenskem s sistematičnim filmskim ustvarjanjem v socialistični Jugoslaviji.

Metodovo delo ni niti malo slučajno — isto in amatersko, temveč zavestno, idealizma polno ter vztrajno ustvarjanje temeljev slovenskemu filmu. S svojimi mojstrovinami je Metod v tedanjih razmerah dokazal, da si tudi Slovenci dokončno izoblikujemo lastno filmsko umetnost in s tem približajo specifično nacionalno kinematografijo filmski ustvarjalnosti v svetu.

Leta 1945 se je z vsem svojim bogatim znanjem skupaj s svojo ženo Milko vključil v povojno slovensko in jugoslovansko filmsko ustvarjanje. Tudi v novih pogojih dela njegova ustvarjalnost ni skromna in je krepko zapisal svoje in ženino ime v zgodovino slovenskega filma.

Poleg 55 obzornikov (tednikov) je ustvaril vrsto filmov, ki so poželi domača in tuja priznanja. Petintridesetletno ustvarjalno delo pionirja Badjura ni bilo zaman. V to obdobje je vpeto toliko plemenitih teženj in prizadevanj, saj je v nas dvigal misel o slovenskem filmu.

SKORAJ VSAK FILM JE POMENIL
USPEH — BILANCA NJEGOVEGA
USTVARJALNEGA DELA JE BILA
VISOKO POZITIVNA

Nedvomno Badjura z vso pravico zasluži naslov pionirja slovenske filmske ustvarjalnosti. V svoja filmska dela je vložil obilo inteligence in entuziazma. Pokazal je izjemno umetniško občutljivost ter odlično obvladanje sodobne tehnike.

Ne da bi zapadali v nekritično občudovanje, je treba priznati, kar je res. Njegovo delo je bilo enotno in osebno, edinstveno, njegov slog je prinesel nešteto novitet. Vsekakor je METOD BADJURA daleč od običajnih formul in prijemov.

Prav gotovo so v nekaterih filmih tudi pomanjkljivosti, ki jih ne gre prezreti, toda v njih je tudi občutljivost in prodornost, ki jih opaziš na prvi pogled. S svojimi deli se je vpisal v zgodovino sedme umetnosti.

BADJUROVI FILMI — UMETNINE TRAJNE VREDNOSTI

Odlično posneta vrsta zimsko-turističnih in športnih filmov, uvršča Metoda v sam vrh imen evropske in svetovne kinematografije.

Odmevnost filma »BLOŠKI SMUČARJI« in kritike, ki so sledile, potrjujejo njegovo ustvarjalno moč. Filmski kritik Roger HENAFF iz Pariza ocenjuje ta film takole:

»Med prvimi filmi, ki so jasno dokazali Badjurov talent, je brez dvoma dokumentarec BLOŠKI SMUČARJI. To je edinstven tovrsten film na svetu. V njem nam ohranja na filmskem traku starožitno uporabo smučarstva na bloški gorski planoti. Filma s takšno tematiko nimajo niti nordijske dežele, kjer uporaba smučarstva sega daleč nazaj v zgodovino. Omenjeno kopijo filma hrani v svojih arhivih pariška kinoteka. Film odklikuje dovršena simfonija, dognana filmska kompozicija ter odlična dramaturgija.«

Objektivno oceno o umetniški poti in Badjurovih dosežkih je podal prof. dr. Paul Martinand takole: »Badjura je zgolj režiser in snemalec. Badjurova kamera je znala poiskati v naravi tisto, kar je bilo vidno le njegovim vedno iščočim očem. Skratka: tiste nežne in neopazne odtenke, ki so dali idejnemu osnutku »BLOŠKI SMUČARJI«, ko ga je prehlil v filmski jezik, popolnoma drugačen prizvok. Morda je v tem skrivnost njegovega uspeha. Njegova osebnost je živahna in prožna — je pravi filmski lirik. Njegova filmska kariera je sinteza bistre tehnike in umetnosti pripovedi.«

Delal je hitro in ustvaril svoje štiri mojstrovine. Vsako pa je obdelal z virtuoznostjo do najmanjše podrobnosti.

Profesor GUNNAR OLLSON je ocenil v časopisu DAGENS NYHETER Metodovo izjemno mojstrovino takole: »Končno imamo priložnost videti slovenski dokumentarec BLOŠKI SMUČARJI, ki ga lahko brez pridržkov hvalimo. Še več, avtor Badjura je dosegel s tem filmom to, kar nam Nordijcem ni uspelo nikoli. Ohranil je znanim, odličnim filmski zapis o prastari rabi smučarstva. Kamera je odlična, kompozicija prav tako, Badjurova poetična poanta je neponovljiva. Nedvomno je Badjura velik izrazni umetnik. S tem imenitnim filmom, je Badjura dosegel največ, kar je mogoče, sklence vtise nordijski kritik in prav gotovo ne brez razloga.

Slovensko izseljensko glasilo ENAKO PRAVNOST iz Clevelanda je objavilo naslednjo kritiko:

»Prepričani smo, da je bil Badjura edini sposoben izdelati film, kot je »Triglavske strmine«, pošteno, dovršeno in logično, kajti on se ne da zanesti nekim imaginarnim čarom ali pa navidezno nepremagljivi

(Nadaljevanje na 24. strani)

tastim rebrom, ki nam je znan iz Emone in Brigetia¹⁶, medtem ko imamo za kroglasto steklenico zopet dosti paralel na slovenskih tleh (Brezje pri Zrečah¹⁷, Zgornji Breg pri Ptuj¹⁸ itd.). Tudi ta primerka sodita v 4. stoletje; v našem okolju pa ju moramo verjetno postaviti v nekoliko mlajši čas.

Na koncu moramo opozoriti še na koščeno cevko osmerokotnega zunanega oboda (tab. 1, sl. 11) s preluknjanim krajem, ki je sorodna oni iz Brezja nad Zrečami¹⁹ in katere funkcija in namen sta nam nejasna (obesek?).

Tudi ostali tukaj predstavljeni predmeti z Ajdne, kot kosi strešne opeke (tab. 1, sl. 14; tab. 3, sl. 8–9) in spodnji del kamnatega ročnega mlina (tab. 3, sl. 6) so kronološko neobčutljivi, a vendar nedvomno dobro potrjujejo naselbinski značaj najdb, ki jih za sedaj moremo opredeliti kot inventar staroselskega prebivalstva 5. in 6. stol.

Če se še enkrat povrnemo k problemu keramike z Ajdne, je treba omeniti, da je oktobra l. 1959 A. Rjazancev²⁰ našel podobne črepinje z valovnico tudi na bližnji utrjeni postojanki Gradišče nad Sotesko²¹. Torej verjetno lahko pričakujemo kulturno in časovno povezavo med obema utrjenima točkama, ki se nahajata blizu skupaj, na levi obali Save Dolinke, pred vhodom v Gornjesavsko Dolino.

Pričujoči zapis naj velja kot dopolnilo tekočim sistematičnim raziskavam na Ajdni in kot prispevek k njeni čim popolnejši dokumentaciji ter interpretaciji, čeprav obravnava slučajne, nestrokovno pridobljene najdbe, ki so danes v privatni lasti.

OPOMBE

1. A. Valič, VS 21 (1977), 195 ss.; F. Leben-A. Valič, Ajdna, AV 29 (1978), 532 ss. in tu navedena literatura.

2. Lastnik slučajnih najdb z Ajdne je inž. Dušan Prešeren z Jesenic, Titova 3a. V njegovo zbirko sodijo tudi nekatere že objavljene najdbe (F. Leben-A. Valič, o. c., 450, sl. 7; tab. 2: 1, 5–10, 12–17). Inž. Prešernu se na tem mestu najlepše zahvaljujem, ker mi je dovolil dokumentirati te najdbe in mi posredoval topografske podatke.

3. F. Leben-A. Valič, o. c., sl. 3, 8.

4. Razen posebej omenjenih primerkov so bili vsi ostali narejeni v celoti ali deloma na lončarskem kolesu oz. vretenu.

5. Konica je bila delno metalografsko analizirana v laboratoriju RO Železarne Jesenice.

6. Ti primerki keramike po svojih značilnostih (prostoročni izdelavi, debelini in načinu pečenja) spominjajo na prazgodovinsko naselbinsko keramiko. Vendar zaradi načina pridobitve teh keramičnih kosov ni jasen njihov stratigrafski odnos do ostalega, kulturno in tipološko enotnega inventarja.

7. Iva Mikl-Curk, Zapažanja o temni rimski lončeni posodi v Sloveniji, AV 24 (1973), 1975, 883 ss.; I. Sivec-Rajterič, Poznoantična keramika v Sloveniji, AV 26 (1975), 19 ss.; B. Vikić-Belančič, Keramika grublje fature u Južnoj Panoniji s osobitim obzirom na urne i lonce, AV 26 (1975), 25 ss.

8. Pri tem ni upoštevan spodnji del lončka, ki je objavljen pri F. Leben-A. Valič, o. c., 540, tab. 2: 4.

9. Primerjaj tudi: o. c., 539, tab. 2: 1.

10. V. Šribar, AV 18 (1967) 383, 385.

11. A. Valič, AV 21–22 (1970–71) 288 ss., sl. 2–3.

12. J. Werner, Die Langobarden in Panonien (1962) 58 ss., T. 20: 3; 22: 1; 52: 3; 53: 3.

13. A. Valič, VS 8 (1962) 257, Tab. 11: 1–7.

13 a. P. Petru, VS 7 (1958–59) 309, Tab. 4: 3–7; A. Valič, VS 13–14 (1968–69) 189 ss.

14. B. Vikić-Belančič, o. c., 31 ss.

15. Primerjaj: F. Leben-A. Valič, o. c., tab. 2: 15.

16. S. Pahič, Razprave SAZU 6 (1969) 260, T. 10: 6.

17. I. Mikl-Curk, ČZN n. v. 2 (1966) 56, T. 2: 11; 3: 3.

18. L. Bolta, AV 21–22 (1970–71) 128, 130 (z literaturo); isti, Inv. Arch. 12 (Y 109–118) 1972.

19. M. Slabe, AV 25 (1974) 417, 421, Tab. 1: 8; glej in primerjaj tudi op. 13 in 13 a (Smokuč, Žirovnica oz. Moste).

20. B. Marušič, Novi nalazi kasnoantičnih kosturnih grobova u južnoj Istri i na otoku Cresu, Histria Arch. 4/1 (1973) 71, sl. 4; Tab. 2: 1, 3; 3: 1; 4: 1–2.

21. M. Slabe, o. c., 417, 420, T. 1: 6; P. Korošec, Arheološke raziskave na Svetih gorah nad Sotlo, AV 25 (1974) 488 ss.; Tab. 2: 7; 13: 1; S. Pahič, o. c. 283 ss., op. 84.

22. Podoben okov večjih dimenzij in kos železne pločevine nepravilne pravokotne oblike je l. 1960 našel A. Rjazancev z Jesenic pri »sondiranju« objekta XIII (A. Rjazancev, Iz naše preteklosti, Železar X/4, 1961, 119, s sliko obeh predmetov na strani 118).

23. S. Petru, Rimsko steklo Slovenije, AV 25 (1974) 17, T. 8: 6–7.

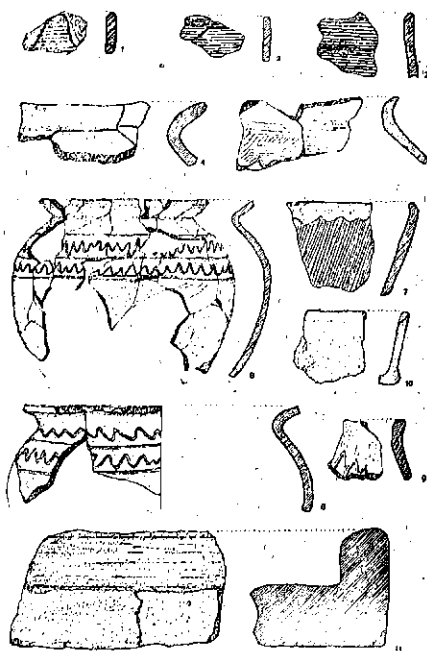
24. O. c., T. 9: 1, 5.

25. S. Ciglenečki, AV 26 (1975) 263, T. 1: 13.

26. S. Petru, o. c., 17.

27. O. c., T. 3: 4.

28. O. c., T. 9: 2.

Ajdna — slučajne najdbe iz objekta XIV

29. S. Pahič, AV 18 (1967) 360, T. 1: grob 38.

30. A. Rjazancev, Ogledalo naše preteklosti, Železar 9/7–8 (1960) 124.

31. F. Leben-A. Valič, o. c., 533, sl. 1; A. Valič, VS 21 (1977) 335.

Spočetka so skoraj vsi mladjevcu uporabili različne psevdonime, nekatere tudi več različnih. Tako je na zunaj nastajal vtis, da je krog sodelujočih razveseljivo zajeten, kar ni vedno držalo. Morda je marsikak pisec prav zaradi nepoznanosti »razvijal« neverjetne sposobnosti in potreben pogum za nastop v javnosti?

ANDREJ KOKOT se je pojavil zunaj mladjevske skupine, najprej 1965. leta v Slovenskem vestniku, pozneje s samostojnimi zbirkami. Leta 1969 je izšla prva knjiga pesmi ZEMLJA MOLČI. V naslednjih 15 letih do danes je izdal kar osem slovenskih pesniških zbirk, eno nemško in eno s pesmimi za otroke.

Pesmi, v katerih se Kokotov talent najlepše izkaže, pogosto govorijo o sodobni usodi koroških Slovencev — resnobno, s premislekom, z obtožujočo otožnostjo, vendar ne vdajo.

Slavko Jug piše v uvodu h Kokotovi ZEMLJA MOLČI: »... Drobna knjiga Andreja Kokota prihaja pred bralce skoraj nepričakovano in brez vnaprejšnjih napovedi. Zato smo je še bolj veseli.« Ob izidu 9. zbirke KAPLJE ŽGOČE ZAVESTI pa meni Matjaž Kmecl med drugim: »... ni več glasnih vprašanj nikomur, je le še intimo samospraševanje... zdaj je tišina še globlja, v svoji najgloblji intimnosti pa še zgovornejša — Prav med temi pesmimi pa je treba iskati Kokotove najboljše stihe doslej...« Tone Pavček pa k zdanji (otroški) zbirki: »Kdo bi si mislil! Ta, ki je tako bridko in trpko nosil in pel svoj kamen molka za naš Korotan, se kar naenkrat zvedri, pa jo zaokroži na veselo.« Postojmo ob nekaterih Kokotovih verzih: »... A čakam, na jutri čakam, čakam in čakam, da bom človek... ali: ... Danes je res velik dan./Zemlja se je nagnila na sončno stran, pa še to: ... Nekaj bi lahko počeli, časa je dovolj...«

Omeniti je treba tudi pesniško zbirko avtorja duhovnika ANTONA KUCHLINGA (letnik 1903). Zbirka DRAVA, POVEJ, KJE DOM JE MOJ je prizadeto izpovedovanje trpečega rojaka Korošca, ki religiozno in metafizično išče razplet boleče more, kjer gineva slovenska materinščina.

ANTON HADERLAP, samouk, izpoveduje v svoji zbirki PESMI rodoljubje, ljubiteljstvo loveca in še kako nedorečenost zemljana Slovenca, ki zaradi delovnega mesta živi izven naselitvenega prostora svojih sodeželanov in sorjakov.

FRANCE MERKAČ se s svojim pesniškim prvcem ODTENKI RAZBOLELE RESNIČNOSTI osvobaja stisk, prividov in naglušnih opazovanj v strahotno ogrožajoči koroški slovenski utesnjenosti.

JANKO FERK se sicer sam imenuje pisatelja, a je tudi objavil vrsto besedil v vezani obliki. Težaško zakajstvo si naprti s problematiko smrti v drobni knjigi z naslovom SMRT — ČRNI CIKEL. Avtor je dobitnik Velike avstrijske mladinske nagrade za literaturo 1979, Koroška dežela pa mu je dala leta 1980 delovno štipendijo. Leta 1958 rojeni Janko Ferk je začel pisati že kot gimnazijec, sedaj študira pravo na Dunaju. Prozo piše v nemščini. Samo en verz: »Življenje je najbolj nesramen zvodnik/Življenje je zvodnik smrti... vsaka smrt ima enako vrednost... cena je življenje...«

Na obzorju mladih literatov sedaj izstopajo med drugimi študentje FABIAN HAFNER, soizdajatelj literarne antologije BESEDE — Wörter, Literaturanthologie; KRISTIJAN MOČILNIK, sodelavec Mladja in JANI OSWALD, član uredniškega odbora pri Mladju.

VALENTIN POLANŠEK je začel pesniti še med vojno kot učiteljskišnik. Pet let po vojni je začel objavljati svoje literarne prve, nato, ko je leta 1950 začel sodelovati na slovenskem oddelku avstrijskega radia. Spet poteče 10 let, preden Kajetan Kovič predstavi koroškega avtorja v Naših razgledih s sedmimi pesnitvami širši javnosti v matični Sloveniji. Medtem je bilo doma na Koroškem, Tržaškem in še kje v svetu objavljenih nad dvesto njegovih pesmi. Valentin Polanšek je dobitnik več literarnih nagrad — tako kot Kokot je prejel tudi nagrado iz Prešernovega sklada.

Avtor je mnogo svojih vezanih besedil uglasbil in jih izvajal z mladinskimi zbori — pozneje tudi z odraslimi skupinami — na slovenskem oddelku celovškega radia, kjer se danes občasno sodeluje. Leta 1955 je Polanškov obirski mladinski sekstet pel njegove skladbe na RTV Ljubljana. Z istimi mladimi pevci je avtor nastopal po koroških odrih tako s samostojnimi koncerti kakor tudi z božično spevoigro lastnega izvora. V zadnjih desetih letih nastopa Polanškov Obirski ženski oktet (OŽO) doma in širom po svetu z najnovejšimi skladbami avtorja dirigenta, tako tudi na ljubljanski in avstrijski TV in v šestih filmih. Obirski ženski oktet je doslej posnel dve veliki plošči, na eni je posnelih osem Polanškovih pesmi — skladb. Leta 1963 je izšel pri koroški založbi Drava Polanškov pesniški prvenec GRAPE IN SONCE, osem let pozneje pri MK v Ljubljani KARANTANSKE in 1974 pri DZS pesniška zbirka LIPOV BOGEČ — vmes izda avtor v samozaložbi še zbirko otroških verzov, ki izide ponovno v razširjeni izdaji leta 1980 pod naslovom ČINEČI IN ČOPKA (prva izdaja je nosila naslov ČINEČKI).

Polanškovih pesmi je doslej izšlo nad osemsto po raznih listih, revijah, antologijah in na druge načine, nekaj je bilo prevajanih v deset jezikov, tako tudi v albanščino in lužiško srbščino. Kot mladinski avtor je pisal in režiral na celovškem radiu več radijskih iger (tako LASTOVICJE GNEZDO). Njegovih mladinskih pesmi niso objavljali samo doma, ampak tudi v Sloveniji, na Tržaškem in v ZDA.

Piscu teh vrstic ni lahko navesti različnih recenzij in kritik svojih pesniških izdelkov — kot prizadet ustvarjalec mora biti samo subjektiven. Naj veljajo za vse ocene spremne besede Mitja Mejaka v zbirki KARANTANSKE: »To pa najprej pomeni, da je lirika Valentina Polanška organsko izšla iz dinamike slovenskega liričnega razvoja.«

In še odlomek iz Polanškove pesmi PESEM VŽGIMO: »... Pesem vžgimo, da bo zadonela/za današnji dan/za jutrišnji svet/za pojutrinje življenje/In ostal/bo odmev/v srcih/kakor bi/objemal/dober človek/dobrega človeka!«

Kot avtor za mladino je Polanšek oral na Koroškem ledino. Sledila mu je vrsta sodobnih piscev s svojimi samostojnimi zbirkami otroških pesmi: MILICA HROBATH, LENČKA KUPPER, MARICA KULNIK — ZORKA LOISKANDL WEISS, HERMAN GERM, ANDREJ KOKOT in še mnogi sodelavci zlasti v koroškem slov. šolskem listu MLADI ROD, pri katerem Valentin Polanšek sodeluje od prve številke januarja 1952.

Z Obirskim ženskim oktetom imamo posebno slovensko koroško himno, s katero na vsakem nastopu omamimo poslušalce — jaz bi končal ta sestavek le z eno nje: »Naj vse nas pesem dviga, in naša srca vžiga, ker smo zbrali se./da v duši nam zapoje./kar tvoje je in moje./To slovenska pesem jel«

BIBLIOGRAFIJA SLOVENSkih KOROŠKIH PESNIKOV

DARLE, Niko: Tihožitja (pesmi Eriha Prunča). Celovec: Mohorjeva založba, 1965.

FERK, Janko: Der verurteilte Kläger: Roman. Salzburg: Zsolnay, 1981.

Smrt. Črni cikl. — Celovec: MD, 1982.

Hladni ogenj = Kühles Feuer. Celovec: KDZ: SIC, 1978.

Samoumevnost nesmisla = Das Selbstverständliche des Sinnlosen (soavtorstvo: Domej, Kuess, Hobel. Celovec: SIC: KDZ, 1979).

GERM, Herman: Otroci enega sonca. Celovec: MD, 1982.

HADERLAP, Anton: Pesmi. Celovec: Klub prijateljev love, 1982.

HADERLAP, Maja: Žaliki pesmi. Celovec: Drava, 1983.

HARTMAN, Milka: Moje grede. Celovec: Mohorjeva založba, 1952.

Lipov cvet. Celovec: Mohorjeva založba, 1972.

Pesmi libuškega puola. Celovec: Mohorjeva založba.

Milka Hartman: Izbrana dela. Celovec: Mohorjeva založba, 1982.

HROBATH, Milica: Vigredno sonce (otroške pesmi). Celovec: MD, 1981.

JANUŠ, Gustav: Pesmi. Ljubljana: DZS, 1978.

Pesmi. Celovec: MZ; Maribor: Obzorja, 1983.

Gedichte. Suhrkamp, 1983.

KOKOT, Andrej: Zemlja molči. Celovec: Borovlje: Drava, 1969.

Ura vesti. Celovec: Borovlje: Drava, 1970.

Čujte, zvonovi pojo. Jesenice: KUD Tone Čufar, 1972.

Zvestoba. Trst: Založništvo tržaškega tiska, Koper: Lipa, 1972 (Pesniški list).

Onemelo jutro. Celovec: Borovlje: Drava, 1974.

Nekje pa pesmi pojo (Izbrane pesmi). Maribor: Obzorja, 1976.

Die Totgeglaubten. Darmstadt: J. G. Bläschke, 1978.

Kamen molka. Ljubljana: CZ, 1979.

Kapljice žgoče zavesti. Celovec: Drava, 1982.

Ringaraja. Celovec: Drava, 1983.

KUCHLING, Anton: Drava, povej, kje dom je moj. Celovec: MD, 1973.

KULNIK, Marica (LOISKANDL-WEISS, Zorka): Tinček ujame sonce = Tino fängt die Sonne ein. Celovec: SPZ; LJ: MK, 1979.

TAI: Kadar solze pripovedujejo = Wenn Tränen erzählen. Celovec: Drava, 1982.

Betlehemska zvezda = Der Stern von Bethlehem. Celovec: MD, 1983.

KUPPER, Lenčka: Pojmo s ptički (otroške pesmi). Celovec: MD, 1980.

MAČEK, Miško: Ujeti krik (pesmi Karla Smolleta). Celovec: Mohorjeva družba, 1965.

MARKAČ, Janko: Odenki razbolele resničnosti. Celovec: Mladje, 1980.

POLANŠEK, Valentin: Grape in sonce. Celovec: Borovlje: Drava, 1963.

Karantanske. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1971.

Čineček: 29 otroških pesmi. V samozaložbi, 1972.

Velike sanje malega človeka. Maribor: Obzorja 1973.

Lipov bogec. Ljubljana: DZS, 1974.

Čineček in Čopka. Celovec: Klub Mladje, 1980.

Križ s križi (roman). Celovec: MD, 1980;

Bratovska jesen (roman v dveh delih). Celovec: Borovlje: Drava, 1981, 1982.

Dečva z Obirja (Obirski ženski oktet) — LP plošča.

Roža, rdeča rožica (Obirski ženski oktet) — LP plošča.

TON PAVČEK

OTROŠKA PESEM ANDREJA KOKOTA

Kdo bi si bil mislil! Ta, ki je tako bridko in trpko nosil in pel svoj kamen molka za naš Korotan in njegove ljudi, se kar naenkrat, kakor v snu ali od prijazne hudomušnosti zadet, zvedri in spremeni pa jo zaokroži na veselo in poskočno, kakršnih nismo bili ne vajeni in ne pričakovali od njega! Lepo je, da je to storil in dvakrat lepo, da je storil tako, kot je: dobro, zabavno, veselo. In še kar po svoje!

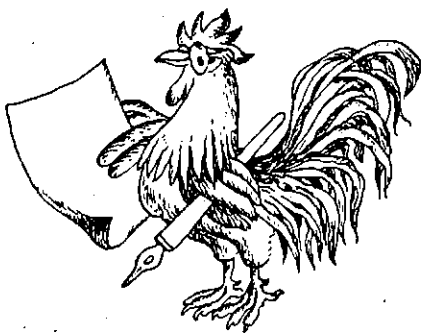
Z otroško pesmijo je že tako, da ne mara plotov in okornosti in puščobnih resnosti, hoče se ji iskrovosti in nagajivosti, prekopicavanja in igrarije, vsa je z dežele trumbaruri ali kot pravi Kokot, z dežele Nemogoče, pa ima, kar si že hoče in dela, kar se ji zljubi. In se ji to še kako ljubi! Kokot je pokukal v njen pravi svet, odkril pisane travnike, kjer rasto pesmi, jih natrgal za lepo prgišče in nam jih nudi: lejte, to je zrastle ali tu poleg mene v nekem mojem drugem ro-kavu ali žepu, ali pa čisto v meni, takem, kot sem nekoč bil ali bi še želel biti; zdaj je tu na pokušino, a tudi že na veselje.

Otroška pesem Andreja Kokota raste iz pravih korenin poezije in otroške radoživosti. Prav natanko ve, čemu se je treba ogniti in se tako spretno ogiba pretirane poučnosti in pravoverne modrosti, ve, kaj je smešno in da je smešno tisto ta pravo, pa jo zarobi tudi kakšno na svoj račun, česar Slovenci sicer ne znajo, ta pa jo kar popetelini in pokokoti to svojo slovensko nravo in se zasmije samemu sebi v brki in nam v poduk. Redko je to in kot redko dragoceno. Pa tudi sicer se Kokot v dokaj novih in svojih motivih o pesniškem poklicu in pesnikovih težavah rado živo in s svežo iskro posmehljivosti šali na račun pesnikov in poezije pa še pesniški slavi na rovaš. Domiselne so te pesmi in pesnik je z njimi pri mladih pridobil za poezijo in ta pesniški posej več, kot da bi učeno pridigal o poslanstvu mlilih izbrancev muze.

Tudi v drugih motivih in temah, ki so bodisi že zapete ali drugače znane v slovenski otroški poeziji, Kokot s pridom obrača besedo in rimo pa najsi že pripoveduje duhovito poučno o krompirju ali poje o takih velepomembnih stvareh kot so pomlad, snežak ali nov mačji rod ali pa prva zaljubljenost. Res, pri tem še ni čisto sproščen, igriv in igri zapisan, da bi se pesem kar sama zapisala in poigrala, kot da se boji biti neresen in raje ostaja odgovoren. A v to, pravo smer otroške poezije kažejo njegovi potokazi; če mu krajino ob poti ali pot samo še kaj kazi in mu je kaj napoti, obeta in obljublja, da bo s tem že jutri opravil. Kajti končno, komur se narodi iz milosti in čiste svetlobe otroška pesem, se prekopicne v njem in terja prostora za svoje vragolije, ta bo že vedel, kako jo prepisati na papir, da bo živel naprej. In kdo pravi, da Andrej Kokot tega ne ve? Te pesmi pričajo zanj.

ANDREJ KOKOT

RINGARAJA

Založba Drava
Celovec
1983

ANDREJ KOKOT

HUDA POMOTA

Jaz ne kikirikam,
nimam kljuna in ne grebena.
Jaz ne brskam po gnoju,
za mano ne hodi putka nobena.
Meni je vseeno,
če kje kaka kura zakokodajsa.
Jaz pišem knjige
in se ne menim za jajca.
Jaz podnevi hodim
otrokom svoje pesmi brat,
zvečer televizijo gledam,
potem pa grem v posteljo spat.
Ne, jaz nisem petelin
in se ne bojim zvite lisice,
saj ne stanujem v kokošnjaku.
Jutri pijem mleko, pojem kos potice.
Pa me kljub temu vsi
kličejo z imenom kokota
in kljub temu ne protestiram,
čeprav je to strašno huda pomota.

KROMPIR

Z Roža, Zile in Podjune
se je deca na izlet podala.
Stanko brenkal je na strune,
družba pela je in se smejala.

Po dolgi poti, pri kosilu,
je ob mizah, gospodaril mir.
In ko je skupina spet v vozilu,
se je med potniki vnel hud prepir:

»Bile so čempe«, — »ne repica«.
»Hrušče«, nekdo v ozadju zakriči.
»Bila je repa«, se pridruži Mica.
Ko gastronomska bitka najbolj zagori,

nenadoma zavilijo zavore.
V hipu vlada strah in mir.
Sofer se izkaže, kaj vse zmore...
Potem nekdo zakliče: »Imeli smo krompir!«

POMLADANSKA

Tam ob potočku
postalo je kopno
in malo zeleno,
da duha pomladi sem zaužil.

Zvonček je vstal;
lepo je pozvonil,
brate svoje budil,
vsem znamenje vstajenja je dal.

»Vstanite! Vstanite!
Čas je tu — zmaga! —
Zato vsi pokonci, vstanite!»

Mi smo prvi,
ki pozvonimo,
prihod pomladi oznamimo,
da vsi na nas se bodo ozrli.

SNEŽENI MOŽ

Tam sredi vasi stoji
kot da bi bil general,
ponosno metlo v roki drži
kot da bo večno tamkaj stal.

Pa pride hudomušni pust,
mrzlega moža toplo objame —
in potem ni več tak hrust,
pa še radost ga prevzame,
da sprejme vabilo na ples.
In raja in raja do konca noči,
se v pomlad zaljubi gor do ušes,
ko sonce posije, nikjer ga več ni.

5,5 x 3,5 cm, ohr. višina 1,2 cm, deb. dna 4,2 mm, deb. stene 1,5 mm (tab. 3, sl. 3).

26. Fragment gornjega dela skodelice z odebeljenim in uvihanim ustjem ter plavutastim rebrom na trupu. Fragment je iz blede rumenega stekla. Vel. 2,5 x 2,3 cm, ohr. višina 2,3 cm, deb. stene 1,3 mm, deb. ustja 3 mm, premer ustja 0,5 cm (tab. 3, sl. 5).

27. Stranski odbitek spodnjega roba posode iz zeleno-modrega stekla. Na spodnji strani, kjer se začena dno, je viden začetek omfalosa. Vel. 2 x 1,8 cm, ohr. deb. 0,4—0,7 cm (tab. 3, sl. 7).

28. Fragment stranskega dela tegule nekoliko nepravilne oblike iz rumeno žgane gline. Vel. 6,5 x 5,1 cm, viš. stranskega roba 0,5 cm (tab. 1, sl. 14).

29. Fragment stranskega dela pravilno oblikovane tegule iz rumenkasto žgane gline. Vel. 12 x 7,6 cm, viš. stranskega roba 0,5 cm (tab. 3, sl. 9).

30. Fragment krajnega dela grobo izvedenega imbreksa iz rumeno žgane gline. Vel. 7,4 x 9,4 cm, višina 6,5 cm, deb. gornjega dela 3,5 cm, deb. stranskega dela 4,5 cm (tab. 3, sl. 8).

31. Spodnji del (meta) ročnega mlina iz apnenca. V prerezu je sploščeno konične oblike in ima ravno spodnjo stojno ploskev. Premer 39,5 cm, višina 8,3 cm, viš. stranskega roba na eni strani 4 cm, na nasprotni 2,8 cm, premer osrednjega utora za os. 5,5 cm, viš. utora 4 cm (tab. 3, sl. 6).

Poleg pravkar navedenega inventarja imamo med najdbami z Ajdne še večje število manjših odlomkov keramike, ki prav tako po značilnostih sodijo v opisani keramični fondus.

Vsi keramični kosi, razen primerka pod številko 5 (tab. 1, sl. 5), so bili izdelani ali dodelani na lončarskem kolesu. Vseeno pa moramo izdvojiti in omeniti več manjših fragmentov različne debeline neenakomerno sivo žgane keramike prostoročne izdelave iz slabo prečiščene, a kompaktno žgane gline s svetlo rjavkasto zunanjo površino.

Sicer pa nam keramični inventar nudi značilno podobo poznoantičnega hišnega oz. naselbinskega posodja za dnevno rabo, ki postaja zadnje čase vedno pomembnejše, ko gre za vrednotenje predvsem naselbinskih objektov in aglomeracij iz kasne antike (Šmartno pri Cerkljah, Rifnik, Gradec pri Praprotnem, Vranje pri Sevnici, kompleks ob šoli Majde Vrhovnik itd.).

V tipološkem smislu poznamo z Ajdne za sedaj tri vrste posod hišne keramike:

1. kroglasti lonec z izvihanim ustjem, ravnim dnom in okrasom na ramenu (tab. 1, sl. 7—9, 13; tab. 2, sl. 1, 5; tab. 3, sl. 1),

2. bikonična skleda z rahlo poševno navzven izvihanim ustjem, prstanastim prehodom v ravno dno in okrasom preko celotne zunanje površine (tab. 1, sl. 1) in

3. konična skodelica z navpičnim ali nekoliko navznoter uvitim ustjem, ki je običajno odrezano poševno proti notranjosti (tab. 1, sl. 4, 6, 12, 15; tab. 2, sl. 3—4).

Med temi vrstami posod z Ajdne je za sedaj najpogostejše najden kroglasti lonec z izvihanim ustjem in ravnim dnom. V okviru tega tipa pa moramo ločiti dve varianti in to glede na fakturo ter izvedbo ornamenta. Prva varianta s številnejšimi primerki (tab. 1, sl. 8, 13; tab. 2, sl. 1, 5; tab. 3, sl. 1) predstavlja lonce iz temno sivo ali sivo rjavo žgane gline, ki ima primešane drobce kvarcita ali drobnega peska. Okras se nahaja na ramenu lonca in ga predstavljata dve vodoravni, žlebljeni, običajno nepravilno poševno izvedeni valovnici. Ti dve valovnici sta med seboj ločeni in omejeni s po dvema ali tremi vzporednimi žlebljenimi linijami, kar ustvarja trakast motiv.

V okviru druge variante (tab. 1, sl. 2, 7, 9) pa imamo lonce iz sivo žgane gline s pre-

mazom, kije rumeno žgan. Tudi v tem primeru je glini primešan droben pesek. Okras je pri tej varianti manj enoten in predstavlja razne kombinacije valovnice (tudi tu je valovnica lahko nepravilno izvedena) in metličastega oz. glavničastega ornamenta ter mrežastega motiva (tab. 1, sl. 9), ki pa je izveden z ozkim in plitvim žlebljenjem. Vodoravni metličast ornament nahajamo pri tej varianti loncev (tab. 1, sl. 7) tudi na notranji strani.

Z enim fragmentarno ohranjenim primerkom (tab. 1, sl. 1) je predstavljen drugi tip posode z Ajdne. Gre za bikonično skledo s poševno navzven izvitim ustjem, izdelano na lončarskem kolesu, ki v širšem smislu, po fakturi in obliki, sodi v sklop bikoničnih skled obdobja preseljevanja. Danes so nam znane take skleda iz Podmelca v Baški grapi¹⁶ in Kranja — Mestna hiša¹⁷. Ta tip skleda sodi v sklop langobardske zapuščine in je po Wernerju¹⁸ v Avstriji in na Moravskem datiran v zgodnje obdobje 6. stoletja. V okviru Ajdne je ta oblika skleda verjetno tuj element, vendar pa je okras na našem primerku popolnoma domač, saj se javlja tudi na ostalih dveh tipih loncih in predvsem koničnih skodelicah (tab. 1, sl. 2—3, 6—7). Gre namreč za kombinacijo valovnice in vodoravnega metličastega motiva. Na konične skodelice jo navezuje tudi nizka prstansta noga oz. prehod v ravno dno.

Za sedaj pri tem primerku z Ajdne, glede na navedeno in splošne znane razmere v času obdobja kasne antike in preseljevanja na tako imenovanem Visokem Gorenjskem (Bled I, Smokuč¹⁹, Žirovnica²⁰), lahko govorimo le o zunanjih vplivih.

Zadnji, a po številu primerkov hišne keramike z Ajdne na drugem mestu, je konična skodelica z vertikalnim oz. nekoliko navznoter upognjenim in poševno odrezanim ustjem. Po fakturi so te skodelice temno sivo in kompaktno žgane ter črno žgane in porozne (zaradi izpadlih drobcev peska). Okras je različen, vendar združuje elemente predhodnih dveh tipov. Na vseh primerkih je zarisana valovnica, vendar v različnih povezavah: metličasti motiv na trupu in valovnica pod ustjem (tab. 1, sl. 6), valovnica pod ustjem, ki je ornamentirano z nizom poševnih vrezov oz. odtisov (tab. 1, sl. 12), dva vzporedna niza valovnice, od katerih je gornji pod ustjem, spodnji, ki je omejen zgoraj in spodaj z žlebljenimi linijami (trakasti motiv) pa sredi oz. na začetku gornje polovice trupa skodelice (tab. 1, sl. 15; tab. 2, sl. 3). Ta zadnja kompozicija

ornamenta ima lahko namesto valovnice pod ustjem na največji periferiji vrezan motiv smrekove vejice oz. lastovčjega repa (tab. 1, sl. 4; tab. 2, sl. 4).

Vsi ti motivi so po B. Vikič-Belančič²¹ prazgodovinskega, iliro-keltskega porekla in izvora. Tako naj bi bili metličasti motiv, motiv valovnice, žigosanih četverkotnikov²², mrežice direktna dediščina latenske keramike, motiv smrekove vejice in viseči trikotniki pa halštatske keramike. Tudi oblikovno moramo iskati izvor posameznih tipov posod, predvsem loncev in skodelic, v prazgodovinskem okolju.

Vsekakor moramo imeti to vrsto keramike za proizvodnjo staroselcev, ki ima svoj izvor v času pred rimsko okupacijo in je kasneje istočasno živila ob cvetoči rimski cesarskorodni keramični manufakturi dalje in po njenem propadu ponovno zaradi potrebe doživela razcvet. Zato jo ponekod v obdobju kasne antike zasledimo tudi v grobovih staroselcev (Brezje nad Zrečami²³, Zgornji Breg v Ptuj²⁴, Rifnik²⁵, Dane pri Starem Trgu²⁶ itd.), predvsem pa na refugijih tipa Vranje, med katere sodi tudi Ajdna. Paralele pa nahajamo tudi na današnjem Korškem kot npr. na Šenturški gori (Ulrichsberg).

Podoben razvoj in ponovni razmah proizvodnje doživi keramika domače hišne izdelave tudi v Istri v 5. in 6. stoletju²⁷. Tudi tam (Brioni, Škicini, Vižanel, Ciganska spila pri Momljanu itd.) sta vodilna tipa lonca z izvihanim ustjem in konična skodelica. Kot okrasni motiv pa živi predvsem valovnica v raznih izvedbah.

Med ostalimi naselbinskimi najdbami z Ajdne imamo tudi štiri delno ohranjene železne predmete, ki pa kronološko niso toliko občutljivi in jih okvirno brez težav postavimo v obdobje kasne antike in preseljevanja: okrnjen klin (tab. 1, sl. 16), tečaj skrinje (tab. 1, sl. 17), fragmentirana konica noža (stilet)²⁸ (tab. 3, sl. 2) in uvti okov iz trakaste pločevine²⁹ (tab. 3, sl. 4).

Prav tako kasnoantičnega izvora so tudi delci steklenega inventarja, ki mu pripadajo: fragment ustja zeleno rumenega kozarca (tab. 1, sl. 10), dno rumeno zelene kroglaste steklenice (tab. 3, sl. 3) in gornji del kupe ali skodelice s plavutastim rebrom (tab. 3, sl. 5) rumenkaste barve.

Paralele za kozarec nahajamo v Ravnem brdu med Grosupljem in Litijo³⁰, Zgornjem Bregu pri Ptuj³¹, Gradcu pri Praprotnem³² in dr. Vsi ti primerki so datirani v 4. stol. Redkejši je primerki s plavu-

(Nadaljevanje na 22. strani)

Izkopavanje na Ajdni leta 1983 (na sliki Aleksander Valič in Dušan Prešeren)

NAKLJUČNE NAJDBE Z AJDNE

Kot dopolnilo sistematičnim arheološkim raziskavam, ki zadnja leta potekajo na Ajdni nad Potiki na Gorenjskem, želimo na tem mestu predstaviti tudi naključno in nesistematično pridobljene drobne najdbe s tega najdišča, ki so danes v privatni lasti.

Po podatkih najditelja in lastnika, je bila večja skupina najdb odkrita v okviru objekta XIV: med zemljo, ki je bila izkopana iz vodnega zbirnika in na področju vzhodno od njega.

Najdbe so bile pridobljene v letih 1975, 1976 in 1977 ob večkratnih obiskih na najdišču. Iz tega okvira izstopa le spodnji del ročnega mlina, ki ga je domačin s Potok našel na Ajdni v času pred drugo svetovno vojno in se danes nahaja v isti privatni zbirki.

Inventar najdb obsega poleg keramike še predmete iz železa, stekla, kamna in kosti. V okviru objekta XIV pa je bila najdena tudi večja količina živalskih kosti.

OPIS PREDMETOV

1. Trije kosi črno žgane bikonične skledice z ravnim, nekoliko poševno izvihanim ustjem in prstanasto nogo. Celotna zunanja površina je ornamentirana s vodoravnim metličastim motivom. Na gornji polovici zgornjega konusa teče ravna vrezana valovnica, nad njo, pod ustjem, pa dve paralelni liniji. Glini je v manjši meri primešan droben pesek. Skleda je bila narejena na lončarskem kolesu. Viš. ca. 8 cm, premer ustja 17,5 cm, premer najv. oboda 19 cm, premer dna 17,4 cm (tab. 1, sl. 1).
2. Fragment posode iz sivo žgane glinice z rumenkasto površino, na kateri je vrezana valovnica in vodoraven plitek glavničast ornament. Glini je v manjši meri primešan pesek. Vel. 2,6 x 3,5 cm, deb. 0,6 cm (tab. 1, sl. 2).
3. Fragment sivo rjavo žgane posode, ki je na notranji in zunanji površini okrašen z glavničastim ornamentom. Glini je primešan zelo droben kvarcitni pesek. Vel. 2,7 x 3,5 cm, deb. 0,5 cm (tab. 1, sl. 3).
4. Fragment zgornjega dela konične skodelice z rahlo navznoter uvitim ustjem iz črno žgane glinice z rjavkasto zunanjo površino, ki ima na največjem obodu pod ustjem globoko vrezan ornament z motivom ribje kosti. Glini je primešan kvarcitni pesek. Vel. 3,4 x 3,5 cm, deb. 0,6 cm (tab. 1, sl. 4).
5. Fragment ustja iz svetlorjave, enakomerno žgane glinice s primesjo drobnega peska. Izdelan je prostoročno. Medtem ko je notranja površina zgajena, je zunanja bolj groba in nekoliko sekundarno odkrušena. Vel. 3 x 3,5 cm, deb. 1,2 cm (tab. 1, sl. 5).
6. Fragment konične skodelice z rahlo navznoter uvitim ustjem iz črno žgane glinice, kateri je primešan droben pesek. Tik pod največjim obodom poteka vodoravna raztegnjena valovnica, pod njo pa poševni glavničasti ornament. Ves ornament je izveden plitvo in shematično. Vel. 5 x 4,3 cm, deb. 0,5 cm (tab. 1, sl. 6).
7. Fragment ramena in vratu lonca iz sivo žgane glinice, ki ima rumenkasto zunanjo površino. Glini je primešan droben pesek. Ornament predstavlja kombinacijo valovnice in glavničastih oz. metličastih vrezanih motivov. Vel. 7,1 x 4 cm, deb. 0,5 cm (tab. 1, sl. 7).
8. Fragment dna in spodnjega dela lonca iz temno sivo žgane glinice z rjavkasto

zunanjo površino. Glini je primešan droben kvarcitni pesek. Vel. 4 x 4 cm, deb. 0,5 cm (tab. 1, sl. 8).

9. Fragment ramena in vratu lonca iz sivo žgane glinice z rumeno notranjo in zunanjo površino. Glini je primešan droben kvarcitni pesek. Na ramenu je vrezana neenakomerno izvedena valovnica, ki poteka vodoravno. Nad njo pa je zelo rahlo izveden mrežast glavničast motiv. Vel. 3,4 x 3 cm, deb. 0,5 cm (tab. 1, sl. 9).

10. Fragment ustja in gornjega dela konične skodelice iz temno sivo žgane glinice, kateri je primešan droben kvarcitni pesek. Zunanji rob ustja je okrašen z nizom poševnih odtisov, pod njim pa poteka vodoravno vrezana valovnica. Vel. 4,1 x 2,1 cm, deb. 0,6 cm (tab. 1, sl. 12).

11. Fragment ramena in izvihanega ustja lonca iz sivo-rjavo žgane glinice s primesjo drobnega peska. Notranja in zunanja površina sta rjave barve in imata ostanke in sledove črnega premaza. Vel. 7,6 x 3,2 cm, deb. 0,7 cm, premer ustja 19 cm (tab. 1, sl. 13).

12. Fragment ustja in gornjega dela konične skodelice iz temno sivo žgane glinice. Glini je primešan precejšen odstotek drobnega peska, ki se je iz zunanje površine v glavnem izločil in to daje skodelici videz poroznosti. Okras sestavljata dve vodoravni vrsti vrezane valovnice. Prvi poteka pod robom ustja, drugi pa po gornjem delu koničnega trupa in je omejen na gornji strani z eno, na spodnji pa z dvema vzporednima vodoravnima vrezanima črtama. Vel. 5,1 x 3,7 cm, deb. 0,6 cm (tab. 1, sl. 15).

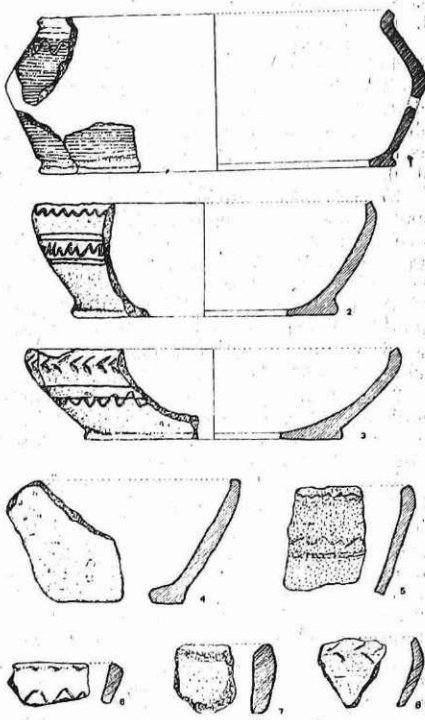
13. Fragment dna in spodnjega dela stene lonca iz temno sivo žgane glinice s primesjo drobnega peska. Zunanja površina je rjavkaste barve. Vel. 6 x 6 cm, deb. 0,7 cm, premer dna 10,5 cm (tab. 2, sl. 1).

14. Fragment keramike iz sivo-rjavo žgane glinice, kateri je primešan droben kvarcitni pesek. Okras je vodoravni glavničast motiv. Vel. 3,4 x 3,4 cm, deb. 0,5 cm (tab. 2, sl. 2).

15. Del konične skodelice z rahlo navznoter upognjenim ustjem, ki je poševno odrezano. Glini, kateri je primešan droben pesek, je temno sivo žgana. Prehod stene v dno, ki je ravno, je prstanasto podarjen. Okras sestavljata dve vrsti valovnice, ki je globoko vrezana. Nizka valovnica poteka tik pod ustjem skodelice, druga vrsta nepravilno izvedene in poševno kanelirane valovnice pa poteka na začetku gornje polovice stene skodelice in je zgoraj in spodaj omejena s po dvema vrezanima vzporednima linijama. Višina 5,6 cm, deb. 0,7 cm, premer ustja 16,7 cm, premer dna 13 cm (tab. 2, sl. 3).

16. Del skodelice z istimi značilnostmi, kot jih ima prej omenjena. Razlikuje se le po okrasu in izvedbi posameznih poročev. Na zunanji površini je videz ostanek rjavkastega premaza. Okrašena je na največji periferiji pod ustjem z vrsto vrezov, ki sestavljajo motiv lastovičjega repa. Po sredini trupa pa sta vrezani dve vodoravni potekajoči vzporedni liniji, od katerih ima nižja naknadno vrčeno neenakomerno poševno valovnico. Viš. 4,4 cm, premer ustja 18,6 cm, premer dna 12,8 cm, deb. 0,6 cm (tab. 2, sl. 4).

17. Dva fragmenta gornjega dela lonca iz temno sivo žgane glinice s primesjo drobnega peska. Zaradi izluščenih zrn zunanja površina deluje porozno. Okras sestavljata na ramenu dva vzporedna pasova neena-

Ajdna — slučajne najdbe iz objekta XIX

komerno izvedene valovnice. Nižji pas je z zgornje in spodnje strani omejen s po eno vodoravno vrezano linijo. Viš. ohr. dela 5,6 cm, premer ustja 15,3 cm, deb. 0,5 cm (tab. 2, sl. 5).

18. Fragmentarno ohranjen lonec iz temno sivo žgane glinice s primesjo drobnega peska. Dvojni vzporedni niz nepravilno izvedene valovnice je zgoraj in spodaj omejen z vrezano vodoravno črto. Mejo med nizoma valovnice pa tvori linija, ki je deloma dvojna. Viš. ca. 22,8 cm, premer ustja 18,5 cm, najv. periferije 23,9 cm, deb. 0,5 cm (tab. 3, sl. 1).

19. Močno od rje in precejšnega odstotka žvepla razjedeni školjkovito izluščen železen klin podolgovate, rahlo ukrivljene oblike, ki se na enem koncu konično oži. Prerez je približno štirikotne oblike (3,2 x 3 cm). Ohr. dolž. 11,8 cm, (tab. 1, sl. 16).

20. Rahlo upognjen železen tečaj pravokotnega preseka (0,7 x 0,7 cm) z enim dobro vidnim žebeljem oz. zakovico. Površina je precej razjedena. Najverjetneje je ta tečaj del železnega okovja pokrova skrinje. Ohr. dolžina 31 cm (tab. 1, sl. 17).

21. Fragmentarno ohranjena konica železnega noža, ki je bila pripravljena v laboratoriju RO 'Železarne Jesenice'. Rezilo je žlebljeno in ima ojačen hrbet. Zaradi radikalne odstranitve oksidacijske plasti noža pri laboratorijski obdelavi, so bile pri tem nedvomno okrnjene prvotne dimenzije. Ohr. dolžina 5,7 cm, širina 2,3 cm, deb. hrba 0,4 cm in rezila 0,25 cm (tab. 3, sl. 2).

22. Trakast okov iz železne pločevine z deloma ohranjenimi vzdolžno profilacijami. Tu di ta primerki je bil laboratorijsko popravljen in so zato njegove prvotne dimenzije nekoliko okrnjene. Ohr. dolžina 7,7 cm, širina 0,6 cm, deb. 0,9 mm (tab. 3, sl. 4).

23. Koščena, na zunanji površini osmerokotno profilirana cevka, ki ima na enem koncu dve zrcalno postavljeni luknjici. Vel. 4,6 x 1,6 cm, deb. stene cevke 0,3 cm (tab. 1, sl. 11).

24. Fragment kozarca z odebeljenim ustjem iz zeleno-rumenega stekla. Vel. 2,9 x 1,4 cm, deb. 0,5 mm, deb. ustja 2 mm, premer ustja 7,5 cm (tab. 1, sl. 10).

25. Fragment dna steklenice z rahlim omfalosom iz zeleno-rumenega stekla. Vel.

O LJUDSKI UMETNOSTI

(V SPOMIN SLIKARJU LOJZU VIŠNARJU, NAPISANO V APRILU 1951)

Pero mi zastaja in s težavo se mi oblikujejo misli, ker mi je še vse preblizu oni žalostni predvečer, ko smo se zadnjikrat poslovili od mrtvega tovariša Lojza. Pa je od trenutka, ko sem se zadnjič poslovil od živega, okrevajočega Lojza, polnega veselja, da je prestopal težko pljučnico, preteklo šele nekaj dni: sedaj ga ni več med nami. (Umrl 26. II. 1951.)

Takrat, onega zadnjega petka opoldne sva govorila o njegovi bolezni in okrevanju, o njegovem prijaznem ateljeju in o njegovi prvi razstavi pred štirimi meseci, na kateri si je nakopal začetke prehlada, ki se je izrodil v oho hudo pljučnico, ki ga je položila na bolniško posteljo. Govorila sva o razstavi in velikem uspehu, pripovedoval mi je o svoji ganjenosti, ki jo je doživel po tistem petku, ko je prav natihome odprl obe sobi svoje razstave: kako se je v nedeljo dopoldne naenkrat nabrala v eni od obeh prostorov množica ljudi in se je oglasila ubrana domača pesem jeseniških pevcev, s katero so počastili njegov in domačega kraja praznik. Potem pa so hodili ves dan in vse dni ljudje od vsepovsod k njemu in se znova vračali, da bi se v tistih mrkljih in mrzlih novembrskih dneh naužili sonca, barv in toplote njegovih platen. Še pred tednom je bil poln načrtov: kako bo šel kmalu iskat zdravja in slikat sončne pokrajine ob morju; nič ni omenil črva, ki mu je glodal zdravje in življenjsko silo. A glejte, sonce mu je zašlo, črv je bil hitrejši in močnejši od njegove dobre volje in sle po sončnih barvah.

Od njegove zadnje razstave dalje sem se večkrat vprašal ali so se obiskovalci in tudi tisti, ki niso našli onega bore malo časa, da bi stopili na razstavo, ali so se zavedali, da to ni bila nikakršna trgovska razstava, na kateri bi hotel Višnar te slike ponujati naprodaj (saj so bile večinoma že v zasebni lasti), temveč le zaključek in obračun nekega življenjskega obdobja. Zaključek prvih let šolanja in iskanja v trdem delu, preizkušnja lastnih sil na poti do lastnega izraza. Saj marsikatera slika, nastale do tega časa, ni pokazal, bodisi zato, ker je mislil, da ni dosti dobra, bodisi, da jo je nameraval še dogotoviti.

Višnarjeva prva razstava je bila ne le njegov, nego tudi kulturni praznik Jesenic, saj so takrat prvokrat doživele, da je razstavljal svoje slike en sam slikar in to prav domač človek iz stare jeseniške družine, vrhu vsega samouk, ki pa se je povzpел visoko nad oni povprečni diletantizem, čigar izdelke ali »proizvode« smo tolikokrat videli v raznih izložbenih oknih, izdelke, narejene brez ljubezni, z edinim namenom, da najdejo kupca. (Da bi bil tak kupec s takim izdelkom pravzaprav prevaran, se tega na svojo srečo ni niti zavedal.) Četudi ni bilo to prvokrat, da je Višnar pokazal svoje slike domači javnosti — saj je razstavljal že skupno s tovariši iz »DOLIKA« — je s svojo prvo samostojno razstavo postal kulturni pionir domačega kraja, z razstavo samo poleg svojega samorastništva. Kulturno pionirstvo pa je najteže in najstrahotnejše: že tolikokrat so taki pionirji doživeli v svojem najboljšem in najpoštenjšem stremljenju tudi najtežje poraze. Vesel sem za vse svoje rojake, da Lojze tega z razstavo ni doživel, temveč polno priznanje od najširše množice obiskovalcev in občudovalcev njegovih slik.

Nekajkrat sem že premišljal, če je v meni dovolj razgledanosti, kritičnosti, ra-

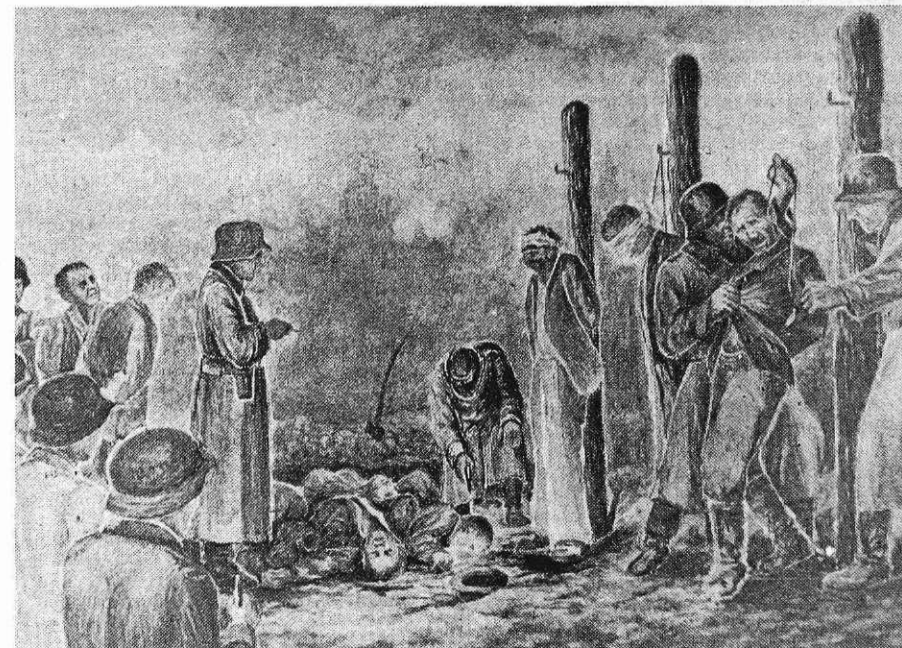
zumevanja in dobrote, da bi pisal kritiko o Lojzovih slikah, jih ocenjeval in tolmačil, ter take ljubezni do slikanja, kot jo je imel Lojz v svoji zaverovanosti v lepoto ustvarjanja. Zato sem začel v svojem spoštovanju do njega — samorastnika poizkušati dojemati ga in doumeti. Saj drugače ni mogoče dojeti človeka, če ga ne spoštujemo, če ne cenimo njegove enkratnosti, njegove polne svobodnosti. Lojz pa se je v svojih zadnjih petih letih šele ves posvetil svoji ljubezni do slikanja, ker prej v borbi za vsakdanji kruh tega ni mogel, predal se je umetnosti prav z mladostnim ognjem, sledeč klicu v sebi, ki ga je vodil k lastnemu ustvarjanju. Tega klica ni mogel preslišati, ker ni mogel zatreči v sebi talenta, ki mu je bil dan in celo v krvi in rodu: tako se prvotno slikanje za zabavo spremenilo v ustvarjanje iz notranje potrebe, v ono notranjo sprostitve strasti in ognja, ki vre in plapolava v človeku, ki išče svojim občutjem in razpoloženjem primeren izraz. Da mora tak talent, ki mu ni bilo že v mladosti mogoče priti v pravo šolo in prave mojstrske roke, preživeti težke ure in hude borbe v svojem notranjem življenju, je prav nujno, zanj pa toliko težje, ker ne more zatreči v sebi hrepenenja in želje po ustvarjalnem izrazu, ne more zaživeti, kot bi rad, zaradi zavesti in bojazni, da mu manjka tista končna možnost ustvarjanja, katero daje znanje, obvladanje izraznih sredstev.

Kaj pa je umetnost in kako nastaja, bi kdo vprašal pri tej priliki. Kako bi to povedal prav? Morda se po odgovor zatečem radje k mislec in pesniku R. Tagoreju, ki pravi nekako takole: »Mi stojimo temu velikemu svetu nasproti in različni so naši odnosi do njega. Za tak odnos je nujnost življenja: moramo obdelovati zemljo, si preskrbeti hrano, moramo se obleči, in k vsemu nam prispeva narava. Tako vzdržujemo lakota in žeja in naše fizične potrebe naš stalni odnos do tega sveta. Toda imamo tudi duha in ta duh si išče svojo posebno hrano, ima svoje posebne potrebe. Duh stoji množici dejstev nasproti in je zme-

den, če ne najde enotnega načela: človek se ne zadovoljuje s posameznimi dejstvi, ampak išče zakonov. Toda je še tretji jaz v nas, poleg fizičnega in duhovnega, dušni jaz. Ta jaz ima svoje težnje in išče nekaj, kar izpolni njegovo potrebo po ljubezni, ta dušni jaz pripada sferi, kjer smo prosti vse nujnosti, kjer potrebe telesa in duha nimajo vpliva, kjer ne sprašujemo po koristih ali smotih, ima svoje posebne utehe v tem svetu. V tej tretji plasti človekovi je vzklikla umetnost. Ker je umetnost nekaj živega, se ne da v strogem pomenu definirati, da ne bi izgubila tega, kar ji je svojkega. Zato skuša Tagore označiti določene tla, na katerih raste umetnost. On pravi: »Izvedeti moramo za razlago njene eksistence, ali biva zaradi kakega socialnega smotra, ali zato da nam nudi estetične užitke, ali pa je nastala iz potrebe, da izražamo svoje bistvo. Indijski estetiki je bilo vedno jasno, da je veselje duša umetnosti, torej bilo vedno jasno, da je veselje umetnosti, torej čustvovanje. Preveliko notranje bogastvo čustev išče izraza v taki obliki, ki ne služi več ohranitvi samega sebe. Kot vsa kultura, tako je tudi umetnost izraz, tvorba prekipajočih sil človekovih. V vsakdanjem življenju tudi izražamo svojo osebnost, toda če se je naše srce vzbudilo v ljubezni ali kakem drugem velikem čustvu, tedaj kipi osebnost: razkrila bi rada svoje bistvo, samo zaradi razkritja in razodetja samega. Tedaj se poraja umetnost in mi pozabljamo svoje zahtevke nujnosti in koristi, tedaj skušajo vrhovi naših svetišč poljubiti zvezde in glasi naše glasbe dognati globino neizrekljivega. Ker je torej smoter umetnosti izraz osebnosti, ne toliko kake abstraktne ideje, ali dejstva, ki se da razčleniti, se umetnost nujno poslužuje izraznih sredstev, posebno slikanja in zvokov. To pa je dovedlo do one domneve, da je cilj umetnosti ustvarjati lepoto, toda lepota je za umetnost le sredstvo, ni ves njen zadnji smisel.« Tako pravi veliki indijski pesnik in filozof Rabindranat Tagore, nekje pa sem bral misel, da je ljubezen najresničnejše življenje. Ljubezen predvsem kot čustvovanje, torej kot pogonska sila, ki vodi človeka k umetnosti, v kateri zaživi svoje notranje življenje.

Tako je Lojz Višnar iz svoje notranje potrebe in teženj našel pot v umetnost, ker je bil v svojem najglobljem bistvu umetnik, ki je skušal svojim doživetjem realnega življenja dati dostojen izraz s svojimi

(Nadaljevanje na 6. strani)

Lojze Višnar: Spomin z Begunj I — skica akvarel

slikami. Moramo mu priznati ta naziv in tudi smemo, četudi ni obiskoval slikarskih šol ali celo akademije, saj je umetniški talent notranji dar, ne pa dar akademije. Kdor ima ta dar, je umetnik, kdor ga nima, mu tudi akademija in diploma ne moreta dosti pomagati. Vsak pa, kdor ima ta dar in svojo svojsko sposobnost, naj si jo je pridobil kakorkoli, se sme v umetnosti svobodno udejstvovati. Saj tudi publika ljubi svobodno umetnost, svobodno udejstvovanje in tekmovalnost, ter se ne vprašuje, kdo ima akademsko spričevalo in kdo ga nima! Končno smo imeli in še imamo v vseh panogah umetnosti amaterje, pisatelje, pesnike, igralce, glasbenike, le likovni umetniki — samouki naj bi bili izključeni iz umetnosti? Mar ne bi bila to velika krivica, mar ni za vse enako merilo in pravica? Saj v umetnosti vendar ni akademski naslov tisti, ki določa kvaliteto umetnine, temveč zunanja in notranja vrednost umetnine same. Če bi bilo drugače, bi morali med šumarje in »samouke — diletante« prištevati enega največjih slikarjev, umetnika, za življenje popolnoma nepriznanega in nepoznanega Vincenta van Gogha in mnogih drugih ustvarjalcev. Pa je van Gogh celo zelo odločno vplival na razvoj evropskega slikarstva.

Kaj najbolj ubija umetnost? Zanikanje in tlačenje osebnosti, zanikanje in tlačenje naroda, iz katerega je umetnik izšel, čigar meso in kri je v vsej svoji snovitosti in duhovitosti, zatiranje ljudstva, katerega del je umetnik. Kakor se ljubezen od rodnih tal in do materialnega jezika v črnih dneh, kot smo jih preživljali, potencira pri vsem narodu prav tako, kot pri poedincu, prav tako se ob tem čustvovanju vse to potencira v umetnikovi osebnosti ter se v njem oglašajo še druge strune močnejše, kot so mu zvenele doslej. V njem se javlja prav razsipa ljubezen do vsega domačega ter poskuša s svojimi izraznimi sredstvi svoja doživetja ohraniti v žanznavnih oblikah, kot so to besede, glasba, likovni izrazi v risbi, sliki ali plastiki, pač v njemu lastnem izražanju.

Slikarjevo sredstvo ustvarjanja so barve, ki se jih poslužuje in njegov izraz so tudi barve v vseh odtenkih, mešanicah, svetlobi in temi, v ploskvah in črtah na sliki. Ni torej nič čudnega, če je Lojze Višnar v teh letih groze globlje pogledal vase, še močnejše doživljal vso žalost in lepoto domačih ljudi in krajev ter intenzivneje zaživel notranje in zunanje. Saj Lojz ni bil samo slikar, bil je kot vsak pravi slikar — umetnik tudi rahločuten poet gorenjske domačije, trat in gozdov, hribov in vršacev, skalovja, neba in oblakov ter vseh tistih razpoložljiv, ki jih vse to vzbuja v čutečem človeku.

Poet, sem zapisal, čeprav morda v svojem življenju ni napisal nobene pesmi. Pesem pa je živela v njem, njegov izraz pa so bile slike, izrazna sredstva pa barve, čopič in lopatica. Kaj ni ta združitev slikarskega talenta in podajanja s pesmijo v duši prav ono, kar mu upravičeno daje plemeniti naziv: umetnik? Morda se je v zadnjem času zato toliko in s tolikšno ljubeznijo zagledal v velikega Poeta iz Vrbe, ki je v svojih pesmih tak mojster v pesniškem slikanju narave? Žalujem za sliko Francetovega zadnjega obiska Ribičevega doma, ki je bila kljub raznim tehničnim pomanjkljivostim vendarle lepa in plod tolikega študija in truda. Kaj je mogel Lojz zato, da mu preprostem fantu ni bila zgodaj dana ona pot skozi šole, ki bi ga tehnično izobrazile, dale diplomu in priznale naziv, ki ga po vsej pravici zasluži, katerega si je svoj čas sam nekako skromno nadel: ljudski umetnik? Šel pa je skozi trdo šolo samorastnika, ki je dokaj pozno našel vse tiste možnosti, da je stopil na pot, ki mu je bila namenjena od začetka. Obhodil je krog, ki mu je bil

Lojze Višnar: Spomin z Begunj II — skica akvarel

nakazan od kraja: iz gorenjske zemlje izšel, delal, trpel in ljubil, se dvigal in padal, hodil po trnju in zelenih tratih, rastel v sebi, da se je spoštovan in ljubljen vrnil v domačo zemljo, počivat pod staro Murovo. Morda je večkrat pomislil na besede pesnika Gradnika, katere je položil ta v usta umrlemu umetniku:

»Izpolnil sem ukaz: bolesti kruh v samoti lomil sem in vsak moj stok zalil pelina je gorjupa sok — in vendar ni uklonil se moj duh.

Srca kri točil drugim sem, a črt opletal se je mojih nog, zavist mi je iztrgala iz vencev list za listom, ki jih trosil je moj vrt.«

Ničesar si ne moremo želeli bolj, kot to, da bi Višnarjev domači kraj čim prej počastil njegov spomin, spomin domačega kulturnega pionirja, s posmrtno razstavo njegovih zbranih in izbranih del, da bi taka razstava vzgajala in obenem zgovorno pričala o upornem, trdem delu samorastnika, o njegovi ljubezni do domačih tal in ljudi ter mu tako dala ono priznanje, ki ga je krepko zaslužil, da ne postanemo napram kulturnemu pionirju — kulturni saboterji! Naj vsi naši ljudje še enkrat občutijo oni življenjski optimizem, ki ga je spremljal skozi bolesti in trpkost leta, naj vidijo, kako je klesal iz sebe samostojno čuteče srce. Kakor je našel v sebi toliko resnične vsebine, da mu vse trpkosti niso strle zaupanja v samega sebe in toliko sile, da je skušal premagati vse ovire, tako je ob koncu svoje življenjske poti mogel začutiti, da je pravi umetnik in njegova ustvarjalna osebnost taka, da mora nujno dobiti osebno priznanje, da njegovo delo ni ugasnilo z njim vred.

Vrline likovne, kakor vsake druge umetnosti, so v tem, kar jih hrani v sebi umetnik sam. Kajti samo to, kar nosi v sebi, lahko podoživlja v nastrojenju svoje zamisli in dela. Vsak ustvarja iz sebe in poduhovlja v sebi snov, da vanjo pokliče in vlije življenje. Eden najde sebe v enem, drugi v drugem načinu izražanja, veliko pa je le to, kar ima za seboj veličino duha in vtelesenje ideje in kar je zrastle z rodno zemljo in vstalo iz nje. Le take stvaritve so pristne in last ljudstva, iz katerega mesa in krvi so vzkile: tedaj so razumljive in splošna kulturna lastnina. V tem pa je tudi jedro vse moči in uspeha.

Tudi Višnarjeva umetnost je lirična in tuicija (intuicija pa je otrok resnice in življenja), neposredno življenje, ki nas obdaja. Ona je kot diha večne lepote narave, ki objema ves svet, ki se dviga nad razbičano zemljo in orje brazde novih dob človeškega duha in razvoja. Kajti umetnost ni nekaj samo konkretnega, kar bi se dalo determinirati, analizirati in shranjevati v njej definicije v predale, kakor to delajo mnogi; ona je srečen trenutek razpoloženja in nastrojenja, ko se nam pokaže v trenutku življenja v povsem novi luči, ko oživi slika v vsej svoji veličini in svobodi. Takih trenutkov doživi vsak človek vsaj nekaj v svojem življenju: umetnik pa je tisti, ki ga zna izraziti in obdržati in uporabiti to nastrojenje za notranjo luč svojega umotvora. Umetnik, ki išče motivov daleč od svojega kraja, naroda in domovine, že a priori ne more postati velik umetnik, ker si išče vzorov in vzornikov samo drugod, ki so tuji njegovi in tradiciji njegovega ljudstva. Tudi vsi veliki duhovi so črpali snovi za svoje umetnine v svoji neposredni bližini, preprosto življenje so poveljevali in ga prikazovali v polnem razmahu svojih sil. To je pogoj, ki ga mora izpolniti, če hoče umetnik postati pristen in domač, da se čuti doma na svojem polju s svojim ljudstvom, da se spoji z njim v eno in mu v odtenkih svoje notranjosti daje to, česar mu tehnično še tako vešč tujec ne more nuditi.

Ta pogoj je Lojze Višnar izpolnjeval vseskozi dosledno, do zadnjega diha. V kratkih letih, v katerih se je popolnoma posvetil svojemu poslanstvu, je zorel od slike do slike, tu in tam z malo nevero v svoje znanje malodušno upadel, vendar dozoreval vase in iz sebe v tisto tiho, umirjeno, za spoznanje melanholično občutje, ki diha iz njegovih zadnjih platen, v občutje zrelosti bogate jeseni: vse to diha iz slik kot so »Na Vršču« (1947), ki je tako odlična, tako »nobel« v svojih barvah in nastrojenju planinskega ozračja; in vzemimo pomladno sliko »Po nevihti« (1949) ki je zmaga sonca nad temo. Tako umirjenost v barvah, neko čudovito nežnost — in vso slikarjevo ljubezen do rodne grude! — kaže tudi sliki »Vrba spomladi« in velika slika »Jesen pod Golico«, obe nastali preteklega leta. Njegova zadnja slika, ki je strážila njegovo zadnje počivališče na domu, pa daje slutiti v svojem barvnem občutju tisto zrelost, do katere se je z intenzivnim osebnim doživljenjem in študijem tehnike priboril: do tistih višin samoraslega umetnika, ko se mu zazdi, da se mu je zjasnilo

deloval po vsem levem bregu Save, Skofje-loški (desni) in Jeseniško-bohinjski.

Vsi so sodili v sestav in pod poveljstvo štaba 9. korpusa, oziroma Škofjeloški pod štab 31. divizije. Imeli so enake naloge kot odred doslej: mobilizacijo, minerske in vojaške akcije, utrjevanje svojih vrst ter dodatno še boj proti beli gardi — domobrancem. Bolj ko se je bližal konec vojne, več je bilo domobrancev, težje je bilo z njimi. Ob koncu vojne jih je bilo okoli 1.500 itd.

Pripravljeni so morali biti tudi na izkrcanje zahodnih zaveznikov (morali so biti blizu Save) in za hiter pohod. Vsi odredi so predvsem izvajali minerske akcije (posebno Kokrški) in mobilizacije, vsak pa je imel svoje posebnosti.

Sredi oktobra 1944 je bil Kokrški odred onstran Save dodeljen 4. operativni coni, a še vedno kot zveza med Cono, Koroško in 9. korpusom. Kurirska zveza je še vedno vodila tudi v korpus itd. Tako je Kokrški odred dočakal svobodo na Štajerskem in Koroškem ter imel čast, da še pred nemško kapitulacijo 8. maja 1945 okoli 14. ure kot prva slovenska in jugoslovanska enota NOV pride v mesto zasedeni Celovec, kjer se je gnetlo na tisoče nemških in drugih kvilinskih vojakov in oborožencev, predvsem policije, SS, ustašev. Potem se je, kot je znano, z vse Koroške zaradi interesov in iger velikih sil moral umakniti 22. maja 1945. Tako ni mogel (tako tudi Jeseniško-bohinjski odred in druge enote 4. operativne cone in 3. jugoslovanske armade) postati skupaj z ostalimi enotami jugoslovanske armade trajni osvoboditelji že tako dolgo in krvavo teptane slovenske Koroške.

Drugače je bilo s Škofjeloškim odredom. Ta je skupno (po hudi zadnji sovražnikovi ofenzivi na 9. korpus) z 31. divizijo, oziroma enotami 9. korpusa, s Prešernovo brigado osvobodil Gorico, 5. maja pa je dobil častno nalogo: v Ajdovščini je varoval snovanje prve, demokratične, ljudske slovenske vlade.

Ob koncu vojne so se pokazali rezultati vsega: v Celovcu in na Koroškem je bilo drugače (ni moglo biti tako množične organizacije OF in odpora kakor v Trstu itd.), na Primorskem in v Trstu, kjer je pripravila osvoboditev organizacija OF, Komanda mesta in osem delavskih bataljonov obeh narodnosti, je bilo spet drugače. Tudi z mejami je bilo potem drugače. Proti Avstriji so ostale stare vrh Karavank in proti Mariboru, meje proti Italiji pa vendarle veliko premaknjene daleč proti Trstu in Gorici, pravzaprav tik nad ti dve ključni mesti.

Zdaj še nekaj dodatnih besed o kadrih, tako političnih kakor vojaških, ki so povezovali primorske in gorenjske partizane, se pravi partizane na različnih predelih 9. korpusa. Moram poseči spet v predvojni čas, ko je namreč pred italijanskim fašizmom prbežalo v Slovenijo in tudi na Gorenjsko veliko primorskih rojakov. Po letu 1941 so se vračali v svoje kraje. Vezi so bile torej globlje in številnejše, kot je bilo videti na prvi pogled. Iz internacije je prišel tudi izredno sposoben in tih partijski delavec Slavko Federle-Franjo, ki je bil 1937. leta sekretar okrožnega komiteja KP Jesenice. Takoj je postal politkomisar Gregorčičeve brigade, a je že čez kak teden, v septembru 1943, padel, ljudem domala neznan.

Med gorenjske partijsko-politične delavce pred vojno lahko štejemo tudi dr. Jožeta Vilfana, ki je bil od 1937. leta odvetnik v Kranju ter član kranjskega okrožnega komiteja KP. V različnih procesih in pri iskanju delavskih pravic je branil napredne delavce pred nasilniškimi starojugoslovanskimi oblastmi, zato je bil na Gorenjskem tudi uspešen in že znan.

Gorenjska in zlasti Gorenjski odred je dal tudi več komandantov in politkomisarjev, ki so odšli v enote 9. korpusa. Tako Milan Tominc (ki je bil živa zveza med Do-

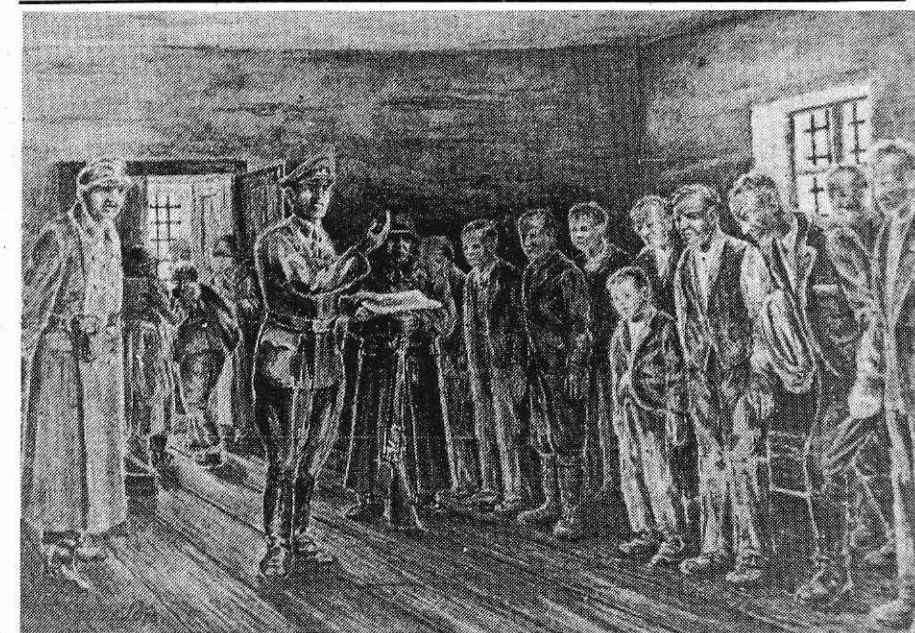
Hamid Tahir: Bejrut 1982 — VIII

lenjci, Gorenjci in Primorci), Ivan Franko-Iztok, ki je postal politkomisar 31. divizije, Oto Vrhunc — Blaž Ostrovhar, pa Evgen Matejka-Pemc, ki je postal komandant 31. divizije (prej je bil politkomisar Gorenjskega odreda) in narodni heroj, pa Leopold Škrabar-Vanja, ki je bil komandant Gorenjskega odreda in je potem prišel v Vojkovo brigado, kjer je tudi padel, podobno tudi komandant Gorenjskega odreda Anton Bertoncelj-Zvonko. Gorenjski odred je 9. korpusu dal tudi nekaj obveščevalnega kadra. Tako Janeza Jana-Svobodo, ki je postal šef obveščevalnega centra 31. divi-

je, pa več obveščevalnih oficirjev v štab korpusa in drugam. Tako tudi Klinar-Gorskega in druge.

Tudi sanitetni referent Gorenjskega odreda dr. Edvard Pohar-Borko je prišel za vodjo sanitete 9. korpusa z Gorenjske, pa tudi v bolnici »Franji« je bilo nekaj gorenjskega kadra, npr. dr. Branko Štangel-Peter, Rudi Katrašnik-Gašper (padel), ali Franc Konobelj-Slovenko, v »Pavli« pa jeniški revolucionar Ivan Sedej, drugod pa še vrsta drugih.

To so le nekateri podatki o posebnostih gorenjskih razmer in enot ter o povezanosti z enotami in štabom 9. korpusa.

Lojze Višnar: Spomin z Begunj III — skica akvarel

(Nadaljevanje s 17. strani)

le tako pomembne, da je štab korpusa o njih zahteval vsakodnevna poročila. In štab odreda je imel kaj poročati, saj ni bilo dneva ali noči, da kje na Gorenjskem ne bi bila izvedena kakšna akcija. Sovražnik je bil vedno bolj prizadet in zaradi drznosti in iznajdljivosti minercev skoraj brez moči; skupine minervev pa so povzročale škodo in negotovost.

Kadar pa je sovražnik napadal druge enote 9. korpusa je Gorenjski odred deloval okrepljeno. Na Primorsko in tudi proti Štajerski (ki pa ni bila najbolj primerna) je odhajalo z Gorenjske poleg ljudi tudi vedno več hrane in drugega materiala. Gorenjski odred je bil tedaj neposredno podrejen štabu 9. korpusa — kar je pozitivno vplivalo na širjenje boja, na dviganje vsega na višjo raven. Ob tem in s tem je bila v praksi zbrisana nekdanja meja med Jugoslavijo in Italijo, ki je bila od 1941 do avgusta 1943 tudi meja med Hitlerjevim rajhom in Mussolinijevo Italijo. Toda jeseni 1943 so tudi Primorsko zasedle nemške enote in s tem se je za te kraje, ki so se množično odločali za vstajo, začelo novo, zaostreno obdobje občasnih in hudih ofenziv.

Ko so se zlasti na levem bregu Save začele pojavljati domobranske postojanke in je bilo v Karavankah še vedno malo partizanov, je štab korpusa skupno s štabom Gorenjskega odreda ocenil, da je treba okrepiti partizansko aktivnost severno od Save. Zato je odred tam iz četa začel razvijati nove bataljone in prek Save je v februarju 1944 prešel tudi odredni štab. Bil je skrajni čas, kajti domobranci so se v trikotu Kranj—Kamnik—Tržič razmeroma naglo krepili, čeprav korpusno poveljstvo ni sodilo, da v taki meri. Poleg tega je iz korpusnih poročil moč ugotoviti, da korpusni štab še vedno ni cenil sovražnikovih sil tako, kot so dejansko še vedno bile. Na Gorenjskem je bilo tedaj vedno najmanj 2.500 do 3.000 (in tudi več) predvsem policijskih, ki so bili hitro sposobni za lokalne napade. Varovali so zlasti komunikacije, gospodarske objekte, tovarne in tudi že nebo! Seveda pa nemški uspehi pri zasledovanju partizanov niso bili več taki, kakor prvi dve leti. Preveč bi bilo tega, če bi vse analizirali, zato še nekaj besed o znamenitih mobilizacijah in zelo tveganih transportih k enotam 9. korpusa.

Enote gorenjskega odreda so samo v mesecih od januarja do konca julija 1944 mobilizirale skoraj 3.000 novincev in jih odpisale predvsem enotam 9. korpusa. To so nadaljevali pozneje tudi Kokrški, Jeseniško-bohinjski in Škofjeloški odred. Vmes so mobilizirale tudi brigade 31. divizije, posamezni bataljoni Prešernove brigade pa so šli tudi na levi breg Save, a so se morali hitro vračati, če niso hoteli doživljati neuspehov, ali bolje, da bi se izogibali izgubam.

Borci z Gorenjske pa niso ostajali le v enotah 9. korpusa, temveč je bilo več sto poslanih tudi na Štajersko in na Koroško ter drugam. Zato tudi po Sloveniji ni večjih spomenikov, kjer ne bi bila vklesana tudi imena padlih Gorenjcev. Številni Gorenjci so padli tudi na Primorskem in predvsem 27. januarja 1944 v partijski šoli v Cerknem. In še nekaj je prineslo pozno poletje 1943. Iz nemške vojske so namreč začeli uhajati prvi fantje. Ti nemški dezertjerji, ki so tudi okrepili Transporte, so hitro postajali dobri borci. Na nemških frontah so se izurili v bojevanju. Navadno so (pozneje ne) prinašali s seboj tudi orožje ter se razmeroma hitro prilagajali partizanskemu duhu. S tistimi, ki so prišli kasneje, ni bilo vedno tako. Seveda je bila to tudi prilika za novo vpravljanje nemških agentov v partizanske vrste, toda to so bili le posamezni in dosti hitro odkriti primeri. Vezi z

Hamid Tahir: Bejrut 1982 — VII

ljudstvom so se s tem spet krepile — sovržnik pa je besnel in dokaj natančno ugotavljal točno številko dezertjerjev oziroma tistih, ki so v treh letih prestopili k partizanom (okoli 4.000). Zato so pričeli Nemci upoštevati tudi organizatorje gorenjskega belogardističnega domobranstva in jim puščati več koncesij za ustanavljanje domobranskih postojank — seveda pod vodstvom in nadzorom gestapa!

Gorenjski odred je na povelje štaba 9. korpusa poleg novincev konec junija 1944 odstopil 31. diviziji kar dva kompletna, že urejena bataljona (1. in 2.), kar ni bilo malo. A kmalu po njunem odhodu je gorenjski odred spet štel 642 borcev, razporejenih v tri bataljone ter ostale pomožne enote in ustanove. Ob tem je treba povedati, da je Gorenjski odred medtem razvil široko razvejano »infrastrukturo« (da tako rečem v današnjem žargonu) vse od delavnic, kurirskih in obveščevalnih postaj in točk, ambulant (sami so zdravili ranjence), tehnik itd. Razvil je tudi razvejano propagando tako med borci kot (s sodelovanjem terenskih delavcev) med prebivalstvom.

Sodelovanje z enotami in štabom 9. korpusa je bilo vsakodnevno in zato v vsakem pogledu koristno (vojaški in politični tečajji), kljub težavam, trenutnim zastojem in oddaljenosti. Osvobodeno ozemlje na Primorskem oz. Cerkljanskem in Cerkno z okolico, kjer se je zadrževal štab 9. korpusa, je s središčem v Cerknem postajalo pravilčno-privilačna svobodna deželica. Glas o Cerknem, prestolnici Gorenjski najbližjega svobodnega ozemlja, je kljub pomanjkanju postal želja gorenjskih partizanov.

Osnovna dejavnost Gorenjskega odreda je bila še vedno neprestana mobilizacija, izvajanje vojaško-sabotažna minerskih akcij, vojaška in politično-kulturna vzgoja borcev, propaganda med ljudmi in tesno sodelovanje s terenskimi organizacijami

— neprestano držeč se pristne partizanske taktike.

V ta spomladanski čas 1944 sodi tudi reorganizacija VOS in ustanovitev VDV ter njihov odhod (koncentracija 2. brigade VDV) na Cerkljansko, kar pa je bilo za gorenjski NOB škodljivo. Sovražniki — domobranci in podobni so se okrepili.

Štab odreda je le težko obvladoval po vsej Gorenjski raztresene enote in ustanove, tako zaradi obsega kot tudi zaradi reliefa in nevarnosti sovražnika (tudi domobrancev predvsem v večjem delu kranjskega okrožja) ter velike oddaljenosti. Kljub tako razvejani organizaciji in številčni moči na Gorenjskem še vedno ni moglo biti nikjer povsem svobodnega ozemlja.

Ukinitev Gorenjskega ter ustanovitev novega Kokrškega, Škofjeloškega in Jeseniško-bohinjskega odreda

Predolga bi bila razlaga, zakaj je bil konec avgusta 1944 na predlog Glavnega štaba Slovenije in štaba 9. korpusa razvejani Gorenjski odred ukinjen, a že doslej so bili nakazani osnovni vzroki. Pomembno je bilo razmišljanje in ugotavljanje, ali naj bi tudi na Gorenjskem sestavili več brigad in morda celo divizijo, ali pa naj bi ostali pri odredih, značilnih partizanskih teritorialnih enotah. O tem je sklep prinesla majska konferenca voditeljev in predstavnikov Glavnega štaba Slovenije, CK KPS za Primorsko, Gorenjsko, Koroško in Trst na Jelovici. Ugotovljeno je bilo, da je treba to ostati pri odredih, kar je bilo edino pravilno, kajti sovražnik se je zaradi bližajočega konca vojne to krepil, domobrancev je bilo vedno več in bi bile tako velike enote, kot so bile brigade, zaradi močnega sovržnika to preveč ranljive.

Tako so konec avgusta in v začetku septembra nastali trije odredi: Kokrški (glavni dedič Gorenjskega odreda), ki je

v preprostosti podajanje realnega, spoznavnega sveta.

Tako iskrene in pristne v svojem izrazu, poštene in lepe so vse te slike, domače, gorenjske, kot je bil pristen Gorenjec Lojze sam. Vse te slike in druge, katere nam je pokazal, tako iz srca rad, poln upov in dvomov, kaj je bila ta razstava? Mar res samo obračun dela sebi in nam, ali je iskal potrdila svojemu delu? Ali ni tudi vzgajal svoje rojake k umetnosti, k razumevanju umetnosti in umetnika, živečega človeka, ki hodi med njimi in živi z njimi, in premnogim razodel tisti čar domače pokrajine, kot ga dojemamo naš človek? Predvsem pa je pokazal svojo zakoreninjenost in zaupanje v sveta domača tla. In s takšno ostrijo je iskal svoj izraz, da bi na svojih platnih prikazal tiste drobne svetlobe in lučce, celo v senci, ki pa dajejo slutiti vse trepetanje žarkov na belih, hrapavih stenah, sivih škodlah streh, na ograjah in plotovih, zelenju, nageljnih in begonijah, na drevju, v skalovju, vsepovsod! Odkrival je barvitost narave tudi v njenih senčnih plati, migotanje razgretga ozračja z neko brezkompromisno objektivnostjo pred naravo, kot so jo imeli naši največji slikarji impresionisti. Slika mu je bila vtis narave, katere resnično življenje v njeni trenutni vidljivosti nam slikar impresionist s svojo umetnostjo posreduje. V tem, pa le v tem je potomec teh naših mojstrov. Našel si je tudi svojstveno tehniko z lopatico, s katero je nanašal barve na platno, vpletal svetlobo v sence. Ne dvomim, da se je Lojze skušal učiti pri naših impresionistih, posebno še pri Groharju, kar je bilo zanj tudi popolnoma pravilno. Ni se navzel toliko načina Groharjevega, ki je zrastle iz drugačne, mehkejšje pokrajine pod Blegašem, Višnar pa iz tršega, med hribe zaprtega sveta, temveč še posebej njegove neizmerne ljubezni do umetniškega snovanja in oblikovanja slovenske zemlje.

Še nekaj ne smemo pozabiti: Višnarjeva dela vseh zadnjih let so harmonična, pristna brez vsakega kolebanja iz tehnike v tehniko, brez posnemalnega nihanja od izma do izma. V tem je velika značajnost in poštenje doma, da je pri iskanju lastnega izraza ostal sebi zvest do kraja, vsa veličina njegove zrele osebnosti se kaže v tej svetlobi. Ne smemo mu zameriti, da njegove slike nimajo dosti figuralnih elementov, saj se vendar te tematike ni utegnil nikdar naučiti, kot bi se bil rad, raje mu priznamo veliko ustvarjalno moč v pokrajinski

MIHA KLINAR

JESENIŠKI PRELUDIJ

Napolnili ste
moje srce s pesmitjo,
težko kakor jeklo
in pekočo kakor taleča se ruda;
prebodite me — plavž,
da izlijem žareči šarž.

Prebodite, plavžarji, plavž!
Pretalil me je ogenj
in nestipen čakam,
da bruham skozi odprtino
goreči železni potok
in zažarim pred vašimi očmi
v sproščenem sijaju.

S svojim žarom bom razbil temo
in poljubil skale Mežakle,
pobožal smrekove gozdove,
objel našo ozko dolino
in v vas, plavžarji,
zažrl svoj obraz
in — domovino ...

(1951)

tematiki. Ali ti ne vzbude te slike misli na našo pesem, ki poje o zelenih tratah in visokih plapincah, kajžicah in okencih z nageljčki in rožmarinom?

Prenaglo je moral končati svoje delo Lojze Višnar, prenenadno je nehale biti njegovo toplo, ljubeče srce, ugasnile so lučce v njegovih toplih, živih, nekako radevednih očeh, tako polnih dobrote in željnih lepote in sonca, da si je še tri dni prej želel iti soncu nasproti na jug, nabrati si novih moči za bodoče snovanje in delo. Ni slutil, da ne bo več prijel za barvno paletu, le predsmrtna groza mu je vodila roko k njegovi zadnji risbi. Zapustil nam je svoj lastni portret iz nedavnega časa, ki hoče reči: mračno je v meni mračnem, oči pa so uprte v nevidno daljo, kot da ne vidijo veselih barv njegovih platen. Njegov svetli lik pa je ostal v naših srcih, v srcih vseh, ki smo ga cenili in imeli radi in ga bomo tako zelo pogrešali. Močno in zrelo osebnost kulturnega pionirja — vzornika bodo pogrešali sedanji in bodoči njegovi tovariši, zbrani v »DOLIKU«, ki je tako osirotel in izgubil svojo najmočnejšo osebnost, ne le predsednika in dobrega tovariša. Njegov

ANA STAZE

NA ONI STRANI

1.

Kar naprej ponižanja,
nasmihanja, ki nosijo grško masko
in na visokih hoduljah se plazijo ...
Midva pa sva govorila s pesniki,
se dotikala s krhkimi kretnjami ...
Odlepila sve se od tal,
da bi luno dosegla.
A luna se samo dvigne lahko,
midva sva mogla le pasti:
Na jaz IN ti sva se zlomila.

IN je srebrna črta:
samo metulj jo lahko preleti,
če mu obriše prah s kril —
a na oni strani,
na oni strani mriev omahne.

osebni in duhovni lik ostane med njimi kot svetla vzgled neumornega snovalca in pogumnega delavca — samorastnika, ki je črpal svojo moč iz ljubezni do domačije in do umetnosti, ker le s to vero v srcu se je na svoji težki in strmi poti mogel povzpeti do svojih svetlih jasnin.

— — — letal si po zvezdah in vsiljeval svojemu narodu svoje vrtoglave misli. Skušal si ga spraviti z njegovega tira in ga speljati v zagato.

»Oh, tiho, tiho, nikar me ne muči, saj ni res, kar pripoveduješ. Po trdnih tleh sem hodil! Pošteno sem si prizadeval dati narodu vsaj kosček tistega, kar je vsakemu narodu najvišja vrednota, to je umetnost. Kajti le, kar ustvari duh narodov, to živi večno v nas, narod brez umetnosti je mrtev narod!«

(R. Jakopič: Srečanje s smrtjo. 1938)

(Sestavek magistra farmacije IVA KOŽELJA (1908—1954) smo dobesedno ponatisnili iz knjige PREPROSTO ŽIVLJENJE, ki je izšla leta 1951 v založbi uredništva »Jeseniškega kovinarja«

2.

Izmikava se prežečim mačkam,
prevpiti morava vreščanje pohotnih stark —

Nobena soba ni zavetje,
nobeno drevo ni rešitev —
O oditi, oditi
s tankimi gibi,
z neslišno besedo,
o oditi oditi —

Ko pa sva plula čez črto,
ubežnika,
si nenadoma spregovoril:
»joj, jadnica je s te strani, joj ...«
In že sva se vračala,
brodolomca —

... takrat se niso smeli ozirati,
sedaj bi morali molčati ...

ANA STAZE

LJUBEZEN

Bil je imeniten starec. Ves siv in sključen je mežikal z majhnimi očmi. Znal je mnogo mnogo pravljic o Savitri, ki je premagala smrt o deklici z vžigalicami o papagajčku, ki ni hotel zapustiti umirajočega drevesa in mnogo pesmi

o norcu, ki se je venomer smejal smejal o Juriju, ki kar je dobil, je stotero delil o jutri, ki bo kratek in bo spet včeraj. Kmalu ni bil za nobeno delo več. Še pripovedovati ni več znal. Le posedal je, mežikal v sonce in mrmral predse. Imel je samo še spomine in nekoristne, ovenele dlani. Sredi jeseni ga je hči odpeljala v dom za ostarele.

LJUBI SVOJEGA BLIŽNJEGA LJUBI
SPOVEDNICE SO VSEPOVSOD
IN KRVAVE MAČKE IN POZABLJENI PSI
POHOTNE STARKE LEPA DEKLETA
SPOVEDNICE SO VSEPOVSOD
RECI KAR TE TEŽI LE RECI NAŠA HČI
TU NALAGAMO POKORO ODPUŠČAMO MOLIMO
SE LJUBIMO OTROCI ROJENI IZ GREHA
SVOJEGA BLIŽNJEGA LJUBIMO LJUBIMO
Tam je umrl. Hči hodi naokrog z rdečimi očmi in govori o smrti, o samoti, o praznih nedeljah.

SAM SI SAM SAM
MOLITEV PUŠČA SAMO. ODMEV
STRAHOTEN ODMEV SREDI STEN
SIVIH STEN BLEDEGA NASMEHA
ODPUŠČATI NI POZABITI
POKORA PRIDE SAMA.
POKORE TI NE NALOŽIJO
SAM SI SAM CLOVEKA NI
LE KRVAVE MAČKE IN POZABLJENI PSI
Hodi naokrog in govori, govori. O samoti in o ljubezni.
GRAPA ČRNA BESED
VLAČUGASTIH BESED
LJUBEZEN LJUBEZEN

TERMINUS

Skoz črno-bela posinovljenja,
skoz črno-bele zaveze
me gledaš in mi vežeš
srobotne roke.
V tebi se kot v ženi
ranim. Brezast
se proti tebi pasem,
kot se na tuje gre.

Brezast, to je z belo lišo
na čelu, ki vez
je med nami in vami.
Beli temelj drugega sveta.
Trpkega zaslutiš
v molitvi brez,
ki zadnje so med štirimi
drevesi uma in srca.

Vem, da mi za hrbtom
z verigo stojiš
in da me boš naposled
iz prihodnjega izgnal.
Vendar sem te bajal že v očetu,
materi, ki v križ
sta položena zame
in jima ni žal.

ROG POSTOJNAR,
ROG BEDRNIK

Sem pesemkost
izvotlil in obžgal
v rog bedrnik, ki me
po svetu bo sejal.
V pesemkosti ptič postojnar
je celo večnost ždel.
Za petje in za let pripravljen,
voljen, zrel.
Je krožil nekaj časa,
prijatelj ustom in rokam,
in se mu stožilo iz bilja
je mojega druga.

Rog bedrnik o ptici
nič ne govori.
V rombu ilnatem me polni
s polnočnimi sledmi.
Te peljejo nazaj, naprej,
navzgor, navzdol, na vse strani.
Med njimi rog postojnar
kakor iz žerjavice gori.
Mi besede med rokama
in nad glavo plamen.
O, kaj vse zaslanjal
sem do tega dne.

Pobožno in skoz veter
čudno položen
kot pot, kot šotor zbojenih
deklet in žen,
v sebi-tekem rjuhe
enega in dveh,
in param jih, da kdo
ne pade v greh.
Rog bedrnik me potlej
z dihom prešumi.
In me ureže po podobah starih,
po neznani sličnosti.

Nekoč sva se skrivala
za kamni spotike
in stran od sveta in neba
obračala pričarane slike.
Zdaj lepiva jih na čelnico
predgorij noč za nočjo.
Kot zasedo za ozvezdje
in drevo.
Nikogar se ne bojiva
in naju ni sram.
O, trenutek, dajem vsem te,
in te ne razdam!

ZAMANDESETNIK

Vanj se boš pogreznil
kakor žlica v med.
Skozerj vrneš se v Dolžnosti,
ki Pravica jih pove.
Skoz žitno polje
gledaš mu v srce.

Si koren človeka, ki steblo
Dobe se odpove.
Sebe nekaj prosiš,
kot da si ljudje.
Valpet grajski v srajci
zmajski skoze gre.
Skoz petje in selitve njegove
se te dotaknejo roke.
V nosilnico doline
ležeš spat, umret.
Kar čutiš, to je jok.
Kar misliš, smeh.
V svojo miznico te devlje,
med kruh in snet.

Onstran plug orje, onstran,
čudno drugje.
Mravlje teme te raznesejo
med dom in svet.
V konju ti življenje mine.
Ne na poti, to se ve.
Krvave rune trga s tebe orel,
vse do bevgu dne.
Med pene žgalne sveče
iz mrtve sreče tli pepel.
Samo strahu ni strah.
Zapre te v prag in les.
Razpneš obleko
in gorje.
Spodaj si dišeč po medu.
Zgoraj kot sneg bel.
Oče — Mati, Mož — Žena,
Sin — Hči v tebi vzkale.
V postelj jajčasto ti leči
je med nje, ki zgajeni bede.

BETHEZDA

Stopim v vodo.
Po spremembi dišim.
Ovešen s prebranimi
molki povednosti.
Jasnovidec me deli
na svet in dim.
V trenutku obredne
dobesednosti.

Otroci slišijo v meni
odmev želja,
ci so z lučjo odšle
od njih do mene.
Možje vidijo v meni
vistan zlih žena,
ci obraščajo
ne zimzelene.
Žene me obglavljajo
in mojo glavo
skoz svetle in pelodne
janje kotale.
Z ljubezni, iz strasti,
je več za stavo,
ci se ji kot bogu
podrede.

Jaz pa iščem samo zrno.
In nič več.
Zrno enega in vseh.
Da se odlepi
z mene priokus, da je premalo
in preveč
umreti in roditi se
z molčnimi naklepi.
Na vzhod sem prestol.
Na zapad oltar.
In kralja moram, kakor
angela, vsmrtiti.
To je vsa dolžnost
in ves vročični čar,
ki se nemudoma
mu moram podrediti.
Nezaseden moram biti.
Nezaseden s sabo.
Ne smem ostati kralj
in bog še manj.
Neobljuden pridem
v izročilo in v pozabo.
Da bom zastoj
in ne zaman.

rekruti prehajali k partizanom v začetku
1943. A tak korak, odhod k partizanom, je
bil na Gorenjskem še tedaj povezan z ma-
ščevanjem nad starši in sorodniki rekrui-
tov. V strah drugim so jih izganjali v Nem-
čijo. Ker je bilo starih partizanov malo, or-
ganizacije KP in OF pa po hudih udarcih
in vrzelih v 1942. letu še slabotne in malo-
številne, je bilo navezovanje stikov z re-
kruti težavno. To zlasti po mestih in dru-
gih, od gozdov odmaknjenih krajih in sre-
diščih, ki jih je nadziral okupator. Ker je
potekalo v znamenju tveganja, nasilja in
ker je bila še huda zima, je velika večina
— četudi v precejšnji meri pripravljena
prestopiti k partizanom — odšla in odhaja-
la — rada ali nerada — v nemško vojsko
(šlo je za okoli 10.000 fantov). To se je do-
gajalo kljub vloženim naporom starejših
partizanov in njihovega odrednega povelj-
stva, vzpodbujanja od Glavnega štaba
NOV in POS. Vendar so napore spremljale
tudi notranje slabosti, da ne rečem tudi ne-
moč in krajevno tudi premajhna stopnja
pripravljenosti na tveganje. Ne gre na-
mreč spet pozabiti, da je večina najbolj
prekaljenega, razgledanega in predanega
kadra Žagarjevega, Gregorčičevega, Kebe-
tovega, Stražišarjevega, Azmanovega,
Godčevega, Blejčevega ali Štefetovega ko-
va dotlej že popadala v neenakopravnih
spopadih, kar je puščalo negativne posledice.

Pri vsem tem pa Nemci s svojim razve-
janjem gestapom niso bili slepi in so hitro
ugotovili, da bi večina fantov kljub vsem
hudim okoliščinam raje šla v domačo, par-
tizansko vojsko. Zato pri mobilizaciji niso
bili naivni. Tu ni odveč opomniti, da mobi-
lizacije na Gorenjskem niso izvajali le
prek vpoklicev. Kadar so rekrute sumili
zaradi naklonjenosti partizanom, so nem-
ške patrulje gorenjske mladeniče pogosto
presenečale tudi doma in jih zastražene
vodile na orožniške postaje. Še pogosteje
so uporabljali pretvezo, kot da fante kliče-
jo le na »Arbeitsdienst«, nato pa so jih na-
naglo preoblačili v vojaške uniforme,
na hitro izurjali in pošiljali na fronte.

Tako so bile te mobilizacije prej podob-
ne aretacijam, kot odhajanju k vojakom.
Tako je marsikdo, ki je že imel zveze z OF
ali partizani in bil odločen, da se bo izognil
nemški mobilizaciji, zaradi nepredvidnosti
ali drugih vzrokov (tudi slabih zvez) moral
postati nemški vojak. Manjši del fantov pa
se ni preveč branil oditi v »Wermacht«, ozi-
roma predvsem splošno ni hotel tvegati
trpljenja svojih najbližjih. Odvisno pač od
okoliščin in predvsem stopnje zavesti.

Po drugi plati, tam in tedaj, kjer je bilo
to mogoče in kjer so se fantje s partizani
dogovorili, so partizanske skupine zaradi
prekritja pred Nemci (in dostikrat tudi
pred svojci) in da bi s tem zaščitili svojece,
take fante navidezno »mobilizirali«
tudi »s silo«.

Vendar so bili tja do polovice 1943. leta
skoraj vsi taki »mobiliziranci«
dejansko prostovoljci. Prisila je škodovala,
kajti sledile so dezertacije in žrtve.

Ena pomembnejših nalog borcev Gorenjskega odreda je bila torej vseskozi ne-
prestana, a ne množična mobilizacija. Na
pomlad 1943. leta je vedno več fantov be-
žalo k partizanom in iz majhnih čet ter bata-
ljonov so nastajali vse večji in številnejši.
Konec maja in sredi junija je Gorenjski
odred štel že dobrih 1.000 borcev. S Koro-
škim vred je narasel na devet bataljonov.
To je omogočilo ustanovitev Gorenjske,
kasnejše Prešernove brigade.

Seveda se je to lahko zgodilo le v loških
hribih na koncu Selške doline. Gorenjski
odred pa je bil občutno zmanjšan in reor-
ganiziran. Ostalo mu je le 150 borcev, ki pa
so spet hitro mobilizirali (vmes je bila av-
gusta še žirovska hajka in izdajstva — Ho-
jan in agenti). Do izraza so prišle majhne

minersko-sabotažne enote, ki so pogosto
razdirale in uničevale zlasti železniško
progo in komunikacije.

V začetku avgusta je Gorenjski odred
štel le 230 borcev (veliko se jih je med haj-
kami tudi zgubilo), 90 jih je bilo neoborože-
nih. Te je odred poslal predvsem Prešerno-
vi in drugim brigadam. Tudi Serčerjevi na
Notranjsko itd.

Vedno bolj so prihajale do izraza mi-
nerske akcije, ki so v zaledju enot 3. opera-
tivne cone dosegale velike učinke. Tako so
nase vezale občutne sovražnikove sile in
motile njihovo delovanje ne le na Gorenj-
skem, temveč tudi v smeri Primorske.

Prišla je kapitulacija fašistične Italije,
padec Mussolinija. Ta dogodek je močno
in pozitivno odjeknil tudi na Gorenjskem,
toda bolj v moralno-političnem kot v voja-
škem pogledu. Kljub zlomu Mussolinijeve-
ga fašizma se partizanom Gorenjskega
odreda tedaj ni pridružilo niti toliko novincev
kot spomladi ob nemških mobilizaci-
jah. Večina fantov je bila še v nemški voj-
ski. Uveljavljati so se pričeli tudi računar-
ski sredinski elementi, ki so predvidevali,
da bo vojne kmalu konec in se niso hoteli
izpostavljati. Hkrati so nastajala vse ugod-
nejša tla za začetne organizacije belogar-
dističnega domobranstva. Toda Nemci so
se čutili še premočne, zato domačim reak-
cionarjem niso puščali nobene samostoj-
nosti. Uporabljali so jih le kot sodelavce,
agente, vodiče in zagrizene sovražnike
NOB. Kaj takega, predvsem pa ne v taki
meri, na Primorskem — na srečo — ni bi-
lo.

Naj omenim še eno razliko: na Notranj-
skem in Primorskem ni bilo veliko sredin-
skih (ki jih je simbolično prikazal »Moj Je-
zus«
v filmu »Na svoji zemlji«). Tudi duhov-
ščina je odigrala vse drugačno vlogo.

Gorenjski odred pa se je spet širil in do
podrobnosti izdelal ter uporabljal partizan-
sko taktiko, ko so vedno bolj prihajale do
izraza akcije minerjev. Hkrati se je v drugi
polovici 1943 ponovno okrepila OF ter raz-

širila svoje organizacije po vsej pokrajini.
Enote in akcije Gorenjskega odreda so te-
mu poletu omogočale še večjo veljavo.

In tako je dozoriel čas za ustanovitev 9.
korpusa — 22. decembra 1943. Vezi med
njegovimi enotami so postajale z vsakim
dnem pogostejše, tekla je mobilizacija, os-
novani so bili transportni vodi in nato čete,
namenske enote za prenašanje streliva,
orožja in razstreliva, ki so ga dobivali v
skladiščih 9. korpusa. Pomoč ljudi je bila
hkrati izraz njihove pripadnosti narodno-
osvobodilnemu boju. A na Gorenjskem ni
bilo mogoče uporabljati ne konj, ne volov-
ske vprege, temveč je bilo vse treba prepe-
sti na ramenih borcev, ki so bili na poteh
tudi po več dni. Vozove in sani (pozimi) so
na Gorenjskem lahko uporabljali šele v
zadnjem letu vojne. Večje in manjše enote
so proti Primorski (prek Dražgoš, Martinj
vrha ali drugod) z obeh strani Save (z ju-
žne še vedno lažje) vodile številne in zna-
menite transporte novincev, ki so običajno
šteli po 50 do 80 ljudi. Transporti in druge
enote pa so iz Čepovana, Trebuše ali Cer-
kljanskega prinašale na Gorenjsko vedno
več razstreliva in orožja (vendar še ne za-
dosti).

Vmes je svoje delo opravljala VOS in
nato VDV. Sovražnik je to dobro občutil —
zato je vse večkrat poskušal v partizanske
vrste vrivati svoje agente, ki pa so bili po-
stopoma (a so poprej naredili tudi veliko
škodo) odkriti in odstranjeni. Tudi var-
nostniki so zaradi tega imeli nekaj težav,
kajti gestapo je bil brezobziren in izkušen.

Tako je bil Gorenjski odred s svojimi
nujno raztresenimi enotami pomemben
faktor v korpusnem zaledju. Bil je zveza
med korpusom ter enotami 4. operativne
cone — Štajerske in Koroške. S svojimi di-
verzantskimi akcijami in ostalim je izvajal
tako taktiko, kakršno bi moral že prej, na-
slonjen na brigade tako 9. korpusa kot del-
no na enote 4. operativne cone proti Štajer-
ski. Minersko-sabotažne akcije se postaja-

(Nadaljevanje na 18. strani)

GORENJSKA IN GORENJSKE PARTIZANSKE ENOTE, POSEBEJ GORENJSKI ODRED IN 9. KORPUS

REFERAT NA »GORIŠKIH SREČANJIH« 17. IN 18. DECEMBRA 1982

Poleg Gorenjskega in Kokrškega so v sestavi 9. korpusa sodili tudi drugi odredi. Tako še Škofjeloški in Jeseniško-bohinjski. Sem bi sodil tudi še Zahodnokoroški (ustanovljen oktobra 1943), vendar bi to presegalo zastavljeno nalogo. Škofjeloški, Jeseniško-bohinjski in Kokrški odred imajo že napisane monografije, medtem ko je kronika Gorenjskega odreda šele v pripravi. Ta prispevek bo največji poudarek dal prav Gorenjskemu odredu, ki je bil osnovna, največja in najpomembnejša enota gorenjskih partizanov. Ni dajal ljudi in kadra le večini ostalih gorenjskih enot, temveč tudi številnim enotam 9. korpusa, predvsem brigadam 31. divizije — Triglavske.

Gorenjski in primorski partizani — ali obratno — so bili že od 1941. leta tesno povezani. Gorenjska je bila poleg Ljubljane žarišče vstaje, kar tudi za Primorsko ni bilo nepomembno. Sicer pa prav o tem teče beseda v tem sestavku.

Ta prispevek je napisan s sodelovanjem domoljubnega odbora Gorenjskega odreda, ki pošilja pozdrave še posebej snovalcem, organizatorjem, voditeljem in borcev 9. korpusa, ki so ga nekateri na Gorenjskem imenovali tudi (neuradno) »Primorsko-gorenjski korpus«, saj je bilo v nekem obdobju v korpusu do tretjina borcev z Gorenjske.

Gorenjska, pokrajina, ki obsega 3.120 km², to je okoli 20 % takratne Slovenije in je na njej tik pred okupacijo prebivalo okoli 180.000 ljudi, je bila industrijsko in komunikativno najbolj razvita pokrajina. Gorenjska je bila (in je še) tudi tista najbolj severozahodna pokrajina Slovenije in Jugoslavije, ki se je bila najbolj zajedla med Avstrijo (s tem med Tretjo rajho) in Italijo, ki je bila že vse od 1920. leta fašistična. Zaradi take lege je zapirala svobodno pot proti Jadrani in Balkanu (iz Tretjega rajha) — in obratno. In ker je bila pokrajina z vsemi svojimi lastnostmi (geografskimi, geopolitičnimi, gospodarskimi) za številnega okupatorja nepogrešljiva, je bil narodnoosvobodilni boj tod vse od 1941. leta trd, silovit in zvezan s številnimi žrtvami, kar še posebej velja za prvi dve leti NOB.

Gorati gorenjski relief je bil zelo težaven, poleg tega pa so bile (in so še) hude zime. Gibanje partizanov pa ni bilo oteženo le z debelim snegom ter vrhovi in grapami, temveč po dolinah tudi s številnimi železnici, cestami in zlasti s Savo, ki od Radovljice navzdol (zgoraj sta kraka Save Bohinjke in Dolinke) po dolgem seka vso pokrajino.

Zaradi partizanske aktivnosti so Nemci že od leta 1941 močno zavarovali vsa industrijska in politična središča ter cestne in železniške povezave in objekte na njih. Vso Gorenjsko so posejali ne le z orožniškimi, temveč tudi s policijskimi in gestapovskimi postojankami in posadkami, hkrati pa nad prebivalstvom izvajali hudo nasilje, ki sta ga simbolizirali policijsko-gestapovska uprava na Bledu ter graščina v Begunjah, ki so jo spremenili v strahotno mučilnico. Skozi begunjsko mučilnico je v letih 1941—1945 šlo 12.134 ljudi, izmed katerih so jih pobili 849. Ne poznamo pokrajine, kjer bi bile sovražnikove posojanke tako pogoste, kot so bile na Gorenjskem.

Nemškimi so se v 1944. letu pridružile še domobranske, ki jih je bilo največ na levem bregu Save, torej ne na območju 9. korpusa, kjer pa jih je bilo tudi nekaj (Škofja Loka, Gorenja vas itd.).

Po prvih spopadih in izkušnjah se je že v 1941. letu pokazalo, da je lev breg Save z naglo vzpenjajočimi se Karavankami dosti težavnejši za delovanje in manevriranje kakor desni. Tam, južno od Save, se širi močvirna in ne visoka Jelovica, tam je Škofjeloško hribovje s Poljansko in Selško dolino, ki se prelivata v Cerkljansko višavje. Na tem predelu ni bilo železnice in velikih cest, kot so bile po sredini Gorenjske, ni bilo prehodov proti Avstriji in tako ostrega skalnatega območja, kot so vrhovi prek 2.000 metrov visokih Karavank. Bila pa so — in so še — prijazna nizkohribovska naselja — kar vse je omogočalo ugodnejše gibanje. Poleg tega so kraji, ki so mejili proti fašistični Italiji, na različne načine imeli zveze prek meje in so tako že marsikaj slišali o fašizmu, ki je tamkajšnje zavedne Slovence silil k emigraciji v Jugoslavijo, predvsem v Slovenijo. Iz severne Primorske, to je Tolminske, je zlasti po letih 1929—30 zbežalo pred fašizmom veliko zavednih Slovencev, ki so se potem naselili in se zaposlovali po različnih krajih vse od Jesenice do Trčica, Kranja, Kamnika, Ljubljane ter okolice. Ti ljudje so s seboj prinašali spoznanja in tudi sovraštvo do fašizma, ki je bil podoben Hitlerjevemu nacizmu. Vse to je bilo pomembno in koristno ne le za prve gorenjske partizanske enote, temveč tudi za poznejše enote 9. korpusa (npr. med prvimi prostovoljci 1941 je bilo veliko Primorcev — emigrantov, v dražgoški bitki je bil skoraj ves Bičkov vod tak).

Nemški okupatorji si niso mogli in smeli privoščiti miru proti začetemu in razraščajočemu se gorenjskemu partizanstvu. Prav zato se NOB na Gorenjskem kljub številno močnemu proletariatu in kljub zgodnji in trikratni množični vstaji (1941—1942) ni mogel razvijati (po izkušnjah) drugače kakor postopoma. Okupator s svojim uničevalnim gestapom, z domačimi raztrganci in nato še z domobranstvom, je bil tod močan vse do konca vojne. Tu, na meji Tretjega rajha, niso mogle nastajati take regularne vojaške enote, kot so bile brigade — če izzamemo Prešernovo, ki je nastala iz povečanega Gorenjskega odreda.

Zato sežimo malo nazaj. **Gorenjski odred**, osnovna gorenjska partizanska enota, ki je bil ustanovljen konec junija 1942 (natančen datum se ni mogoče ugotoviti), je po različnih začetnih korakih prvo reorganizacijo doživel že na prelomu 1942/43, ko so bile ukinjene grupe odredov. Tedaj je bil na Gorenjskem ukinjen prvi Kokrški odred, Gorenjski pa je ostal, in sicer v novih okoliščinah. Odtlej je namreč vso pokrajino dolgo moral pokrivati razmeroma (številčno) šibek Gorenjski odred. Čete in še majhni bataljoni so bili raztreseni po vseh gozdovih in hribovju. Okupatorjev pritisk je bil še vedno silovit in že nekaj mesecev je šlo za to, ali bodo maloštevilni partizani, ki so dotlej tud utrpele že toliko žrtve, sploh zdržali v pokrajini ali ne. Ob upornem politično-vojaškem delovanju preživeli organizatorjev jim je tudi to končno uspelo. V tem času, dejansko pa že od začetka 1942. leta, so druge

enote v »Ljubljanski pokrajini« zbirale prostovoljce za pomoč Gorenjski, vendar na Gorenjskem nikoli niso pozabili na Primorsko. Med prvimi so šli tja nekateri dražgoški borci, npr. Milan Bajc-Stric, ki je bil tudi politkomisar Vojkove čete, padel pa je kot komandant bataljona Južnoprimorskega odreda blizu Vipave (kjer je bil rojen) 27. februarja 1943. Tja so šli tudi rojaki Jaka Štucin-Cvetko, Andrej Brovc-Janko, Ferdo Kravanja in drugi. Spomladi 1942 pa so šli na Primorsko dvigat plamen vstaje tudi Ivan Tominc (padel), Tomo Brejce, odšel bi tudi znameniti Stanko Zagar, a je prej padel (27. marca 1942), pozneje pa tudi Jože Kranjc-Zakelj, ki je skupno z Jožetom Srebrničem utonil v Soči 11. julija 1944. Povezovanje gorenjskih in primorskih partizanov je bilo torej zelo zgodno in neprestano in so tako zbrisali nekdanjo krivično mejo.

V zimi 1942/43 se kot predhodnik štaba 9. korpusa pojavi štab 3. operativne cone Alpske. Štab 1. grupe odredov (tako kot ostali podobni grupni štabi) je bil ukinjen. Na Gorenjskem je bil tako samo Gorenjski odred s svojim štabom. Odredni komandant Stane Stare-Pazan, dotlej komandant 1. grupe odredov (kar pa je bil le kratko dobo), je postal hkrati tudi namestnik coneškega komandanta, politkomisar cone pa je postal član dotedanjega štaba 1. grupe odredov Franc Ravbar-Vitez (Marko Borštnik), eden izmed pobeglih revolucionarjev iz Gonarsa. Ko sta komaj prevzela dolžnosti, sta 14. januarja 1943 v Poljanski dolini z nekaterimi tovariši še padla. V tem obdobju sta poleg številnih drugih borcev padla tudi komandant in politkomisar Kokrškega odreda Matija Blejce-Matevž (24. decembra 1942) in Anton Štefe-Kostja (19. januarja 1943).

Padanje dobrega partizanskega kadra se je torej na Gorenjskem nadaljevalo, kar je bilo izraz težavnih okupacijskih razmer. Vendar pa je Gorenjski odred v naslednjih mesecih 1943. leta le začel naraščati in doživljati okrepitev. Vse več fantov, nemških rekrutov, je začelo postopoma prehajati k partizanom, kar je bil sad upornega vojaško-političnega delovanja preostalih gorenjskih partizanov. To je bil čas velikih dogodkov in predvsem preloma pri Stalingradu. Rdeča armada je prešla v ofenzivo vse od Rostova do Harkova, zahodni zavezniški so dobivali bitko za Atlantik, njihovi letalci so začeli zračno ofenzivo nad Hitlerjevo Evropo, namenjeno industrijskim in vojaškim objektom, v severni Afriki so s kontinenta potiskali italijansko in nemško armado. Druga svetovna vojna se je po dobrih dveh letih krvavih bojev nagnila v prid zaveznikov.

Toda pri nas smo to čutili popolnoma drugače, kajti jugoslovansko bojišče (in s tem tudi obravnavano območje) je za sovražnika postalo še bolj občutljivo. Zato so tudi 20. januarja 1943 začeli silovito ofenzivo, imenovano »Operacija Weiss«, ki jo poznamo kot četrto sovražnikovo ofenzivo, proti osrednjim silam NOV (Neretva in potem peta s Sutjesko).

Medtem ko so prve slovenske udarne brigade prešle v protiofenzivo (od 26. novembra 1942 do 26. marca 1943, to je štiri mesece), je bilo na vsej Gorenjski le okoli 300 borcev. Šlo je torej za obojestransko mobilizacijo. Nemci so jo izsilili s hajkami, ofenzivami in nasiljem, vendar so prvi taki

BELO — ČRNA NEVESTA

Včasih zvoni
in spet ne zvoni.
Nevesta — čas z ženinom
ruhe odgrneš
in te mati — zmaj
spet umori,
da se v par belih in črnih
spreobrneš.

Za zadnjo pregrado
in zadnjo zamudo
ne čakajo živi.
Venec poročni
odvržeš v samoto,
v to preganjano čudo
in mrtvi,
premalo odločni

puste, da se lomijo
njegove iglice gole.
Zavetnega kamna
na odklenjen zanj.
Nelep je samo še iz voska,
iz deviške smole.
Iz dežja, ki rosil je
na posteljni panj.

Naj posadim te
na prestol,
naj te povzdignem
v oltar,
ne vladaš
ne moliš.
Belo — črna.
Ne rop in ne dar.

Ne dotakne se te
kazipotna roka
ne ljubimca
in ne ženina.
Polovica neba
in zemlja
s tabo počivat
je šla.

Te od mrtvih
ne kličem.
Ne tebe in njega
še manj.
Ubit bo,
kdor te izgrebe
tako iz zemlje
kakor iz sanj.

Ko sta tekla kis in smola,
sem že vedel, da boš prišla.
Če si skomina? Če si prstina?
Za mene si Vida vogelna.
Prizanesi, bodi Bela Vida,
poglobljena, razbrzdana v pretok.
Z usodo tlakovana pot
te kliče v vzrok.

Nesklonljivost slepih potnikov
v namenih in zunaj njih
kliče oboke kretenj
v ikonski in dvolični vzdih.
Gotika glasov
in rune peščenih rok
osipa se po tebi, ki se ostrši
v zaščitni krog.

Saj se večna luč.
Iz nohta zglajenega
nad potniki črnkastimi
in trohljivimi si vzšla.
Bodi rešnja pot med sončnicami,
sreča dedna.
Naj te ne odvede ne izžene sram
iz tedna,
ki me je obzidal
kakor grob in kakor stog.

EDO TORKAR

VASILIJ IN STRAHOVI

Gozd. Jasa v gozdu. Hiša na jasi. Luč v hiši. Miza pod lučjo. Pisalni stroj na mizi. Bel papir v stroju. Valj se je premikal, tipke so se ubogljivo vdajale pod spretnimi prsti pisatelja Vasilija, na papir so skakale mastne črne črke, se disciplinirano postavljale v ravne vrste in se gizdavo kitile s strešicami, pikami, vejicami, klicaji, vprašaji, pomišljaji in narekovaji. Kdaj pa kdaj se je stroj za hip ustavil, kot da razmišlja o naslednji besedi, včasih je zastal celo tako dolgo, kot da sploh ne misli več nadaljevati; prsti so nemočno obviseli nad tipkami, ali pa so se skrili pod mizo in se tam nervozno prepletali in pokali s členki.

Spodaj v vasi je že zdavnaj ugasnila zadnja luč in radijski napovedovalec je pravkar prebral zadnja večerna poročila in zadnjo vremensko napoved, ki je še dopoldne govorila samo o kratkotrajni pooblačitvi, zdaj pa že o frontalnem poslabšanju vremena nad vso srednjo Evropo. Odaljeno grmenje za gorami je tej napovedi pritrjevalo.

Na vrtu pred hišo je skovikala sova. Z vrha hriba ji je odgovarjala druga sova. Veter je nastiljal na tla odpadlo češnjevo cvetje. Skozi luknje v oblakih so z blazno hitrostjo drvele zvezde.

Vasilij se je z vzdihom odmaknil od okna in legel na posteljo. Ugasnil je luč, izklopil radio in utonil v sen.

Sanjal je, da je še otrok in da bolan leži v zavodu, kjer mu strežijo nune. Prosil je za vodo in ena izmed nun mu je prinesla kozarec vode. Roka mu je zadržala, voda se je razlila po odeji, kozarec je padel na tla in se razbil. »Kaj pa ti je?« ga je vprašala strežnica in hitela pobirat črepinje. »N-ni,« je zajecjal Vasilij in se še naprej tresel kot šiba na vodi. — »Nič? Saj se ves treseš! Ali te zebe? Naj grem še po eno odejo?« — »N-ne,« je izdaval.

Zdaj se je že tako tresel, da se je hkrati z njim tresla tudi postelja. Nuna se je tako prestrašila, da je padla na kolena in sklenila roke k molitvi, Vasilij pa se je bolj in bolj tresel, dokler se ni — zbudil.

Bodi podanašnjena
kot v ustih mračnih bog.
Kot jadro na grči
vedno lepšega sveta.
Kot rokav na roki
sajastega jezdeca.

Poišči moje čelo
v prstanu preroškega medu.
Sklepa mi koso
moškega vratu.
Ko naju oba
prekrije zlati mah,
naju ne bo nobene misli
ne dejanja strah.
Skozi jantar si odsuneva
zapah in vrata.
In skozi pečate ur
sijala bo pozlata
iz mojega srca,
iz tvojega očesa.
Svet bo za nama
pojoča lesa.

Cimet zvezd bo dišal
v najinih pasovih.
Spoznavala se bova, on in ona,
v blagoslovih in sadovih.

Prižgal je luč in vklopil radio. Toda — kaj je zdaj to? Čeprav je bil buđen, so mu zobje še zmeraj škleptali v čeljustih in roke so mu trepetale kot trepetlika. Dvignil se je na komolce in z glavo lbnul v straničo postelje. Morda pa se le nisem dobro zbudil, si je mislil, ali pa sem se iz enih sanj preselil v druge. Toda ne; ta prostor poznam, v svoji bajti na Tolminskem sem, radio predvaja lahko nočno glasbo, zunaj škropota dež... To, da je začelo deževati je edina sprememba, ki se je medtem dogodila. Ne, ne, ne sanjam, resnica je, si je rekel Vasilij. Sedim na postelji in tresem se kot mokro sčene. Vstani, fant, bodi dedec in se postavi na noge! Ne moreš, kaj? Slabost te je obšla? Saj ni čudno! — preveč si ždel za pisalnim strojem in prejšnjo noč si preveč pil in premalo spal. No, bo kaj? Pojdi na zrak, naredi požirek vode, boš videl, da ti bo odleglo.

Pa mu ni. Imel je občutek, kot da sploh ne pije vode, pač pa da se mu vsipa po grlu suh pesek. Pa to še ni bilo vse: noge so mu ledeno v copatih, tudi roke so se mu mrzlo navlažile, in pred očmi so se mu utrinjale iskre.

»Zastrupil sem se!« ga je prešinilo. »Zastrupil si me!«

Skušal se je spomniti, kaj je nazadnje jedel: marmeladni biskvit, ki mu ga je prejšnji dan spekla mama... Pa menda ni... Odločno je stresel z glavo: ne, ne, to ne more biti res... da bi me mama... Kaj pa naj bi bilo potem? Pred njimi se je odvrtel film dogodkov preteklega dne: popoldne se je z vlakom pripeljal iz Ljubljane, kjer je prisostvoval tiskovni konferenci ob izidu svoje knjige, mimogrede se je ustavil pri starših na Javorniku, z očetom je odigral partijo šaha, mama mu je spekla marmeladni biskvit, in preden je šel zvečer na vlak za Tolminsko, se je ustavil še pri prijatelju v sosednji hiši, tam je bilo še nekaj drugih tipov iz klape, pa tudi nekaj simpatičnih mladih deklic je bilo vmes, tako da mu ni bilo prav nič žal, da je večerni vlak zamudil in da bo moral počakati do jutranjega. Kadili so travo, tudi njemu so jo ponudili, pa jo je odklonil; naj mu raje skuha jo čaja, je rekel: lipovega, kamiličnega, ali še bolje — planinskega, tudi šilca žganice se ne bo branil. In tako je spil dve skodelici z žganico krščenega čaja; potem, ko je čaja zmanjkalo, pa samo še žganico, tako da je bil jutraj že kar malo zadet — pa ga to ni oviralo, da ne bi šel že s prvim jutranjim vlakom na Tolminsko. Dopoldne je spal, za kosilo je pojedel mamin biskvit in nekaj jabolč, potem je do večera pisal, za večerjo je pojedel dve jabolki, potem pa je spet pisal. V shrambi je imel sicer nekaj konzerv, a če bi si hotel ogreti konzervo, bi moral zakuriti v štedilniku, in če bi hotel zakuriti, bi moral nacepiti drva, če pa bi hotel nacepiti drva, bi moral nasaditi sekuro, a kaj ko bi moral imeti nov ročaj zanjo, ker je starega že pred nekaj tedni zlomil — tega pa ni imel.

S težavo se je oblekel in se opotekel na dvorišče. Ena sama pot se je odpirala pred njim: pot v dolino, pot do ljudi. Kadar je človek v stiski, ga čredni nagon neustavljivo vleče k drugim ljudem, pa če je po nara-vi in prepričanju še tak samotar. Če sem se s čim zastrupil, me bo že našel kdo in me odpeljal v bolnico, si je mislil Vasilij, če pa mi strežijo po življenju prišleki iz veso-lja, (ta domneva se mu ni zdela prav nič neverjetna, kadar si človek česa ne zna razložiti, se z lahkoto oprime tudi najbolj

(Nadaljevanje na 10. strani)

(Nadaljevanje z 9. strani)

fantastičnih razlag), pa mi tako in tako ni več rešitve, in je zato prav vseeno, ali me pokončajo zunaj na dežju, ali pa znotraj med štirimi stenami.

Prizgal je baterijo. Trepetav krog svetlobe je zatipal predse po blatni poti skozi sadovnjak. Potem je poti zmanjkalo, prišel je do ceste, ki se je vijugala do Likozarjeve domačije pod hribom. Ura je bila dve zjutraj in pri Likozarju so kajpak že zdavnaj spali. Toda ne! Brž, ko se je Vasilij pojavil na cesti, so se na Likozarjevem dvorišču prižgali avtomobilski žarometi. Avto je z dvorišča zapeljal na cesto in se mu začel približevati. Zajela ga je panika; strah, ki ga je dotlej s težavo obvladoval, je pljusnil čez rob in ga odplavil. Brezglavo je stekel po cesti navzdol, se spotikal, padal, spet tekel, ril po blatu in šodru, s suhimi usti hlatajoč za zrakom in vseskozi na robu omedlevice. Skozi železniški podvoz in čez most je pritekel v vas. Vsi so spali v vasi, nobena luč ni gorela, nikamor se ni imel zateči, nikogar poklicati na pomoč. — Na pomoč? Pred čim? Če bi rekel, da ga zasledujejo, bi ga imeli za norega in bi se mu smejali. Tedaj so ga spet zaslepile luči in kar vrglo ga je s ceste na ozko, temno dvorišče med Črovovo in Pajntarjevo hišo. Od tam je z zastajajočim srcem gledal, kako je avto zapeljal čez most in — o, kako si je oddahnil! — zavil navzdol proti Koritnici. Vasilij je pobral kamenček in ga vrgel v zgornje okno Črovove hiše. Naj bo karkoli, rekel bom, da sem bolan in naj me odpelja jo k zdravniku, je sklenil. Morda pa sem se res s čim zastrupil. Izprali mi bojo želodec, do jutra me bojo pridržali v ambulantni in vse bo dobro.

Toda ne! Avto se je vrnil! Dva snopa svetlobe sta zažagala v temo, dve slepeči očesi sta ga prikovali k steni. O da bi se mogel spremeniti v mušico in skriti pod omet! Iščejo me, je zatrepetal v njem, še zmeraj me iščejo! Le kdo bi to mogel biti, le komu sem nenadoma postal napoti? mu je kljuvalo v možganih. V mislih je mrzlično obračal liste v seznamu svojih morebitnih zemeljskih sovražnikov, a vmes so se mu ves čas tihotapili prizori iz filma Bližnja srečanja tretje vrste, ki si ga je bil pred kratkim ogledal v Ljubljani in ni se mogel znebiti občutka, da se je proti njemu zarotila nekakšna neznana vesoljska sila. Avto je pripeljal mimo njega. Lahko bi prisegel, da je bil to isti avto.

Pol ure je od mraza in strahu drgetal pod nadstreškom Črovove hiše, vendar se avto ni več vrnil. Prižgal je lučko na svoji zapestni uri: dvajset minut do treh. Do odhoda prvega jutranjega vlaka je bilo še dobro uro. Napotil se je proti železniški postaji. Zdaj se je že čisto dobro počutil, le slab okus v ustih ga je spominjal na žalostno stanje, v katerem je še maloprej bil. Zdaj je prvič tudi zares verjel, da se bo živ in zdrav izmotal iz kalvarije te noči, pa tudi literat v njem se je predramil in mu navdušeno dopovedoval: »Viš, fant, še zmeraj te zmore kaj presenetiti, še zmeraj se ti lahko kaj nepričakovanega zgodi in te vrže iz tira, še zmeraj odkrivaš neznane stvari v sebi in v svetu, nisi še zarjavel, nisi še povsem odmril, še si sposoben doživljati grozo, to pa pomeni, da si tudi ljubezen in lepoto in blaženost tudi še sposoben doživeti, koža ti še ni čez in čez podplat postala, še so mehka in občutljiva mesta na njej, živ si, živ si!«

Postaja je bila prazna in temna, niti na peronu ni bilo luči, vse je bilo tiho, le reka je šumela pod progo in listje je šumelo v vetru. Vasilij je šel v čakalnico in legel na klop, da bi zadremal. A brž, ko je zaprl oči, je spet začel drgetati in šklepetati z zobmi, in — da, to je bilo nekaj novega — iz teme je zaslišal zvok dromlje, morda niti ni bila dromlja, lahko bi tudi kdo brenkal na kita-

Hamid Tahir: Bejrut 1982 — II

ro, in sicer na eno samo — basovsko — struno, v enoličnem, počasnem ritmu: »Drom — drom — drom — drom!« Posvetil je z baterijo: nikjer nikogar. Ugasnil je baterijo in spet legel. A ni minilo pet minut, ko ga je znova vrglo pokonci: zunaj na peronu je pobilisnila luč. Planil je ven, a peron je bil zdaj prazen in temen kot prej. Že je mislil iti nazaj v čakalnico, tedaj pa spet: »Drom — drom — drom — drom!« Z revol-veraško hitrostjo je potegnil svetilko iz žepa in izstrelil rafal svetlobe predse v temo: nikogar, ničesar, in v tistem hipu je tudi dromljanje utihnilo kot odsekano.

Vasilij se je s klečajočimi koleno in z razbijajočim srcem v prsih napotil proti sto metrov oddaljeni večstanovanjski stavbi, ki je stala na samem ob progi, kjer so prebivali železničarji z družinami in so ji vaščani pravili »vila« — pač zato, ker je bila največja in najlepša hiša v vasi. Zatekel se je v vežo te hiše, drgetajoč po vsem telesu kot mokra miš, z zavistjo je mislil na druge ljudi, predstavljal si je, kako spokojno spijo v svojih varnih sobah, kako jim je toplo v posteljah, kako lepe sanje sanjajo, kako se ljubeče dotikajo drug drugega pod odejami, medtem ko on že vso noč beži kot preganjana žival... Zaloputnila so se neka vrata, na stopnišču so se oglasili koraki, jadrno je smuknil iz veže in se namenil nazaj proti postaji:

Na peronu so stale temne, neme postave.

»Koliko je ura?« je ena od teh postav rekla drugi.

»Pet do. Vsak čas mora biti tu.«

Nekdo je prižgal cigareto. Plamenček mu je za hip osvetlil obraz. Vasilij ga je spoznal: bil je Kacafurov Bogdan, njegov vrstnik iz osnovnošolskih klopi, zdaj ključavničar-vzdrževalec v jeseniški železarni. »Zdravo, Bogdan!« ga je pozdravil.

»Pozdravljen, Vasilij! Kam pa ti tako zgodaj?«

»Ni mi bilo do spanja, pa sem se odpravil na vlak.«

»Kako je to čudno! Nekateri imajo čas za spanje, pa jim ni do njega, drugi pa bi radi spali, pa morajo vstati!«

Potem je pripeljal vlak. Bogdan je med vožnjo vso pot do Jesenic spal — Vasilij pa tudi.

Dnevi so se zlivali v tedne, tedni v mese, pomlad se je nagnila v poletje, pisatelj Vasilij je še zmeraj vsak teden nekaj dni preživel v svoji stari hiši na Tolminskem, kasno v noč je bedel pri pisalni mizi, in ko so mu že začele plesati črke pred očmi in so njegovi utrujeni prsti začeli udarjati napadne tipke na pisalnem stroju, je legal spat in se zjutraj čil in spočit spet loteval dela. Pozimi so mu namreč v eni največjih ljubljanskih založb izdali prvo knjigo novel, ki je imela lep uspeh pri bralcih in so jo opazili tudi nekateri priznani kritiki, in zdaj si je štel v dolžnost, da svojo književno kariero nadaljuje s karseda modernistično zasnovanim romanom, ki naj bi mu dokončno utrdil mesto v slovenski literarni zgodovini. Roman mu kajpak ni šel od rok tako kot bi rad, a Vasilij se je tolažil s tem, da se to nenehno dogaja tudi boljšim pisateljem od njega, in še na misel mu ni prišlo, da bi vrgel puško v koruzo. Kadar je najbolj obupoval, je pogledal skozi okno v strme senožeti na pobočjih Durnika in Koriške gore, in pomislil je na svoje prednike, ki so na teh senožetih napravljali seno in ga v potu svojega obraza vlačili v dolino, v njem se je prebudila trmasta kri tolminskih púntarjev, s pestjo je treščil po mizi in zaklel: »Porka madona, a bo šlo, a ne bo šlo?« in si koj odgovoril: »Šlo bo!« — In je šlo. Počasi sicer, z razmajanim vozom po razdrapanem kolovozu — a vendar.

TATJANA SAVINŠEK

SLUTNJE

Slutim zardel obraz
in smeh zadušen.
Nič ni besed —
to je že samoumevno,
pa vendar vem —
Za vpijočega
v puščavi,
ki se pogreza
v živi pesek
svoje
svobodne volje.

RAZMIŠLJANJE

Lepota začetka —
minljivost prijetnega,
želja
novega začetka
je umrla
v TEBI —
nezvestoba.

Sveto nekoč,
danes pa —
izmalíčena
podoba
tebe
in
mene.

MIROSLAV NIKOLIĆ

NEPOCUKRANI AFORIZMI

Navodilo za uporabo:
Jemati cum grano salis — z zrnom soli
v glavi.
Pomniti: nulla regula sine exceptione
— nobeno pravilo ni brez izjeme.

Stebri in protagonisti evro-ameriške
kulture so židi in buzeranti.

Vzpon velikih vodij gre ne čez trupla
njihovih sovražnikov, temveč njihovih
sodelavcev.

Avantgarda — zlorabljen beseda!
Nahaja se kot geslo tudi na praporu so-
dobnih Diogenesovih pankrtov!

Ne pozabimo vloge žlez pri oblikovanju
našega značaja in življenjskega stila!

P. S. Eventualni hqnorar odstopam
Kulturni skupnosti Jesenice.

JE MOGOČE?

Je mogoče,
da roka
več
ne zadrhti?
Je mogoče,
da gledam
mirno
ti v oči?
Je mogoče,
da človeka
le čas
spremeni?

Mogoče
JE —
to vidim
zdaj,
ko te gledam
s treznimi
očmi,
zgolj takega
kot si.

TOMAŽ ISKRA

PEPEL IN KRI

gorim kot baklja
inkvizitorji z računalniško natančnostjo
kurijo ogenj
moj prah bodo dali pod mikroskop
ugotavljali bodo odkod rdeča barva
pomislili bodo kri
bo pa samo pepel
in najrajši bi videl
da me raztrosi
veter
ali vihar ali orkan
raztrosi povsod
med piramide
nad Mont Everest
na Kitajski zid
v deželo Inkov

OGENJ IN DIM

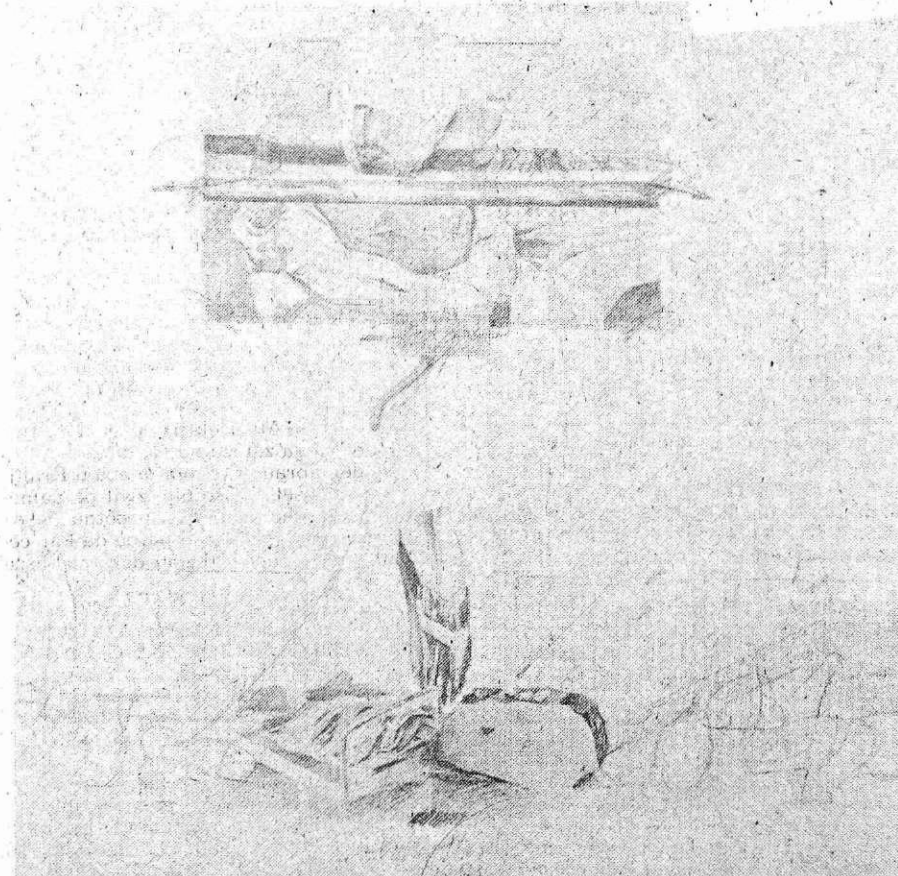
na grmadi izgubljam zavest
inkvizitorjev ne vidim več
spodaj imajo rajanje
prava figa
spet te spake veliko jih je
oddaljujejo se in približujejo
vsi vijoličasti odpirajo gobce
ven lezejo kače zmaji in lepe
deklice
njihove roke so nenavadno dolge
ovijajo se okrog mojega telesa
neznosno vroče je
dim sili v drobce
zakaj ne podkurijo bolj
BARABE

SPET VSE OD ZAČETKA

zbudiš se
vstaneš
greš v službo
pišeš, rišeš
prideš domov
kosiš
spiješ kavo
prebereš časopis
zijaš TV
morda greš v kino
s prijateljem na pivo
ljubiš
zaspiš
in jutri
spet vse od začetka

DAN »X«

nikoli ne veš
kako samotен boš
nikoli ne veš
si še palma
pesek
ali usahlo jezerce
nekega lepega dne
se boš zazrl
v neskončno nebo
ki sploh ne bo več modro

Hamid Tahir: Bejrut 1982 — V

PRIPOVEDKE IN ZGODBE IZ NAŠE DOLINE

ZMAJ V WITRANCO

Kjerkoli že smo — v vseh časih in prostorih moramo biti na preži samemu sebi, če hočemo odkrivati svoj obraz, nekje med plesom v maskah in plesom smrti — kjer nas osrečuje ljubezen in pogublja zlo. Kaj je človek?

ZNAMNJE NA KRIŽENCE

Naša pamet je pogubna, kadar je v službi strasti. Vrže nas iz ritma stvarstva... Ljudska domišljija je ustvarila junake, ki kaznujejo ljudi, kadar ne živijo po skrivnostnih zakonih narave. Zato nas pripovedke učijo, tolažijo, modrijo in zdravijo našo dušo, žejno božanskosti, trudno od živalskosti.

U MEKWAWENJKO

Kolikor je v pripovedkah vraževernost odraz naše omejenosti in nemoči, toliko je tudi sredstvo za utrjevanje naše notranjosti, za preseganje strahu pred neznanim. Kadar dobi krila domišljije, zraste v pravo grozljivko, ki so jo naši predniki učinkovito uporabljali v vzgojne namene.

CERKWENA URA

Pripovedke in zgodbe iz naše doline so po ohranjenih zapiskih učiteljice, ki je pred drugo svetovno vojno poučevala v našem kraju, zbrali, priredili in jezikovno oblikovali učenci literarnega krožka osnovne šole Jeseniško-bohinjskega odreda iz Kranjske gore pod vodstvom mentorja Benjamina Gracerja. V narečju pa je zgodbe zapisala prof. Mira Smolej.

Za prebesedenje — v kolikor mogoče »živo kranjskogorščino« — se vsem iskreno zahvaljujem.

Večno besedilo B. G.

ZNAMNJE NA KRIŽENCE

Na Križence, ta perumo kwanco ad Jalenawe žaje prot' Patkoreno, je učaseh stou elsen znamnje. Na njemó sa b'le z akorna rákó namawane tri maži u kažušeh pa dva konja. An moš je na pote ležau, ta druje dva sta ga pa z nožam pa dbewem

Pred več kot štiristo leti postavi eden od celjskih grofov grad v Beli peči — in postane belopeški graščak. Njegov fevd sega od Bele peči do Belce. Borovci so njegovi podložniki-tlačani... Borovška vsakdanost je zato trda in neizprosna, v svojem jedru dokaj statična: po strogih zakonih narave in krutih fevdalnih gospodarjev. Njihova svoboda je v planinah — pod plavajočimi oblaki. Njihovo upanje: da bo dobro premagalo zlo in bodo krivci za njihovo trpljenje kaznovani, brli v božjih lučkah po kočah...

Človeški duh je neuničljiv: kar ne more živeti in uresničiti, sanja in sanjano izroča prihodnosti — v pripovedkah, pravljicah, zgodbah, legendah...

kowam afdewawawa. Te znamnje je dawa pastajte ta žawastna udowa u spamin na sojga maža k' je biu tama ubit.

U stareh cajteh sa naš ljedi ulik furale. Tešče wazi sa perrapatale 's Kranja pa še at delj čes Šteremc u B'ljak. Furmanc, k' sa tud paričõe wazile, sa b'le abelečene u tešče damá narjene kažuše. Per sebe sa pa mele uliče kôle, k' nisa b'le ki za apora zmatranmo papotnemo, ampak bej za arožje prot' raubarjam.

Moš, damá 'z Oljšeka per Kranjo, je ulikrat furau. Zato k' sa b'le nawarne cajte, je soj d'nar skriwau u konjs' mo kómato. To je wedwa tud' njega žena.

Ankrat, k' se j' peljau prot' dómo 'z B'ljaka, čer je an dober kšeft naredu, je kakér pa nawade d'nar spraju konjo u kómato. Ki na 'nkrat se mo perdušta dva maža. Na Tabrah sta ga t'wá ubite. K' sta pa met pagewaram zwed'wa, da bo per Petaco prespau, sta se pa zmen'wa, du ga še pret napadeta. Tako sta na Križence pwanwa na njega, ga z nožam pa kowam pabiwa. K' nista enčer d'narja dabiwa, sta maža u Rojca zaulekwa pa ušwá.

Kanj je sam perwozu damó u Oljšek. K' je žena dabiwa wes d'nar u kómato, je léki wedwa, da se j' neki naréd'wo. Per priče je šwa žandarjam prajt. K'rwawa slet jeh je peljawa at Križence prot' Rojce, čer sa ta mértlega maža dabile.

ę = polglasnik

U MEKWAWENKO

U Mošnjah je žwéu an star moš. Biu je bagat pa se j' sasedo zahtéwo njegouga d'narja. Zato ga je zmeram nadlegwaw za pasajiwo. Moš je pasojau d'nar zakleder mo ga ni zménjkawó. Sošet pa ni adnéhau, zakleder se ni moš ankrat azjézu pa zahtéwau wes soj d'nar nazaj. Zdej se je sošet dewau guhga. Maziček pa je šu u Kranjska gora pa ga zatóžu na sadnije.

Na den abraunawe mor'ta abá u Kranjska gora. Sošet k'hoče bite zwit pa pameťen, uzéme dbewa, uotwa papotna pal'ca pa je napóne s cekine. U pal'ca dá káj' cekinau, kakér znése njegóu doh, pa še za abrešte.

K' prideta na sadnija, patrde moš, da je dau d'nar sasédo. Sošet pa praje, da je cekine že wérnu. K' more pèrsešte pret bogam, da gawari resnica, prose mazička, nej mo padrži pal'ca, da bo uhkó persegu. Tako 'ma met pèrsega per sebe pal'ca star moš, pa persege pa je spet dá zwóbenmo sasédo. Sošet je dabi u prauda...

K' greštá 's sadnije pa kamnitéh štegwah, se sošet spatékne, pade in abléži u nezawéste. Pal'ca se zwome in cekine se zatérkljája mazičko pad najé in pa štegwah. Nezawéstenga saseda zanéseja u soba.

U Kranjsé' gore sa b'le ta gwaune dure u sadnija léki s ta gwaune ceste. Pred durme sa wid'le ljedi panoče, k' nisa mogle spate, ulika črna kačija pa dva črna konja pa še dva črna psa ab stranéh. Zwalém je šwigau uogénj 'z gopcau. Čez an cajt je atderdráwa kačija čes Spánau uert — takrat táma še ni bwo hiše — prot' Sawe pa na druge strane zginwa. Ta druj' den sa dabile ljedi per Sawe u Mekwawenjo ta galj' tuga saseda uzgá čérnga, pa jezék je mou za ana pèd delec 'zulečen 'z ust.

Maziček pa je mou soj d'nar pa je dabi u še sasedaua hiša.

CERKWENA URA

K'der sa b'le atroce le preučé žléht, sa jeh ta star' umerle s tale stor'ja.

Dauno pèd lete je u Kránjsé' gore žwéwa ženica, k' je ab štereh zjutra hadiwa u cerku zganit pa ura nawijat.

Ankrat pa, k' je bua lih pohna una, j' se pa žena zmotwa. Una j' tak' s'jawa, da j' mislwa, da j' že šter, u resnic' je bwa pa šele pónači.

U cerkle sa mel' gaspot fájmašter meša pèd uatarjam, farane sa pa zébrale. Ženica j' se začudwa, k' je widwa same bele abraze. Med njem' tud' táce, k' jeh je pa znawa, pa j' wedwa, da sa že dauno ranjce. Groza j' ja apšwá. Za cerkwenme durme j' pa stawa njena ranjka botérca, pa j' je pašéptawa:

»Jes sem toja boterca. Beže! Lete damó, kar te najé neseja! Ta ranjce te boja 'asštergale!«

Žena j' tak' šwa, da še urat at britafa ni mewa cajta pajskaťe. K' je glih rajtawa tawén čes rinkmauer paskačíte, sa ja pa ane rečé zgrab'le za kožeh. K'sreč' se j' pa zmuzénwa 's kažuha pa ta naprej čes zideč, tak' da j' se rešwa.

Ta druj' jutro, k' je šwa pa soj kožeh je skát, je biu pa ues scéfrán, pa na usačmo grobo ki an flinder.

ę = polglasnik

ZMAJ U WITRANCO

U stareh cajteh je stau na Pečeh magóčen grat. U njemó je ž'wéu an graf z žena pa hčérka. Grat je askerbwau askerbnik. Graf pa askerbnik sta bwa h'dobná pa brésbožna maža, miwa pa dobra pa je bwa grafica. Rada je hadiwa u dalina, čer je stawa na beumo prodo cerkuca Materé božje.

Tiste cajte je u Witrancu ž'wéu zmaj. At cajta da cajta se je zbudu — takrat je gratawa grozna newihta.

Anga lep'ga dne je špancerawa pa hoste ta grajska gaspadična pa rože nabera-wa. Na 'nkrat se začneja nad Witrancam zberate črne abwacé — zmaj se je zbudu, Gratawa je grozna t'ma. Hčérka, k' je ješ-kawa zauetje, se je zatekwa u cerkuca na beumo prodo.

U hud' newihtu in skerbéh je šwa grafica jeskat hčérka... Na konco ja dabi u cerkuce. Groza! U grat se na mor'ta wéč wérnite. Prewéč deuja newihta — zmaj u Witrancu nari! Na 'nkrat grozno zagrmí. Strese se Witranc, strese se Peč...

Pole' newihta panéha. K' pa greštá mate pa dekelca prot' dómo, u groze asterme-ta: a grado pa ni bwo wéč sledú! H'dobénga grafa pa askerbnika je zasú kamnjé. To j' bwa kazén za grdabije.

ę = polglasnik

Tako je Vasilij neutrudno spravljal skup stran za stranjo svojega romana. Toda neke noči spet... Sklanjal se je nad pisalni stroj in nenadoma se mu je zazdelo, da mu nekdo stoji za hrbtom. Sunkovito se je obrnil na stolu. Seveda ni bilo nikogar, a za pisanje se kljub temu ni mogel več zbrati. Vstal je in šel na dvorišče. Stopil je iz risa svetlobe, ki je lila skozi odprta vrata, odpel hlače in se poscal. Vendar tudi potem ni mogel več obsedeti pri mizi, misli so se mu zmedle, koncentracija je popustila. Korakal je gor in dol po sobi in si nervozno mel roke, tudi v nogah mu je od predolgega sedenja zastajala kri. Leva noga mu je celo zaspala, zavihal je hlačnico, da bi jo poslinil pod kolenom, kakor ga je učila mama — a izkazalo se je, da ima usta suha, kot bi jedel pesek, niti lančka slin ni bilo v njih. Spet je poskušal hoditi, a noga mu je bolj in bolj mrtvela, práv do kosti mu je gomazelo. Gomaženje se mu je preselilo še v drugo nogo in od tam po telesu navzgor v glavo — kot da bi se mu roj mravelj zalezal v možgane, se mu je zdelo. »Že spet!« je zamrmral. »Že spet...« Izvlekel je nož iz nožnice in s krikom brenil v vrata, kot da hoče nevidnega nasprotnika za njimi čimprej izzvati k spopadu na življenje in smrt.

V predstavi, ki je sledila je bil pes, ki lovi svoj lastni rep in borilec, ki se bori s svojo lastno senco — a ta borba je bila prav tako kruta in neizprosna, kot da bi jo bil s stvarnim sovražnikom iz mesa in krvi kakaj vedel je, da tistemu iracionalnemu v sebi, ki ga ogroža, ne sme prepustiti niti pedi svojega ozemlja, kaj šele, da bi zbežal pred njim. Zbežati s položajem bi pomenilo za vedno jih izgubiti, to pa bi pomenilo toliko kot izgubiti samega sebe in svojo identiteto, postati plen sovražnih sil, zaslužniti se. Zato — niti za pedi Morda se bom že jutri izselil iz te zaklete hiše si je rekel, morda jo bom že jutri razstrelil in zažgal, da ne bo več več stal kamen na kamnu, a do jutra bom ostal v njej, pa četudi pride sam zlodej pome! Kapitan sme predati povelj-

MIHAEL CENC

SKLADEN S SEBOJ IN Z DRUGIMI

Odnos zarišeš,
na sebi napišeš,
ga v vlakna vpneš.

Grudi gnetljive,
lakotnice prilagodljive
spomine dotikov kopičijo.

Prstom domačnim,
dlanem tujim
isto odgrinjajo.

Celo skregana brata,
malinovec in tropinovec,
se še v slabi pesmi
vdana rimata.
Zato, kar se da hitro
pozabi me.

VEŠČE IN LUČ

Srhljivo kolo, mrtvaški ples.
Ujete v krožnice,
vrte se okrog pokončnih sveč
enodnevnice in drug mrčes,
dokler cvrče ne zagori
utrinek v noč.

Višoke, ravne na svečnikih gore.
Teče vosek čez ostanke žuželk
in vedno je kak mežnar,
ki menja, prižiga, ugaša,
za svečavo skrbí
in nikoli ne zmanjka sveč
in v svetlobo ujetih vešč.

ŽALOST, KO UMIRAJO ROŽE

prežgodaj listje
javorja rjavi
ko listje odpada
grm vrtnic
na rdeče cvetove
njegove mrtve liste
lavi
v nenavadnem brezvetrju se
z vsakim odpalim listom
rdeče
bolj in bolj gubi

SAM

z razprostrtimi krili
drobno drhteč
umiral je golob
siv golob
na sajastem snegu

VRANE V DRUGEM KVADRANTU

brezkončna ravnina
obzorje meglic
le vertikalne dreves
delijo njive — vodoravne plasti
strog geometrijski red
ordinatnih in abscisnih osi

jata vran
zbegano vrešče
brez reda leti
tako brez reda
da boli boli

NEKAJ SE PLAZI

svetloba je življenje

vse listje rastlinja
k soncu stremi
sonce z žarki
ga boža in ljubi

jaz v tem zelenju
v senci polegam
iščem temo
s soncem se kregam

tema je smrt

VALENTIN CUNDRIC

ZAPIS OB SAMOZALOŽENIH ZBIRKAH SONJE KORANTERJEVE

Sonja Koranter (C. revolucije 1 na Jese-
nicah, zaposlena v Železarni Jesenice kot
ekonomski tehnik) je doslej v samozaložbi
izdala naslednje pesniške zbirke: Pesmi,
Požirek iz skledastih časov, Senhaba,
Vsakdan v sru, Ljubezen, Četrta jasa, Ste-
kljena jadra, Pesmi, Rojstvo, Simunaba,
Pesem je premaknjena gora (skupaj z V.
Cundričem), Štiri pesmi in Pesem. Zbirki
ROJSTVO (deveta) in PESEM (trinajsta)
sta povzetek in obračun. Rojstvo je izšlo le-
ta 1982, Pesem decembra 1983.

ROJSTVO

Iz cikla Na jasi Orfejevi slutimo, da gre
za soočenje z Orfejem, za obnovo njegove-
ga sveta, in predvsem za pesničin prostor v
njem. Cikel Demonskega sva plesa slika
nam pove, da to ni človeku poklonjeno, niti
mu ni dano kot plačilo. To si mora pesnik
kratkoterminalno vzeti, kot plen. Četrta jasa nas
spomni na elemente, ki vsi hitijo proti
zemljitvi, v pesničini Zemlji seveda. Pri
Koranterjevi se Zemlja imenuje Senhaba.
Njena trenutna pozicija na njeni zemlji
Senhabi je reflektirana, zgolj odsev (Ste-
kljena jadra), igra Drugega. Smo na veli-
častnem začetku. Doba, ko bo vzela pesni-
ca niti Usode v roke, se bliža. Je tu. Prapo-
dobe (čutiti, nadzavest) iz Rojstva so spor
med bogovi in načrt za mesto, ki naj bi ga
na svet prinesel Orfej ali njegov zastopnik.
Za to mesto, ali zemljo, za Senhabo že vali
pesnica po gori temeljni kamen. Seveda se
nam sama prikazuje kot tarok zadnje veli-
ke arkane, kot škis, ki bo postal bog. Od
tod tudi v pesnici tolika moč in pripravlje-
nost na vse.

SONJA KORANTER

SENHABA

Prva pesem

Videla sem te z zaprtimi očmi
v hiši brez oken in vrat,
le senco bežno,
tvoje oči so žarele,
prosile
za kljuko, stekla,
da hiša bi spet odprla okna, vrata
za veter, resničnost neizbežno.

Druga pesem

Dodelili ste mi kamen, kdaj?
Ves težak, siv,
da sama ga valim po gori — le zakaj?

Tretja pesem

... Popotnik bom brez malhe svoje,
za svet le obleko belo bi nosila,
brez gumbov,
in rahlo v vetru valovala bi
obleka bela, ki bi
obraz in telo zakrila.

Četrta pesem

V meni raste drevo,
sredi pustinje je zraslo v nebo,
nima ne vej, ne stebila,
le cvet, ki nikdar več ne oveni,
ki žari — brez včeraj za jutri cveti.

Doživetje (razpoznati, podzavest) in
smisel (označiti, zavest) se potrjuje v pe-
smih Sonje Koranterjeve na tak način, da
so pesmi pravzaprav dvogovor z nekom iz-
ven njenega telesa in duha in spet dvogo-
vor z vsemi slepimi potniki v njenem jazu.
Od tod toliko velelniških oblik, ki pri Ko-
ranterjevi zamenjujejo splošnejše, po-
vedne.

PESEM

Sanj-ladja je njena večnostna slika. V
kolikor gre za ladjo, jo krmari mornar brez
oči in slovesa. Če gre za vrt, je v njem Zlo
premagano, v travi se valja pohojena, strta
kača. Pa kakor že je, ladja ne reže ne vode
ne zraka, ker je zaplula v teminasto telo.
Sendal, ki je slepi potnik, spreminja
večnostne slike v demonske vrtove v čeri
in pot v neponovljivo smer. Iz tega soodno-
sa se rodi novo spremstvo: črna ptica, bel
mož, puščavnik, spomin, ki odzvanja, in
pesnica je darovalka, seveda vsem in vse-
mu daruje le in samo samo sebe. Tako do-
življa kres, ki v njem gori, kot živo bitje, se
pravi: kot nekaj tretjega, najvrednejšega,
ob svojem črnem in belem bistvu. To pa je
že pesem. Ne vsakogaršnja in ne za vsako-
gar.

PESEM je nov in širši koncentrični
krog ROJSTVA. In globji. Vsekakor sta
Senhaba in Sanj-ladja dve prapodobi (in
dva cikla), ki posegata v našo zavest s pre-
roškim sporočilom in predvsem s pretres-
ljivostjo, ki je hrbenica dobrega pesni-
štva.

Peta pesem

Zakaj ostajam sama, s črno ruto pokrita,
belim prtom odeta, s skledo stekleno
v svet ujeta,
s ključem železnim zaprta,
v svet današnjih ljudi prikovana,
ko vem, na dnu morja je postelja
za mene poslana, oba na njej bova ležala
in nikdar več sama ne bom.

Šesta pesem

Kot beduin si taval po puščavi
brez vode, sam, v rdeč plašč usode odet,
da na severu si hladnem
našel rojstvo moje.

Sedma pesem

V širokem polju sva midva cvetela
v ljubezni,
pozabljena od sveta,
in sva zakopala zaklade v skrinje kovane
brez dna.

Osma pesem

Si bil že v sanjah? Ob tebi bel svet,
ko duša tvoja govori, srce priganja:
ne hodi, ne hodi, sanje te ugonobe.

Deveta pesem

Podarila starka bela mi je jutra rdeča,
vedela ni,
da v njih so ognji zaprti,
od ognjev rdečih zbolim,
dušo svojo vpepelim.

Deseta pesem

Jutra moja kot lončarja glina,
večeri tvoji pevca odmev,
noči obeh brez jutra svita,
kot viharji zakopani v skrinji nevidni
so za naju dva prazen odsev.

Enajsta pesem

Zapri okna — na njih šipah trava drhti,
ne dotikaj se hrasta, ko v njem še od včeraj
vošlo doni,
odmeva v jutrišnji dan besede neme,
da ustnice tvoje vpijejo v sneg zapoznel,
sredi poletja zagrnila je gaz v duši —
ohladiła pepel.

Dvanajsta pesem

Razlile so se vrbe v siv odsev,
ko so vetrovi vzhoda divjali po
obrežju,
da potoki stvi iščejo zdaj svoj izvir,
kot ruša mrtva so vsi začetki tvoji,
vrbe mrtve le moj pepel.

Trinajsta pesem

Ogrnjen z Zemljo v Večnost raste
Plevel na jasi mrtvi,
kot zadnji žarki sonca hodijo
Sestre noči po poti Kameniti,
da so bratje dneva zapahnili vrata
za Jutri vsem,
ki Danes so ključje za Včeraj v dlan
pastirja Večnosti položili.

Štirinajsta pesem

Jaz sem temna senco na poteh bogov,
Tohu je moj sopotnik na obličju
brez strasti,
Bohu le odsev dlani velikih kot Titana
pest,
od gore duh —
Tohu, Bohu na podnožju gore — velikana
svet
in oba dodajata viharje za grmeči dan,
kot senca ob prestolu previdnih sanj.

Petnajsta pesem

Bila sem na gori brez križa
— SENHABA —
na njej le oltar prazen žrtvenih senc,
kot veter puščavski iztrgan iz zemlje.
Vse niti so bele od gore svetlobe,
kot obok nad posteljo vesoljno so
razpete vodile k izviru — SENHABA.
Besede zapisane v prah pustinje
odpršil vihar je —
od ogledal razbitih ostala so le
včerajšnja rezila,
da videla nisva na gori brez križa,
da pustinja je pesek večni
in obema odteka v prah,
za večnost izgubljenega obzorja
sua senca,
potonjena gora brez križa sama
— SENHABA.

Šestnajsta pesem

Ne dajaj več bogu, kar je božje,
ne išči zase besede zakramentov,
ko že zdavnaj so jih odnesle
usta v prah
na oltarje brez resnice —
Ostale le dlani so prazne in
obljube tihe za jutri
v sence daritvene položene.

Sedemnajsta pesem

Ismena, sestra moja včerajšnjih noči —
kača iz raja, poslana v moje dlani,
praznik pomladi, soncu zastaja dih —
lepota Ismena ubija tebe v meni —
včerajšnja sestra Ismena,
smrt za vrtom raja, a koža od kače za
jutri od tebe v meni nastaja.

Osemnajsta pesem

Zagrni se v prah, duša nesrečna,
zbujanje bo slepo na stopnicah zemlje,
da vdrtih oči brez svetlobe diha
za večnost zapiraš oči.

Devetnajsta pesem

Ubija me duša, taji vse telo,
sklepajo zanke lesene se v senco — temo.
Ne dobim več v dar belih dreves,
ne makov počmelih na pragu
klepetavih besed.

Dvajseta psem

Smrti glas je včerajšnje telo.

Enaindvajseta pesem

Ne dotikaj se duše — strune umro,
ne hodi v telo — zajetje ubija,
ko iščeva izvire tihih sotočij
ob produ odmrlih rek,
v zavetju mrtvega sonca,
ostajava za večnost raztrošen pepel.

Dvaindvajseta pesem

Pa vendar bom odšla v izdihu cvetenja
na preprogi večnosti kot
sestra, brat
v luči zastre, v sanje
brez zbujanja in nad.

SIMONA ANDERLIČ

KOMPOZICIJA Z GNILIMI JABOLKI

Triindvajseta pesem

Ko Prvi dan odsuneš vrata nastežaj,
osupljen ves od blišča Jutri
si ob videnja,
da Drugi dan v sanjah mrežastih dejanj
zapre nekdo ti okna v Tretji dan
ko spet v blodnjah sam
brez kril oči odkrivaš,
da še bolj si sam, v Četrtem dnevu
spet tvoj strah kot senca bela za teboj
ti šepeta:
jutri bo tvoj Peti rojstni dan.
V režah Šestega spoznaš spoznanja na
krilih vseh ničevostih ničevega —
ponese te nazaj v Peti dan,
ko že umiraš truden od prepira
biti res ali samo nekdo obljublja,
bliža se Tvoj Dan,
Šesti dan —
v njem zgodi se, da ostajaš prah,
v usta položen,
ko spet odnese jih v Sedmi dan
le lažen up —
vesoljstva prazen Dan —
kot pajčevina spal boš na
preprogi Večnosti,
kot sedem križev boš ostal v
Dnevih svojih zakopan.

Jabolka so že zdavnaj dozorela.

Ti si sedel na tleh, se smejal
in prešteval temno rjave barve.
Jokal je tvoj smeh.

Jaz sem stala ob oknu, verjela
in gledala kako je padalo jabolko z dreve-
sa.
Dvomila sem v resnico.

Potem sva se obdarila.
Ti si mi podaril svoje rjave barve.
Jaz sem ti darovala padajoče jabolko.

Jabolka pa so že zdavnaj dozorela.

PESEM

Nad visokimi oboki
spijo okameneli pajki

in čakajo, da se jih dotakneš
z zlomljeno perutjo ptičjih sanj

da si nadeneš črne rokavice
se dotakneš njegovih oči

in obležiš mrtev
sredi gnezda in
izpuljene veвериče dlake.

SLUTNJA

Kot bi nekdo ves čas prihajal,
pa ne upa vstopiti,
ker se boji psov, ki te stražijo
in žalosti, ki jo rišeš na okna!

VČASIH

Ko se naveličam biti
jebena stranka,
turska princesa
in užaljeni medvedek,
se ovijem v špagete,
ki so ostali po sobotnem kosilu
in pišem pisma.

MIMA SMAJ

PESMI

Dan za dnem,
leto za letom udarjamo,
samo nemi soj noči ve za njeno žrtev,
za njen upognjen hrbet.

In še ji nalagam,
da nosi tisoče let
breme človeštva
na rokah usmiljenja.
Moja mati. Vse matere.

Čas mimo vetra beži v polje razorano.
Dišeča zemlja predramlja v meni
spomine na trave in žita.
Trave me vabijo v naročja,
tiha domača naročja.

Ne, saj ne morem ubežati spominom.

Bel pesek.
Svetla cerkev.
Veter v polju.
Pokopališče.
Sredi makovih polj leži.

Sklenjenih dlani zveni kot molitev,
pa je le moj spomin
pomešan z vonjem krvavečih makovih
polj.